VALTION LIIKUNTANEUVOSTO
Statens idrottsråd

Valtionhallinto liikunnan edistäjänä 2011–2015

VALTION LIIKUNTANEUVOSTON JULKAISUJA 2015:4

VALTION LIIKUNTANEUVOSTO
Statens idrottsråd

Opetus- ja kulttuuriministeriö/
Undervisnings- och kulturministeriet
Valtion liikuntaneuvosto/Statens idrottsråd
PL/PB 29
00023 Valtioneuvosto/Statsrådet
www.liikuntaneuvosto.fi

Ulkoasu ja taitto: Pirjo Uusitalo-Aura
Paino: PPD Oy, Lahti

ISBN 978-952-263-362-0 (PDF)
ISBN 978-952-263-361-3 (nid.)
ISSN-L 2242-4563
ISSN 2242-4571 (verkkojulkaisu)

Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2015:4

Valtion liikuntaneuvosto on liikuntalaissa (2015) määritelty opetus- ja kulttuuriministeriön asiantuntijaelin. Neuvoston tehtävänä on käsitellä liikunnan kannalta laajakantoisia ja periaatteellisesti tärkeitä asioita ja erityisesti arvioida valtionhallinnon toimenpiteiden vaikutuksia liikunnan alueella, tehdä aloitteita ja esityksiä liikunnan kehittämiseksi sekä antaa lausuntoja toimialansa liikuntamäärärahojen käytöstä. Neuvostolla on jaostoja asioiden valmistelua varten.

Valtionhallinto liikunnan edistäjänä 2011–2015

VALTION LIIKUNTANEUVOSTON JULKAISUJA 2015:4

SISÄLLYSLUETTELO

1

Johdanto 5

2

Yhteenveto ja johtopäätökset 6

3

Tarkastelu ikäryhmittäin 10

4

Opetus- ja kulttuuriministeriön liikuntapolitiikka 12

4.1 Liikuntamäärärahojen käyttö hallituskaudella 2011–2015 12
4.2 Yhteenveto hallitusohjelman toteutumisen arvioinnista 14
4.3 Liikunnan kansalaistoiminta 19
4.4 Kuntien toiminta (sis. liikuntapaikkarakentaminen) 43
4.5 Lasten ja nuorten liikunta 58
4.6 Terveyttä edistävä liikunta 63
4.7 Huippu-urheilu 68
4.8 Liikunnan osaaminen ja tietopohja 84
4.9 Erityisliikunta 91

LÄHDELUETTELO 101

Arviointiraportissa käytettävien symbolien selitykset:

Onnistuminen, kehitys suotuisaa.

Kehitystä on tapahtunut, mutta tavoitteeseen nähden riittämättömästi tai muutoin tulokset eivät ole riittäviä.

Toimenpide on jäänyt toteutumatta, määrärahoissa on tapahtunut laskua tai tulokset eivät ole riittäviä.

1 JOHDANTO

Jotta arviointia voi jatkossa kokonaisvaltaisemmin suorittaa, tarvitaan tietoa liikuntajärjestelmän toimivuudesta, toiminnan laadusta ja tavoittavuudesta.

Valtion liikuntaneuvosto on toiminut vuodesta 1920 opetus- ja kulttuuriministeriön asiantuntijaelimenä liikuntaa koskevissa kysymyksissä. Toimielimen nimi on vaihtunut valtion urheilulautakunnasta (1920–1966) ensin valtion urheiluneuvostoksi (1966–1991) ja vuodesta 1991 eteenpäin valtion liikuntaneuvostoksi. Nimenmuutokset kuvastavat laajempaa liikuntakulttuurissa tapahtunutta kehitystä ja muutosta.

Liikuntaneuvoston toiminnassa painottuivat aikaisempina vuosikymmeninä pääsääntöisesti urheilu- ja liikuntajärjestöjen ja liikuntapaikkarakentamisen valtionavustuksista annetut lausunnot. 1990-luvun lopun liikuntalakiuudistuksen yhteydessä liikuntaneuvoston tehtäviä suunnattiin erityisesti laajakantoisiin ja periaatteellisesti tärkeisiin liikunta-asioihin. Neuvostolle säädettiin arviointitehtävä, joka koskee koko valtionhallinnon toiminnan arviointia liikunnan edistämisen näkökulmasta.

Arviointitehtävän toteuttaminen on osoittautunut haastavaksi. Liikuntakulttuuri on laajentunut ja arviointitieto liikuntaa edistävien toimenpiteiden vaikutuksista, vaikuttavuudesta ja tuloksellisuudesta on edelleen vähäistä ja hajanaista. Neuvosto julkaisi ensimmäisen, lakisääteisen tehtävän mukaisen arviointinsa vuonna 2011. Tällöin Ramboll Management Consulting laati mallin liikuntapoliittisten toimenpiteiden arvioimiseksi. Arvioinnin toteuttamista johti erikseen asetettu arvioinnin ohjausryhmä. Tässä yhteydessä muiden hallinnonalojen toimenpiteitä lähinnä sivuttiin. Loppuvuodesta 2013 neuvosto julkaisi toisen arviointinsa, jossa tarkasteltiin liikuntatoimen kasvaneiden määrärahojen (+42 %) vaikutuksia liikunnan edistämisessä vuosina 2007–2011.

Arviointitehtävä ei ole vähäpätöinen. Tutkimustiedon käyttö päätöksenteossa ja politiikkatoimien suunnittelussa on ajankohtainen kehittämiskohde sekä Suomessa että kansainvälisesti. Julkisen rahoituksen käytön perustelu, reagointi ajankohtaisiin ongelmiin ja toimenpiteiden vaikuttavuuden parantaminen edellyttävät uudenlaista asiantuntijuutta ja vahvaa tietopohjaa päätösten valmistelun taustalle. Neuvoston arviointitehtävän vahvistaminen koettiin tärkeäksi myös liikuntalain uudistamisen yhteydessä. Uusi liikuntalaki tuli voimaan 1.5.2015. Lain ja sitä tarkentavan valtioneuvoston asetuksen mukaisesti valtion liikuntaneuvosto asettaa edelleen valtioneuvosto ja se toimii eduskunnan toimikausien rytmissä.

Liikuntapolitiikan rajat ovat laajentumassa yhteiskuntaan. On huomattu, että poikkihallinnollinen yhteistyö ja eri toimialojen sitoutuminen ovat välttämättömiä tilanteessa, jossa väestön kokonaisaktiivisuus on laskenut tasolle, joka aiheuttaa laajamittaisia terveysongelmia. Nyt julkaistava raportti on ensimmäinen kerta, kun neuvosto kuvaa liikunnan edistämisen kokonaisuuden osana valtionhallinnon toimintaa. Liikuntaneuvosto tiedostaa, että raportissa ollaan vasta matkalla kohti vaikutusten arviointia. Tällä hetkellä puhutaan pääsääntöisesti määrärahojen kohdentumisen arvioinnista, ei siitä mitä tuloksia ja vaikutuksia toimenpiteillä saadaan aikaiseksi.

Liikuntalain (1998) perusteluissa todettiin, että neuvoston arviointitehtävään sisältyy muun muassa liikuntalain toimeenpanon ja vaikutusten seuranta. Neuvosto on huomioinut tämän kirjauksen laatiessaan nyt käsillä olevaa raporttia. Tästä syystä arvioinnin painopiste on ollut liikunnan kansalaistoiminnan, kuntien liikuntatoimen ja liikuntapolitiikan kolmikannan, lasten ja nuorten liikunnan, terveyttä edistävän liikunnan ja huippu-urheilun arvioinnissa. Arvioinnin toteuttamisessa on hyödynnetty pääosin olemassa olevaa tietoa – ja sitä on pyritty myös visualisoimaan. Erityisliikunnan ja liikuntatieteen osuuksista ovat pääosin vastanneet neuvoston jaostot. Päävastuun arvioinnista on kantanut liikuntapolitiikan jaosto.

Kehitystä liikunnan tiedolla johtamisessa on tapahtunut. Myös liikunnan toimijakenttä on alkanut kiinnostua arvioinnista, mikä on merkinnyt uudenlaisten tiedonkeruutapojen syntymistä. Tästä huolimatta on vielä matkaa siihen, että asioiden valmistelu, arviointi ja toimenpiteiden seuranta perustuisivat systemaattiseen tiedolla johtamisen otteeseen. Jotta arviointia voi jatkossa kokonaisvaltaisemmin suorittaa, tarvitaan tietoa liikuntajärjestelmän toimivuudesta, toiminnan laadusta ja tavoittavuudesta. Keskeistä on myös kansalaisten näkemyksen ja tarpeiden kuuleminen. Neuvosto toivoo arvioinnin osaltaan auttavan tulevien päätösten valmistelussa ja suunnittelussa sekä luovan selkänojaa muiden hallinnonalojen kiinnostukselle liikuntaa kohtaan.

2 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Valtion toimenpiteitä liikunnassa on läpi vuosikymmenten perusteltu liikunnan myönteisillä vaikutuksilla kansalaisten terveydelle ja hyvinvoinnille. Merkittävä osa liikunnasta ja urheilusta on toteutettu vapaaehtoisvoimin järjestötoiminnan muodossa. Toiminta on tuottanut sosiaalista pääomaa sekä paikallisesti että kansallisella tasolla. Nämä tekijät ovat luoneet liikunnan yhteiskunnallisen perustelun. Valtion liikuntapolitiikka on jo pitkään muodostunut kolmikannasta, jonka osia ovat lasten ja nuorten liikunta, aikuisväestön terveyttä edistävän liikunta sekä kilpa- ja huippu-urheilu.

Viime vuosikymmenten nopea yhteiskunnallinen muutos on heijastunut monin tavoin ihmisten arkeen ja elämäntapaan. Vaikutukset näkyvät niin ajankäytössä, arkisissa käytännöissä kuin tavoissa jäsentää maailmaa. Globaalisti on tunnistettavissa useita megatrendejä, jotka vaikuttavat olennaisella tavalla ihmisten liikuntakäyttäytymiseen. Näitä ovat mm. kaupungistuminen, teknologinen kehitys, digitalisaatio ja muutokset väestön ikärakenteessa.

Muutosten seuraukset näkyvät ennen kaikkea väestön fyysisen aktiivisuuden kokonaismäärässä. Maailman terveysjärjestön (WHO) mukaan vähäinen fyysisen aktiivisuuden määrä on neljänneksi tärkein riskitekijä elintapasairauksien aiheuttamiin kuolemantapauksiin. Erityisen raju muutos fyysisen aktiivisuuden kokonaismäärässä on Suomen kaltaisissa maissa, joissa siirtyminen maatalousyhteiskunnasta jälkiteolliseen informaatioyhteiskuntaan on tapahtunut muutamassa vuosikymmenessä. Kun vielä 1960-luvun alussa valtaosa suomalaisista asui maaseudulla, oli elämäntapa luonnostaan fyysisesti kuormittavaa. Rakennemuutoksen myötä muuttoliike kaupunkeihin kiihtyi. Arjen elinympäristöt muuttuivat ja luontoyhteys oheni. Työ siirtyi ensin koneiden ja sittemmin näyttöpäätteiden ääreen. Yhä useampaan perheeseen hankittiin auto ja televisio. Työn fyysisen kuormittavuuden vähentyessä merkittävästi myös kasvava määrä vapaa-ajasta kului sisätiloissa televisiota katsellen. Uusi informaatioteknologia kiihdytti prosessia ja fyysisen kokonaisaktiivisuuden määrä putosi muutamassa vuosikymmenessä dramaattisesti. Suuri osa suomalaisista viettää arkeaan hikoilematta kertaakaan tai edes nostattamatta sykettä.

Seuraukset ovat yhteiskunnallisesti merkittäviä ja näkyvät muun muassa elintapasairauksien yleistymisenä, fyysisen kunnon ja toimintakyvyn heikkenemisenä ja jopa ennenaikaisina kuolemina. Yhteiskunnan tasolla vähäisen fyysisen aktiivisuuden seurauksiin on havahduttu ennen kaikkea siitä kansantaloudelle aiheutuvien kustannusten vuoksi.

Monimutkaista maailmaa kuvaa hyvin se, että keskustelua väestön vähäisestä fyysisestä aktiivisuudesta käydään aikana, jolloin liikunta vapaa-ajan harrastuksena on jopa kasvattanut suosiotaan. Merkittävä osa kansalaisista harrastaa liikuntaa ohjatusti liikuntaseuroissa ja kuntien tai kaupallisten palveluiden piirissä. Liikunnan kansalaistoiminta on edelleen suosittua. Alle 14-vuotiaista jopa 60 prosenttia on jollakin tavoin mukana seuratoiminnassa. Ihmisten terveystietoisuutta pyritään virittämään lukuisin kampanjoin ja hyvinvointiin käytetään ennätysmäärä rahaa. Erilaiset elämäntapamuutokset ja -remontit ovat suosittuja. Yksityiset palveluntarjoajat räätälöivät kohderyhmittäin joustavia palveluita, joita aikuisväestö enenevästi kuluttaa. Vapaa-ajan harrastaminen ja terveyden vaaliminen muoti-ilmiönä eivät kuitenkaan ole riittäneet kumoamaan elämäntavan fyysisesti passivoivia vaikutuksia.

2010-luvulla ihminen voikin olla yhtä aikaa urheilullinen ja fyysisesti passiivinen.

2010-luvulla ihminen voikin olla yhtä aikaa urheilullinen ja fyysisesti passiivinen. Tätä kuvastaa hyvin se, että osa ohjatun liikunnan ja urheilun parissa harrastavista ei täytä edes fyysisen aktiivisuuden minimisuosituksia. Kehitys ei vähennä liikunnan harrastamisen merkitystä. Liikunta ja urheilu yksin tai yhdessä tuottavat sisältöä elämään: iloa, sosiaalisia verkostoja, terveyttä, hyvää oloa, jaksamista ja joillekin tavoitteellisen huippu-urheilu-uran. Nämä seikat huomioiden liikuntaharrastusten polarisoituminen on erittäin huolestuttava ilmiö. Monien lasten putoaminen mm. taloudellisten syiden vuoksi kokonaan liikunnan parista onkin vakava yhteiskunnallinen ongelma.

Murrosiän jälkeen seuroissa liikkuminen vähenee nopeasti ja on aikuisväestön kohdalla enää noin 10–15 prosenttia. Liikunnan lopettaminen murrosiässä ei ole uusi, saati ainoastaan suomalaista liikuntajärjestelmää koskeva asia. Pikemminkin se on luontainen lasten ja nuorten elämänkulkuun liittyvä siirtymä. Liikuntajärjestelmällä on kuitenkin suuri merkitys sen suhteen, jätetäänkö harrastaminen kokonaan ja miten yleistä lopettaminen on. Tutkimuksissa lapset ja nuoret kertovat lopettamissyiksi muun muassa muiden elämänalueiden kasvaneen merkityksen, kyllästymisen lajiin, liiallisen kilpailullisuuden ja kavereiden lopettamisen. Esiin nousee myös se, että lapset ja nuoret kokevat ettei heidän tarpeitaan ja motiiveitaan huomioida. Harrastemuotoisen, kevyemmän sitoutumisasteen toimintaa on peräänkuulutettu lukuisissa liikuntapoliittisissa kannanotoissa, mutta kattavaa valtakunnan tason kuvausta siitä, mikä harrastemuotoisen liikunnan asema nykyisessä liikunta- ja urheilujärjestelmässä on, ei ole olemassa.

Tutkimukset osoittavat, että ohjatun liikunnan harrastaminen seuroissa on kallistunut selvästi, eikä suinkaan kaikilla perheillä ei ole varaa maksaa lapsen tai nuoren urheiluseuraharrastusta. Syyt hintojen kohoamiseen ovat moninaiset. Seuratoiminta on alkanut enenevässä määrin saada asiakkuuteen ja kuluttamiseen liittyviä tunnuspiirteitä. Monessa lajissa harjoittelutahti on kiihtynyt ja kilpailukausi pidentynyt, mikä puolestaan lisää tarvetta vuokrata tiloja, käyttää palkattua henkilökuntaa ja kuljettaa lapsia ympäriinsä. Urheilujärjestelmässä myös peräänkuulutetaan ammattitaitoa yhä nuorempien lasten valmentamisessa, joka sekin nostaa kustannuksia. Nykymuotoinen seuratoiminta on monin tavoin vieraantumassa kansalaistoiminnan juurista. Osa lapsista ja nuorista haluaisi harrastaa kevyemmällä sitoutumisasteella, mutta nykyjärjestelmä ei tarjoa siihen riittävästi mahdollisuuksia.

Kunnat luovat edellytyksiä kaikkien väestöryhmien liikunnalle ja seuratoiminnalle paikallisesti ja alueellisesti. Kuntien merkitys ikäihmisten, erityisryhmien, työttömien, lasten ja nuorten ja monen muun väestöryhmän näkökulmasta on tärkeä. Kaikista olennaisin merkitys kunnilla on liikuntapaikkojen ylläpitämisessä ja rakentamisessa. Kuntien resursointi liikuntaan on kasvanut hallituskaudella erityisesti investointien osalta ja liikunta kiinnittyy aiempaa paremmin kuntien strategiseen suunnitteluun ja eri hallintokuntien työhön. Sen sijaan kuntakohtaiset vaihtelut liikunnan edistämisessä ovat huomattavia.

Jatkonkin kannalta on keskeistä, että liikunnan asema kunnallisena palveluna turvataan. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen ohjelman liiteaineistossa todetaan, että säädetään laki, jonka puitteissa kunnat voivat harkintansa mukaan päättää, millä tavalla ne järjestävät liitteessä lueteltujen lakien mukaisia palveluja. Listassa on lueteltu liikunta-, nuoriso-, kirjasto-, ulkoilu- yms. lait. Kunnat eivät ole velvollisia noudattamaan mainituissa laeissa tai niiden nojalla annetuissa asetuksissa säädettyjä velvoitteita tai suosituksissa mainittuja menettelytapoja palveluiden toteuttamiseksi. Nähtäväksi jää, mitä kirjaus käytännössä tulee tarkoittamaan.

Kansainvälisesti tarkasteltuna valtioiden satsaukset huippu-urheiluun ovat kasvaneet ja kilpailu monin tavoin koventunut. Valtion tavoitteet huippu-urheilun edistämisessä ovat liittyneet yhteiskuntavastuullisuuteen, eettisyyteen ja kuluneen hallituskauden aikana myös menestyksen saavuttamiseen. Suomalaisen huippu-urheilun toimintamalleja ja rakenteita on pyritty muuttamaan 2010-luvulla. Tavoitteena on ollut päästä aitoon, lajirajat ylittävään yhteistyöhön ja urheilijan aseman parantamiseen. Suomalaiset menestyvät edelleen arvokisoissa kokonaisuutena hyvin: Vuonna 2014 suomalaisurheilijat saavuttivat yhteensä 252 arvokisamitalia. Osa lajeista, erityisesti naisten urheilu, ei saa juurikaan mediahuomiota. Tulkintoja suomalaisen huippu-urheilun tilasta on tehty pitkälti olympialajien osalta. Niissä Suomen menestys on kaiken aikaa hiipunut. Sen sijaan palloilulajit profiloituivat hallituskaudella selvästi aiempaa näkyvämmin.

Ydinhavaintoja:

Suomalaisen liikuntakulttuurin tilan arvio riippuu siitä, mistä näkökulmasta onnistumista mitataan. Jos tarkastellaan tilannetta ohjattuun liikuntaan osallistumisen määrässä, tilanne on suhteellisen hyvä. Mikäli taas katsotaan liikuntakäyttäytymisen jakautumista eri väestö- ja ikäryhmien kesken, tilannekuva heikkenee. Kun siirretään katse väestötason fyysiseen aktiivisuuteen, tilanne on huolestuttava. Myöskään valtion selvästi kasvaneet taloudelliset panostukset huippu-urheiluun eivät näy menestyksessä.

Nykyinen liikuntajärjestelmä edistää lähinnä valmiiksi aktiivisten ja kilpaurheiluorientoituneiden ihmisten liikkumista. Sen sijaan liikuntaa harrastamattomien ja riittämättömästi liikkuvien kohderyhmä on jäänyt tavoittamatta. Keskeiseksi kysymykseksi määrittyykin: riittääkö onnistumiseksi se, että järjestötoiminnan parissa liikkuvien lasten määrä on jatkanut hienoista kasvuaan, vaikka suomalaisten fyysinen kokonaisaktiivisuus on huolestuttavassa laskussa?

Valtion liikuntamäärärahat ovat 2000-luvulla kasvaneet 80 miljoonasta 148 miljoonaan euroon. Tämän myötä opetus- ja kulttuuriministeriön tekemien yksittäisten päätösten määrä on lisääntynyt merkittävästi. Ministeriö on hankeavustuksilla kannustanut järjestöjä, kuntia ja muita yhteisöjä suuntaamaan toimintaansa valtion tavoitteet, kuten matalan kynnyksen liikunta, yhdenvertaisuusnäkökulmat tai vähän liikkuvien tarpeet huomioiden. Esimerkiksi valtakunnallisille ja alueellisille liikuntajärjestöille on vuosittain myönnetty kymmeniä erityisavustuksia lasten ja nuorten liikunnan, terveysliikunnan ja kilpa- ja huippu-urheilun kehittämiseen, vaikka ne lähtökohtaisesti ovat jo toiminta-avustuksen keskeisiä painopistealueita. Hankkeet, projektit, pilotit ja kehittämistoiminta ovat varmasti synnyttäneet paljon monipuolista toimintaa. Sen sijaan satojen yksittäisten toimenpiteiden ja valtakunnan tasoa kuvaavien indikaattoreiden välille ei tunnu syntyvän yhteyttä.

Ihmisten arkikäytäntöjen liikunnallistaminen on vaikea tehtävä. Julkinen sektori on kovan työn edessä, kun sen pitäisi vaikuttaa ihmisten muuttuneisiin elintapoihin ja tottumuksiin ja kamppailla passiiviseksi muuttunutta arkea vastaan. Liikuntapolitiikassa pitää olla kykyä uudistua ja miettiä kokonaisuutta uudestaan, vaikka se vaatisi isojakin uudistuksia. Liikuntalain mukaisesti opetus- ja kulttuuriministeriön tehtävänä on johtaa, kehittää ja yhteensovittaa liikuntapolitiikkaa valtionhallinnossa. Tehtävä on nykyhaasteet huomioiden vaativa ja edellyttäisi toiminnan suuntaamista strategisiin kysymyksiin, kokonaisuuksien hahmottamiseen ja tulevaisuuden ennakointiin. Tietoon pohjautuvaa arviointia tarvitaan uudistumisen tueksi.

Jotta hankeavustamisesta päästäisiin kohti virtaviivaisempaa ohjaamista, tulee järjestöihin ja kuntiin kohdennettavat avustuskäytännöt kokonaisuudessaan uudistaa tietoon pohjautuen. Erityisesti liikuntajärjestöjen avustusjärjestelmä on nykymuodossaan olennaisesti puutteellinen. Näkemyksiä ovat esittäneet paitsi järjestöt itse, myös arviointeja suorittaneet tutkijatja valtion liikuntaneuvosto antaessaan avustusesityksestä lakisääteisen lausuntonsa. Keskeisimpinä epäkohtina on nostettu esille se, että jaetut avustukset eivät vastaa järjestöjen toiminnan laadussa ja laajuudessa tapahtuneisiin muutoksiin. Yhteistä, kaikkien jakamaa ymmärrystä avustuspolitiikan kriteereistä ei ole olemassa. Lisäksi valtionavustusten käytön seuranta ja valvonta ovat olennaisilta osin puutteellisella tasolla.

Valtion liikuntamäärärahojen painotuksissa ovat viime vuosina korostuneet järjestömuotoinen liikunta ja erityisesti huippu-urheilun resursointi. Kilpa- ja huippu-urheilulla on edelleen vahva sija järjestöjen ja seurojen tavoitteissa ja toiminnassa. Liikunnan rahoituksessa ja tarjonnassa tulisi nykyistä huomattavasti enemmän kiinnittää huomiota omaehtoiseen liikuntaan, ikäihmisiin, erityisryhmiin ja perheisiin. Kuntien liikuntatoiminnan turvaaminen on olennaista, sillä ne vaikuttavat päätöksillään laaja-alaisesti koko väestön liikuntamahdollisuuksiin. Liikuntapolitiikan tulee huolehtia yhdenvertaisuudesta ja tasa-arvosta. Voimavaroja on tärkeä suunnata sellaisten ryhmien terveyden edistämiseen, joiden kokema terveys on huonoin ja joilla omat mahdollisuudet terveytensä ylläpitoon ja edistämiseen ovat heikoimmat. Myös nuorten jatkuvasti muuttuvat osallistumisen ja harrastamisen tavat edellyttävät uusia liikunnan muotoja ja toimivaa yhteistyötä mm. nuorisosektorin kanssa.

Valtion liikuntapolitiikan vaikutuksia ja väestön liikuntakäyttäytymistä ei voida kokonaisvaltaisesti arvioida ja ymmärtää tunnistamatta eri taustatekijöiden keskinäisriippuvuuksia. Liikuntapolitiikalla pyritään saamaan ihmiset liikkeelle ja huippu-urheilua elinvoimaiseksi, kun samanaikaisesti yhteiskuntaa voidaan kehittää liikunnan näkökulmaa miettimättä.

Valtionhallinto on edelleen sekä rakenteellisesti että toiminnallisesti hajautunut. Hajanaisuus vaikeuttaa yhteisten linjausten läpiviemistä ja voimavarojen tehokasta kohdentumista sekä saa aikaan päällekkäistä työtä. Valtionhallinnon toimintaa kuvaa strategioiden ja kehittämislinjausten paljous. Eri toimialojen strategioissa päädytään usein viittaamaan muiden hallinnonalojen toimintoihin, joita joka tapauksessa tehtäisiin – näin myös liikunnan kohdalla. Tämä ei sinällään ole ongelma, mutta mitä uutta ja lisäarvoista se synnyttää, on kokonaan toinen asia.

Valtion liikuntaneuvoston arviointi osoittaa, että liikunnan yhtymäpinnat valtionhallinnon eri toimialoihin ovat moninaiset – ainakin jos tarkastelun tekee liikunnasta vastaava virkamies. Vastaavasti ministeriöiden ongelmana on ollut asemoida toimintaansa suhteessa liikuntaan, sillä liikunta on totuttu mieltämään suhteellisen kapea-alaisesti, organisoiduksi vapaa-ajan liikunnaksi. Merkittävänä tuloksena voidaan pitää sitä, että ymmärrys liikunnan laaja-alaisuudesta ja eri ulottuvuuksista on merkittävästi syventynyt yhteiskunnallisen keskustelun, liikuntalain uudistamisen ja vähäisen liikunnan seurausten esille nostamisen myötä.

Liikunta terminä ei näy eri hallinnonalojen linjauksissa poikkeustapauksia lukuun ottamatta. Sen sijaan hyvinvoinnin edistäminen on laaja-alaisesti läpäissyt ministeriöiden toimintakentän. Siihen, että liikunta ymmärretään vahvasti ja itsestään selväksi osaksi terveyden edistämistä, on vielä matkaa. Jatkossa liikuntapolitiikan on kyettävä tunnistamaan ne kohdat, joissa liikunnan edistämisen hyödyt kohtaavat muiden hallinnonalojen tavoitteiden kanssa (mm. terveyden ja toimintakyvyn edistäminen, ilmastopolitiikan tavoitteet, yhteisöllisyys, lasten ja nuorten hyvinvointi ja oppiminen) ja esitettävä, miten yhteistyötä viedään eteenpäin.

Kasvava tilaus vaikuttavalle liikuntatoiminnalle on olemassa. Väestön ikärakenteen muutoksen myötä sosiaali- ja terveysmenot tulevat väistämättä kasvamaan samalla, kun palveluiden rahoituspohja ohenee. Yhteiskunnan kehittäminen liikkumista suosivaksi on tässä ajassa välttämätöntä ja järkevää. Keskustelu väestön ikääntymisestä, työssä jaksamisesta tai kuntatalouden tilasta jää tekniseksi ja ontoksi, jos rinnalla ei samanaikaisesti kuljeteta ihmisten fyysisen toimintakyvyn turvaamista.

Viimeaikaiset esimerkit osoittavat, että monialainen yhteistyö tuottaa tuloksia. Hyvä esimerkki on Seinäjoki, jossa lasten ylipaino-ongelmat ovat viime vuosina kääntyneet selvään laskuun. Kun vielä vuonna 2009 peräti 17 prosenttia 5-vuotiaista seinäjokelaislapsista oli ylipainoisia tai lihavia, oli heitä viime vuonna enää 9,6 prosenttia. Käänteen taustalla oli Seinäjoen kaupungin kaikki hallinnonalat läpäissyt yhteistyö. Neuvolat, päiväkodit, koulut, urheiluseurat ja muut järjestöt sitoutuivat edistämään perheiden elintapamuutosta. Myös liikkumisympäristöt, kuten koulupihat huomioitiin muutoksessa.

Valtionhallinnossa tarvitaan liikuntapoliittisen katsantokannan uudistus – laajakantainen toimintatavan muutos, johon sitoudutaan hallituskaudet ja ministeriörajat unohtaen.

VLN

Suositukset:

Opetus- ja kulttuuriministeriö laatii toimintaansa ohjaavan strategian, jonka tavoitteena on lisätä liikuntapolitiikan vaikuttavuutta suomalaisessa yhteiskunnassa.

- Liikuntapolitiikan tavoitteet määritetään hallituksen ohjelma, uusi liikuntalaki ja toimialaa kuvaava tietopohja huomioiden. Tavoitteita seurataan yhteisesti valittujen mittareiden suunnassa.
- Yksittäisten valtionavustuspäätösten määrää vähennetään olennaisesti. Resursseja vapautetaan muiden hallinnonalojen kanssa tehtävään yhteistyöhön ja toimialan strategiseen kehittämiseen.
- Toimialalle luodaan tiedolla johtamisen malli, jonka mukaisesti liikuntapolitiikkaa kehitetään, seurataan ja arvioidaan tutkimustiedon valossa.

Opetus- ja kulttuuriministeriö uudistaa liikuntajärjestöjen avustuskäytännöt.

- Avustusten käsittelyn tulee perustua hyvään hallintotapaan, läpinäkyvyyteen, avoimuuteen ja hakijoiden yhdenvertaiseen kohteluun.
- Järjestöille myönnettävien erityisavustusten määrää vähennetään.
- Ministeriön taloustarkastusta vahvistetaan valtionavustukseen hyväksyttävien menojen osalta.
- Merkittävimpien avustusta saavien järjestöjen kanssa käynnistetään tavoiteohjausmenettelyt.

Julkisen vallan keskeisenä tehtävänä on turvata kaikkien mahdollisuus liikuntaan. Opetus- ja kulttuuriministeriön tulee toimenpiteissään huomioida eriarvoistuminen, liikunnan harrastamisen kohonneet kustannukset sekä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvo-ongelmat nykyistä vahvemmin. Omaehtoisen ja ei-organisoidun liikunnan asemaa sekä kunnille suunnattavaa resursointia tulee olennaisilta osin vahvistaa.

Liikuntaneuvosto vahvistaa valtionavustusten käytön seurantaa ja luo teknisen järjestelmän, johon kaikki toimialan valtionavustuspäätökset (ml. aluehallinto) toiminnan sisältöineen ja tuloksineen raportoidaan. Perusraportoinnin järkevöittäminen mahdollistaa sen, että neuvoston arviointitehtävä syvenee määrärahojen kohdentumisen raportoinnista kohti vaikutusten arviointia ja kattavampaa tulkintaa.

Opetus- ja kulttuuriministeriö käynnistää säännöllisen vuoropuhelun kaikkien ministeriöiden kanssa ja hakee aktiivisesti kumppanuutta ja yhteisrahoitteista toimintaa liikunnan edistämiseksi. Valtion liikuntaneuvosto laatii toimikautensa alussa suunnitelman, jonka mukaisesti se seuraa eri toimialojen työn edistymistä liikunnan näkökulmasta ja vahvistaa yhteistyössä tutkimuslaitosten kanssa liikuntaa koskevaa tiedonkeruuta kaikkia liikunnan osa-alueita koskien.

3 TARKASTELU IKÄRYHMITTÄIN

IKÄIHMISET

- Vain muutama prosentti täyttää liikuntasuositukset.
- Ikäihmisille soveltuvien liikkumismahdollisuuksien vähäisyys, resurssien niukkuus.
- Yksinäisyys, pelko liikkua.
- Liikunnallisutta tukevien käytäntöjen puute hoivatyössä (vrt. aika, resurssit).

TYÖIKÄISET

- Joka 10. liikkuu suositusten mukaisesti.
- Työelämän muutos, ruuhkavuodet, terveyskäyttäytymisen polarisaatio, työttömyys.
- Toimenpiteet eivät tavoita passiivisimpia, liikunnan asema työhyvinvoinnin kokonaisuudessa rajallinen.
- Elämänmurros: perheen perustaminen, muutto toiselle paikkakunnalle.

KOULUIKÄISET

- Joka 5. liikkuu suositusten mukaisesti.
- Runsas ruutuaika, omaehtoiset pelit ja leikit vähentyneet, koulujen toimintakulttuuri passiivista.
- Liikunnan niukka asema koulutusjärjestelmässä ja -sisällöissä.
- Murrosiän liikkumisen vähentyminen (yksilötason syyt ja järjestelmän toimintamallit), harrastamisen kalleus, liika kilpailullisuus.

ALLE KOULUIKÄISET

- Vähän tietoa liikunnan ja liikkumisen määristä.
- Varhaiskasvattajien asenteet ja osaaminen.
- Ylivarovaisuus.
- Päiväkotien pihat ja varusteet vaativat kehittämistä.

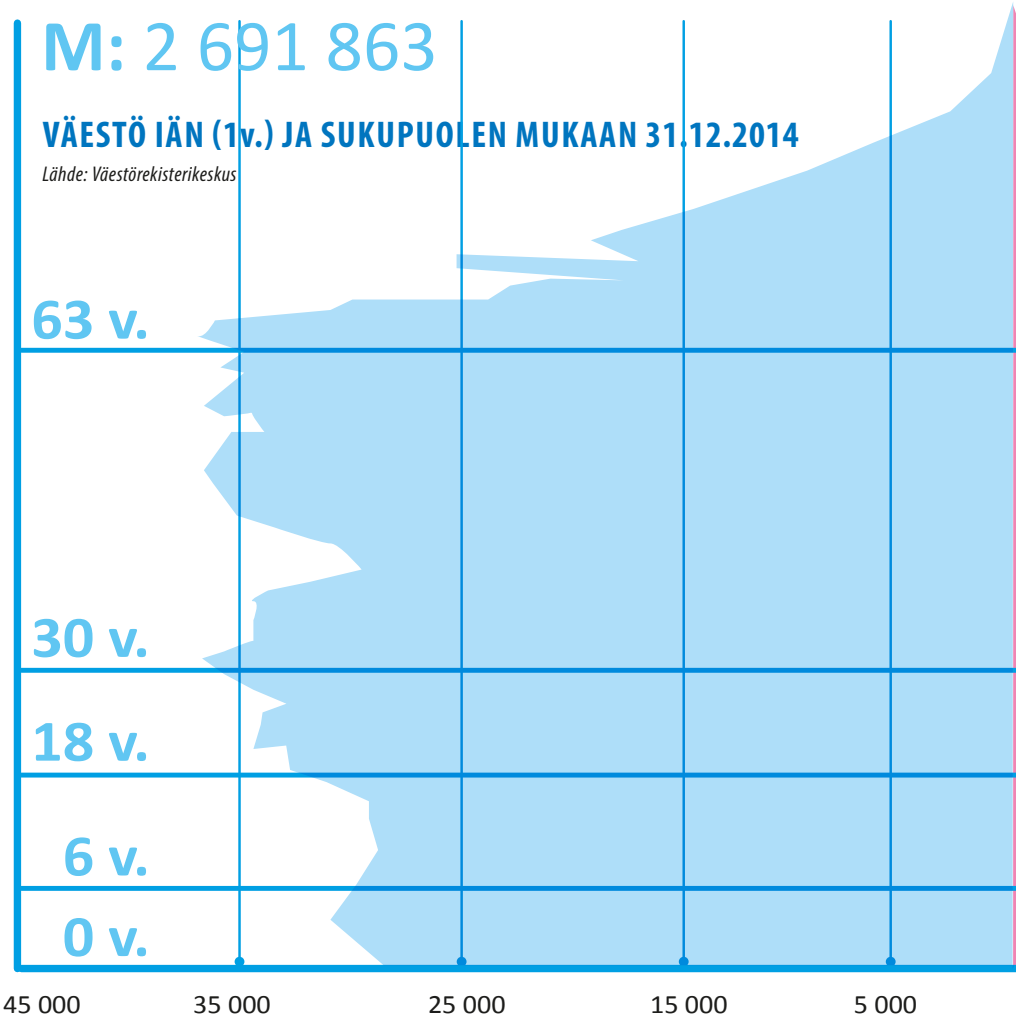

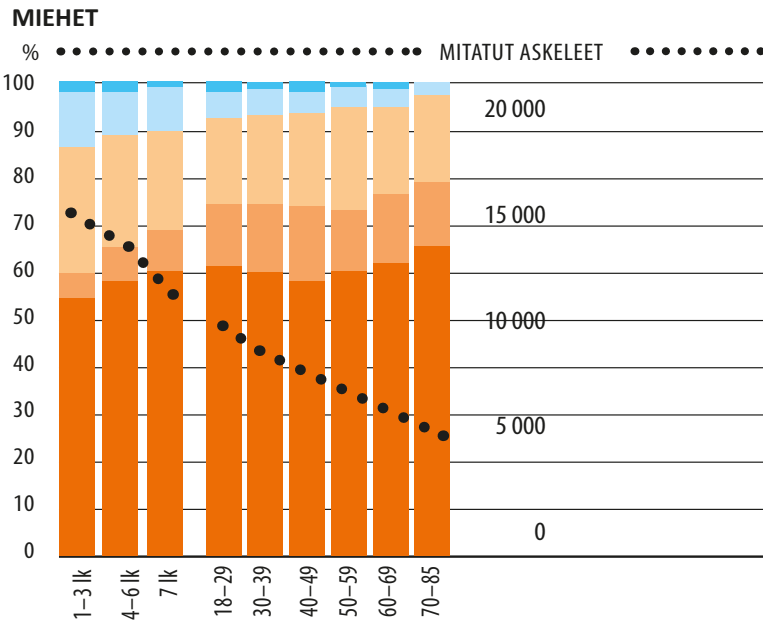

Kuva 1. *Mitattu fyysinen aktiivisuus ja askeleet.*

Lähteet: 1–7 -luokkalaiset (N 851), Naantali, Liikkuva Koulu, UKK-Instituutti
18–85-vuotiaat: Terveys 2011 -tutkimuksen fyysinen aktiivisuus ja kunto. Lääkärilehti 25–32/2014

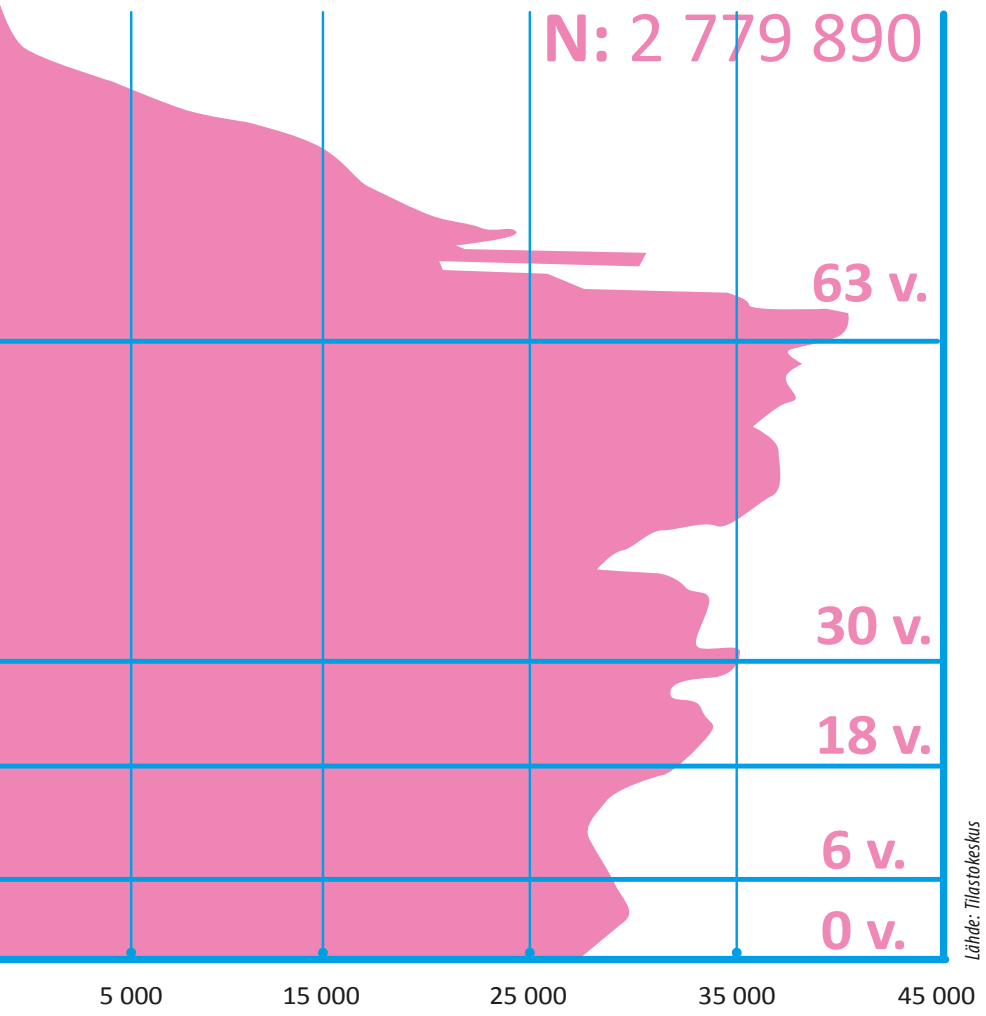

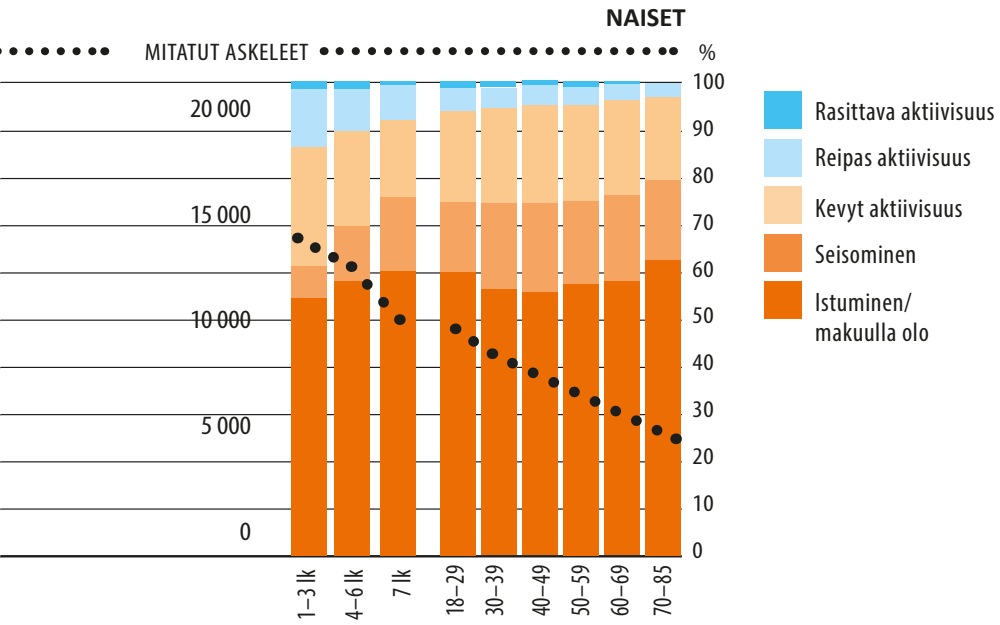

Lähteet: 1–7 -luokkalaiset (N 851), Naantali, Liikkuva Koulu, UKK-Instituutti
18–85-vuotiaat: Terveys 2011 -tutkimuksen fyysinen aktiivisuus ja kunto.
Lääkärilehti 25–32/2014

IKÄIHMISET

- Luonto, puistot, kävely- ja pyörätiet, ulkoilumahdollisuudet monipuolisia.
- Ikäihmisten liikunnan strategisuus ymmärretty.
- Hyvät toimintamallit: Voimaa vanhuuteen -ohjelma.

TYÖIKÄISET

- Istumisen vaarat tunnistettu.
- Liikunnan merkitys työssäjaksamiselle ja terveydelle esillä kaiken aikaa.
- Vapaa-ajan liikunta lisääntyy.

KOULUIKÄISET

- Tunti liikuntaa päivässä – hallitusohjelmakirjaus.
- Ymmärrys liikunnan monipuolisista vaikutuksista laajenemassa.
- Liikkuva Koulu -ohjelma.
- Liikunnan asema perusopetuksessa vahvistuu. (OPS 2016, tuntijako, MOVE!)
- Lapsiin ja nuoriin panostetaan.

ALLE KOULUIKÄISET

- Varhaiskasvatus uudistumassa: henkilökohtaiset varhaiskasvatussuunnitelmat, leikki ja liikkuminen esillä.
- Ohjelmatyö. (VALO ry)

4 OPETUS- JA KULTTUURI-MINISTERIÖN LIIKUNTA-POLITIIKKA

4.1 LIIKUNTATOIMEN MÄÄRÄRAHOJEN KÄYTTÖ HALLITUSKAUDELLA 2011–2015

Vuosien 2007–2015 välisenä aikana valtion liikuntatoimeen kohdennettavat veikkausvoittovarat ovat kasvaneet noin 100 M€:sta 148 M€:on. (Kuvio 1.) Kuluneella hallituskaudella (2011–2015) kasvu oli maltillista – alle 5 M€.

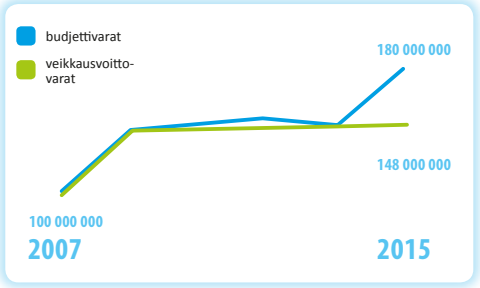

Kuvio 2. *Liikunnan rahoitus 2007–2015.*

Hallituskauden merkittävin yksittäinen määrärahoihin liittyvä päätös oli valtion sitoutuminen Helsingin Olympiastadionin perusparannushankkeen edistämiseen enintään puolella hankkeen kustannuksista. Valtio myönsi hankkeen toteuttamiseen yleisistä budjettivaroista yhteensä 80 M€ euroa vuosina 2014 ja 2015. Vuonna 2013 hankkeen suunnitteluun myönnettiin lisäksi 6,3 M€ Veikkauksen jakamattomista voittovaroista. Näillä päätöksillä oli suuri merkitys liikunnan toimialan muun rahoituspohjan turvaamisen näkökulmasta (ks. hallitusohjelman totetumisen arviointi).

Merkittävimmät nousut (2011–2015):

- Liikkuva koulu -toiminnan tuki (sis. aluehallintovirastojen, tutkimusmäärärahojen ja järjestöjen myönnöt) kasvoi 1,3 M€:sta 4,5 M€:on.
- Suomen Olympiakomitealle (sis. Huippu-urheiluyksikkö) myönnetyt avustukset kasvoivat kokonaisuudessaan 7,0 M€:sta 8,9 M€:on.
- Seuratuen kehittämisohjelman tuki vaihteli vuosittain. Pienimmillään tuki oli vuonna 2012: 1,5 M€ ja suurimmillaan vuonna 2014: 5 M€
- Valtakunnallisten lajiliittojen toimintaan myönnetyt avustukset kasvoivat 20,4 M€:sta 21,9 M€:on.
- Kansalaistoiminnan työllistämishankkeisiin myönnettiin 1,45 M€ kertaluonteisesti v. 2015.
- Maahanmuuttajien kotouttaminen liikunnan avulla -hanketuki (myöh. liikunnan yhdenvertaisuuteen) kasvoi 0,7 M€:sta 1,5 M€:on.
- Urheiluakatemioiden tuki kasvoi 0,26 M€:sta 0,85 M€:on.
- Suurtapahtumatuet kasvoivat 1,1 M€:sta 1,7 M€:on.
- Suomen Antidopingtoimikunnalle myönnetyt avustukset (vuonna 2015 liikunnan ja urheilun eettiseen toimintaan) kohdennettavat tuet kasvoivat 2,75 M€:sta 3,25 M€:on.

- Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus KIHU:n avustukset kasvoivat 1,2 M€:sta 1,6 M€:on.
- Valmentaja- ja ohjaajakoulutuksen kehittämiseen myönnettiin 0,37 M€ vuonna 2015.
- Liikunnan koulutuskeskusten kehittämishankkeisiin ja opintoseteliavustuksiin kohdennetut avustukset kasvoivat 0,75 M€:sta yli 1,0 M€:on.
- Liikuntatieteellisten ja tiedonvälitysyhteisöjen yleisavustukset nousivat 2,55 M€:sta 3,1 M€:on.
- Kansainvälisen naisliikuntaverkoston (IWG) puheenjohtajuuteen myönnettiin hallituskaudella 0,535 M€.

Ei muutosta (2011–2015):

- Kuntien laskennalliset, asukaskohtaiset valtionosuudet pysyivät ennallaan (12 €/as) (2011: 19 M€ ja 2015: 19,2 M €)
- Kunnossa kaiken ikää -ohjelma 2,3 M€
- Liikunnan aluehallinnon toimintaan 0,35 M€
- Valtion liikuntaneuvoston toimintaan 0,48 M€
- Urheilija-apurahat 1,7 M€
- Kansainväliseen yhteistyöhön myönnetyt avustukset olivat vuosittain reilut 0,4 M€.

Pienentyneet/päättyneet määrärahat (2011–2015):

Merkittävin lasku tapahtui liikunta-paikkarakentamisen avustuksissa.

- Avustukset liikuntapaikkojen perustamishankkeisiin laskivat 28,9 M€:sta 24,6 M€:on.
- Valo ry aloitti toimintansa 1.1.2013. Sen perustaneille Suomen Liikunta ja Urheilu ry:lle, Nuori Suomi ry:lle ja Kunto ry:lle myönnettiin vuonna 2012 yhteensä 8,4 M€ valtionavustuksia. Valo ry:lle myönnettiin vuonna 2013 yht. 6,6 M€ ja vuonna 2014 yht. 5,5 M€.
- Liikunnan koulutuskeskusten liikunta- ja vapaa-aikatilojen avustukset laskivat 2,4 M€:on (v. 2011: 2,8 M€ ja vuosina 2012 ja 2013: 3,2 M€).
- Liikuntapaikkarakentamisen tutkimustoiminnan tuki laski 0,8 M€:sta 0,7 M€:on.
- Kansainvälisiin kongresseihin myönnetyt avustukset siirrettiin Tieteellisten Seurain valtuuskunnan edelleen jaettavaksi. Avustusmäärä putosi 0,35 M€:sta 0,2 M€:on.
- Liikuntatieteellisten tutkimusprojektien avustukset laskivat 2,6 M€:sta 2,5 M€:on.
- Tutkimusohjelmayhteistyö Suomen Akatemian kanssa päättyi. Vuosina 2011–2013 siihen myönnettiin vuositasolla 0,45–0,18 M€.

Vuosittain vaihdelleet:

- Valtionosuudet liikunnan koulutuskeskuksille myönnettiin sekä veikkausvoitto-varoista (15,4–18,0 M€), mutta myös yleisistä budjettimäärärahoista (0,03–2,75 M€). Yhteensä valtionosuuksiin myönnettiin vuosittain 17,7 M€–18,7 M€.
- Opetus- ja kulttuuriministeriön käytettäväksi -momentin suuruus vaihteli 1,37 M€:n ja 2,73 M€:n välillä.
- Lasten ja nuorten sekä terveyttä edistävän liikunnan avustusjärjestelmä uudistui ja sitä alettiin kutsua nimellä liikunnallisen elämäntavan kehittämistoiminta. Aluehallintovirastot jakavat osan avustuksista.

4.2 YHTEENVETO HALLITUSOHJELMAN TOTEUTUMISEN ARVIOINNISTA

Hallitus edistää koko elämänkaaren mittaista liikunnallista elämäntapaa. Tavoitteena on erityisesti liikkujien määrän ja osallisuuden lisääminen.

Liikunnallisen elämäntavan edistämisen arvioinnin näkökulmasta keskeistä on, miten liikunnallinen elämäntapa määritellään. Jos määrittelynä käytetään suositusten mukaisesti liikkuvien määrää, tulokulma laajenee tarkastelemaan väestön kokonaisaktiivisuutta ja tällöin tilannekuva on synkkä. Jos liikunnalliseksi elämäntavaksi katsotaan ohjatun liikunnan tai vapaa-ajan liikunnan määrä, positiivista kehitystä on tapahtunut. Toimenpiteitä tehtiin molemmilla rintamilla.

Ymmärrys liikunnan puutteen todellisesta tilasta ja merkityksestä syveni hallituskaudella merkittävästi. Syynä tähän oli pitkälti tarkentunut, objektiivisesti mitattu tieto liikkumisen kokonaismäärästä. Huomiota kiinnitettiin myös istumisen vähentämiseen. Opetus- ja kulttuuriministeriö ja sosiaali- ja terveysministeriö julkaisivat yhteiset linjaukset terveyttä ja hyvinvointia edistävään liikuntaan. Erillistä määrärahaa linjausten toteuttamiseen ei osoitettu, vaan niitä toimeenpantiin olemassa olevan resurssi- ja info-ohjauksen puitteissa. Riittämättömästi liikkuvien väestöryhmien aktivointiin kohdennettiin ohjelmamuotoista* rahoitusta sekä hankeavustuksia liikunnallisen elämäntavan edistämiseen kaikissa elämänkulun vaiheissa.

*)
Varhaiskasvatuksen liikunnan ohjelma, Liikkuva koulu -ohjelma, Kunnossa Kaiken Ikää -ohjelma, Voimaa Vanhuuteen -ohjelma ja Ikäihmisten liikunnan kansallinen toimenpideohjelma

Valtio jakoi avustuksia valtakunnalliseen seuratukeen. Seuratuen tärkeä tavoite oli harrastuskustannusten pienentäminen ja tuen kohdentaminen edulliseen (alle 50 €/kk) toimintaan. Valtion seuratukea on jaettu vuosittain muutamalle sadalle seuralle, mikä seurojen määrässä on suhteellisen pieni osuus: seuroja arvioidaan olevan kunnallisen avustusjärjestelmän piirissä noin 6 000. Valtakunnallisten lajiliittojen valtionavustuspainotukset muutettiin siten, että harrastetoiminta (sekä ei-kilpailullinen että kilpailullinen) saivat 55-prosenttisen painoarvon.

Liikunnan toimialan sisällä on käynnissä paljon: yksittäisiä projekteja, hankkeita, kokeiluja ja visioita. Samanaikaisesti väestötason tutkimukset eivät osoita, että olennaista muutosta väestön kokonaisaktiivisuuden määrässä olisi tapahtunut. Näin ollen voidaan kysyä, ovatko toimenpiteet olleet vaikuttavuudeltaan riittäviä ja toisaalta, miten olemassa oleva liikuntajärjestelmä on halunnut tai kyennyt reagoimaan väestön riittämättömän liikunnan ongelmaan. Toisaalta liikunta vapaa-ajan harrastuksena on lievässä kasvussa, mutta polarisoituu voimakkaasti. Olennainen kysymys onkin, mitä käytetään mittarina onnistumiselle.

Ohjelmat ja valtakunnalliset avustusmuodot tavoittavat vain rajallisen määrän kuntia, järjestöjä ja muita toimijoita. Näyttö projektiluonteisen toiminnan juurtumisesta ja pysyväisvaikutuksista on heikkoa. Toisaalta ohjelmat ovat luoneet perustaa liikunnan aseman vahvistumiselle mm. kuntien ja eri toimijoiden toiminnassa. Tavoite elämänkaaren mittaisesta liikunnallisesta elämäntavasta ei näy tällä hetkellä liikuntamäärärahojen kohdentumisessa. Erityisesti ikäihmiset ja alle kouluikäiset ovat jääneet yksittäisten projekti- ja ohjelmatöiden varaan. Murrosiän jälkeen valtion liikuntapolitiikan merkitys ohenee, sillä seuroissa liikkuminen on aikuisiällä harvinaista (10–15 %). Aikuiset liikkuvat mm. kaupallisten palvelujen piirissä ja ikäihmiset arkiympäristössään. Tällöin korostuvat erityisesti kuntien ja muiden hallinnonalojen, kuten sosiaali- ja terveys-, ympäristö- ja liikennepolitiikan ratkaisut. Muut yhteiskunnan toimialat tunnistavat aiempaa paremmin kosketuspintansa liikuntaan ja yksittäisiä avauksia on saatu aikaiseksi. Matka siihen, että eri hallintokunnat systemaattisesti huomioisivat päätöstensä ja ohjauspolitiikkansa vaikutukset väestön liikkumisen näkökulmasta, on vielä pitkä. Tämä edellyttää jatkossa opetus- ja kulttuuriministeriöltä entistä systemaattisempaa poikkihallinnollista työtä ja vuorovaikutusta, mihin myös liikuntalaki velvoittaa.

Selvitetään syyt liikunnallisesta elämäntavasta syrjäytymiseen ja luodaan edellytyksiä, joilla liikuntaa voidaan eri väestöryhmissä lisätä.

Hallituskaudella ministeriö linjasi rahoittamansa liikuntatutkimuksen suuntaa liikuntatoimen yhteiskunnallisten vaikuttavuuden tavoitteiden mukaisesti koko väestön liikunnan edistämiseen, liikunnan saavutettavuuteen sekä liikunta- ja urheilukulttuurin erityispiirteisiin. Ministeriö on rahoittanut useita vähäiseen fyysiseen aktiivisuuteen ja sen syihin sekä vaikutuksiin liittyviä tutkimushankkeita ja selvityksiä (ks. luku Liikunnan osaaminen ja tietopohja). Valtion liikuntaneuvoston julkaisusarjassa on julkaistu yli 20 raporttia liikunnan eri osa-alueilta, kuten murrosikäisten liikunnan drop outista, harrastamisen hinnasta, erityisryhmien liikunnasta ja liikuntajärjestöjen toiminnasta. Ks. edellytysten luominen edellisestä kappaleesta ”Hallitus edistää koko elämänkaaren mittaista liikunnallista elämäntapaa.”

Parannetaan arkiliikunnan mahdollisuuksia yhdyskuntarakennetta kehittämällä ja laajoja käyttäjäryhmiä palvelevien liikuntapaikkojen esteettömyyttä lisäämällä.

Yhdyskuntasuunnittelu, kaavoitus, liikennejärjestelmän kehittäminen, luonnon virkistyskäyttö ja monet muut liikkumisolosuhteisiin vaikuttavat asiat kuuluvat valtionhallinnossa liikuntapolitiikan päätösvallan ulkopuolelle. OKM on jo vuosia puheenjohtanut poikkihallinnollista työryhmää, jonka tavoitteena on edistää poikkihallinnollisesti valtionhallinnon eri sektoreiden ja liikunnan asiantuntijatahojen kesken arkiympäristön kehittämistä kansalaisten terveysliikuntaan kannustavaksi. Tämä tarkoittaa arki- ja lähiliikuntaa suosivia yhdyskuntarakenteita ja elinympäristöjä. Olennaisessa osassa on informaatio-ohjaus ja eri ammattiryhmien osaamisen parantaminen. Konkreettisina avauksina on saatu aikaan mm. Liikuntakaavoitus.fi -sivusto sekä kävelyn ja pyöräilyn tutkimushankkeita. Valtakunnan tason tietoa ei ole siitä, miten liikunnan ja liikkumisen näkökulma näkyy yhdyskuntasuunnittelussa ja kaavoituksessa.

Valtio on myöntänyt vuosina 2011–2014 avustusta 670 liikuntapaikkarakentamisen hankkeeseen. 203 näistä on ollut lähiliikuntapaikkoja. Valo ry:n selvityksen mukaan Suomeen on rakennettu 2000-luvulla 750 lähiliikuntapaikkaa, joista 80 prosentissa on mukana valtionavustusta. Rakennetun ympäristön ja rakentamisen esteettömyys perustuu maankäyttö- ja rakennuslainsäädännössä asetetuille tavoitteille. Kuntien peruspalveluiden arviointi (2014) osoittaa, että kunnallisten liikuntapaikkojen esteettömyydessä on paljon parannettavaa. Vaikka suunnittelun taso onkin noussut, esteettömyysmääräysten puutteellinen noudattaminen on edelleen yksi yleisimpiä huomauttamisperusteita liikuntapaikkarakentamisen hankeavustuksissa. Hallituskaudella asiaan on kiinnitetty huomiota uusimalla alan perusoppaat, kouluttamalla esteettömyyskartoittajia sekä teettämällä selvitykset liikunnan koulutuskeskusten esteettömyydestä. Vuonna 2014 julkaistun Liikuntapaikkarakentamisen Suunta-asiakirjan mukaisesti jatkossa valtionavustusta hakevat ovat velvoitettuja liittämään hakemukseen hanketta koskevan esteettömyysselvityksen ja peruskorjausten osalta esteettömyyskartoituksen.

Harrastusmahdollisuuksien tasa-arvoon erityisesti lasten ja nuorten osalta kiinnitetään erityistä huomiota.

Harrastusmahdollisuuksien tasa-arvo tarkoittaa kaikkien mahdollisuutta harrastaa liikuntaa taustastaan riippumatta. Liikunnan yhdenvertainen saavutettavuus ei kaikilta osin toteudu. Liikuntaharrastamisen kustannukset ovat kohonneet merkittävästi, alueelliset erot ovat suuret ja liikunnassa tapahtuu syrjintää. Liikunnan harrastaminen on polarisoitunut. Yhä useampi alle 14-vuotias harrastaa liikuntaa seurassa. Suuri osa lapsista ja nuorista lopettaa seurassa harrastamisen murrosiässä. Syiksi on tunnistettu liika kilpailullisuus, harrastamisen korkea intensiteetti ja kohonneet kustannukset, valmentajien sosiaaliset taidot ja harrastamisen korvautuminen muulla tekemisellä. Lasten ja nuorten liikunta on ollut ja on edelleen keskeinen liikuntapoliittinen painopistealue. Lasten liikuntaa on painotettu niin järjestöjen avustamisessa, kuntiin suuntautuvassa ohjauksessa, kuten myös eri avustusmuotojen sisällä.

Lasten ja nuorten liikunnan edistämiseen on osoitettu erityiskohdennettuja määrärahoja useiden eri talousarviorivien kautta. Monen avustusmuodon keskeisinä painopisteinä on ollut sukupuolten tasa-arvo, yhdenvertaisuus sekä liikunnasta syrjäytymisen ehkäisy ja terveyserojen kaventaminen (ml. sosioekonomiset erot). Seuratuen, Liikkuvan Koulu -toiminnan avustukset, aluehallintovirastojen avustukset lasten ja nuorten liikunnan paikalliseen kehittämiseen sekä valtakunnalliset lasten ja nuorten liikunnan kehittämisavustukset yhteenlaskettuna avustustaso vaihteli vuosina 2012–2014 noin 5,4–9,1 miljoonan euron välillä (ks. lapset ja nuoret). Lisäksi maahanmuuttajien liikuntaan on myönnetty vuosina 2011–2014 yhteensä 3,7 miljoonaa euroa kehittämisavustuksia. Kokonaiskuva satojen hankkeiden kokonaisuudesta valtakunnan tasolla on pirstaleinen ja vaikeasti hahmottuva.

Valtionapua hakevilta liikuntajärjestöiltä edellytetään jatkossa yhdenvertaisuussuunnitelman tekemistä. Vaatimuksen taustalla ovat uudistettujen yhdenvertaisuus- ja liikuntalain muutokset. OKM edellyttää asian huomioimista jo vuoden 2016 valtionapuhakemusten yhteydessä. Oikeusministeriön vetämässä Yhdenvertaisuus Etusijalle (YES7)-hankkeessa on valmisteltu ohjeistusta ja materiaalia liikuntajärjestöjen yhdenvertaisuussuunnitteluun.

Harrastusmahdollisuuksien tasa-arvo on laaja yhteiskunta- ja liikuntapoliittinen kysymys, jolla on vahva yhteys paitsi lasten ja nuorten hyvinvointiin, myös huippu-urheilun tulevaisuuteen. Siksi keskeistä on hakea vastauksia kysymyksiin siitä, mitkä ovat ne mekanismit ja käytännöt, jotka nostavat harrastamisen hintaa ja vastaavasti miten toimintaa kehitetään siten, että saavutettaisiin pysyväisluonteisia ratkaisuja hankeavustamisen sijaan.

Liikkuva Koulu -ohjelmaa jatketaan.

Liikkuva koulu -toiminta ja sen eri osa-alueisiin kohdennettava rahoitus kasvoi hallituskaudella merkittävästi (ks. luku Lasten ja nuorten liikunta). Toiminta laajeni 800 kouluun ja yli 126 kuntaan. Vuoden 2014 aikana toiminnan piiriin kuului yli 160 000 peruskoululaista. Ohjelma tavoittaa karkeasti ottaen noin kolmanneksen peruskoululaisista. Ohjelman toiminta on laaja-alaista seminaareista ja materiaalituotannosta tutkimukseen ja koulujen sitouttamiseen. Seuranta-aineisto osoittaa, että ohjelman positiiviset tulokset liittyvät oppilasviihtyvyyteen ja lisääntyneeseen koulurauhaan. Ymmärrys koulujen mahdollisuudesta lisätä oppilaiden liikkumista monialaisesti on lisääntynyt. Samoin tutkimusnäkökulmat liikunnan vaikutuksista mm. oppimiseen ja koulumenestykseen ovat laajentuneet. Koulujen toimintakulttuurin muutos vaatii pitkäaikaista ja systemaattista työtä, jonka vaikutukset näkyvät pitkällä aikajänteellä. Alkuperäistä tavoitetta siitä, että jokainen peruskoululainen liikkuisi suositusten mukaisesti, ei ole läheskään saavutettu. Fyysisen aktiivisuuden määrä kouluissa ei ole lisääntynyt olennaisesti (ks. lasten ja nuorten liikunta).

Huolehditaan opiskelijaliikunnasta.

Korkeakoulut päättävät itse liikuntapalveluiden asemasta ja merkityksestä omassa organisaatiossaan. Valtion liikuntabudjetista on myönnetty enenevästi avustuksia korkeakouluille liikuntapalveluiden kehittämiseksi. Hallituskauden alussa opetus- ja kulttuuriministeriön korkeakoulu- ja tiedepolitiikan osasto toteutti korkeakouluille erilliskyselyn niiden toimista työurien pidentämiseksi ja opintojen nopeuttamiseksi. Lähes kaikki mainitsivat liikuntapalvelunsa. Ammattikorkeakoululain uudistamisen myötä koulujen on ilmoitettava toimilupahakemuksessaan tiedot opiskelijapalveluiden, kuten liikuntapalveluiden, laadusta, tarjonnasta ja saatavuudesta kaikissa ammattikorkeakoulujen toimipisteissä. Korkeakoululiikunnan nykytilaa on tämän hallituskauden aikana kartoitettu useassa eri tutkimuksessa ja erilliskyselyin. Tutkimustulokset kertovat, että neljäsosa (26 %) korkeakouluopiskelijoista harrastaa vapaa-ajan kuntoliikuntaa ainakin neljä kertaa viikossa ja lisäksi 36 % pari kolme kertaa viikossa. Runsaasti liikkuvien osuus on hieman kasvanut kaikilla ryhmillä. OLL:n toteuttama Korkeakoululiikunnan barometri (2013) osoittaa, että liikunnan asema osana korkeakoulujen strategista suunnittelua on vahvistunut, mutta palveluiden taso vaihtelee voimakkaasti korkeakoulujen välillä.

Taulukko 1. *OKM:n liikuntabudjetista avustetut opiskelijaliikuntahankkeet.*

2011	yht. 3 avustuspäätöstä	90 000 €
2012	yht. 6 avustuspäätöstä	195 000 €
2013	yht. 9 avustuspäätöstä	250 000 €
2014	yht. 4 avustuspäätöstä	131 000 €
2015	yht. 7 avustuspäätöstä	166 900 €
YHT.	**18 erillistä hanketta** *(osa hankkeista monivuotisia)*	**832 900 €**

Työyhteisöliikunnan hyviä käytäntöjä juurrutetaan pysyviksi ja kannustaviksi työelämän toiminnoiksi.

Liikuntapolitiikan keinot vaikuttaa valtakunnan tasolla työelämän liikunnallistamiseen liittyvät tietoisuuden lisäämiseen, poikkihallinnolliseen yhteistyöhön, yksittäisten kehittämishankkeiden avustamiseen ja tutkimukseen. Kunnossa kaiken ikää -ohjelman työyhteisöliikunnan toimenpiteitä on vahvistettu. Valo ry ja liikunnan aluejärjestöt ovat tehneet yhteistä henkilöstöliikunnan valtakunnallistamishanketta OKM:n avustuksella. OKM on antanut työyhteisöliikunnan osalta yhteistyölupauksensa TEM:n koordinoimaan Työelämä 2020 -hankkeeseen. Strategisen hyvinvoinnin johtaminen Suomessa 2014 -tutkimuksen mukaan strategisen hyvinvoinnin perinteiset tukitoiminnot ovat hyvässä kunnossa. Henkilöstöedut (työpaikkaliikunta, kulttuuri- ja virkistystoiminta sekä henkilöstöruokailu) ovat toteutuneet keskinkertaisesti. Sen sijaan terveellisten elämäntapojen edistämisen liittyvä toiminta on melko vähäisiä.

Hallitus korostaa suomalaisen liikuntakulttuurin moniarvoisuutta ja keskinäistä kunnioitusta sekä sen roolia maahanmuuttajien kotoutumisessa. Jatketaan maahanmuuttajien kotouttamista liikunnan avulla kehittämisohjelman esityksiä huomioonottaen.

Valtion tuki maahanmuuttajien liikunnan kehittämishankkeisiin on ollut vuosina 2011–2014 yhteensä 3,74 miljoonaa euroa käsittäen 43 eri kuntaa ja 46 hanketta. Avustukset on jaettu aluehallintovirastojen kautta. Eniten avustuksia on kohdentunut Uudenmaan alueelle. Vuosina 2011–2013 hankkeiden toimintoihin osallistui 3 771 henkilöä, joista noin 70 % prosenttia oli maahanmuuttajia. Vuonna 2010 julkaistun kehittämisohjelman keskeinen periaate oli inkluusioajattelu: Monikulttuurisen näkökulman omaksuminen kaikessa toiminnassa läpileikkaavana teemana on keskeinen tapa luoda aidosti moninaisia liikuntapalveluita. Tilastokeskuksen mukaan Suomessa asui vuoden 2013 lopussa 301 524 ulkomaalaistaustaista, mikä oli 5,5 prosenttia koko väestöstä. Näin ollen hanketoiminnan tavoittavuus on ollut määrällisesti vaatimatonta. Toisaalta hakijoiden joukko oli rajallinen: valtaosa avustusta hakeneista myös sai sitä. TEAviisari-järjestelmän mukaan yhä useampi kunta huomioi maahanmuuttajat toiminta- ja taloussuunnittelussaan (v. 2010: 11 % ja v. 2014: 21 %).

Edistetään matalan kynnyksen seuratoiminnan kehittämistä ja toimenpiteitä, joilla seura- ja kansalaistoimintaa voidaan entistä paremmin paikallisesti tukea.

Valtion suora tuki seuroille kasvoi. Tilannetta on analysoitu arvioinnin luvussa Liikunnan kansalaistoiminta. Kuntien liikuntatoimen valtionosuutta ei kohdennettu seuratoiminnan tukemiseen korvamerkitysti liikuntalain uudistamisen yhteydessä.

Taulukko 2. *Valtion suora tuki liikunta- ja urheiluseuroille.*

	2011	2012	2013	2014	2015	Yhteensä
OKM-avustukset	2 680 000	2 750 000	4 287 000	4 918 000	4 500 000	**19 135 000**
Hakemuksia	1 098	1 093	1 205	1 162	981	**5 539**
Myönnetty päätoimisia tukia	100	0	188	55	46	**389**
Myönnetty toiminnallisia tukia	468	380	121	157	149	**1 275**
Jatkohankkeet				168	213	**381**

Liikuntalain uudistamisella edistetään koko liikuntajärjestelmän rakennemuutosta.

Helmikuussa 2013 opetus- ja kulttuuriministeriö asetti työryhmän uudistamaan liikuntalakia. Työryhmä koostui pääsääntöisesti opetus- ja kulttuuriministeriön virkamiehistä ja keskeisten sidosryhmien edustajista. Työryhmän tehtäväksi asetettiin ennen kaikkea kuntia koskevan pykälän tarkastelu siten, että liikunnan asema kunnallisena peruspalveluna vahvistuisi sekä lain ajantasaistaminen tutkimustiedon ja hallitusohjelmakirjausten valossa. Lisäksi työryhmän tehtävänä oli selvittää, voidaanko kuntien valtionosuus kohdentaa seuratoiminnan tukemiseen. Työryhmän kokousten lisäksi lakiuudistusta käsiteltiin käytännössä kaikissa liikunnan toimialan tilaisuuksissa koko uudistusprosessin ajan. Yli 300 ihmistä otti kantaa lain uudistamistarpeisiin otakantaa.fi -palvelun kautta. Lisäksi työryhmä kuuli kokouksissaan tutkijoita ja sidosryhmien asiantuntijoita. Eri tahot lähestyivät työryhmää kannanottoineen. Työryhmä luovutti ehdotuksensa ministeriölle maaliskuussa 2014. Luonnoksesta saatiin lausunnot yhteensä 64 lausunnonantajalta. Eduskuntakäsittelyyn lakiesitys annettiin lokakuussa 2014. Uusi laki ja valtioneuvoston asetus liikunnan edistämisestä tulivat voimaan 1.5.2015. Lakiin lisättiin säännökset lain soveltamisalasta ja tavoitteista sekä uudistettiin valtion vastuuta liikuntapolitiikasta, kunnan vastuuta ja yhteistyötä liikunnasta, alueellisen liikuntatoiminnan tehtäviä, valtion liikuntaneuvoston tehtäviä sekä liikuntaa edistävien järjestöjen valtionapukelpoisuutta ja valtionavustusten myöntämistä koskevia säännöksiä. Samalla muita säännöksiä saatettiin ajan tasalle.

Turvataan eettisesti kestävän, yhdenvertaisen ja moniarvoisen huippu-urheilun toimintaedellytykset, mukaan lukien vammaisurheilu, ja mahdollistetaan urheilijan urapolku.

Valtion tuki huippu-urheilulle ja antidopingtoimintaan kasvoi (ks. luku Huippu-urheilu). Suomen Olympiakomitean yhteydessä toimintansa aloitti vuoden 2013 alusta huippu-urheiluyksikkö, jonka toimintaresursseja kasvatettiin. Kuluneen hallituskauden aikana yhdenvertaisuus-, tasa-arvo- ja eettisten kysymysten painoarvo liikuntapoliittisessa keskustelussa on vahvistunut sekä Suomessa että kansainvälisesti. Uuden liikuntalain tavoitteena on urheilun rehellisyyden ja eettisyyden vahvistaminen. Lain lähtökohtia ovat vastaavasti tasa-arvo, yhdenvertaisuus, yhteisöllisyys, monikulttuurisuus, terveet elämäntavat sekä ympäristön kunnioittaminen ja kestävä kehitys. Suomi on allekirjoittanut 18.9.2014 Euroopan neuvoston ministerikomitean 9.7.2014 hyväksymän Urheilukilpailujen manipuloinnin vastaisen yleissopimuksen. Opetus- ja kulttuuriministeriö on kohdentanut valtion liikuntabudjetista enenevästi määrärahoja urheiluakatemiatoimintaan. Urheiluakatemiat ovat paikallisia ja seudullisia yhteistyöverkostoja, jotka koordinoivat oppilaitosten, urheiluseurojen sekä lajiliittojen yhteistyötä. Akatemiat mahdollistavat urheilu-uralla tarvittavien asiantuntijapalveluiden, kuten opinto- ja uraneuvonnan laadukkaan toteuttamisen. Urheiluakatemioissa oli lukukaudella (2013–2014) yhteensä 10 146 urheilijaa, joista Olympiakomitean tai Paralympiakomitean tukiurheilijoita 226, aikuisten tai nuorten maajoukkuetason urheilijoita 1 758, urheiluakatemioiden itsensä valitsemia "haastajatason" urheilijoita 4 784 ja peruskouluissa opiskelevia urheilijoita noin 3 376. Hallitusohjelmassa ei asetettu tavoitteita urheilumenestyksen suhteen. Huippu-urheilun toimintaedellysten vahvistaminen sen sijaan toteutui – ainakin resurssiohjauksen puitteissa.

Hallitusohjelman toteutumisen arvioinnin tiedot ovat kooste arviointiraportin eri luvuista. Lähdeviitteet löytyvät arviointiraportin eri lukujen yhteydestä.

Olympiastadionin peruskorjauksen luonne kansallisena hankkeena huomioidaan sen rahoituksessa.
Helsingin Olympiastadionin perusparannushanke edistyi kiitettävästi. Merkittävää liikunnan toimialan näkökulmasta oli, että vuosina 2014 ja 2015 hankkeelle myönnettiin yhteensä 80 miljoonaa euroa valtion yleisistä budjettivaroista.

ETAPIT HELSINGIN OLYMPIASTADIONIN PERUSPARANNUKSESSA:

- **TAMMIKUU 2012**: Tarveselvityksessä Olympiastadionin perusparannuksen kustannukset arvioitiin 197 miljoonaksi euroksi.
- **TOUKOKUU 2012**: Hallituksen talouspoliittinen ministerivaliokunta puolsi valtion osallistumista Helsingin Olympiastadionin perusparannuksesta aiheutuviin kustannuksiin enintään puolella hankkeen kokonaiskustannuksista.
- **KESÄKUU 2012**: Opetus- ja kulttuuriministeriö asetti 28.6.2012 ohjausryhmän, jonka tehtäväksi asetettiin mm. perusparannushankkeen edistymisen seuranta.
- **MAALISKUU 2013**: Valtio ja Helsingin kaupunki allekirjoittivat sopimuksen Olympiastadionin suunnittelun rahoituksesta. Valtio myönsi vuosina 2011–2013 hankkeen suunnittelun kustannuksiin 12,7 miljoonaa euroa veikkausvoittovaroista Stadionsäätiön laatiman tarveselvityksen tietoihin perustuen. Vuoden 2013 avustukset (6,3 M€) myönnettiin jakamattomista veikkausvoittovaroista.
- **MAALISKUU 2014**: Pääministeri Jyrki Kataisen hallitus sopi valtiontalouden kehyksistä sekä julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2015–2018, jonka yhteydessä Olympiastadionin perusparannukseen osoitettiin valtion budjettivaroista yhteensä 80 miljoonaa euroa.
- **LOKAKUU 2014**: Helsingin Olympiastadionin perusparannuksen kustannukset tarkentuivat hankesuunnitelmassa 209 miljoonaan euroon. Talouspoliittinen ministerivaliokunta puolsi 21.10.2014 valtion osallistumista Helsingin Olympiastadionin perusparannuksesta aiheutuviin kustannuksiin enintään 104,5 miljoonalla eurolla. Loppuosa, enintään 11,8 miljoonaa euroa, osoitetaan vuosien 2016, 2017 ja 2018 talousarvioissa veikkausvoittovaroista.

Tästä eteenpäin arviointi noudattaa oheisen kuvion mukaista rakennetta:

4.3 LIIKUNNAN KANSALAISTOIMINTA

Valtion tavoitteet

LIIKUNTALAKI (1998)

- **1§ Liikuntalain** tarkoituksena on edistää liikuntaa, kilpa- ja huippu-urheilua sekä niihin liittyvää kansalaistoimintaa, edistää väestön hyvinvointia ja terveyttä sekä tukea lasten ja nuorten kasvua ja kehitystä liikunnan avulla.
- **7§ Avustuskelpoisuus:** Opetus- ja kulttuuriministeriö hyväksyy liikuntalain nojalla avustettavat järjestöt. Harkitessaan järjestön hyväksymistä ministeriön tulee ottaa huomioon järjestön toiminta liikunnan järjestämiseksi ja muu liikuntaa edistävä toiminta sekä se, miten järjestö ottaa toiminnassaan huomioon urheilun eettiset periaatteet. Erityisestä syystä myös muu liikunnan alalla toimiva valtakunnallinen järjestö voidaan hyväksyä avustuksen piiriin.
- **7§ Avustuksen määrä:** Valtionavustuksen määrää harkittaessa otetaan huomioon se, miten järjestö toimii tämän liikuntalain tarkoituksen toteuttamiseksi. Hakijoiden keskinäisessä vertailussa otetaan huomioon järjestön toiminnan laatu ja laajuus. Lisäksi otetaan huomioon toiminnan yhteiskunnallinen merkitys. Tulosperusteista voidaan antaa tarkempia säännöksiä valtioneuvoston asetuksella.

Pääministeri Kataisen (2011) ja pääministeri Stubbin (2014) hallituksen ohjelmat

- Elämänkaaren mittaisen liikunnallisen elämäntavan edistäminen.
- Liikkujien määrän ja osallisuuden lisääminen.
- Harrastusmahdollisuuksien tasa-arvo, erityisesti lapset ja nuoret.
- Eri väestöryhmien liikunnan lisääminen.
- Matalan kynnyksen seuratoiminnan kehittäminen ja toimenpiteitä, joilla seura- ja kansalaistoimintaa voidaan entistä paremmin paikallisesti tukea.
- Liikuntalain uudistamisella edistetään koko liikuntajärjestelmän rakennemuutosta.

OKM:n toiminta- ja taloussuunnitelmat ja valtion talousarviot hallituskaudella 2011–2015

- Lisätä koko elämänkaaren mittaista ja säännöllistä liikuntaharrastusta, painopisteenä huonokuntoiset ja terveytensä kannalta riittämättömästi liikuntaa harrastavat sekä henkilöt, joiden harrastamisen esteenä ovat sosiaaliset, taloudelliset ja kulttuuriset tekijät.
- Väestön osallistumisen vahvistaminen.
- Kansalaistoiminnan laadun parantaminen.

Toimenpiteet:

- Tuetaan liikunnan kansalaisjärjestötoimintaa.
- Tuetaan paikallistason järjestötoiminnan edellytyksiä ja matalan kynnyksen seuratoimintaa.
- Tuetaan harrastusmahdollisuuksien yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa.
- Tuetaan osaamisen, ammattimaisuuden kehittämistä sekä toimintatapojen uudistamista.
- Selvitetään liikuntalain uudistamisen yhteydessä mahdollisuus kohdentaa valtionosuuksia paikallisen seuratoiminnan tukemiseen.
- Toteutetaan liikuntajärjestöjen avustusjärjestelmän uudistus.
- Tuetaan liikuntajärjestöjen suoria kansainvälisiä yhteistyömahdollisuuksia ja kansainvälisiä luottamustehtäviä.
- Tuetaan liikuntajärjestöjen rakenneuudistuksen toteutumista ja päällekkäisten rakenteiden purkamiseen tähtääviä toimenpiteitä.

Liikunnan kansalaistoiminnan resursoinnin määrä

Liikunnan kansalaistoiminnan tuki valtion liikuntabudjetissa

Opetus- ja kulttuuriministeriö tukee liikunnan kansalaistoimintaa avustuksin, informaatio-ohjauksella sekä yhteensovittamalla kansalaistoiminnan edellytyksiin vaikuttavia päätöksiä ja lainsäädäntötyötä.

Työnjako liikunnan kansalaistoiminnan tukemisessa on määritelty vuonna 1999 voimaantulleessa liikuntalaissa. Opetus- ja kulttuuriministeriö myöntää harkinnanvaraisia valtionavustuksia valtakunnallisille ja alueellisille liikuntajärjestöille ja kunnat puolestaan tukevat kansalaistoimintaa paikallisesti.[1] Hallituskaudella (2007–2011) asetelma muuttui siltä osin, että valtio alkoi kohdentaa valtionavustuksia suoraan seuroille. Käytäntö on jatkunut myös kuluneella hallituskaudella.

Valtion talousarvion mukaisesti liikunnan kansalaistoimintaan on kuluneella hallituskaudella kohdennettu vuosittain 41,7–48,8 miljoonaa euroa.[2] Valtion vuosittainen tilijaottelu osoittaa, että tukimäärä eri vuosien välillä ei ole vertailukelpoinen, sillä määräraharivin sisältö on vaihdellut. Suurimmat heilahdukset kokonaistuen määrässä selittyvät sillä, että vuonna 2013 Suomen Olympiakomitean yhteydessä toimintansa aloittaneen huippu-urheiluyksikön toimintaan ja ohjelmiin kohdistetut avustukset (6,86 M€) sisällytettiin kansalaistoiminnan määrärahaan, kun ne vuonna 2014 puolestaan kuuluivat huippu-urheilutukien yhteyteen. Vuonna 2015 Suomen Olympiakomitean yleisavustus myönnettiin kansalaistoiminnan määrärahasta, mutta sen sijaan Suomen Paralympiakomitean ja Olympiakomitean huippu-urheiluyksikön tuet huippu-urheilun määrärahasta.[3] Seuraavissa alaluvuissa avataan kansalaistoiminnan tukipolitiikkaa eri avustusmuodoittain.

Taulukko 3. *Liikunnan kansalaistoiminnan tukeminen valtion tilijaottelun mukaisesti 2007, 2011–2015.*

LAJILIITOT	2007	2011	2012	2013	2014	2015
Lajiliitot	16 120 000	20 300 000				
Muut liikuntajärjestöt	16 742 000	21 020 000				
Lajiliittojen ja muiden liikuntajärjestöjen avustamiseen			42 420 000	38 080 000	36 710 000	33 680 000
Valo ry:n ja Olympiakomitean yleisavustuksiin						6 102 000
Liikuntajärjestöjen kehittämisavustukset	600 000					
Seuratuen kehittämisohjelma	0	2 730 000	1 500 000	3 850 000	5 000 000	4 500 000
Kansalaistoiminnan työllistämishankkeisiin						1 450 000
Maahanmuuttajien kotouttaminen		700 000				
Huippu-urheiluyksikön toimintaan				900 000		
Huippu-urheiluyksikön ohjelmiin				5 960 000		
Liikunnan ja kansalaistoiminnan kehittäminen		2 000 000				
YHTEENSÄ	**33 462 000**	**46 750 000**	**43 920 000**	**48 790 000**	**41 710 000**	**45 732 000**

[1] Liikuntalaki 1998/1054, 2 § ja 7 §.
[2] Valtiovarainministeriö. Valtion talousarvioesitykset. Luettavissa http://budjetti.vm.fi/
[3] Valtiokonttori. Valtion talousarvion tilijaottelut.
http://www.valtiokonttori.fi/fi-FI/Tietoa_Valtiokonttorista/Julkaisut_ja_tilastot/Julkaisut/Talousjohtamisen_tukeminen/Valtion_talousarvion_tilijaottelu

Alueellisille ja valtakunnallisille liikuntajärjestöille myönnetyt avustukset

Vuoden 1999 alusta voimaan tulleen liikuntalain mukaisesti valtion talousarvioon otetaan vuosittain määräraha valtakunnallisten ja alueellisten liikuntajärjestöjen toiminnan avustamiseen. Avustuksen suuruuteen vaikuttaa järjestön toiminta liikuntalain 1 §:ssä säädetyn tarkoituksen toteuttamiseksi. Avustusta harkittaessa tarkastellaan järjestön toiminnan laatua, laajuutta sekä yhteiskunnallista merkitystä.[4]

Saadakseen valtionavustusta opetus- ja kulttuuriministeriön tulee hyväksyä järjestö valtionavustuskelpoiseksi. Harkitessaan järjestön hyväksymistä ministeriön tulee ottaa huomioon järjestön toiminta liikunnan järjestämiseksi ja muu liikuntaa edistävä toiminta sekä se, miten järjestö ottaa toiminnassaan huomioon urheilun eettiset periaatteet. Erityisestä syystä myös muu liikunnan alalla toimiva valtakunnallinen järjestö voidaan hyväksyä avustuksen piiriin. Valtionapukelpoisella järjestöllä on oltava vähintään 30 jäsenyhdistystä, joissa on vähintään tuhat harrastajaa, lisäksi liikuntalajilla on oltava kansainvälinen organisaatio tai lajin on oltava kansallisesti merkittävä. Valtionavustusta ei yleensä myönnetä ennen kuin järjestö on toiminut vähintään vuoden mittaisen tilikauden.[5]

Valtionapukelpoisten liikuntajärjestöjen määrä on pysynyt tasaisena. Vuonna 2000 valtionapukelpoisia järjestöjä oli yhteensä 128 ja vuonna 2015 vastaavasti 123. Kuluneella hallituskaudella muutama lajiliitto* on yhdistänyt toimintansa.[6] Suomen Frisbeegolfliitto ry, WAU ry, IFBB Finland ry ja Suomen Vapaaottelijat ry puolestaan saivat valtionapukelpoisuuden. Vuonna 2013 aloitti toimintansa Valtakunnallinen liikunta- ja urheiluorganisaatio, Valo ry, minkä myötä Suomen Liikunta ja Urheilu, SLU ry, Nuori Suomi ry ja Kuntoliikuntaliitto ry lopettivat toimintansa. Samana vuonna Olympiakomitea ry:n yhteydessä alkoi toimia erillinen huippu-urheiluyksikkö. Nämä olivat merkittävimmät järjestöavustusten kokonaisuudessa tapahtuneet muutokset (taulukko 4).

Toiminta-avustusten lisäksi valtakunnallisille ja alueellisille liikuntajärjestöille myönnetään harkinnanvaraisia erityisavustuksia. Näitä ovat muun muassa valtionavustukset liikunnallisen elämäntavan edistämiseen, suurtapahtumiin, lasten ja nuorten liikuntaan sekä kansainväliseen yhteistyöhön. Järjestöille myönnettyjen erityisavustusten suhteellinen osuus järjestöille myönnettävistä avustuksista on kaiken aikaa noussut (kuvio 3) .

*)
2011
Suomen Miekkailuliitto ja Suomen Nykyaikaisen 5-ottelun liitto yhdistyivät Suomen Miekkailu- ja 5-otteluliitoksi

Suomen Kanoottiliitto ja Suomen Soutuliitto yhdistyivät Suomen Melonta- ja soutuliitoksi

Suomen Veneilyliitto ja Suomen Purjehtijaliitto yhdistyivät Suomen Purjehdus ja Veneily ry:ksi

2013
Suomen Baseball ja Softball -liitto ry liittyivät Suomen Pesäpalloliiton alaisuuteen

Suomen Kaukalopalloliitto ja Suomen Ringetteliitto yhdistyivät Suomen Kaukalopallo- ja Ringetteliitto ry:ksi

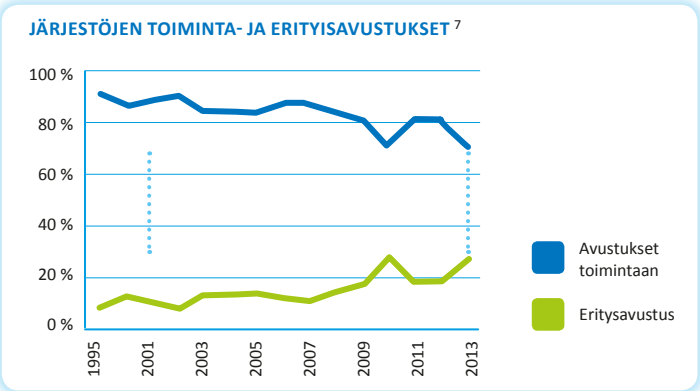

Kuvio 3. *Valtakunnallisille ja alueellisille liikuntajärjestöille myönnettyjen avustusten suhteellinen (%) osuus järjestöjen kokonaisavustusmäärästä.*

[4] Liikuntalaki 1998/1054, 7 §.
[5] Liikuntalaki 1998/1054, 7 §; Opetus- ja kulttuuriministeriö. Liikuntatoimi tilastojen valossa -julkaisut. Helsinki.
[6] Opetus- ja kulttuuriministeriö. Liikuntatoimi tilastojen valossa -julkaisut. Helsinki.
[7] Opetus- ja kulttuuriministeriö. Liikuntatoimi tilastojen valossa -julkaisut. Helsinki.

Taulukko 4. *Liikuntajärjestöille myönnetyt toiminta-avustukset järjestöryhmittäin vuosina 2011–2015, indeksikorjaamaton.*

JÄRJESTÖRYHMÄ	2011	2012	2013	2014	2015	%-muutos
Lajiliitot	20 300 000	21 286 000	21 279 000	21 600 000	21 963 000	**8,2**
Erityisliikuntajärjestöt	860 000	890 000	890 000	929 000	929 000	**8,0**
Koululais- ja opiskelijajärjestöt	817 000	862 000	862 000	862 000	847 000	**3,7**
Suomen Työväen Urheiluliitto ry	1 650 000	1 650 000	1 650 000	1 650 000	1 585 000	**-3,9**
Finlands Svenska Idrott rf	985 000	985 000	985 000	985 000	985 000	**0,0**
Suomen Latu ry	710 000	710 000	710 000	710 000	760 000	**7,0**
Suomen Uimaopetus- ja hengenpelastusliitto ry	500 000	500 000	500 000	520 000	520 000	**4,0**
Muut liikuntajärjestöt	783 000	822 000	822 000	861 000	858 000	**9,6**
Suomen vammaisurheilu ja -liikunta ry	1 525 000	1 525 000	1 525 000	1 525 000	1 525 000	**0,0**
Valo ry (2011 ja 2012: SLU, NS, Kunto ry)	4 290 000	4 290 000	3 757 000	3 360 000	4 802 000	**11,9**
Suomen Olympiakomitea ry yleisavustus*	4 300 000	4 300 000	1 100 000	1 100 000	1 300 000	**-69,8**
Suomen Paralympiakomitea ry yleisavustus*	870 000	870 000	270 000	270 000	300 000	**-65,5**
Suomen Olympiakomitean huippu-urheiluyksikkö (eritysavustus)			6 860 000	6 860 000	6 860 000	
Liikunnan aluejärjestöt	3 730 000	3 730 000	3 730 000	3 708 000	3 708 000	**-0,6**
YHTEENSÄ	**41 320 000**	**42 420 000**	**38 080 000**	**38 080 000**	**40 082 000**	**-3,0**

** Huippu-urheiluyksikölle kohdennettavaan avustukseen siirrettiin Suomen Olympiakomiteasta ja Suomen Paralympiakomiteasta lajiliiitoille maksetut valmennuksen kehittämistuet sekä nuorten valmennukseen ja joukkuepalloiluprojektiin osoitetut avustukset (2013: 6,86 M€, 2014:6,86 M€ ja 2015: 6,86 M€). Näin ollen järjestöjen avustustason vertailu ei ole kaikilta osin mahdollista.*

Taulukosta 5 on luettavissa myönnetyt erityisavustukset teemoittain vuosina 2007, 2011 ja 2013.

Taulukko 5. *Valtakunnallisten ja alueellisten liikuntajärjestöjen saamat erityisavustukset avustusmuodoittain Liikuntatoimi tilastojen valossa -julkaisun mukaisesti 2007, 2011–2013.*

	2007		2011		2013	
	kpl	€	kpl	€	kpl	€
Kilpailujen ja tapahtumien järjestäminen sekä kilpailumatkat	103	944 800	38	1 917 000	23	1 266 618
Seuratoiminnan kehittäminen	-	-	9	2 836 000	2	110 000
Projektit, hankkeet ja ohjelmat (eivät sovi muihin kohteisiin)	71	3 619 500	9	564 000	25	826 268
Lasten ja nuorten liikunnan kehittäminen	-	-	12	2 828 500	24	2 295 860
Terveysliikunnan kehittäminen	-	-	14	417 000	18	606 810
Kansainvälinen yhteistyö ja kongressit	16	312 000	10	293 000	14	619 121
Julkaisut ja historiikit	7	47 000	3	53 000	5	95 250
Liikuntapaikkarakentamisen tutkimus	-	-	9	514 600	4	69 685
Kilpa- ja huippu-urheilu	-	-	12	2 825 000	2	8 194 208
Liikuntajärjestöjen kehittämisavustukset	37	600 000	-	-	-	-
Muut	12	137 000	-	-	-	-
YHTEENSÄ	**246**	**5 660 300**	**116**	**12 248 100**	**117**	**14 083 820**

Valtionavustukset paikalliseen seuratoimintaan

Hallituskaudella (2011–2015) voimistui keskustelu siitä, että liikuntaan kohdennettavat resurssit tulisi saada suunnattua suoraviivaisemmin liikunnan hallintorakenteista itse toimintaan ja siten suoremmin liikkujien ja huippu-urheilijoiden hyödyksi.[8] Konkreettisena toimenpiteenä tähän nähtiin valtion tuki paikalliseen seuratoimintaan.

Valtio on tukenut eri tavoin seuratoiminnan kehittämistä jo vuodesta 1999. Tuki kanavoitiin seuroille vuoteen 2009 asti Nuoren Suomen kautta.[9] Nykymuodossaan valtion jakama seuratuki käynnistyi, kun Kansallinen liikuntaohjelmatoimikunta jätti esityksensä sen käynnistämisestä seuraavasti: ”Käynnistetään suora liikunta- ja urheiluseurojen kehittämistuki valtion liikuntamäärärahoista. Hanke on määräaikainen ja toimii pilottina. Jatkosta päätetään saatujen kokemusten pohjalta. Kehittämistuki on harkinnanvarainen. Seuratoiminnan perustuki tulee jatkossakin kuntien kautta.” [10]

Vuosina 2009–2012 haku- ja jakoprosessista vastasivat yhdessä Suomen Liikunta ja Urheilu, Nuori Suomi ja Kuntoliikuntaliitto. Myös lajiliitot ja aluejärjestöt olivat edelleen mukana jakoprosessissa. Seuratukihakemusten käsittely siirtyi ministeriöön vuonna 2013.[11]

Taulukko 6. *Valtionavustukset paikalliseen seuratoimintaan 2011–2015.*

	2011	2012	2013	2014	2015	Yhteensä
OKM-avustukset	2 680 000	2 750 000	4 287 000	4 918 000	4 500 000	**19 135 000**
Hakemuksia	1 098	1 093	1 205	1 162	981	**5 539**
Myönnetty päätoimisia tukia	100	0	188	55	46	**389**
Myönnetty toiminnallisia tukia	468	380	121	157	149	**1 275**
Jatkohankkeet				168	213	**381**

[8] ks. mm. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Tiedote 30.1.2013: Liikuntajärjestöille reilut 38 miljoonaa euroa.
[9] Lehtonen, K., Paukku J., Hakamäki M. ja Laine K. Seuratuki 2013. Haku- ja jakoprosessin arviointi. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 286.
[10] Opetus- ja kulttuuriministeriö (2008). Liikkuva ja hyvinvoiva Suomi 2010-luvulla. Ehdotus kansalliseksi liikuntaohjelmaksi julkisen ohjauksen näkökulmasta. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2008:14.
[11] Lehtonen, K., Paukku J., Hakamäki M. ja Laine K. Seuratuki 2013. Haku- ja jakoprosessin arviointi. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 286.

Yhteenveto liikunnan kansalaistoiminnan resursoinnista

Kansalaistoimintaan kohdennettavien avustusten kokonaisuuden selvittämiseksi valtion liikuntaneuvosto on analysoinut samanaikaisesti kaikki opetus- ja kulttuuriministeriön sekä aluehallintovirastojen avustusmuotojen kautta jaetut avustukset rekisteröidyille yhdistyksille liikuntalain (1998) tarkoituspykälän mukaiseen toimintaan.

Analyysi sisältää seuraavat avustusmuodot:

- Valtakunnallisille ja alueellisille liikuntajärjestöille avustukset niiden toimintaan.
- Valtakunnallisille ja alueellisille liikuntajärjestöille myönnetyt erityisavustukset (hankkeet ja kehittämisprojektit).
- Valtionavustukset paikalliseen seuratoimintaan.
- Aluehallintovirastoille edelleen jaettavaksi tarkoitetut avustukset.

Analyysi (kuvio 4) osoittaa seuraavia asioita:

- Rekisteröidyille yhdistyksille (Liikuntalain tarkoituspykälän mukaiseen toimintaan) kohdennettujen avustusten kokonaismäärä on kasvanut vuoden 2007 ja 2013 välisenä aikana 39,3 miljoonasta eurosta 58 miljoonaan euroon.
- Valtionavustukset kohdentuivat yli 90 prosenttisesti valtionapukelpoisille järjestöille.
- Muille kuin valtionapukelpoisille järjestöille myönnetyt tuet ovat kasvaneet ennen kaikkea valtion jakaman seuratuen myötä ollen vuonna 2013 noin 6 miljoonaa euroa. Aluehallintovirastojen kautta on myönnetty avustuksia myös yhdistyksille, jotka eivät ole varsinaisesti ole perinteisiä liikunnan toimijoita, kuten 4H-yhdistykset, Auta lasta ry ja kyläyhdistykset.
- Valtion kokonaistuki liikunnan kansalaistoimintaan on viime vuosina ollut noin 5,8–8,7 miljoonaa suurempi kuin mitä valtion talousarvio suoraan osoittaa johtuen siitä, että liikuntajärjestöjä avustetaan lukuisilta valtiontalousarvion riveiltä.

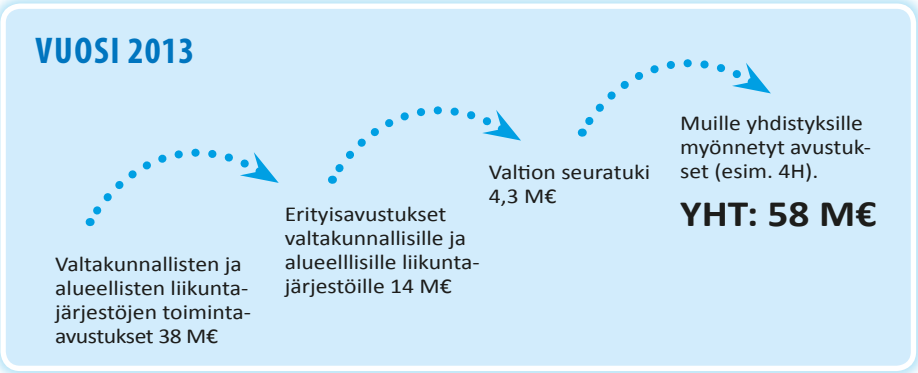

Kuvio 4. *Valtion tuki liikunnan kansalaistoimintaan.*

ARVIOINTI KANSALAISTOIMINNAN AVUSTUSPOLITIIKAN TOIMIVUUDESTA

Yleistä

Kulunut hallituskausi oli liikuntajärjestöjen avustuspolitiikan suhteen muutosten aikaa: kattotason järjestöjen rakenteet uudistuivat, avustusjärjestelmä kaipasi kehittämistä ja herätti kritiikkiä järjestöjen, tutkijoiden ja valtion liikuntaneuvoston keskuudessa. Samalla uudistettiin liikuntalakia.[12]

Valtakunnallisten ja alueellisten liikuntajärjestöjen avustuspolitiikka pohjautuu 1990-luvulla luotuun tulosohjausjärjestelmään, jonka perusteena nähtiin valtion oikeus asettaa tavoitteita taloudellisesti tukemalleen toiminnalle [13]. Liikunnan toimialueella – kuten myös laajalti muutoinkin yhteiskunnassa – kansalaisjärjestöjen ohjauksen osalta on olemassa eri näkemyksiä. Yhden lähestymistavan mukaan ohjauksen pitää olla sisältöjen suhteen määrätietoista ja vaikuttavaa, varsinkin jos järjestö saa huomattavasti tukea valtiolta. Toisen näkökulman mukaan järjestöille pitää antaa kansalaisjärjestönä vahva autonomia.[14]

Kohdentuvatko valtion liikuntatoimen määrärahat riittävän tehokkaasti ruohonjuuritason liikuntaan ja yksittäisten liikkujien ja huippu-urheilijoiden tueksi?

Valtio asetti hallituskaudella 2011–2015 tavoitteeksi liikunnan kansalaisjärjestöjen toiminnan laadun kehittämisen sekä päällekkäisten rakenteiden purkamiseen tähtäävien toimenpiteiden tukemisen.[15] Tämä merkitsi mm. sitä, että painopistettä avustamisessa siirrettiin seurojen tukemiseen ja valtionapukelpoisille järjestöille osoitettiin hakuvaiheessa enimmäispalkan määrä per henkilö, joka voidaan kattaa valtionavustuksella. Helmikuussa 2013 liikuntajärjestöjen avustuspäätösten yhteydessä ministeri Arhinmäki ilmaisi, että ”liikuntajärjestöt ovat kansalaisjärjestöjä ja niiden jäsenistö päättää järjestön toiminnasta. Ministeriö voi ohjata järjestöjen toimintaa suosituksin ja painotuksin. Ministeriön myöntämä tuki halutaan kohdentaa erityisesti lasten ja nuorten liikuntaan ja urheiluun ruohonjuuritasolle. Siksi avustusperusteita on uudistettu mm. siltä osin, etteivät suuret palkat ole valtioavun piirissä, vaan järjestöjen pitää kattaa ne muilla kuin veikkausvoittovaroilla.” [16]

Liikunnan kansalaistoimintaan kohdistuvien liikuntapoliittisten kehittämistoimenpiteiden tulosten seuraamista ja vaikutusten arviointia vaikeuttaa olennaisesti se, että liikunnan kansalaisjärjestötoiminnasta ei ole kaikilta osin olemassa systemaattisesti kertyvää ja käsiteltävää tietoa. Tietopohja on hajanaista ja usein eteen tulevia tietotarpeita ratkaistaan selvityksillä tai sektoritutkimushankkeilla.[17] Jotta valtionavustusten merkityksestä, vaikutuksista ja eri järjestöjen toiminnan kehittymisestä voitaisiin

[12] Mäkinen, J., Lämsä, J., Aarresola, O., Frantsi, J., Vihinen, T., Laine, K., Lehtonen K. & Saari, A. (2015) Liikuntajärjestöjen arvioinnin kehittäminen ja lajiliittokysely. KIHUn julkaisusarja nro 50.

[13] Mäkinen, J., Lämsä, J., Aarresola, O., Frantsi, J., Vihinen, T., Laine, K., Lehtonen K. & Saari, A. Liikuntajärjestöjen arvioinnin kehittäminen ja lajiliittokysely. (2015). KIHUn julkaisusarja nro 50.

[14] Stenvall, J. & Kokkonen, J. (2015). Asiantuntijalausunto Valtakunnallisen Liikunta- ja urheiluorganisaatio Valo ry:n toiminnasta valtionavustuspolitiikan näkökulmasta. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2015:5.

[15] Valtiovarainministeriö. Valtion talousarvioesitykset. Luettavissa http://budjetti.vm.fi/; Opetus- ja kulttuuriministeriö. Toiminta- ja taloussuunnitelmat. Luettavissa osoitteessa www.minedu.fi .

[16] Opetus- ja kulttuuriministeriö. Tiedote 6.2.2014: Liikuntajärjestöille 36,7 miljoonaa euroa – painopisteenä lapset ja nuoret.

[17] Mäkinen, J., Lämsä, J., Aarresola, O., Frantsi, J., Vihinen, T., Laine, K., Lehtonen K. & Saari, A. Liikuntajärjestöjen arvioinnin kehittäminen ja lajiliittokysely. (2015). KIHUn julkaisusarja nro 50.; Hakonen, H., Lehtonen, K., Koski, P. (2013) Liikunnan kansalaistoiminnan tietopohja. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2013:6.; Valtion liikuntaneuvosto (2013). Arviointi valtion liikuntatoimen määrärahakasvun tuloksista 2007–2011. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja VLN 2013:8.

tehdä perusteltuja tulkintoja ja vertailuja, tulisi tietoperustaa olennaisesti vahvistaa nykyisestä. Tarvitaan seurantatietoa järjestöjen toiminnan kehityksestä keskeisten valtionavustuspainotusten, kuten toiminnan laadun ja laajuuden suunnassa.

Keskustelu tietopohjan vahvistamisesta ja järjestöjen avustuspolitiikan uudistamisesta voimistui vuonna 2012 julkistetun liikuntajärjestöjen toimialaselvityksen [18] jälkeen. Selvityksen perusteella valtion tulosohjaus ei ole näkynyt 2000-luvulla järjestöjen toiminnan suuntautumisena. Järjestöt kaipasivat selkeästi määriteltyjä kriteereitä ja läpinäkyvyyttä avustusten käsittelyyn.[19] Myös valtion liikuntaneuvosto on tehnyt kehittämisesityksiä, joiden perusteella avustuspolitiikan tulisi olla läpinäkyvämpää ja pohjautua kattavampaan kuvaukseen järjestöjen toiminnan kehityksestä ja tuloksista.[20]

Avustusjärjestelmän uudistamisesta tiedotettiin vuosina 2013, 2014 ja 2015.

Opetus- ja kulttuuriministeriö tiedotti vuoden 2013 [21] liikuntajärjestöjen valtionavustuspäätösten yhteydessä, että liikuntajärjestöjen avustuskriteerit tullaan uudistamaan vuoden aikana siten, että kaikkien järjestöjen avustustaso arvioidaan uudelleen vuoden 2014 avustuksia jaettaessa. Uudistus toteutettiin, mutta ainoastaan valtakunnallisten lajiliittojen osalta.

Vuoden 2014 avustuspäätösten yhteydessä ministeri Arhinmäki totesi puolestaan, että ”Urheilun aluejärjestöjen toiminta ja valtionavut arvioidaan vuoden aikana perusteellisesti. Ensi vuonna myös heidän avustuksiinsa on tulossa merkittäviä muutoksia.” [22] Näin ei kuitenkaan tapahtunut. Sen sijaan ministeri Haglund tiedotti vuoden 2015 järjestöavustusten myönnön yhteydessä toimeksiannosta, jonka mukaisesti nuoriso- ja liikuntapolitiikan osaston tulee ylijohtajan johdolla valmistella 31.5.2015 mennessä uusi liikuntajärjestöjen avustusten valmistelumalli. Toimeksiantoa perusteltiin uudella liikuntalailla ja liikuntaneuvoston tekemillä kehittämisesityksillä koskien liikuntajärjestöjen avustuspolitiikkaa ja avustusten valmistelutapaa.[23]

Liikuntalaki uudistettiin kuluneen hallituskauden aikana ja sen mukaisesti myös liikuntaa edistävien järjestöjen valtionavustuksen piiriin hyväksymisen ja valtionavustuksen saamisen perusteet muuttuivat.[24] Valtionapukelpoiseksi voidaan hyväksyä sellainen rekisteröity yhdistys, jonka tarkoituksena on liikunnan edistäminen ja joka toimii ehdotetun lain tavoitteiden mukaisesti. Aiemmin voimassa olleen lain mukaisista avustamisen edellytyksistä poistettiin toiminnan valtakunnallinen tai alueellinen kattavuus. Tämä mahdollistaa nykyistä säännöstä paremmin uusien lajien ja uudenlaisen toiminnan valtionavustamisen. Liikunnan edistäminen tulee ilmetä valtionavustusta hakevan järjestön sääntöjen tarkoituspykälästä tai tehtävistä. Järjestön valtionapukelpoisuus voidaan tarvittaessa peruuttaa, jos se ei täytä säädettyjä valtionavustuksen saamisen edellytyksiä.

Uuden liikuntalain mukaisesti lajiliitoista voidaan hyväksyä vain yksi valtakunnallinen liitto kustakin lajista. Lajiliitolla tarkoitetaan valtakunnallista urheilujärjestöä, joka toimii yhden tai useamman lajin liikunta- ja urheilutoiminnan edistämiseksi. Hyväksymisen edellytyksenä on lisäksi se, että lajilla on kansainvälinen organisaatio tai kilpailujärjestelmä taikka laji on kansallisesti merkittävä.

---

[18] Mäkinen, J. (toim.) (2012). Liikuntajärjestöjen toimialaselvitys 2011 Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2012:6.
[19] Yle Urheilu 11.3.2014: Lajiliitot marssivat ministeriöön – ”Jotta kaikkien elämä on helpompaa”.;
Yle Urheilu 11.3.2014 Lajiliitot huulet pyöreinä Arhinmäen ja ministeriön päätöksistä;
Yle Urheilu 12.3.2014: Valon pääsihteeri vaatii - näin suomalaisen urheilun rahoitus pitää uudistaa
[20] Valtion liikuntaneuvosto (2013). Arviointi valtion liikuntatoimen määrärahakasvun tuloksista 2007–2011. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2013:8.; Opetus- ja kulttuuriministeriö. Tiedote 30.1.2013. Liikuntajärjestöille reilut 38 miljoonaa euroa.
[22] Opetus- ja kulttuuriministeriö. Tiedote 6.2.2014: Liikuntajärjestöille 36,7 miljoonaa euroa – painopisteenä lapset ja nuoret.
[23] Opetus- ja kulttuuriministeriö. Tiedote 24.2.2015. Haglund jakoi valtion tuet liikuntajärjestöille.
[24] Opetus- ja kulttuuriministeriö. Liikuntalain uudistaminen. http://www.minedu.fi/OPM/Liikunta/liikuntapolitiikka/vireilla_liikunta/liikuntalaki/index.html;Liikuntalaki 390/2015; http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150390

Tietopohjan kehittäminen

Avustusjärjestelmän uudistus edellytti huomion kiinnittämistä järjestöjen toimintaa kuvaavaan tietopohjaan. Kuluneella hallituskaudella avustusjärjestelmää onkin alettu kehittää tietoperustan vahvistamisen näkökulmasta seuraavasti:

- **Kansalaistoiminnan tietopohja** -julkaisu kokoaa yhteen olemassa olevan tiedon liikunta- ja urheiluseuroissa tapahtuvasta toiminnasta sekä harrastamisen että vapaaehtoistyön näkökulmasta sekä seuratoiminnan volyymista ja sitä koskevista tietotarpeista.[25]
- **OKM:n rahoittamat sektoritutkimukset** liikuntajärjestöjen toiminnasta, murrosikäisten liikunnan drop outista, liikunnan ja urheilun rahoituksesta ja harrastamisen hinnasta. Tutkimukset on julkaistu Valtion liikuntaneuvoston julkaisusarjassa.[26]
- **Liikuntajärjestöjen arviointi- ja seurantajärjestelmän luominen**: Opetus- ja kulttuuriministeriö myönsi avustusta Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskukselle, joka yhteistyössä LIKES-tutkimuskeskuksen ja Vammaisurheilu ja -liikunta ry:n kanssa käynnisti liikuntajärjestöjen pysyvän seuranta- ja arviointijärjestelmän valmistelun. Vuonna 2014 hankkeessa valmisteltiin lajiliittojen toimintaa kuvaavia tuloskortteja.[27]
- **Arvioinnit**: Vammaisurheilu ja erityisliikunta lajiliitoissa (2015) [28], Liikuntatieteellisen seuran arviointi (2014) [29] ja Valmennuskeskusarviointi (2012) [30]. Lisäksi valtion liikuntaneuvosto on arvioinut valtion liikuntapoliittisia toimenpiteitä vuosina 2011 [31] ja 2013 [32].
- **Valtakunnallinen tieto liikunnan kansalaistoiminnasta**: Valtion liikuntaneuvosto toteutti yhteistyössä Nuorisoasiainneuvottelukunnan kanssa Nuorten vapaa-aikatutkimuksen, jonka painopisteenä oli 7–29-vuotiaiden liikunta. Tutkimuksessa käsiteltiin seuratoimintaan osallistumista, liikunnan motiiveja, esteitä ja vapaaehtoistoimintaa.[33] Jyväskylän yliopisto toteutti OKM:n rahoituksella WHO-Koululaistutkimuksen yhteydessä LIITU-tutkimuksen, joka tarkastelee jatkossa säännöllisesti kahden vuoden välein 11-, 13- ja 15-vuotiaiden lasten liikuntaa.[34]

Lajiliittojen valtionavustuspolitiikan arviointi ja liittojen toiminnan painottuminen

Lajiliittojen osalta painotukset pysyivät muuttumattomina aina 1990-luvun puolivälistä vuoteen 2013 asti. Lasten ja nuorten liikuntapainoarvoksi määriteltiin 50 prosenttia aikuisten liikunnan ja kilpa- ja huippu-urheilun saadessa 25 prosentin painoarvon.[35] Opetus- ja kulttuuriministeriö julkaisi työryhmämuistion lajiliittojen

---

[25] Hakonen, H., Lehtonen, K., Koski, P. (2013) Liikunnan kansalaistoiminnan tietopohja. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2013:6.
[26] Valtion liikuntaneuvosto. Luettavissa osoitteessa www.liikuntaneuvosto.fi/julkaisut.
[27] Yle Urheilu 12.3.2014. Valtionapupäätöksistä moitittu ministeriö ryhtyy toimiin – palaveri tutkijoiden kanssa ylihuomenna.; Mäkinen, J., Lämsä, J., Aarresola, O., Frantsi, J., Vihinen, T., Laine, K., Lehtonen K. & Saari, A. Liikuntajärjestöjen arvioinnin kehittäminen ja lajiliittokysely. (2015). KIHUn julkaisusarja nro 50.
[28] Saari, A. (2015). Vammaisurheilu ja erityisliikunta lajiliitoissa. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2015:1.
[29] Stenvall, J. Liikuntatieteellisen Seuran arviointi. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2014:7.
[30] Lämsä, J. & Nummela, A. (2012). Valmennuskeskusarviointi. Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus.
[31] Opetus- ja kulttuuriministeriö (2011). Valtion liikuntaneuvoston arvioinnit 2010. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2011:3.
[32] Valtion liikuntaneuvosto (2013). Arviointi liikuntatoimen määrärahakasvun tuloksista 2007–2011. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2013:8.
[33] Myllyniemi, S. & Berg, P. Nuoria liikkeellä! Nuorten vapaa-aikatutkimus 2013. Nuorisoasiain neuvottelukunnan julkaisuja ISSN 1455-268X (painettu), nro 49
[34] Kokko, S. & Hämylä, R. Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa 2014. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2015:2.
[35] Aarresola, O. & Mäkinen, J. 2012a. Liikuntajärjestöjen tulosohjaus. Teoksessa J. Mäkinen (toim.) Liikuntajärjestöjen toimialaselvitys. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2012:6.

tulosperusteisen avustusjärjestelmän kehittämiseksi vuonna 2009.[36] Linjaukset oli tarkoitus saattaa käytäntöön silloisen liikuntalakiuudistuksen myötä, mutta lakiuudistus ei edennyt eduskunnan käsittelyyn. Aiemman hallituskauden (2007–2011) keskustelu avustusperusteiden uudistamisesta johti siihen, että syksyllä 2013 lajiliittojen avustuspainotukset muutettiin seuraavasti:

Vuoteen 2013 asti:
Arviointi painottuu laatuun (laatu 70 % – määrä 30 %).
Arvioinnin osa-alueet:

- lapset ja nuoret (50 %),
- aikuiset (25 %) sekä
- kilpa- ja huippu-urheilu (25 %).

Harrasteliikunta nostettiin liittojen avustuspainotusten kärkeen.

Vuodesta 2014 eteenpäin:
Lajiliittojen toiminnan arviointi koostuu määrä- ja laatuarvioinnista.
Lajiliittojen arviointiperusteiden painotukset ovat suuntaa-antavasti:

- harrasteliikunta, sekä kilpailullinen että ei-kilpailullinen (55 %),
- huippu-urheilu (25 %) sekä
- järjestö- ja seuratoiminta (20 %).

Uudet tulosalueet pohjautuvat elämänkaarimalliin ikäryhmiin perustuvan jaottelun sijaan. Harrasteliikunnan voidaan katsoa pitävän sisällään aiemmista arviointiperusteista sekä lasten ja nuorten että aikuisten liikunnan. Harrasteliikunta jaetaan ei-kilpailulliseen ja kilpailulliseen harrasteliikuntaan. Kilpailullisuus on siis huippu-urheilun tulosalueen lisäksi osana harrasteliikuntaa. Ei-kilpailullisen liikunnan näkökulma korostaa liittojen jäsenseurojen roolia ei-kilpailullisen harrasteliikunnan edistämisessä ja niiden kykyä rekrytoida uusia liikkujia. Sen arviointi keskittyy liittojen harrasteliikunnan toimintoihin ja niiden laatuun, ja arviointikriteereinä ovat muun muassa lajiliiton strategia ei-kilpailullisen liikunnan edistämiseksi ja lajia harrastavien määrä seuroissa.[37]

Kilpailullista aspektia harrasteliikunnassa perustellaan lajiliittojen osalta niiden toiminnan painottumisella. Arviointiperusteissa todetaan, että harrastamisen ja kilpailemisen välinen raja ei ole täysin selvä ja että kyse on enemmänkin siitä, miten kilpailu määritellään. Suurimman osan erityisesti lasten ja nuorten kilpailutoiminnasta mainitaan olevan harrasteliikuntaa. Kilpailullisen harrasteliikunnan arviointikriteereitä ovat esimerkiksi kilpailutoiminnan ja osallistujien määrät, kilpailulisenssien määrä sekä valmentaja- ja ohjaajakoulutus. Huippu-urheilun arvioinnissa keskitytään liiton urheilullisiin tuloksiin ja niitä tukeviin toimiin. Järjestö- ja seuratoiminnan arvioinnissa huomio kiinnitetään lajiliittojen alaisten seurojen tukemiseen ja liiton yleiseen toimintaan ja talouteen. Järjestö- ja seuratoiminta otettiin vasta vuonna 2014 ensimmäistä kertaa varsinaiseksi tulosalueeksi arviointiperusteisiin, vaikka lajiliittojen tiliselvityksen liitelomakkeessa se on ollut yhtenä jaottelun osa-alueena jo pitkään.[38]

---

[36] Opetusministeriö (2009). Valtakunnallisten lajiliittojen tulosperusteisen määrärahajaon kehittäminen. Avustusjärjestelmätyöryhmä V:n muistio; Opetus- ja kulttuuriministeriön hakuohjeet valtionapukelpoisuushakemuksesta sekä valtionavustuksen hakemisesta 2014 ja 2015.

[37] Mäkinen, J., Lämsä, J., Aarresola, O., Frantsi, J., Vihinen, T., Laine, K., Lehtonen K. & Saari, A. Liikuntajärjestöjen arvioinnin kehittäminen ja lajiliittokysely. (2015). KIHUn julkaisusarja nro 50.

[38] Opetus- ja kulttuuriministeriö. Hakuohjeet valtionapukelpoisuushakemuksesta sekä valtionavustuksen hakemisesta 2014 ja 2015.; Mäkinen, J., Lämsä, J., Aarresola, O., Frantsi, J., Vihinen, T., Laine, K., Lehtonen K. & Saari, A. Liikuntajärjestöjen arvioinnin kehittäminen ja lajiliittokysely. (2015). KIHUn julkaisusarja nro 50.

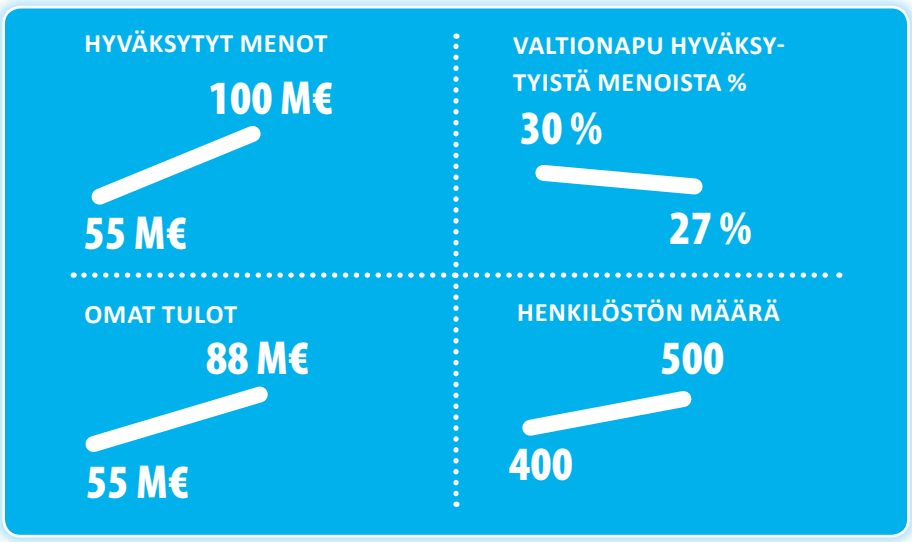

Kuvio 5. *Liittojen talouden tunnuslukuja 2005–2013.*

Lajiliittojen toiminnan suunta

Liittojen talous

Analyysi vuosien 2005–2013 toiminnasta [39] osoittaa, että liittojen hyväksytyt toiminta-menot ovat nousseet noin 100 miljoonaan euroon vuonna 2012. Neljäntoista suurimman liiton osuus näistä oli noin 70 miljoonaa euroa. Lajiliittojen henkilöstön määrä on vajaassa 10 vuodessa kasvanut lähes 100:lla ollen vuonna 2013 lähes 500.

Valtionavustusten osuus liitojen hyväksyttävistä menoista on pudonnut 30 prosentista 27 prosenttiin ja samalla liittojen oma rahoitusosuus on kasvanut. Samalla on kuitenkin muistettava, että järjestökohtainen vaihtelu on erittäin suurta.

Osalla liitoista – lähinnä pienten liittojen kohdalla – valtionavustus voi kattaa jopa 80 prosenttia toiminnan menoista, kun taas osalla suurista liitoista valtionavustuksella katetaan vain noin kymmenesosa toiminnan menoista.

[39] Mäkinen, J., Lämsä, J., Aarresola, O., Frantsi, J., Vihinen, T., Laine, K., Lehtonen K. & Saari, A. Liikuntajärjestöjen arvioinnin kehittäminen ja lajiliittokysely. (2015). KIHUn julkaisusarja nro 50.; Lämsä, J. & Lehtonen, K. Esitys liikunnan järjestöpäivillä 2015: Tiedolla johtaminen.

Lajiliittojen toiminta-avustusten määrä kasvoi kuluneella hallituskaudella kahdeksan prosenttia. Järjestökohtaisesti tarkasteltuna tuet ovat jakautuneet seuraavasti (taulukko 7):

Taulukko 7. *Lajiliittojen valtionavustusten kehitys 2007–2015.*

LIITON NIMI	Yleisavustus 2007	Yleisavustus 2015	Yleisavustuksen muutos (2007–2015) €	Yleisavustuksen muutos (2007–2015) %	Erityisavustukset yht. 2007, 2011 ja 2013
Suomen Palloliitto ry	1 540 000	2 000 000	460 000	30	188 000
Suomen Voimisteluliitto SVoli ry	1 570 000	1 760 000	190 000	12	834 510
Suomen Jääkiekkoliitto ry	1 060 000	1 375 000	315 000	30	187 220
Suomen Hiihtoliitto ry	945 000	1 070 000	125 000	13	70 000
Suomen Urheiluliitto ry	910 000	1 035 000	125 000	14	162 500
Suomen Lentopalloliitto ry	715 000	960 000	245 000	34	356 500
Suomen Koripalloliitto ry	555 000	945 000	390 000	70	561 599
Suomen Salibandyliitto ry	665 500	945 000	279 500	42	276 500
Suomen Suunnistusliitto ry	722 000	875 000	153 000	21	43 000
Suomen Uimaliitto ry	555 000	740 000	185 000	33	46 000
Suomen Ampumaurheiluliitto ry	500 000	710 000	210 000	42	136 000
Suomen Ratsastajainliitto ry	464 000	640 000	176 000	38	240 000
Suomen Pesäpalloliitto ry	465 000	580 000	115 000	25	50 000
Suomen Veneilyliitto ry******	118 000				
Suomen Purjehtijaliitto ry	215 000		227 000	68	68 000
Suomen Purjehdus ja Veneily ry		560 000			
Suomen Golfliitto ry	360 000	510 000	150 000	42	134 000
Suomen Kanoottiliitto ry*****	132 000				
Suomen Soutuliitto ry	103 000		205 000	87	0
Suomen Melonta- ja soutuliitto ry		440 000			
Suomen Taitoluisteluliitto ry	210 000	360 000	150 000	71	172 000
Suomen Tanssiurheiluliitto ry	210 000	345 000	135 000	64	21 000
Suomen Sulkapalloliitto ry	200 000	325 000	125 000	63	21 000
Suomen Judoliitto ry	235 000	320 000	85 000	36	72 588
Suomen Painiliitto ry	245 000	320 000	75 000	31	40 000
Suomen Kaukalopalloliitto ry****	30 000				
Suomen Ringetteliitto ry	160 000		100 000	53	77 000
Suomen Kaukalopallo ja ringetteliitto ry		290 000			
Suomen Tennisliitto ry	198 000	285 000	87 000	44	25 000
Suomen Keilaliuliitto ry	200 000	265 000	65 000	33	15 500
Suomen Luisteluliitto ry	200 000	250 000	50 000	25	12 000
Suomen Karateliitto ry	142 000	245 000	103 000	73	15 000
Suomen Ampumahiihtoliitto ry	125 000	240 000	115 000	92	31 000
AKK-Motorsport ry	200 000	240 000	40 000	20	38 000
Suomen Käsipalloliitto ry	120 000	230 000	110 000	92	59 000
Suomen Painonnostoliitto ry	160 000	200 000	40 000	25	7 000
Suomen Nyrkkeilyliitto ry	146 000	190 000	44 000	30	26 000
Suomen Squashliitto ry	142 000	180 000	38 000	27	23 000
Suomen Lumilautaliitto ry	35 000	175 000	140 000	400	45 910
Suomen Pyöräilyunioni ry	128 000	175 000	47 000	37	10 000
Suomen Moottoriliitto ry	154 000	170 000	16 000	10	11 000

* Suomen Taidoliitto: nimi vaihtui Suomen kendoseurojen Keskusliitoksi v. 2011

** Suomen Miekkailuliitto ja Suomen Nykyaikaisen 5-ottelun liitto yhdistyivät Suomen Miekkailu- ja 5-otteluliitoksi v. 2011

*** Suomen Keskusshakkiliiton nimi vaihtui Suomen Shakkiliitoksi v. 2011

**** Suomen Kaukalopalloliitto ja Suomen Ringetteliitto yhdistyivät Suomen Kaukalopallo- ja Ringetteliitto ry:ksi v. 2013

***** Suomen Kanoottiliitto ja Suomen Soutuliitto yhdistyivät Suomen Melonta- ja soutuliitoksi v. 2011

****** Suomen Veneilyliitto ja Suomen Purjehtijaliitto yhdistyivät Suomen Purjehdus ja Veneily ry:ksi v. 2011

*******Suomen Baseball ja Softball -liitto ry liittyi Suomen Pesäpalloliiton alaisuuteen v. 2013.

Suomen Miekkailuliitto**	38 000				
Suomen Nykyaikaisen 5-ottelun Liitto ry*	36 000		91 000	123	17 500
Suomen Miekkailu- ja 5-otteluliittoliitto ry		165 000			
Suomen Taekwondoliitto ry	88 000	165 000	77 000	88	115 401
Sukeltajaliitto ry	120 000	160 000	40 000	33	25 500
Suomen Ilmailuliitto ry	115 000	150 000	35 000	30	11 500
Suomen Jääpalloliitto ry	110 000	142 000	32 000	29	8 800
Suomen Amerikkalaisen Jalkapallon Liitto ry	55 000	120 000	65 000	118	35 000
Suomen Pöytätennisliitto ry	82 000	120 000	38 000	46	15 000
Suomen Curlingliitto ry	35 000	100 000	65 000	186	28 500
Suomen Jousiampujain Liitto ry	48 000	82 000	34 000	71	15 000
Suomen Cheerleadingliitto ry	20 500	80 000	59 500	290	7 000
Suomen Triathlonliitto ry	44 000	75 000	31 000	70	0
Suomen Biljardiliitto ry	37 000	70 000	33 000	89	10 000
Suomen Kiipeilyliitto ry	40 000	66 000	26 000	65	7 000
Suomen Aikidoliitto ry	38 000	50 000	12 000	32	0
Suomen Voimanostoliitto ry	42 000	50 000	8 000	19	0
Suomen Keskusshakkiliitto ry***	33 000				
Suomen Shakkiliitto ry		45 000	12 000	36	5 500
Suomen Frisbeegolfliitto ry		40 000	uusi järjestö	uusi järjestö	0
Suomen Dartsliitto ry	28 000	35 000	7 000	25	38 000
Suomen Krikettiliitto ry	12 800	30 000	17 200	134	9 500
Suomen Potkunyrkkeilyliitto ry	25 000	30 000	5 000	20	0
Suomen Hockeyliitto ry	29 000	30 000	1 000	3	2 000
Suomen Valjakkourheilijoiden Liitto ry	20 000	27 000	7 000	35	2 500
Suomen Tikkaurheiluliitto STURL ry	24 000	27 000	3 000	13	0
Suomen Pètanque-Liitto SP-L ry	28 000	25 000	-3 000	-11	0
Suomen Liitokiekkoliitto ry	25 000	20 000	-5 000	-20	3 000
Suomen ITF Taekwon-Do ry	8 000	15 000	7 000	88	0
Suomen Ratagolfliitto ry	15 500	15 000	-500	-3	0
Suomen Vapaaotteluliitto ry		15 000	uusi järjestö	uusi järjestö	0
Suomen Rugbyliitto ry	0	12 000	12 000	uusi	0
Suomen Muay Thai-Liitto ry	13 000	12 000	-1 000	-8	1 500
Suomen Taidoliitto ry*	30 000				
Suomen Kendoseurojen Keskusliitto ry		12 000	-18 000	-60	0
Suomen Kyykkäliitto ry	9 000	10 000	1 000	11	0
Suomen Oriental Moodo -liitto ry	13 000	7 500	-5 500	-42	0
Suomen Saappaanheittoliitto ry	5 000	3 500	-1 500	-30	4 000
Suomen Castingliitto ry	6 700	3 500	-3 200	-48	0
Suomen Vesihiihtourheilu ry	7 000	3 500	-3 500	-50	0
Suomen Baseball ja Softball -liitto ry*******	5 000				0

Yleisavustusten muutos (2007–2015) €

100 000--> | 99 999-30 000 | 29 999-0 | alle 0

Yleisavustuksen muutos (2007–2015) %

70--> | 30-69 | 1-29 | 0 tai pienempi

Erityisavustukset 2007, 2011 ja 2013 yht.

70 000 --> | 20 000-69 999 | 1-19 999 | 0 euroa

Valtionavustusten merkitys liitoittain vaihtelee merkittävästi.

Arvioitaessa valtionavustusten merkitystä ja vaikutuksia liittojen toimintaan on ymmärrettävä, että liittojen toimintaa ohjaavat ennen kaikkea niiden omat tavoitteet. Tuloskortti-hankkeen yhteydessä kävi ilmi, että liittojen tavoitteenasettelu on hyvinkin moninainen (ks. kuvio 6). Kun samanaikaisesti huomioidaan se, että valtionavustusten osuus liittojen toiminnasta vaihtelee, on osin mahdotonta arvioida sitä, miten valtionohjaus näkyy liiton toiminnan painotuksissa.

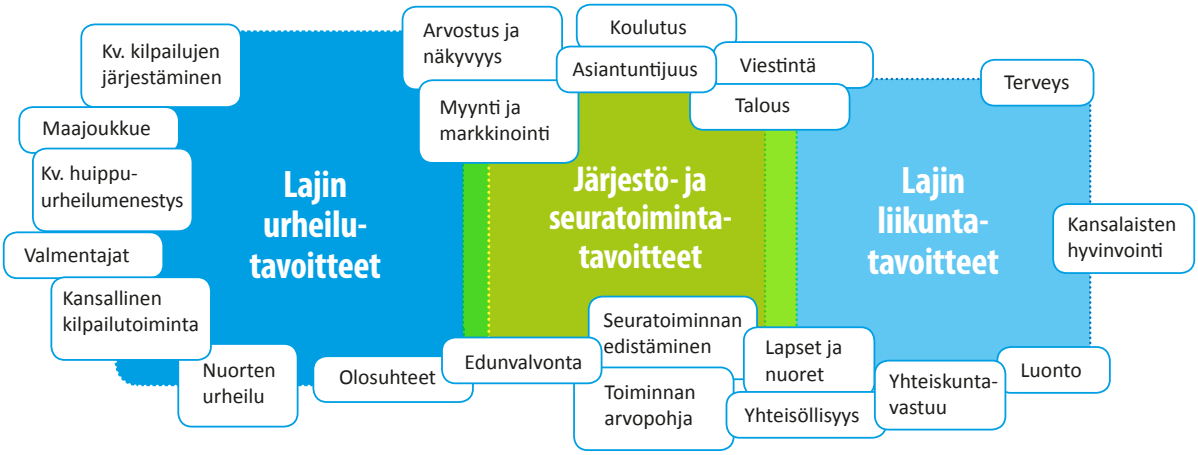

Kuvio 6. *Liittojen tavoitekartta.*[40]

Lähtökohtaisesti on kuitenkin selvää, että vaikka valtion tehtävänä ei ole määritellä liittojen toiminnan sisältöä ja tapaa toimia, sen tehtävänä on valtionavustuslain mukaisesti sopivalla tavalla seurata myöntämiensä valtionavustusten käytön tuloksellisuutta ja tarkoituksenmukaisuutta sekä valtionavustusten vaikutuksia kilpailuun, eri väestöryhmien asemaan samoin kuin niiden ympäristö- ja muita vaikutuksia. Valtionapuviranomaisen on määräajoin arvioitava myös valtionavustusten tarpeellisuutta ja kehittämistarpeita.[41]

Liittojen toiminnan kohdentuminen valtionavustuspainotusten näkökulmasta

Valtionavustuspolitiikan näkökulmasta olennaista tietoa on se, miten liittojen toiminta painottuu suhteessa valtionavustuspainotuksiin. Ohessa esitetään kolmesta eri näkökulmasta tietoa siitä, miten liittojen toiminnan voidaan katsoa kohdentuneen:

- toiminnan painotus hyväksyttävien toimintamenojen suhteen (kuvio 7),
- varsinaisen toiminnan kohdentuminen (taulukko 8) ja
- edustajien näkemys valtionavustuspainotusten toteutumisesta prosentuaalisesti liittojen toiminnassa (taulukko 9).

[40] Mäkinen, J., Lämsä, J., Aarresola, O., Frantsi, J., Vihinen, T., Laine, K., Lehtonen K. & Saari, A. Liikuntajärjestöjen arvioinnin kehittäminen ja lajiliittokysely. (2015). KIHUn julkaisusarja nro 50.
[41] Valtionavustuslaki 688/2001, 36 §. https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2001/20010688.

Arvioinnin kannalta ongelmallista on, että järjestöjen ministeriölle toimittama tilinpäätösinformaatio ei anna kaikilta osin vertailukelpoista tietoa näiden eri tulosalueille käyttämistä resursseista.[42] Tulosalueille käytettyjä resursseja on vaikea verrata muun muassa siksi, että henkilöstökulujen ja muiden hallinnollisten kulujen jyvitys määritellään liitoissa eri perusteilla. Näin ollen tässä arvioinnissa esitetyt tiedot ovat suuntaa-antavia.

Aikasarjaa liittojen hyväksyttävien toimintamenojen kohdentumisesta on alkanut muodostua Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskuksen ja LIKES-tutkimuskeskuksen yhteistyönä. Oheinen kuvio 7 osoittaa, että suurten liittojen toimialueittainen kehitys poikkeaa jonkin verran pienistä ja keskisuurista. Huippu-urheilun osuuden kehitys on tarkasteluvuosina (2005, 2009, 2012 ja 2013) päinvastainen. Suurissa liitoissa sen osuus on laskussa ja pienemmissä nousuissa. Tämä voi liittyä huippu-urheilun muutokseen ja siinä tehtyyn keskittämiseen sekä liittojen omiin valintoihin. Suurissa liitoissa aikuisliikunnan osuuden kasvu on ollut myös merkittävää. Näyttää siltä, että myös pienemmät liitot ovat tulossa tähän kehitykseen mukaan. Lasten ja nuorten liikunnan osuus liittojen toiminnassa (noin 20–25 %) ei ole vastannut valtion painotuksiin (50 %).

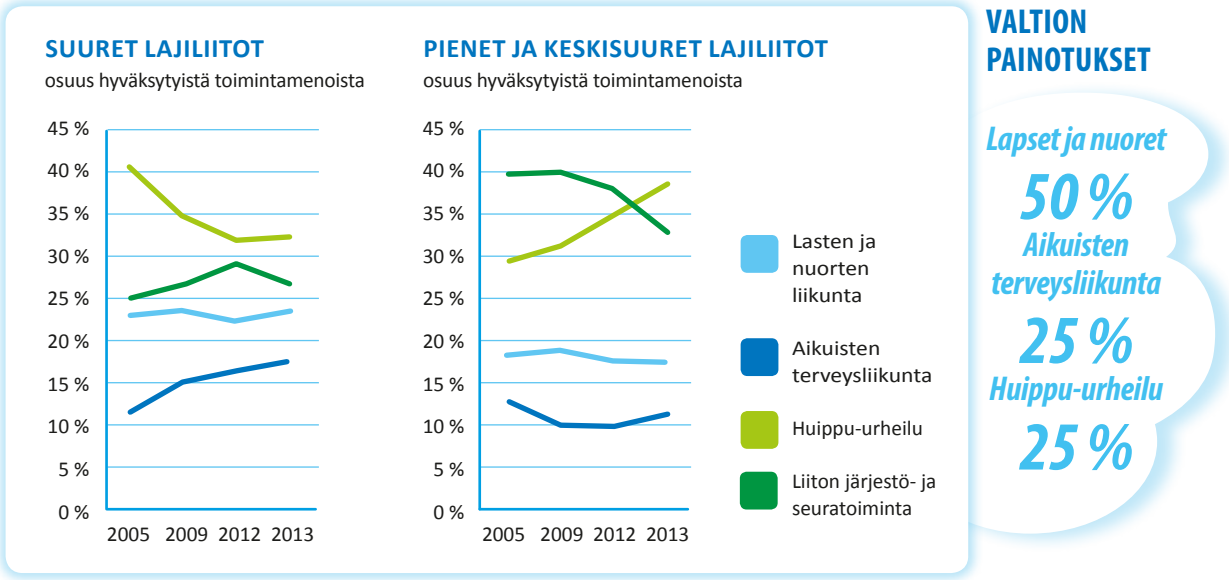

Kuvio 7. *Lajiliittojen hyväksyttävien toimintamenojen painotukset.*

Lasten ja nuorten liikunnan osuus liittojen toiminnassa ei ole vastannut valtion painotuksiin.

[42] Mäkinen, J. (toim.) (2012). Liikuntajärjestöjen toimialaselvitys 2011 Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2012:6.

Liikuntatoimi tilastojen valossa -julkaisussa on tehty vastaavasti aikasarjaa liittojen tilinpäätöksistä sen osalta, miten niiden toiminnan varsinaiseen toimintaan käyttämät varat ovat kohdentuneet. Vuosilta 2007, 2011 ja 2013 tehty tarkastelu osoittaa, että yli kolmannes liittojen toiminnan kuluista kohdentuu huippu-urheiluun, kolmannes järjestö- ja seuratoimintaan, reilu viidennes lasten ja nuorten liikuntaan ja noin 15 prosenttia aikuisten terveysliikuntaan (taulukko 8).

Taulukko 8. *Lajiliittojen varsinaisen toiminnan kohdentuminen.*

	Lasten ja nuorten liikunta			Aikuisten terveysliikunta			Huippu-urheilu			Järjestötoiminta		
	2007	2011	2013	2007	2011	2013	2007	2011	2013	2007	2011	2013
Lajiliitot	24,0 %	23,7 %	22,5 %	13,0 %	15,6 %	14,4 %	34,0 %	33,8 %	31,9 %	29,0 %	26,9 %	31,2 %

Kolmas tapa arvioida valtionavustuspolitiikan painotusten merkittävyyttä liittojen toiminnassa on vuonna 2014 toteutettu lajiliittokysely, jossa liittojen edustajilta pyydettiin prosentuaalista arviota siitä, miten valtionavustuspainotukset liittojen toiminnassa ja taloudessa näkyvät. Luvut perustuvat siis arvioihin eivätkä suoraan toteutuneisiin talouslukuihin. Näissä arvioissa ei ole mukana järjestö- ja seuratoiminnan osuutta, mutta sen sijaan arvio tilanteesta ennen vuoden 2014 avustuksia ja uusien painotusten suhteen (taulukko 9).

Taulukko 9. *Tulosalueet ennen vuotta 2013 ja vuodesta 2014 eteenpäin.*

VUOTEEN 2013 ASTI VOIMASSA OLLEET TULOSALUEET:

Painoalue	Lapset ja nuoret		Aikuisten terveysliikunta		Huippu-urheilu	
Vuosi	2009	2013	2009	2013	2009	2013
Keskiarvo	28,2	32,1	26,9	25,9	30,0	30,9

VUODESTA 2014 ETEENPÄIN VOIMASSA OLLEET TULOSALUEET:

Painoalue	Harraste	Huippu-urheilu	Järjestö- ja seuratoiminta
Keskiarvo	47,4	29,9	22,4

Toimenpiteet tasa-arvon, monikulttuurisuuden ja kestävän kehityksen edistämiseksi

Lajiliitoille suunnatussa kyselyssä [43] 50 lajiliittoa (79 %) vastasi toteuttaneensa toimenpiteitä tasa-arvon edistämiseksi. Lajiliitoista 12 (19 %) ei ollut tehnyt toimenpiteitä ja yksi lajiliitto jätti vastaamatta kysymykseen. Kuusi liittoa, jotka eivät olleet toteuttaneet toimenpiteitä tasa-arvon suhteen, ilmoittivat, että laji on tasa-arvoinen ja siitä syystä erillisiä toimenpiteitä ei ole katsottu tarpeellisiksi. Kyselyyn vastanneista lajiliitoista 40 oli tehnyt toimenpiteitä kestävän kehityksen edistämiseksi. Ne lajiliitot, joissa toimenpiteitä ei oltu tehty, olivat pienimpiä lajiliittoja. Kestävän kehityksen toimenpiteet miellettiin lähes poikkeuksetta ympäristönsuojeluun ja ekologiseen toimintatapaan. Sosiaalista ja taloudellista kestävää kehitystä lähinnä sivuttiin vastauksissa.

[43] Mäkinen, J., Lämsä, J., Aarresola, O., Frantsi, J., Vihinen, T., Laine, K., Lehtonen K. & Saari, A. Liikuntajärjestöjen arvioinnin kehittäminen ja lajiliittokysely. (2015). KIHUn julkaisusarja nro 50.

Yhteenveto lajiliittojen valtionavustuspolitiikasta (2011–2015)

- Opetus- ja kulttuuriministeriön avustuspolitiikassa merkittävimmät avustusten nousut ovat kohdentuneet suurille lajiliitoille, palloilulajeille ja niille liitoille, jotka ovat yhdistäneet toimintansa.
- Kaudella 2007–2015 euromääräisesti suurimmat toiminta-avustusten kasvut ovat olleet Suomen Palloliitolla (+ 400 000 €), Koripalloliitolla (+390 000 €), Suomen Jääkiekkoliitolla (+315 000 €), Salibandyliitolla (+ 279 500 €) ja Suomen Lentopalloliitolla (+245 000 €).
- Prosentuaalisesti suurimmat nousut ovat tapahtuneet pienten ja keskisuurten liittojen kohdalla, joista merkittävimmät ovat mm. Suomen Lumilautaliitto ry (+400 %), Suomen Cheerleadingliitto ry (+290 %), Suomen Curlingliitto (+186 %) ja Suomen Krikettiliitto ry (134 %).
- Vajaan kymmenen liiton toiminta-avustukset ovat pienentyneet. Kyseessä on sellaisten liittojen toiminta, joiden toiminta-avustus on ollut 25 000 euroa tai pienempi.
- Liittojen saamat erityisavustukset ovat kohdentuneet valtaosin suurille liitoille. Hieman vajaa 20 kappaletta liitoista ei ole lainkaan saanut OKM:n myöntämiä erityisavustuksia vuosina 2007, 2011 ja 2013. Tilasto ei kerro sitä, ovatko ko. liitot hakeneet niitä.

Muut valtakunnalliset ja alueelliset liikuntajärjestöt

Muut liikuntajärjestöt -kategoria on moniulotteinen. Toiminta-avustusten kirjo vaihtelee 2 000 eurosta 4 802 000 euroon. Muiden liikuntajärjestöjen osalta muutoksia avustuksissa ei käytännössä tapahtunut. Sen sijaan sekä avustus- että liikuntapoliittisesti huomionarvoista oli toimialajärjestöjen (Nuori Suomi ja Kuntoliikuntaliitto) ja Suomen Liikunnan ja Urheilun lakkauttaminen sekä Valtakunnallisen liikunta- ja urheiluorganisaatio, Valo ry:n, perustaminen vuonna 2012. Lisäksi keväästä 2014 lähtien Olympiakomitean ja Valon operatiivisia toimintoja on yhdistetty, järjestöillä on yhteinen pääsihteeri ja hallitusten puheenjohtaja.

Tarkasteltaessa lajiliitoille ja muille liikuntajärjestöille myönnettävien toiminta-avustusten suhdetta huomataan, että lajiliittojen osuus on kasvanut (ks. kuvio 8). Suurin selitys löytyy kuitenkin siitä, että osa Suomen Olympiakomitealle ja Paralympiakomitealle aiemmin toiminta-avustuksina myönnetyt valmennuksen yms. tuet myönnettiin vuodesta 2013 eteenpäin huippu-urheiluyksikölle erityisavustuksina.

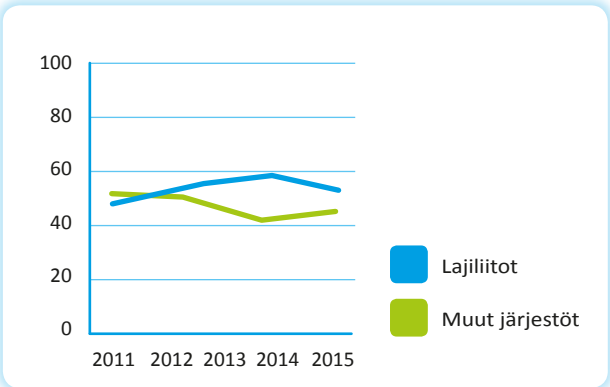

Kuvio 8. *Lajiliittojen vs. muiden liikuntajärjestöjen toiminta-avustusten suhde kaikista toiminta-avustuksista.*

Kun otetaan huomioon myös OKM:n myöntämät erityisavustukset tilanne muuttuu merkittävästi. Esimerkiksi vuonna 2013 valtakunnallisten palvelujärjestöjen (Valo ry, Suomen Olympiakomitea, Suomen Paralympiakomitea ja Suomen Vammaisurheilu ja -liikunta) saivat 10,2 miljoonaa euroa erityisavustuksia, joita yhteensä myönnettiin järjestöille 14 miljoonaa euroa. Vuonna 2012 erityisavustuksia myönnettiin järjestöille yhteensä 9,8 miljoonaa, joista 6,9 miljoonaa euroa kohdentui edellä mainituille järjestöille.[44]

Tarve myös muiden liikuntajärjestöjen avustuspolitiikan uudistamiselle ja niiden toimintaa kuvaavan tietopohjan vahvistamiselle oli suuri. Lajiliittojen tuloskortti -hanke laajeneekin vuonna 2015 koskemaan myös muita liikuntajärjestöjä. Valtion liikuntaneuvosto ei tässä yhteydessä arvioi muita liikuntajärjestöjä, koska niitä koskevaa tietopohjaa ollaan vasta kehittämässä. Lisäksi uusi liikuntalaki muuttaa merkittävästi liikuntajärjestöjen avustukokonaisuutta.

Sen sijaan liikuntaneuvosto päätti toteuttaa arvioinnin Valo ry:n toiminnan käynnistymisestä. Valo ry on avustettavista järjestöistä avustukseltaan suurin. Valo ry:n toiminnan kuluista valtaosa katetaan valtionavustuksilla (ks. kuvio 9). Asiantuntijalausunnossa analysoidaan myös Valo ry:n asemaa osana liikunnan kansalaistoiminnan sekä valtionohjauspolitiikan kokonaisuutta. Toimeksiannon toteuttivat hallintotieteen professori Jari Stenvall ja filosofian tohtori Jouko Kokkonen. Lausunto on kokonaisuudessaan luettavissa liikuntaneuvoston julkaisusarjassa (VLN 2015:5).

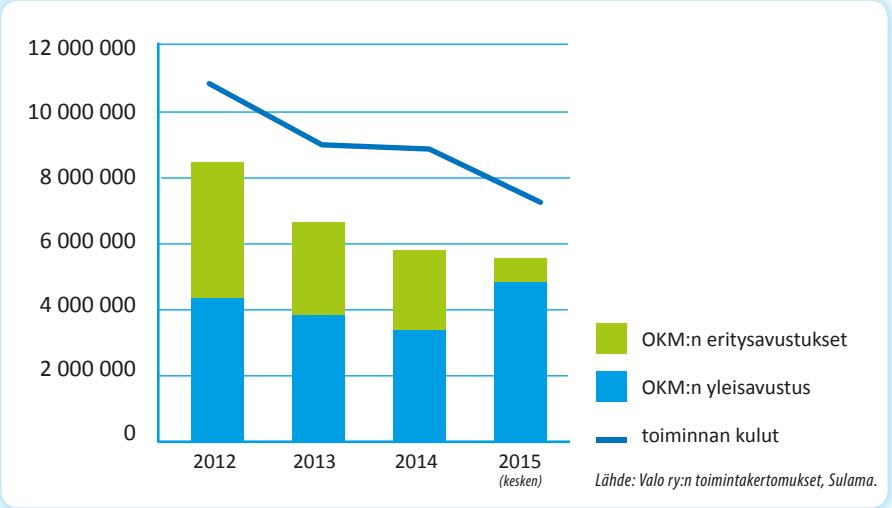

Kuvio 9. *Valo ry:n valtionavustukset (v. 2012 SLU, NS, Kunto) 2012–2015.*

Lausunnossa todetaan, että opetus- ja kulttuuriministeriön ja Valon välinen ohjaus ei toimi tällä hetkellä riittävän hyvin. Ohjaus ei myöskään ole tavoitelähtöistä. Yhtenä selittävänä tekijänä nykytilanteelle tekijät näkevät sen, ettei valtioapua saavien järjestöjen ohjaus ole ylipäänsä ollut opetus- ja kulttuuriministeriön toimesta systemaattisiin toimintatapoihin perustuvaa. Kerätyn aineiston perusteella vaikuttaa myös siltä, että ”epävirallinen, henkilösuhteisiin perustuva ohjaus, on ollut merkittävässä asemassa.” Rahoituksen painopistettä on siirretty hanketoiminnasta yleisavustuksen suuntaan, mitä voidaan pitää hyvänä kehityksenä. Lausunnon tekijät eivät pidä hyvän hallintotavan mukaisena menettelynä sitä, että Valo ry:n ja Olympiakomitean yleisavustukset ovat valtion talousarvion tilijaottelussa omalla rivillään, sillä kaikkia avustettavia järjestöjä tulisi kohdella yhdenvertaisesti.

[44] Opetus- ja kulttuuriministeriö. Liikuntatoimi tilastojen valossa -julkaisut. Helsinki.

Tekijät suosittelevat ohjauksen systematisointia. Tulos- ja tavoiteneuvotteluissa tulisi käydä läpi opetus- ja kulttuuriministeriön ja Valon tavoitteita liittyen yleisavustuksen käyttöön ja liikuntapoliittisten tavoitteiden edistämiseen. Samoin sovittaisiin riittävän yksityiskohtaisesta raportoinnista, mikä mahdollistaisi tulosten, vaikuttavuuden ja rahankäytön arvioinnin. Neuvottelujen lähtökohtina olisivat paitsi liikuntapoliittiset tavoitteet, myös Valon rooli autonomisena kansalaisjärjestönä. Rahoituksen myöntäminen tapahtuisi samoilla kriteereillä ja prosesseilla kuten muidenkin liikuntajärjestöjen kohdalla.

Paikallisen seuratoiminnan ja matalan kynnyksen liikunnan tukeminen

Hallituskauden aikana valtio kohdensi tukea paikallistason seuratoimintaan yli 19 miljoonaa euroa. Tukea kohdennettiin paitsi toiminnallisiin tukiin, myös päätoimisten palkkaukseen. Seuratuen tavoitteena oli tuottaa keinoja harrastamisen hinnan alentamiseen, drop out -ilmiöön ja tarjota monipuolisia harrastemahdollisuuksia lapsille, nuorille ja perheille.

Toimintavuoden 2013–14 aikana seuratukea saaneisiin seuroihin tuli lähes 16 000 uutta liikkujaa. Keskimäärin yhdessä tukea saaneessa seurassa liikkujien määrä lisääntyi 26 prosenttia.

LIKES-tutkimuskeskus arvioi [45] seuratuen vaikutuksia kaudella 2013–2014. Tukea saaneiden seurojen yleisin tavoite oli lisätä harrastajaryhmiä ja saada uusia jäseniä. Toimintavuoden 2013–14 aikana seuratukea saaneisiin seuroihin tuli lähes 16 000 uutta liikkujaa. Keskimäärin yhdessä tukea saaneessa seurassa liikkujien määrä lisääntyi 26 prosenttia. Harrastajapohjan ja toiminnan laajenemista ja monipuolistumista pidettiinkin hankkeissa yhtenä tärkeimmistä onnistumisista. Tuki koettiin seuroissa merkittäväksi asiaksi sekä taloudellisesti, toiminnallisesti että henkisesti.

Suurin osa myönnetystä tuesta on kohdistunut työntekijöiden palkkaamiseen. Ensimmäisen toimintavuoden aikana seuratoimijoiden mielestä palkkaushankkeissa seuran hallinto ja toiminnan yleinen organisoiminen olivat kehittyneet. Toiminnallisissa hankkeissa kehittämistä tapahtui etenkin operatiivisella puolella. Suuressa osassa sekä palkkaushankkeista että toiminnallisista hankkeista toimintaa oli pystytty laajentamaan.[46]

Tuen jakoprosessin siirtyminen ministeriöön hidasti hakemusten käsittelyä ja tukien jakamista sekä heikensi päätöksenteon läpinäkyvyyttä. Myös liikuntajärjestöjen mahdollisuus yhdistää seuratuki omiin järjestökohtaisiin seuratoiminnan kehittämistoimenpiteisiin heikentyi.[47]

Seuratuen merkittävä tavoite oli harrastuskustannusten pienentäminen ja tuen kohdentaminen edulliseen (alle 50 €/kk) toimintaan. Seurat ovat kuitenkin eriarvoisessa tilanteessa harrastamisen hintaan liittyvien tekijöiden suhteen. Yksi keskeinen harrastamisen hintaan vaikuttava tekijä urheiluseuroissa on liikuntatilojen vuokrahinta, joka vaihtelee kunnittain paljon. Kolmasosalla tukiseuroista oli käytössään kunnan maksuttomat liikuntatilat. Toisella kolmanneksella oli käytössään maksulliset kunnan tilat. 16 % vastaajista

[45] Paukku, J., Lehtonen, K. & Turpeinen, S. (2014). Seuratuki 2013–2014. Toimintavuoden tulokset. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 293.
[46] Paukku, J., Lehtonen, K. & Turpeinen, S. (2014). Seuratuki 2013–2014. Toimintavuoden tulokset. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 293.
[47] Paukku, J., Lehtonen, K. & Turpeinen, S. (2014). Seuratuki 2013–2014. Toimintavuoden tulokset. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 293.

käytti yksityisiä liikuntatiloja. Kunnallisten tilojen vuokra oli keskimäärin 25 euroa tunnilta ja yksityisten tilojen vuokra 47 euroa tunnilta. Vaihteluväli oli 1–160 euroa tunnilta.[48]

Seuratuki ohjautui kriteerien mukaisesti sellaiseen toimintaan, jossa harrastuskustannukset saivat olla enintään 50 euroa kuukaudessa. Tämä toteutui 76 %:ssa tukea saaneista seuroista ilman harrastusmaksujen alentamista. 14 % kyselyyn vastanneista seuroista oli alentanut ainakin joidenkin harrastusryhmien maksuja täyttääkseen hintakriteerin. Seuratuella ei ollut siten merkittävää ohjaavaa vaikutusta harrastuskustannusten pienentämiseksi, koska tuki kohdentui suurelta osin valmiiksi edulliseen toimintaan. 94 % hankkeista arvioi, että seuratuen avulla aloitettu uusi toiminta tai palkkaus jatkuu todennäköisesti avustuskauden jälkeen.[49]

> ***Seuratuella ei ollut merkittävää ohjaavaa vaikutusta harrastuskustannusten pienentämiseksi.***

Valtion jakama seuratuki on vain yksi – valtionkin – toimenpide seurojen tukemiseen. Kuviossa 10 on kuvattu valtion avustuspolitiikan kokonaisuus paikallisen seuratoiminnan näkökulmasta vuonna 2013.

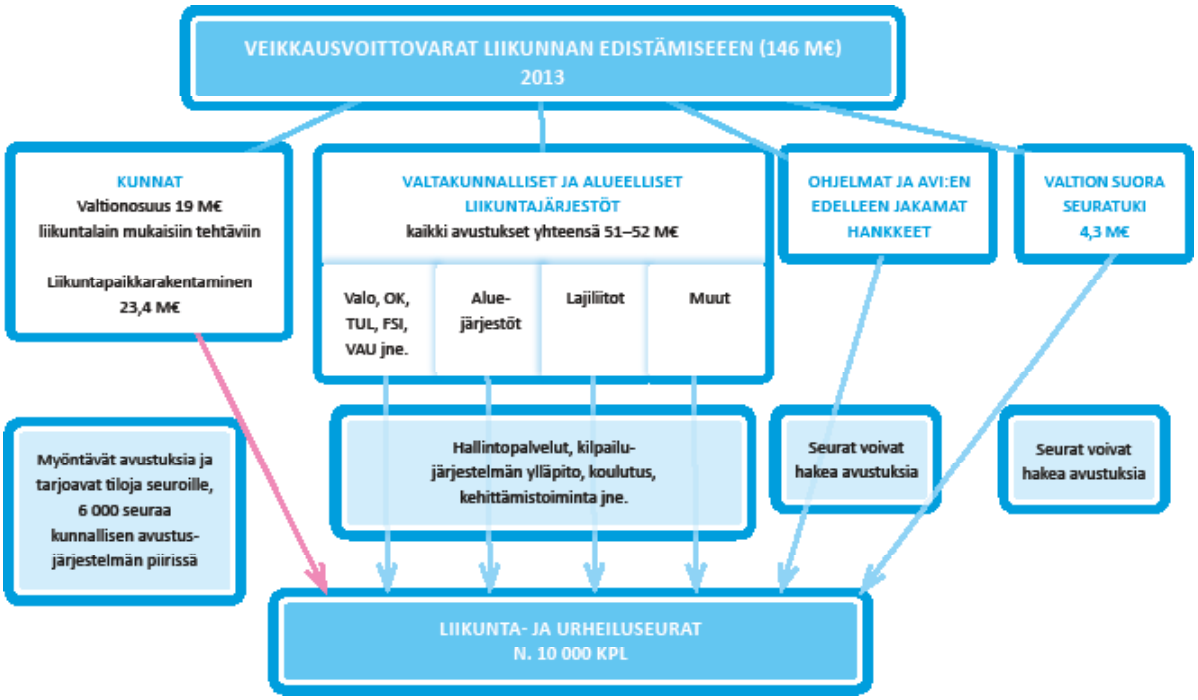

Kuvio 10. *Valtion vaikutusmahdollisuudet paikallisen seuratoiminnan tukemiseen.*

[48] Paukku, J., Lehtonen, K. & Turpeinen, S. (2014). Seuratuki 2013–2014. Toimintavuoden tulokset. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 293.
[49] Paukku, J., Lehtonen, K. & Turpeinen, S. (2014). Seuratuki 2013–2014. Toimintavuoden tulokset. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 293.

Lajiliittojen saamista valtionavustuksista 20 % on nykykäytäntöjen mukaisesti kohdennettava järjestötoiminnan kehittämiseen. Jäsenseurojen palvelut ja tukitoimet ovat tällä hetkellä varsin moninainen tehtäväkenttä, joka vaihtelee lajin luonteen mukaisesti. Lajiliitot toteuttavat seuroille talous- ja hallintopalveluita, koulutuksia ja kehittämistoimintaa. Suuri osa palveluista on kuitenkin lajikohtaisia. Seurapalveluiden tarkempi analyysi edellyttäisi esimerkiksi sen selvittämisen, mitä palveluja tuotetaan valtionavustuksen turvin ja mitä katteellisena palveluna seuroille. Lisäksi olisi selvitettävä tarkemmin, kuinka monet liitot avustavat seurojaan taloudellisesti, linkittyvätkö nämä muihin hankerahoituksiin (esimerkiksi seuratuki) ja minkälaisia kokonaisvaikutuksia näillä lajikohtaisesti on.[50]

Hankerahoitusten kautta yksittäiset seurat voivat saada lisätukea kohdennettuun toimintaan. Opetushallituksen myöntämää kerhorahaa on mahdollista hyödyntää kunnan kautta iltapäivätoiminnan järjestämiseksi. Seurat saattavat olla myös hankkeissa yhteistyökumppaneina, jolloin ne eivät hyödy avustuksesta suoraan taloudellisesti, mutta ovat toteuttamassa toimintaa osana laajempaa hanketta esimerkiksi kunnan Liikkuva koulu -ohjelmassa.

Keskeinen kysymys paikallisen toiminnan tukemisessa onkin se, miten eri tahoilta tulevat suorat rahalliset avustukset tai epäsuorat muut tuet (esim. liikuntapaikkarakentaminen, koulutus) kumuloituvat yksittäiseen seuraan, sitä kautta kuntakohtaisesti eri puolille maata ja minkälaisia kerrannaisvaikutuksia näillä saadaan liikunnan edistämisen näkökulmasta aikaiseksi. Seurojen tukeminen valtionavustuksilla on yksi keino lisätä väestön fyysistä aktiivisuutta, mutta kuntien erilaiset käytännöt perusavustusten jakamisessa, liikuntapaikkarakentamisessa ja peruskorjauksessa sekä käyttövuoromaksuissa ovat merkittävämmässä kokonaisroolissa ajatellen seurojen toimintamahdollisuuksia tulevaisuudessa. On muistettava, että paikallisen seuratoiminnan merkittävin rahoittaja ovat kotitaloudet.[51]

Seurojen avustaminen tulee selkeyttää.

[50] Paukku, J., Lehtonen, K. & Turpeinen, S. (2014). Seuratuki 2013–2014. Toimintavuoden tulokset. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 293.; Mäkinen, J., Lämsä, J., Aarresola, O., Frantsi, J., Vihinen, T., Laine, K., Lehtonen K. & Saari, A. Liikuntajärjestöjen arvioinnin kehittäminen ja lajiliittokysely. (2015). KIHUn julkaisusarja nro 50.

[51] Paukku, J., Lehtonen, K. & Turpeinen, S. (2014). Seuratuki 2013–2014. Toimintavuoden tulokset. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 293.; Mäkinen, J., Lämsä, J., Aarresola, O., Frantsi, J., Vihinen, T., Laine, K., Lehtonen K. & Saari, A. Liikuntajärjestöjen arvioinnin kehittäminen ja lajiliittokysely. (2015). KIHUn julkaisusarja nro 50.

Kansalaistoiminnan perusajatus on läpi vuosikymmenten ollut, että ihmiset liittyvät yhteen jonkin yhteiseksi kokemansa tavoitteen ympärille vapaasti ja omasta tahdostaan ja järjestävät toimintaa vapaaehtoisvoimin.Liikunnassa ja urheilussa toiminta on vähitellen organisoitunut seuroiksi ja niitä edustavaksi liitoiksi, jotka ovat puolestaan kansainvälisten lajiliittojen jäseniä. Osalla lajiliitolla on omat alue- tai piiriorganisaationsa, jotka toteuttavat lajiliittojen tehtäviä paikallisesti ja järjestävät kilpailutoimintaa alueellaan.[52] Valtakunnan tasolla kansalaistoiminnan perusedellytyksistä ovat huolehtineet mm. Valo ry, Suomen Olympiakomitea, Paralympiakomitea, Työväen Urheiluliitto, Finlands Svenska Idrott ja Suomen Vammaisurheilu ja -liikunta.

Liikunnan kansalaistoiminnan tukeminen on keskeinen osa valtiollista liikuntapolitiikkaa. Reilu kolmannes valtion liikuntabudjetista kohdentuu liikuntajärjestöjen, -seurojen ja -yhdistysten toimintaan. Liikuntalaissa määritellyn työnjaon mukaisesti valtio tukee liikuntajärjestöjä ja kunnat paikallista seuratoimintaa. Valtion tuki kohdentuukin yli 90 prosenttisesti valtakunnallisille ja alueellisille liikuntajärjestöille. Asetelmalle ei nähty muutostarvetta liikuntalain uudistamisen yhteydessä.[53]

Liikuntapoliittisessa keskustelussa ovat viime vuosina voimistuneet erityisesti seuraavat näkökulmat:

- Liikunnan ja urheilun toimijakentän roolien selkeyttäminen, päällekkäisten rakenteiden purkaminen ja resurssien vapauttaminen ruohonjuuritason toimintaan.[54]
- Liikuntajärjestöjen avustuspolitiikan kehittäminen.[55]
- Harrastamisen ja kilpaurheilun kohonneet kustannukset.[56]
- Liikuntaharrastamisen lopettaminen murrosiässä.[57]
- Liikunnan kansalaistoiminnan ammattimaistuminen, jäsenyys vai asiakkuus.[58]

Yhdistyksillä, kuten urheiluseuroilla ja -järjestöillä, katsotaan Suomessa olevan sisäinen toimintavapaus. Tällä tarkoitetaan yhdistyksen oikeutta laatia itse omat sääntönsä ja päättää sisäisestä toiminnastaan. Valtakunnallisten liikuntajärjestöjen toiminta-avustus myönnetään yleisavustuksena saajan toimintaan, eikä toiminta-avustusta kohdenneta. Samalla valtionhallinnon periaatteiden keskiössä ovat tavoite- ja tulosohjaamisen sekä strategisen ohjauspolitiikan lähtökohdat: valtion myöntämien määrärahojen vaikutuksia ja vaikuttavuutta on kyettävä arvioimaan.[59]

Valtakunnan tason liikuntajärjestöjen toiminnan volyymi on kaiken aikaa kasvanut ja saanut uusia ulottuvuuksia. Vuonna 2013 valtionapukelpoisten järjestöjen valtionapukelpoiset menot olivat yli 126 miljoonaa euroa. Valtio kohdensi niille kaikki avustusmuodot huomioiden yli 50 miljoonaa euroa. Valtionavustusten merkitys järjestöjen toiminnassa vaihtelee paljon, jopa 80–90 prosentista alle 10 prosenttiin. Lajiliittojen toiminnasta keskimäärin neljännes tulee valtiolta.[60] Kansalaistoiminnan autonomisen luonteen näkökulmasta voidaan pitää ongelmallisena sitä, että järjestön talous on voimakkaasti valtiosta riippuvaista.

Heterogeeninen järjestökenttä huomioiden on osoittautunut vaikeaksi löytää järjestöjen avustamiseen käytäntöjä, jotka ovat samalla tasapuolisia, avoimia ja järjestöjen toimintaa järkevällä tavalla mittaavia. Avustusten harkinta pitää sisällään paitsi järjestöjen toiminnan tilan tarkastelun eri avustusehtojen, -kriteereiden tai painotusten näkökulmasta myös suhteessa toiminnan kehittymiseen suhteessa järjestöön itseensä ja muihin vastaaviin järjestöihin. Tehtävä itsessään on hankala, mutta sitä vaikeuttaa erityisesti se, että järjestöjen toimintaa vertailukelpoisesti kuvaava tietopohja on heikkoa.[61]

Avustusjärjestelmä nykymuodossaan on olennaisesti puutteellinen. Näkemyksen ovat esittäneet paitsi järjestöt itse, myös tutkijat ja valtion liikuntaneuvosto antaessaan avustuksista lakisääteisen lausuntonsa. Keskeisimpinä epäkohtina on nostettu esille se, että jaetut avustukset eivät vastaa järjestöjen toiminnan laadussa ja laajuudessa tapahtuneisiin muutoksiin. Yhteistä, kaikkien jakamaa ymmärrystä avustuspolitiikan kriteereistä ei ole olemassa. Avustusten käytön seuranta on myös puutteel-

---

[52] Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus. Suomalaisen huippu-urheilun faktapankki. Luettavissa: http://www.sport.fi/en/kihu/sivustoja/faktapankki

[53] Hallituksen esitys eduskunnalle liikuntalaiksi HE 190/2014 vp.

[54] Mäkinen, J. (toim.) (2012). Liikuntajärjestöjen toimialaselvitys 2011 Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2012:6.; Valtion liikuntaneuvosto (2013). Arviointi valtion liikuntatoimen määrärahakasvun tuloksista 2007–2011. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja VLN 2013:8.; Hossain, T., Suortti, K., Kallio, M. (2013). Liikunnan ja urheilun rahoituksen painopisteeksi perustaso. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2013:7; KPMG (2014). Liikunnan ja huippu-urheilun rakenteiden arviointi ja tavoitetilan määritys Suomessa.

[55] Mäkinen, J. (toim.) (2012). Liikuntajärjestöjen toimialaselvitys 2011 Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2012:6.; Valtion liikuntaneuvosto (2013). Arviointi valtion liikuntatoimen määrärahakasvun tuloksista 2007–2011. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja VLN 2013:8.; Yle Urheilu 11.3.2014. Lajiliitot marssivat ministeriöön – ”Jotta kaikkien elämä on helpompaa”.; Yle Urheilu 11.3.2014. Lajiliitot huulet pyöreinä Arhinmäen ja ministeriön päätöksistä.; Yle Urheilu 12.3.2014. Valon pääsihteeri vaatii - näin suomalaisen urheilun rahoitus pitää uudistaa.; Yle Urheilu 12.3.2014. Valtionapupäätöksistä moitittu ministeriö ryhtyy toimiin – palaveri tutkijoiden kanssa ylihuomenna.

[56] Mm. Puronaho, K. (2014) Drop-out vai throw-out? Tutkimus lasten ja nuorten liikuntaharrastusten kustannuksista. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2014:5.; Mikä maksaa? Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2014:2.

[57] Aira ym & Tiirikainen ym. Miksi murrosikäinen luopuu liikunnasta? Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2013:3; Kokko, S. & Hämylä, R. Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa 2014. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2015:2.; Myllyniemi, S. & Berg, P. Nuoria liikkeellä! Nuorten vapaa-aikatutkimus 2013. Nuorisoasiain neuvottelukunnan julkaisuja ISSN 1455-268X (painettu), nro 49; Salasuo, M., Piispa, M. & Huhta, H.. Huippu-urheilijan elämänkulku. (2015). Tutkimus urheilijoista 2000-luvun Suomessa. Nuorisotutkimusverkosto.

[58] Koski, P. (2009). Liikunta- ja urheiluseurat muutoksessa. Helsinki. Suomen Liikunta ja Urheilu, SLU. julkaisusarja 7/09; Salasuo, M. Kestämättömän kehityksen malli – liikuntajärjestelmän muutos ja eettinen dilemma. Liikunta & Tiede 5/2013.

[59] Valtionavustuslaki 2001/688.

[60] Opetus- ja kulttuuriministeriö. Liikuntatoimi tilastojen valossa -julkaisut. Helsinki.

[61] Hakonen, H., Lehtonen, K., Koski, P. (2013). Liikunnan kansalaistoiminnan tietopohja. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2013:6

lisella tasolla. Vuosien 2013, 2014 ja 2015 avustuspäätösten yhteydessä avustukset myöntänyt ministeri on tuonut esille tarpeen uudistaa avustusjärjestelmää (ks. viite 55).

Kansalaistoiminta muovautuu yhteiskunnallisen muutoksen mukana. Väestörakenne muuttuu, ihmiset muuttavat kaupunkeihin, väestö eriarvoistuu ja elämäntyylit pirstaloituvat. Perinteisessä mielessä mielletty, vapaaehtoistoimin pyöritetty seuratoiminta on ainakin osin korvautunut toiminnan ammattimaisuudella, laatuvaatimuksilla ja asiakkuusajattelulla. Osa urheiluseuroista on siirtynyt toimimaan yrityselämästä omaksutun palvelutuotantomallin mukaisesti, sama koskee myös monien lajiliittojen painotuksia. Seurauksena on ollut urheilun kansalaisjärjestötoiminnan fragmentoituminen ja toiminnan eetoksen irtoaminen sen historiallisista juurista.[62]

Ammatillisuus tarkoittaa muun muassa osallistumis-maksuja lapsille ja nuorille sekä palkattujen osa- tai päätoimisten työntekijöiden ja toimihenkilöiden määrän merkittävää lisääntymistä. Kansalaistoiminnan laadun parantaminen, joka on myös valtiollisen liikuntapolitiikan tavoitteena, voi osaltaan – hyvästä tarkoituksestaan huolimatta – vauhdittaa liikunnan polarisaatiota.

Viimeaikaiset tutkimukset osoittavat, että lapset ja nuoret alkavat yhä nuorempina harrastaa liikuntaa seuroissa. Alle 14-vuotiaiden seuraliikunta on lisääntynyt [63] ja kattaa jopa 60 prosenttia ikäluokasta. Seuratoiminnan vaikuttavuus lasten ja nuorten hyvinvoinnin näkökulmasta on suuri. Sen sijaan mitä suurempi yhteiskunnallinen ongelma lasten ja nuorten liikunta-aktiivisuuden vähäisyydestä on tullut, huomio on alkanut kiinnittyä murrosikään. Drop out ei ole uusi ja ainoastaan suomalaista liikuntajärjestelmää koskeva asia, vaan pikemminkin luontainen lasten ja nuorten elämänkulkuun liittyvä asia. Silti liikuntajärjestelmällä on merkitystä sen suhteen, kuinka yleistä lopettaminen on. Lapset ja nuoret kertovat keskeisimmiksi lopettamissyihin kyllästymisen lajiin, korkean sitoutumisvaateen, liiallisen kilpailullisuuden, kavereiden lopettamisen ja sen ettei heidän tarpeitaan ja motiiveitaan kuulla. Valmentajan merkitys nuorten yksilöllisten tarpeiden huomioimisessa onkin erittäin merkittävä tekijä liikuntaharrastamisen jatkuvuuden kannalta (ks. viite 57).

Liikuntajärjestelmäämme ja etenkin nuorille suunnattuja palveluja on perinteisesti kehitetty ennen kaikkea kilpailun näkökulmasta. Lajista riippuen tietyn ikävaiheen jälkeen murrosikäisille ei ole kovin paljoa tarjolla sellaista organisoitua toimintaa, jossa ei edellytetä monta kertaa viikossa vaativaa sitoutunutta osallistumista. Toiminta, joka on turhan kilpailupainotteista, pakottaa liian varhaiseen lajivalintaan, eikä tunnista lapsuuden ja nuoruuden herkkyysvaiheita. Tämä syö pohjaa lasten ja nuorten hyvinvoinnilta ja näin myös suoraan huippu-urheilumenestykseltä.[64]

Matalan kynnyksen liikunta korostui hallituskauden tavoitteissa. Keinona reagoida asiaan nähtiin valtion suora tuki paikallisille seuroille, jota oli toki jaettu jo aiemmilla hallituskausilla, tosin eri muodoissaan. Seuroille suunnatun tuen tarkoitus on nähty oikeansuuntaisena. Sen sijaan kritiikkiä on noussut avustusjärjestelmän hallinnollisesta mielekkyydestä ja siitä, ettei tukimuoto ole riittävästi onnistunut laskemaan harrastusten kustannuksia lajeissa, joissa ne ovat lähtökohtaisesti korkeat.[65]

Valtion seuratukijärjestelmän yksityiskohtien tarkastelun sijaan huomattavasti olennaisempi kysymys on, tuleeko nykyasetelmaa, jonka mukaisesti kunnat avustavat seuroja ja valtio liikuntajärjestöjä perustavanlaatuisemmin uudistaa.

Liikunnan kansalaistoiminnan tavoitteissa on painotettu 1990-luvulta lähtien väestön liikuttamiseen liittyviä tavoitteita.[66] Kansalaistoimintaan kytkeytyvien arvojen – osallistuminen, osallisuus, yhteisöllisyys – ja näistä koostuvien pääomien merkitys on jäänyt vähäisemmäksi. Tämä on heijastunut myös siihen, että seurojen rooli ja seuratoiminnan kehittäminen vaihtelee liitoittain paljon.

Liikuntajärjestöjen avustuspolitiikan perusasetelma on pitkään perustunut liikuntalain tarkoituspykälän kolmikannalle: lasten ja nuorten liikuntaan, aikuisten terveysliikuntaan ja huippu-urheilun tukemiseen. Näiden lisäksi kantavina periaatteina on nähty mm. toiminnan eettisyys ja tasa-arvo. Valtio on painottanut järjestöjen toiminnan avustamisessa ennen kaikkea lasten ja nuorten liikuntaa (50 %). Näyttö osoittaa, että esimerkiksi lajiliittojen toiminnan menoista valtaosa kohdentuu huippu-urheiluun. Kaikkien liikuntajärjestöjen varsinaiseen toimintaan käyttämistä varoista kohdentui lapsi- ja nuorisoliikuntaan vain alle 20 prosenttia vuonna 2013. Valtion tavoitteet järjestöjen toiminnan tukemisessa näyttelevät vähäistä roolia.

Järjestöille, erityisesti palvelujärjestöille, myönnetään vuosittain miljoonia euroja erityisavustuksia. Vuonna 2013 erityisavustuksia myönnettiin yhteensä 117 kappaletta määrän ollessa 14 miljoonaa euroa. Avustuksia on myönnetty mm. lasten ja nuorten liikuntaan, aikuisten terveysliikuntaan ja huippu-urheiluun, jotka ovat toiminta-avustamisen peruspainotuksia. Erityisavustukset voivat osaltaan kertoa järjestöjen ohjauspolitiikan toimimattomuudesta.

Voidaan aidosti kysyä, mitkä ovat oikeat mittarit arvioimaan valtionavustuspolitiikan vaikutuksia tai vaikuttavuutta. Ne, jotka mittaavat liikuntajärjestöjen toiminnassa tapahtuvia muutoksia ja toiminnan laatua ja tehokkuutta vaiko mittarit järjestöissä liikkuvien määrästä, huippu-urheilumenestyksestä tai vapaaehtoistoiminnasta – asiat, joita toteutetaan paikallistasolla? Valtion resursoinnin ja liikunnan ja urheilun keskeisten mittareiden välinen yhteys on osoittautunut ohueksi. Lisääntyneellä valtion rahoituksella ei ole mm. kyetty turvaamaan kaikkien lasten ja nuorten osallistumista seuratoimintaan.

---

[62] Koski, P. (2009). Liikunta- ja urheiluseurat muutoksessa. Helsinki. Suomen Liikunta ja Urheilu, SLU. julkaisusarja 7/09
[63] Lehtonen, K. (2015) Muistio liikunnan kansalaistoiminnasta.
[64] Salasuo, M., Piispa, M. & Huhta, H. (2015). Huippu-urheilijan elämänkulku. Tutkimus urheilijoista 2000-luvun Suomessa. Nuorisotutkimusverkosto.; Paukku, J., Lehtonen, K. & Turpeinen, S. (2014). Seuratuki 2013–2014. Toimintavuoden tulokset. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 293.; Kokko, S. & Hämylä, R. Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa 2014. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2015:2.
[65] Paukku, J., Lehtonen, K. & Turpeinen, S. (2014). Seuratuki 2013–2014. Toimintavuoden tulokset. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 293.
[66] Mäkinen, J. (toim.) (2012). Liikuntajärjestöjen toimialaselvitys 2011 Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2012:6.

VALTION LIIKUNTAPOLITIIKAN TAVOITE

Koko elämänkaaren mittainen, säännöllinen liikuntaharrastus

Väestön osallisuuden ja yhteisöllisyyden vahvistaminen. Yhdenvertaiset mahdollisuudet liikkua

Lasten ja nuorten liikunta, aikuisten terveysliikunta & huippu-urheilu

---

AUKEAMAN LÄHTEET:

[1] Liikuntajärjestöjen toimialaselvitys, Mäkinen, Jarmo ym. VLN 2012:6.; Arviointi valtion liikuntatoimen määrärahakasvun tuloksista 2007-2011. VLN 2013:8.; Liikunnan ja urheilun rahoituksen painopisteeksi perustaso, Hossain, Tarik, Suortti, Kalevi Kallio, Matias. VLN 2013:7

[2] Liikuntajärjestöjen toimialaselvitys, Mäkinen, Jarmo ym. VLN 2012:6.

[3] Muistio liikunnan kansalaistoiminnasta. Lehtonen, Kati. 2015

[4] Esitys liikunnan järjestöpäivillä 2015: Tiedolla johtaminen, Lämsä, Jari & Lehtonen, Kati.

[5] Liikunnan kansalaistoiminnan tietopohja, Hakonen ym. VLN 2013:6.

[6] Drop-out vai throw-out? Tutkimus lasten ja nuorten liikuntaharrastusten kustannuksista. Puronaho, Kari. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2014:5.

[7] Liikunta monen kulttuurin kohtauspaikaksi? Zacheus, Tuomas. Liikunta & tiede 48 • 4 / 2011; Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen syrjintä liikunnan ja urheilun parissa. Kokkonen, Marja. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2012:5.; Esitys uudesta liikuntalaista, http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2014/Esitys_uudesta_liikuntalaista.html?lang=fi

Valtion toimenpiteet

Liikunnan kansalaistoiminnan resursointi on kasvanut.

Valtion tuki seuroille lähes kaksinkertaistui hallituskauden aikana, painotuksena kohtuuhintainen ja monipuolinen, matalan kynnyksen liikuntaharrastus.

Harrastustoiminta lajiliittojen valtionavustuspolitiikan keskiöön (55 %) vuodesta 2014 eteenpäin.

Kansalaistoiminnan tietoperustaa on vahvistettu.

Yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja eettisten asioiden esille nosto kansallisessa ja kansainvälisessä liikuntapolitiikassa on kasvanut.

Järjestöjen valtionavustuspolitiikka on epäsystemaattista, seurantatieto järjestöjen toiminnan kehittymisestä, laadusta ja laajuudesta on puuttunut käytännössä kokonaan.[1]

Järjestöjen toimintaan myönnettyjen avustusten lisäksi niille on vuosittain myönnetty kymmeniä erityisavustuksia – myös alueilla, jotka kuuluvat avustuspainotusten keskiöön (lapset ja nuoret, huippu-urheilu, terveysliikunta).

Seurojen tukeminen kuuluu liikuntalain mukaisesti kunnille ja lähtökohtaisesti valtakunnallisten liikuntajärjestöjen perustehtävään. Tästä huolimatta on erikseen syntynyt tarve valtiolliselle seuratuelle.

Valtion tavoitteet eivät näy järjestöjen toiminnan suuntautumisena. Avustusten käytön seuranta on puutteellisella tasolla.[2]

Tilannekuva valtakunnan tasolla

Alle 14-vuotiaiden lasten seuroissa liikkuminen on lisääntynyt ja aikuisväestön pysynyt entisellään noin 10–15 prosentissa.[3]

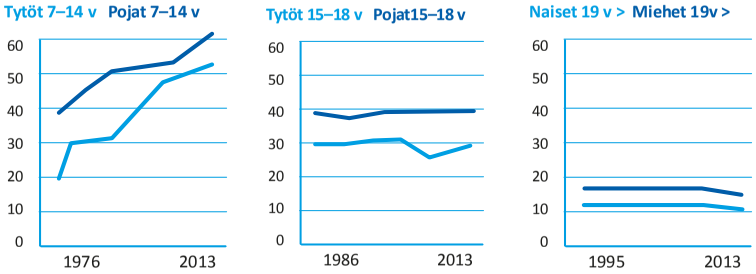

Liikunta- ja urheiluseuroissa on yli miljoona jäsentä.[4]

Liikunnan yhdistystoiminta on lisääntynyt.[5]

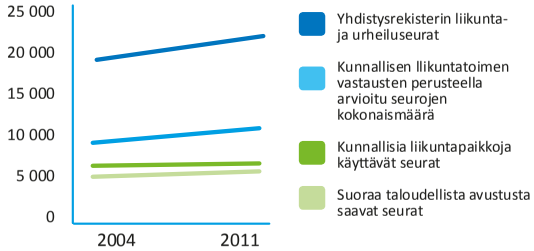

Noin 15 prosenttia miehistä ja 10 prosenttia naisista tekee vapaaehtoistyötä liikunta- ja urheiluseuroissa. Vapaaehtoistyön tekeminen on voimakkaasti sidoksissa omien lasten harrastamiseen. Nuoret tekevät aiempaa vähemmän vapaaehtoistyötä.

Harrastaminen seuroissa ja erityisesti kilpaurheileminen seuroissa on kallitustunut huomattavasti viimeisen kymmenen vuoden aikana. Läheskään kaikilla perheillä ei ole varaa osallistua toimintaan. Taustalla on lukuisia tekijöitä, joista merkittävimpiä ovat toiminnan ammattimaistuminen ja kasvanut ohjatun toiminnan intensiteetti.[6]

Järjestötoiminnassa esiintyy tasa-arvo-, yhdenvertaisuus- ja eettisiä ongelmia. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt kokevat syrjintää seuroissa.[7]

4.4 KUNTIEN TOIMINTA (SIS. LIIKUNTAPAIKKARAKENTAMINEN)

LIIKUNTALAKI (1998)

- **2 § Kunnan tulee luoda edellytyksiä kuntalaisten liikunnalle kehittämällä paikallista ja alueellista yhteistyötä sekä terveyttä edistävää liikuntaa, tukemalla kansalaistoimintaa, tarjoamalla liikuntapaikkoja sekä järjestämällä liikuntaa ottaen huomioon myös erityisryhmät.**

Pääministeri Kataisen (2011) ja pääministeri Stubbin (2014) hallituksen ohjelmat

- Elämänkaaren mittaisen liikunnallisen elämäntavan edistäminen.
- Liikkujien määrän ja osallisuuden lisääminen.
- Harrastusmahdollisuuksien tasa-arvoon erityisesti lasten ja nuorten osalta kiinnitetään erityistä huomiota.
- Edistetään matalan kynnyksen seuratoiminnan kehittämistä ja toimenpiteitä, joilla seura- ja kansalaistoimintaa voidaan entistä paremmin paikallisesti tukea.

OKM:n toiminta- ja taloussuunnitelmat ja valtion talousarviot hallituskaudella 2011–2015

- Turvataan yhdenvertaiset liikuntapalvelut koko maassa vahvistamalla liikunnan asemaa peruspalveluna.
- Ohjauksella varmistetaan, että liikuntapalvelut tuotetaan kunnissa eri väestöryhmien tarpeet huomioiden.
- Tuetaan liikuntapaikkarakentamista.
- Edistetään informaatio-ohjauksella, että liikunta sisältyy kuntien strategioihin.
- Parannetaan liikuntapalveluita koskevaa tietopohjaa ja varmistetaan ohjauksen yhdensuuntaisuus paikallistasoa koskevissa liikuntapoliittisissa toimenpiteissä.
- Vahvistetaan paikallisen liikuntatoimen edellytyksiä osoittamalla liikuntatoiminnan valtionosuutta kunnille.
- Parannetaan kunnallisia liikunta- ja liikuntapaikkapalveluja koskevaa tietopohjaa ja varmistetaan ohjauksen yhdensuuntaisuus paikallistasoa koskevissa liikuntapoliittisissa toimenpiteissä.

Yleistä

Hallituskausi 2011–2015 sisälsi lukuisia laajakantoisia uudistuksia, jotka koskettivat kuntien toimintaa. Samanaikaisesti tarkasteltiin kuntien tehtäviä, laadittiin uutta kuntalakia, uudistettiin valtionosuusjärjestelmää ja haettiin ratkaisua sosiaali- ja terveyspalveluiden organisoitumiselle (kuvio 10).[67] Kuntalain uudistamisen yhteydessä keskeisiksi toimintaympäristön muutostekijöiksi tunnistettiin väestön ikärakenteen muutos, kuntien henkilöstön voimakas ikääntyminen, alueellinen erilaistuminen, julkisen talouden kestävyysvaje, kansainvälistyminen ja demokraattisten instituutioiden legitimiteetin heikentyminen.[68]

[67] Valtiovarainministeriö, www.vm.fi.
[68] Uusi kuntalaki -esittelykalvoja. www.kuntarakenne.fi

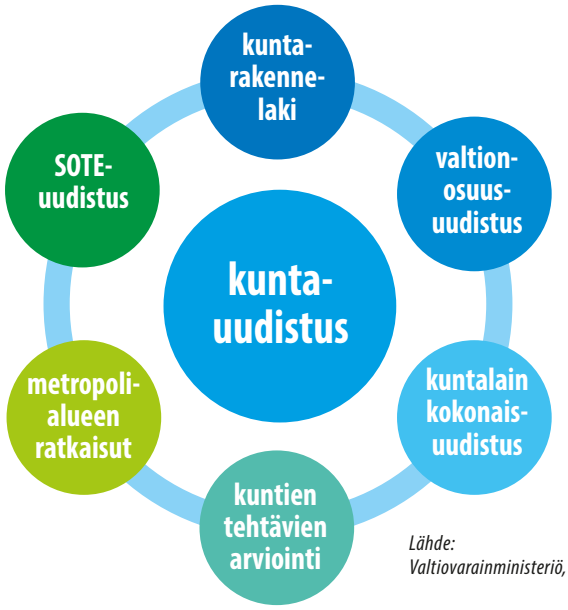

Lähde: Valtiovarainministeriö, VM.

Kuvio 11. *Kuntia koskevat uudistukset.*

Kuntien määrä on 2000-luvulla vähentynyt selvästi (kuvio 11). Yli puolet vähenemisestä (67 kpl) ajoittui vuoteen 2009. Kyseinen vuosi näkyykin selvänä piikkinä kautta kuntaliitosten historian Suomessa. Vuonna 2013 alussa toteutui 11 kuntaliitosta. Liitosten myötä kuntamäärä väheni 16 kunnalla. Vuonna 2013 tapahtuneet kuntien yhdistymiset olivat viimeisiä, joihin kunnat saivat Paras-hankkeen mukaista yhdistymisavustusta.[69]

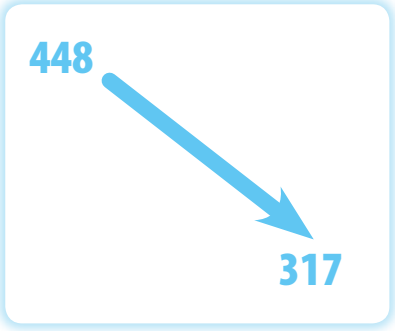

Lähde: VM ja Kuntaliitto

Kuvio 11. *Kuntien määrä 2000–2015.*

Kuntatalouteen on viime vuosina syntynyt tulojen ja menojen epäsuhta. Kuntien ja kuntayhtymien yhteenlaskettu vuosikate riitti vuonna 2013 niukasti kattamaan poistot, mutta ei nettoinvestointeja. Kuntatalouden velka suhteessa bruttokansantuotteeseen nousi kahdeksaan prosenttiin.[70] Kuntien lakisääteisten tehtävien määrä kasvoi merkittävästi 1990-luvulla ja kasvu on jatkunut edelleen 2000-luvulla. Tehtäväkartoituksen (VM 2/2013) mukaan kunnille on annettu 136 lakisääteistä tehtävää 2000-luvulla. Varsin usein uusi tehtävä on merkinnyt vanhan tehtävän uudenlaista sisältöä ja hienosäätöä. Kuntien tehtävien karsiminen on osoittautunut haastavaksi. Ministeriöistä ei ole löytynyt valmiutta kuntien tehtävien karsimiseen. Asiaa valmistellut työryhmä toikin esille, että tehtävien ja velvoitteiden vähentämiseksi tarvitaan vahvempaa poliittista ohjausta.[71]

[69] Kuntaliitto ja Valtiovarainministeriö.
[70] Valtiovarainministeriö (2014). Kuntien peruspalvelubudjetti 2015. Valtionvarainministeriön julkaisuja 25a/2014.
[71] Valtiovarainministeriö (2014). Kuntien tehtävien arviointi -työryhmän loppuraportti 23/2014.

Kuntien menoissa korostuvat opetus- ja sosiaali- ja terveystoimeen kohdentuvat määrärahat. Erityisesti sosiaali- ja terveysmenojen kasvu on ollut kunnissa ongelmallista (kuvio 12).

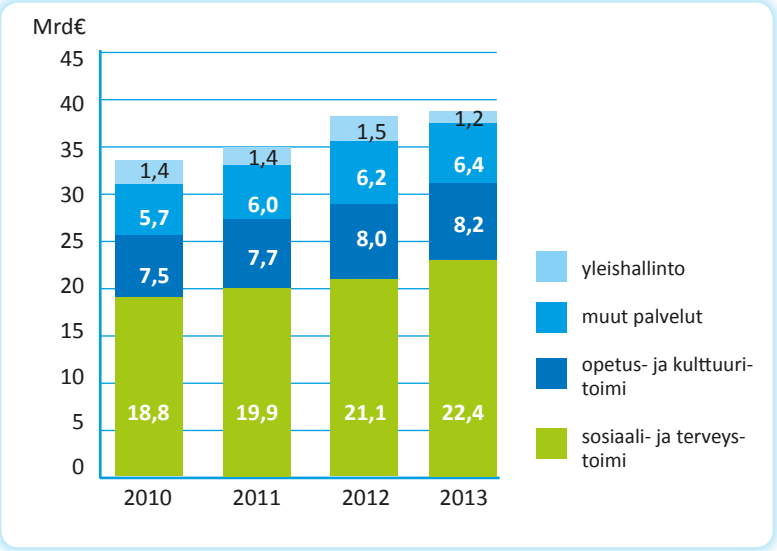

Kuvio 12. *Kuntien käyttökustannusten kehitys 2010–2013 (miljardia €).*

Uusi kuntalaki tuli voimaan 1.5.2015. Se ohjaa kuntia tarkastelemaan toimintaansa kokonaisuutena riippumatta siitä, hoidetaanko tehtäviä kunnan omassa organisaatiossa, kuntayhtymässä, kunnan omistamissa yhtiöissä tai ostopalveluina. Sen tarkoituksena on luoda edellytykset kunnan asukkaiden itsehallinnon sekä osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien toteutumiselle kunnan toiminnassa. Laissa kunnan toiminta-ajatusta on modernisoitu: Kunnan tehtävänä on edistää asukkaidensa hyvinvointia, edistää alueensa elinvoimaa ja järjestää asukkailleen palvelut taloudellisesti, sosiaalisesti ja ympäristöllisesti kestävällä tavalla.[72] Liikunnan edistämisen kannalta uusi kuntalaki voidaan nähdä mahdollisuutena, sillä se vahvistaa kuntien kokonaisvaltaista strategista suunnittelua. Kuntastrategiassa tulee ottaa huomioon mm. kunnan asukkaiden hyvinvoinnin edistäminen, palvelujen järjestäminen ja tuottaminen ja kunnan asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet.

> ***Liikunnan edistämisen kannalta uusi kuntalaki on mahdollisuus, sillä se vahvistaa kuntien kokonaisvaltaista strategista suunnittelua.***

[72] Valtiovarainministeriö, Tiedote 10.4.2015: Uusi kuntalaki voimaan toukokuun alusta. http://vm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/uusi-kuntalaki-voimaan-toukokuun-alusta

ARVIOINTI VALTION LIIKUNTATOIMEN TAVOITTEIDEN TOTEUTUMISESTA

Vahvistetaan liikunnan asemaa peruspalveluna.

Hallituskaudella 2011–2015 merkittävin liikuntapoliittinen uudistus kuntien liikuntatoimintaa koskien oli liikuntalain uudistaminen. Lakiuudistusta valmistelleen työryhmän toimeksiantoon kirjattiin tavoitteeksi mm. seuraavaa:

- Liikuntalain uudistamisella vahvistetaan liikunnan asemaa peruspalveluna.
- Osana liikuntalain uudistamista selvitetään mahdollisuudet kohdentaa kuntien valtionosuuksia paikallisen seuratoiminnan edistämiseen.[73]

Uusi liikuntalaki tuli voimaan 1.5.2015. Kuntia koskeva pykälä kirjattiin seuraavasti:

Liikuntalaki (390/2015) 5 §
Kunnan tulee luoda edellytyksiä kunnan asukkaiden liikunnalle:
1) järjestämällä liikuntapalveluja sekä terveyttä ja hyvinvointia edistävää liikuntaa eri kohderyhmät huomioon ottaen;
2) tukemalla kansalaistoimintaa mukaan lukien seuratoimintaa; sekä
3) rakentamalla ja ylläpitämällä liikuntapaikkoja.

Edellä 1 momentissa tarkoitettujen tehtävien toteuttamisen kunnassa tulee tapahtua eri toimialojen yhteistyönä sekä kehittämällä paikallista, kuntien välistä ja alueellista yhteistyötä sekä huolehtimalla tarvittaessa muista paikallisiin olosuhteisiin ja tarpeisiin sopivista toimintamuodoista.

Kunnan tulee kuulla asukkaitaan liikuntaa koskevissa keskeisissä päätöksissä osana kuntalain (365/1995) 27 §:ssä säädettyä kunnan velvollisuutta huolehtia asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksista. Kunnan tulee arvioida asukkaittensa liikunta-aktiivisuutta osana terveydenhuoltolain (1326/2010) 12 §:ssä tarkoitettua terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä.

Kunnan hoitaessa 1 momentissa tarkoitettuja tehtäviä kunta ei toimi kilpailutilanteessa markkinoilla, ellei niitä toteuteta liiketoiminnallisin tavoittein ja perustein.

Laki korostaa terveyttä ja hyvinvointia edistävän liikunnan asemaa liikuntatoimen kokonaisuudessa.

Laki vahvistaa liikunnan asemaa kunnallisena peruspalveluna. Kunnan päätehtävä on edelleen yleisten edellytysten luominen kuntalaisten liikunnalle. Kuntien tehtäviä ei lisätä, mutta yleisten edellytysten kirjoitusmuotoa on jäsennelty ja täsmennetty, jolloin liikunnan peruspalveluluonne vahvistuu. Uusi liikuntalaki tunnistaa hyvin keskeiset kehittämistarpeet ja toimintamuodot, joilla kuntalaisten laaja-alaista liikuntaa saadaan edistettyä. Hallintokuntarajat ylittävä yhteistyö on keskeistä liikunnan edistämiseksi. Kunnan eri toimialojen poikkihallinnollinen yhteistyö mahdollistaa sen, että liikunnan asema vahvistuu osana kuntien hyvinvointi- ja terveyspolitiikkaa sekä strategista kehittämistä. Laki korostaa terveyttä ja hyvinvointia edistävän liikunnan asemaa liikuntatoimen kokonaisuudessa. Lain keskeisinä tavoitteina on edistää eri väestöryhmien mahdollisuuksia liikkua ja harrastaa liikuntaa, väestön hyvinvointia ja terveyttä sekä fyysistä toimintakykyä, lasten ja nuorten kasvua ja kehitystä, liikunnan kansalais- ja seuratoimintaa sekä huippu-urheilua samoin kuin eriarvoisuuden

[73] Opetus- ja kulttuuriministeriö. Liikuntalain uudistaminen. internetsivut: http://www.minedu.fi/OPM/Liikunta/liikuntapolitiikka/vireilla_liikunta/liikuntalaki/index.html

vähentämistä liikunnassa. Uusi laki velvoittaa kuntia kuulemaan kuntalaisia ja arvioimaan kuntalaisten liikunta-aktiivisuutta – asia, joka on tunnistettu keskeisimmäksi kehittämistarpeeksi kuntien liikuntatoiminnassa. Sen sijaan uusi laki ei esitä kuntien valtionosuuksien kiinnittämistä paikallisen seuratoiminnan tukemiseen, eikä se myöskään ollut liikuntalakia valmistelleen työryhmän esityksenä.

Vahvistetaan paikallisen liikuntatoimen edellytyksiä osoittamalla liikuntatoiminnan valtionosuutta kunnille.

Kunnille on myönnetty liikuntalain (1998) 5 §:n mukaisesti valtionosuutta liikuntatoimen käyttökustannuksiin siten kuin opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetussa laissa (635/1998) säädetään. Liikuntalain 5 §:n mukaisesti valtionosuus tulee käyttää 2 §:n 3 momentin mukaiseen toimintaan: Kunnan tulee luoda edellytyksiä kuntalaisten liikunnalle kehittämällä paikallista ja alueellista yhteistyötä sekä terveyttä edistävää liikuntaa, tukemalla kansalaistoimintaa, tarjoamalla liikuntapaikkoja sekä järjestämällä liikuntaa ottaen huomioon myös erityisryhmät.

Opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain (2009/1705) 33 §:n mukaisesti opetus- ja kulttuuriministeriö vahvistaa liikuntatoiminnan yksikköhinnan kunnan asukasta kohden vuosittain valtion talousarvion rajoissa. Asukaskohtaista valtionosuutta on korotettu viimeksi vuonna 2009, jolloin se nousi 10,9 eurosta 12,0 euroon/asukas. Valtionosuuden korottamista on pidetty ongelmallisena, koska sen kohdentumisesta ei ole tarkkaa tilastointia. Yhteensä kuntien valtionosuus oli hallituskaudella vuosittain noin 19 miljoonaa euroa ja sen osuus valtion liikuntatoimen talousarviossa on kaiken aikaa laskenut (kuvio 13). Valtionosuus muodostaa vain kolme prosenttia kuntien liikuntaan kohdentamista käyttökustannuksista. Osuus vaihtelee erikokoisissa kunnissa. Kuntakohtaiset nettomenot liikuntaan ja ulkoiluun ovat moninkertaiset valtionosuuteen nähden. Vuonna 2013 nettomenot olivat 97 euroa/asukas.[74]

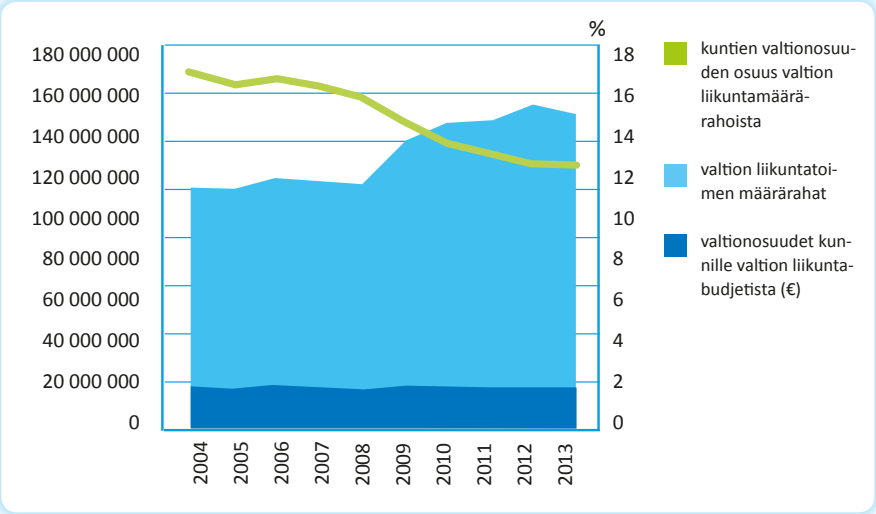

Kuvio 13. *Valtionosuudet kuntien liikuntatoimeen osana valtion liikuntamäärärahoja.*

[74] Kuntaliitto, Liikunta

LIIKUNTAPAIKKARAKENTAMINEN

Valtion tavoitteet

LIIKUNTALAKI, 8 § (1998)

Avustuksilla edistetään erityisesti laajojen käyttäjäryhmien tarpeisiin tarkoitettujen liikuntapaikkojen rakentamista, hankkimista, peruskorjaamista ja varustamista.

HALLITUSOHJELMA (2011)

Parannetaan arkiliikunnan mahdollisuuksia yhdyskuntarakennetta kehittämällä ja laajoja käyttäjäryhmiä palvelevien liikuntapaikkojen esteettömyyttä lisäämällä.

OKM:n toiminta- ja taloussuunnitelmat

- Yhdenvertaiset liikuntapaikkapalvelut koko maassa
- Monipuoliset liikuntapaikat
- Liikuntaharrastusta lisäävät olosuhteet
- Liikuntapaikkarakentamisen laatu
- Rakentamisen tietopohjan vahvistaminen
- Peruskorjaaminen ja -parantaminen

Valtion talousarviot:

- Laadukkaat ja laajoja käyttäjäryhmiä palvelevat liikuntapaikat, painotetaan peruskorjaamista ja -parantamista

Liikuntapaikkarakentamisen suunta-asiakirja (2008–2014), avustusta puoltavat kriteerit

- Liikuntapaikka palvelee laajoja käyttäjäryhmiä
- Hanke on ensisijaisesti kunnan tai kuntayhtymän määräämisvallassa olevan tahon omistama
- Hanke on yhteisrahoituskohde useamman kunnan tai hallintokunnan välillä
- Liikuntapaikan kysyntä on tarjontaa merkittävästi suurempi
- Hanke edistää yhden tai useamman liikuntalain määrittelemän arvoperustan toteutumista liikuntaharrastuksessa: tasa-arvo jne.
- Hanke voidaan hyväksyä yleiseksi malliksi ympäristöystävällisestä ja energiatehokkaasta lipa-rakentamisesta
- Peruskorjaushankkeessa hankkeen toteuttaminen lisää liikuntakapasiteettia ja energiatehokkuutta

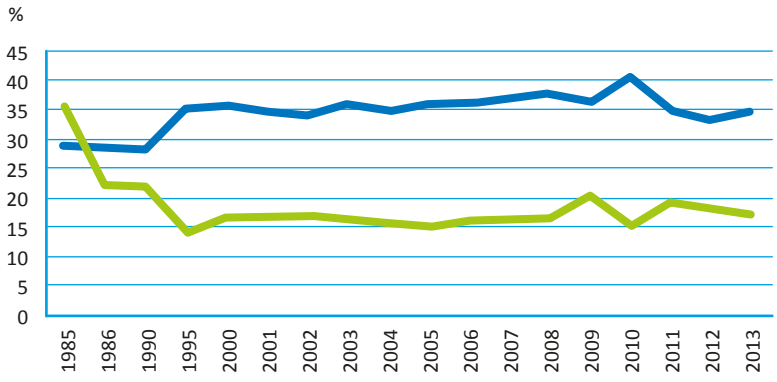

Lähde: Liikuntatoimi tilastojen valossa -julkaisut

Kuvio 14. *Järjestöjen ja rakentamisen suhteelliset osuudet liikuntamäärärahoista vuosina 1985–2013.*

Vuosina 2011–2014 valtio kohdensi liikuntapaikka-rakentamiseen 104,5 M€

Aluehallintovirasto (AVI) päättää avustuksesta hankkeille, joiden kustannusarvio on enintään 700 000 € (alv 0 %). Kustannuksiltaan yli 700 000 euron hankkeista avustuspäätökset tekee opetus- ja kulttuuriministeriö.

670 sai avustusta — **1035 hakemusta** — **365** ei avustusta

69,9 M€ (66,6 %) jaettiin OKM:n kautta — **104,5 M€** — **34,6 M€ (33,4 %)** jaettiin AVI:en kautta

123 myöntöä OKM:n kautta — **670** myönnettyä avustusta — **547** myöntöä AVI:en kautta

670 kohdetta jakautuen seuraavasti

- 203 lähiliikuntapaikkaa
- 76 urheilukenttää
- 66 liikuntahallia tai -salia (sis. koulujen liikuntasalit)
- 51 tekonurmikenttää
- 43 jäähallia
- 30 uimahallia
- 23 huoltorakennusta
- 178 muu-kategoriaan kuuluvaa liikuntapaikkaa, kuten ulkoilureittejä, kuntoratoja, golfin ja tenniksen sekä ammunnan olosuhdekorjauksia, ratsastuksen maneesikorjauksia ja hiihdon latupohjia.

104,5 M€ jakautuen seuraavasti

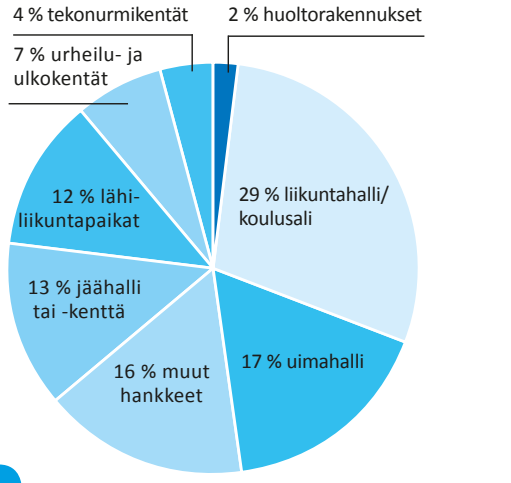

ANALYYSI LIIKUNTAPAIKKARAKENTAMISESTA

Valtion liikuntaneuvosto on kattavasti analysoinut liikuntapaikkarakentamisen nykytilan suunta-asiakirjassa, VLN 2014:4. Suomessa on n. 33 000 liikuntapaikkaa (LIPAS-tietojärjestelmä). Asukaskohtaisesti liikuntapaikkaverkosto on ainutlaatuinen. Aluehallintovirastojen peruspalveluiden tila 2013 -raportin mukaisesti keskeiset liikuntapaikat sijoittuvat kuntien liikuntatoimen viranhaltijoiden arvion mukaan hyvin yhdyskuntarakenteeseen ja ne ovat hyvin käyttäjien enemmistön saavutettavissa. Uimahallien, jäähallien ja lähiliikuntapaikkojen saavutettavuus on Itä-Suomessa huonompaa koko maahan verrattuna. Käyttövuorojen kysyntä on merkittävästi tarjontaa suurempi erityisesti liikuntahalleissa ja -saleissa. Näiden lisäksi lähiliikuntapaikkojen määrä arvioitiin liian pieneksi suhteessa kysyntään. Liikuntapaikkojen esteettömyyden kehittämisessä on vielä paljon tehtävää.

Hakemusten määrä on pysynyt suhteellisen stabiilina (n. 250 kpl/vuosi). Liikuntapaikkarakentamisen avustukset ovat kohdentuneet valtion tavoitteet huomioiden pääsääntöisesti kohteisiin, jotka ovat laajojen käyttäjäryhmien liikunta- ja urheiluolosuhteita. OKM:n jakamat avustukset kohdentuvat lähes kokonaisuudessaan uima-, jää- ja liikuntahallien rakentamiseen. Aluehallinnon kautta tuettiin ennen kaikkea lähiliikuntapaikkarakentamista. Suomeen on rakennettu 2000-luvulla 750 lähiliikuntapaikkaa, joista 80 %:ssa valtio on ollut mukana avustamassa.

Vaikka päävastuun rakentamisen kuluista ovat kantaneet kunnat, valtio on avustuksillaan tarjonnut usein ratkaisevan liikuntapoliittisen selkänojan kuntien päättäjille. Kuntakohtainen vaihtelu liikuntaolosuhteissa ja niiden tarpeissa on erittäin suuri. Liikuntapaikkojen peruskorjaamisen tarve on mittava: vuositasolla tulisi käyttää noin 380 miljoonaa euroa liikuntapaikkojen kunnossapitoon ja korjauksiin. Liikuntapaikkarakentamiseen liittyvä strateginen suunnittelu, seuranta ja kuntalaisten kuuleminen vaativat kehittämistä.

Kuntien ja kuntayhtymien investointimenot liikuntaan ja ulkoiluun ovat kasvaneet 2000-luvulla selvästi, erityisesti vuosien 2010–2013 välisenä aikana: 122 M€:sta 164 M€:on.[75]

[75] Valtion liikuntaneuvosto (2014). Liikuntapaikkarakentamisen suunta-asiakirja. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2014:4.; Valtiovarainministeriö. Peruspalveluiden tila -raportti 2013.; Kuntaliitto, Liikunta-aineistot.

Varmistetaan ohjauksen yhdensuuntaisuus paikallistasoa koskevissa liikuntapoliittisissa toimenpiteissä.

Liikuntakulttuuri on hankkeistunut. Opetus- ja kulttuuriministeriö myöntää kunnille asukaskohtaista, laskennallista valtionosuutta, mutta myös harkinnanvaraisia erityisavustuksia, joista merkittävin on edellä kuvattu tuki liikuntapaikkarakentamiseen (ks. kuvio 15).

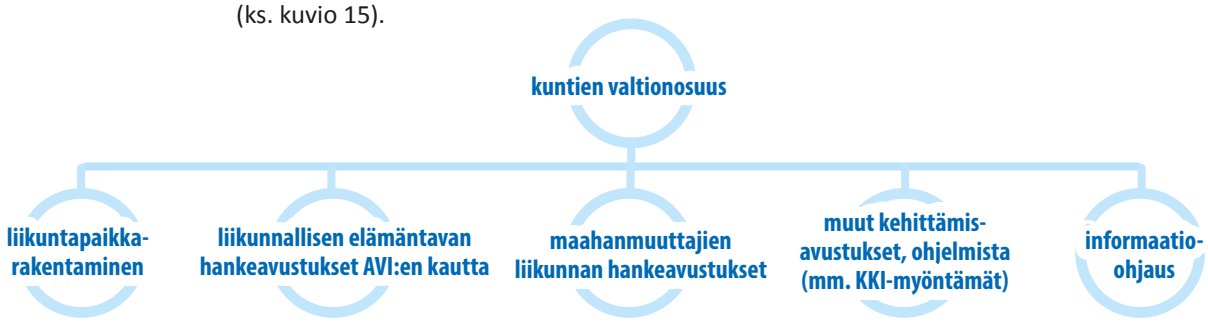

Kuvio 15. *Kuntien resurssi- ja info-ohjaus.*

Valtion liikuntaneuvosto on käynyt läpi kaikki opetus- ja kulttuuriministeriön sekä aluehallintovirastojen edelleen jakamat avustukset liikunnan edistämiseen vuosina 2007, 2011 ja 2013. Tarkastelu osoittaa, että vuonna 2007 lähes 70 prosenttia kunnista ei saanut liikunnan edistämiseen erityisavustuksia. Vuonna 2013 vastaava osuus oli 46 prosenttia. Muutosta selittää valtion liikuntabudjetin merkittävä kasvu, avustusmuotojen lisääntyminen ja kuntien määrän väheneminen. Laskelmassa on huomioitu ainoastaan hankkeet, joiden saajana on kunta ja näin ollen siinä ei oteta huomioon esimerkiksi kunnan alueelle tehtyjä seuratukimyöntöjä. Liikuntaneuvoston analyysi osoittaa, että kunnille myönnetyt kaikki avustusmuodot huomioiden valtion tuki on kasvanut vuosien 2007–2013 välisenä aikana noin 31 miljoonasta eurosta 44,6 miljoonaan euroon. Kunnille suuntautuvien avustusten osuus valtion liikuntamäärärahoista on näinä vuosina ollut noin 30 prosenttia.

Tutkimukset osoittavat, että valtion informaatio-ohjaus kuntiin ei toimi toivotulla tavalla. Vuonna 2010 toteutetun, kunnille suunnatun selvityksen mukaan puolet kunnista pitää valtion suosituksia ja informaatio-ohjausta merkityksettömänä. Yli puolet kunnista ei ollut lainkaan käsitellyt liikuntaa koskevia valtioneuvoston periaatepäätöksiä luottamushenkilöhallinnossa. Vain muutaman kunnan luottamusmieshallinnossa oli tehty päätöksiä periaatepäätösten suunnassa. Opetus- ja kulttuuriministeriö ja sosiaali- ja terveysministeriö valmistelivat laajasti kenttää kuullen ja tutkimustietoa hyödyntäen linjaukset terveyttä ja hyvinvointia edistävään liikuntaan (Muutosta liikkeellä!). TEA-viisarin tiedonkeruu vuodelta 2014 osoittaa edelleen, että linjausten jalkauttamisessa on paljon parantamisen varaa (kuvio 16). Suositus-

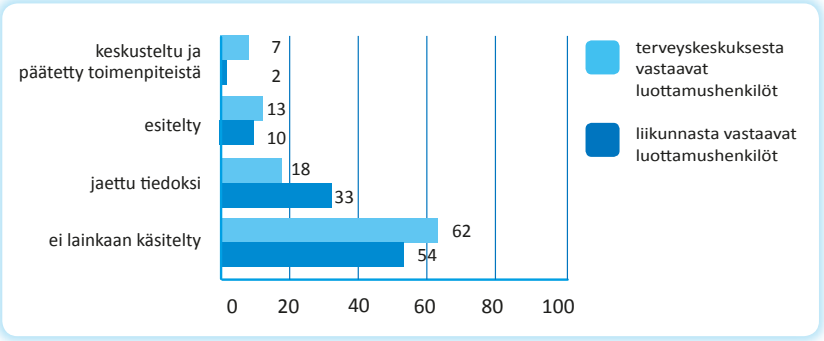

Kuvio 16. *Muutosta liikkeellä! -linjausten hyödyntäminen kunnissa.*

ten ja strategiapapereiden laadintaan käytetään valtionhallinnossa paljon aikaa ja asiantuntijaresursseja, mutta asiakirjojen jalkauttamiseen ei useinkaan panosteta postijakelua enempää. Koulutuksella ja kuntakierroksilla nähdään olevan asiakirjoja merkittävämpi painoarvo.[76]

Edistetään informaatio-ohjauksella, että liikunta sisältyy kuntien strategioihin.

Tutkimukset antavat viitteitä siitä, että liikunnan asema osana kuntien strategista suunnittelua on vahvistumassa ja kuntien johto tiedostaa aiempaa paremmin liikunnan merkityksen kuntalaisten terveydelle ja hyvinvoinnille. Liikunta sisältyy yhä useamman (v. 2014: 68 %, 2010: 47 %) kunnan strategiaan ja liikunnan käsittely myös muiden hallintokuntien asiakirjoissa on lisääntynyt. Huolestuttavinta on liikunnan heikko asema sosiaali- ja terveystoimen asiakirjoissa (kuvio 17).[77]

Valtion informaatio-ohjauksen vaikutusta kuntien strategioihin on vaikea arvioida. Kysymys voi olla yleisen tietoisuuden lisääntymisestä liikunnan puutteen vaaroista ja liikunnan merkityksestä väestön terveydelle.

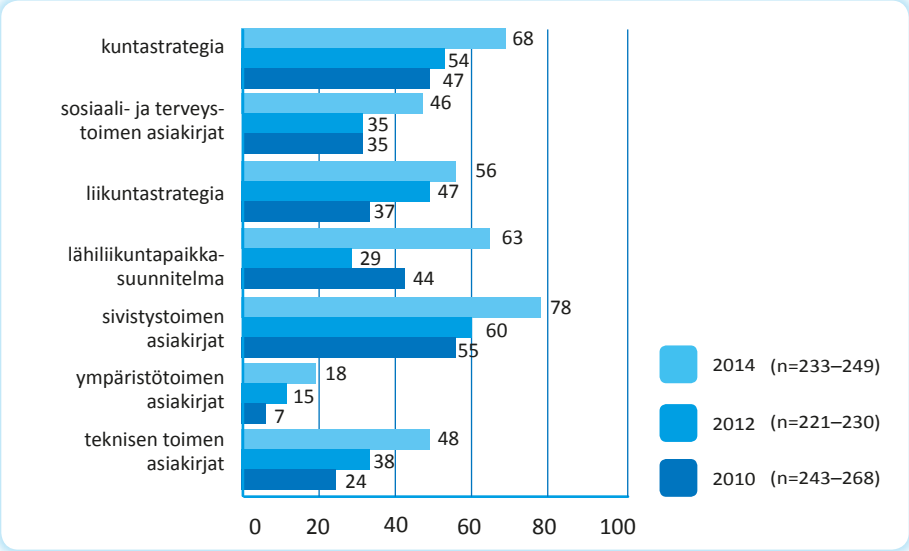

Kuvio 17. *Liikunnan asema kuntien strategiatyössä.*

Tuetaan liikuntapaikkarakentamista.

Opetus- ja kulttuuriministeriön liikuntapaikkarakentamiseen kohdennettavat avustukset ovat määrältään asukaskohtaista valtionosuutta merkittävimpiä. Valtionavustukset rakentamiseen kohdentuvat 80-prosenttisesti kunnille tai niiden määräämisvallassa oleville yhteisöille. Hallituskaudella 2011–2015 liikuntapaikkarakentamisen tuki kuitenkin laski 28 miljoonasta eurosta reiluun 24 miljoonaan euroon. Vuosina 2011 ja 2012 rakentamiseen kohdennettiin erityistä tukea elvytysnäkökulma huomioiden. Pienet, kustannusarvioltaan alle 700 000 euron hankkeet käsiteltiin aluehallintovirastoissa ja isot vastaavasti opetus- ja kulttuuriministeriössä. Hallituskauden aikana uudistettiin Rakentamisen suunta-asiakirjaa, joka julkaistiin kesällä 2014. Sen linjauksia ei ole huomiotu tämän arvioinnin yhteydessä.

---

[76] Kulmala, J., Saaristo, V. & Ståhl, T. (2011) Terveyttä edistävä liikunta kunnissa; Perusraportti 2010. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö; Hakamäki P. ym (2014) Liikunta-aktiivisuuden seurannassa on parantamisen varaa. Liikunta&Tiede-lehti 51 5/2014.; TEAviisari, www.thl.fi/teaviisari; Valtion liikuntaneuvosto (2013). Arviointi valtion liikuntatoimen määrärahakasvun tuloksista 2007–2011. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja VLN 2013:8.; Huhtanen, K. & Pyykkönen, T. (2012) Valtionhallinto terveyttä edistävän liikunnan kokonaisuudessa. VLN 2012:1/Liikuntatieteellisen Seuran tutkimuksia ja selvityksiä nro 3

[77] Liikunta-aktiivisuuden seurannassa on parantamisen varaa. Liikunta&Tiede-lehti 51 5/2014.; Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. TEAviisari, www.thl.fi/teaviisari

ANALYYSI KUNTIEN LIIKUNTATOIMEN TILASTA

Kuntien resursointi on lisääntynyt, mutta polarisoituu.

Liikuntalain (1998/1054) mukaan kunnan tulee luoda edellytyksiä kuntalaisten liikunnalle kehittämällä paikallista ja alueellista yhteistyötä sekä terveyttä edistävää liikuntaa, tukemalla kansalaistoimintaa, tarjoamalla liikuntapaikkoja sekä järjestämällä liikuntaa ottaen huomioon myös erityisryhmät.

Kunnat ovat lisänneet resursointiaan liikunnassa ja ulkoilussa (kuvio 18).[78] Ongelmia tilastoinnissa aiheuttavat kuntien erilaiset hallinnolliset mallit ja vaihtelevat tilastointitavat. Kuntien kokonaismenokehyksessä liikunnan osuus on edelleen pieni, arviolta 1,5 prosenttia.

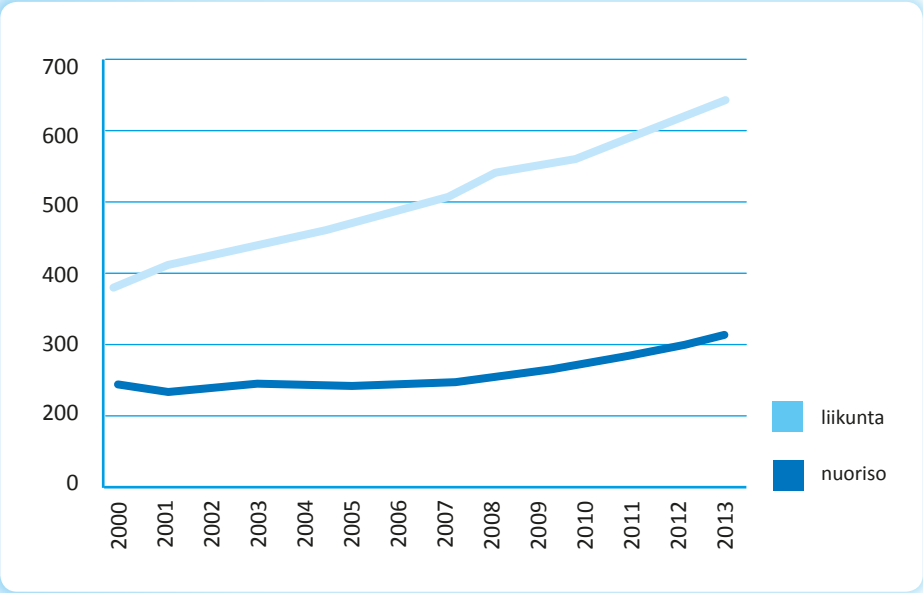

Kuvio 18. *Kuntien käyttömenot liikunta- ja nuorisotoimeen 2000–2013.*

Kunnat ovat muuttuneet enemmän palvelun tuottajasta palvelun järjestäjäksi. Se on merkinnyt muun muassa kunnan oman tuotannon korvaamista ostopalveluilla, palvelujen yksityistämistä ja yhtiöittämistä. Kuntatalouden kiristyessä palveluita räätälöidään aiempaa enemmän kuntahallinnon, kansalaisyhteiskunnan toimijoiden sekä yksityisen sektorin yhteistyönä.[79]

Kuntapalveluiden järjestämisen uusien ratkaisujen myötä toimijat verkostoituvat alati uusin tavoin. Tässä muutoksessa kulttuuri- ja liikuntapalveluiden tuottaminen kirjavoituu, mutta kunnilla on edelleen vastuu palveluiden koordinoinnista. Uudenlaisten asioiden ratkaisemiseen tarvitaan sekä aiempaa laaja-alaisempaa asiantuntijuutta että tietoa palveluiden käyttäjien odotuksista ja tarpeista.[80]

[78] Kuntaliitto. Nykytilan määrällinen tarkastelu. http://www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelut/opeku/kulti/nuoriso/nuorisoluvut/Sivut/default.aspx
[79] Sokka S. ym. Hyvinvointia myös kulttuuri- ja liikuntapalveluista. KAKS – Kunnallisalan kehittämissäätiön tutkimusjulkaisu -sarjan julkaisu 77. 2014.
[80] Sokka S. ym. Hyvinvointia myös kulttuuri- ja liikuntapalveluista. KAKS – Kunnallisalan kehittämissäätiön tutkimusjulkaisu -sarjan julkaisu 77. 2014.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) on vuodesta 2010 alkaen kerännyt kahden vuoden välein tietoa liikunnan edistämisestä ja sen muutoksista kunnissa. TEAviisari-järjestelmä tuottaa vertailukelpoista, kunnittaista tietoa siitä, miten kuntien toiminta kehittyy keskeisillä osa-alueilla, jotka ovat sitoutuminen, johtaminen, seuranta ja tarveanalyysi, voimavarat, osallisuus ja muut ydintoiminnat.

Tulokset osoittavat, että valtakunnan tasolla kuntien toiminta liikunnan edistämisessä on vahvistumassa.

Valtakunnan tilanne TEAviisarijärjestelmän mukaan

LIIKUNTA		
	2010	59
	2012	66
	2014	67

	2014	**2012**	**2010**
Sitoutuminen	54	53	47
Johtaminen	77	74	58
Seuranta ja tarveanalyysi	65	68	50
Voimavarat	64	68	67
Osallisuus	74	63	58
Muut ydintoiminnat	71	72	74

Lähde: TEAviisari, THL.

Kuvio 19. *Kuntien toiminnan kehittyminen valtakunnan tasolla.*

Liikuntapalvelut ja liikuntapaikkaverkosto ovat monipuolistuneet.

Kuntien toiminnan piiriin kuuluvat laaja-alaisesti eri väestöryhmien liikkuminen. Toiminta on monilta osin kehittynyt (kuvio 20).[81] Yli 80 prosenttia kuntalaisista on Suomessa tyytyväisiä liikuntapalveluiden riittävyyteen (kuvio 21). Tilanne on tasainen eri puolella Suomea.

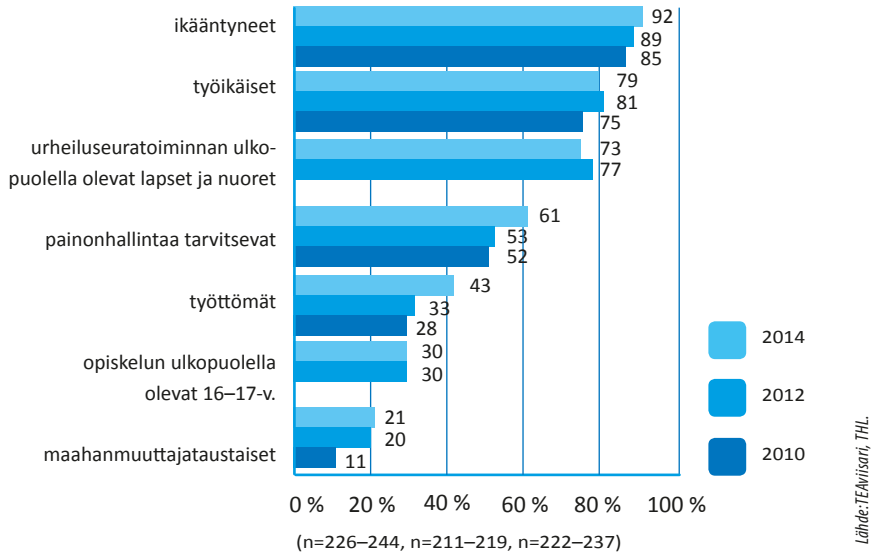

Kuvio 20. *Eri ryhmille järjestettyjen liikuntaryhmien yleisyys kunnissa vuosina 2010–2014.*

[81] Terveyttä edistävä liikunta kunnissa vuonna 2014. TEAviisari. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 301.

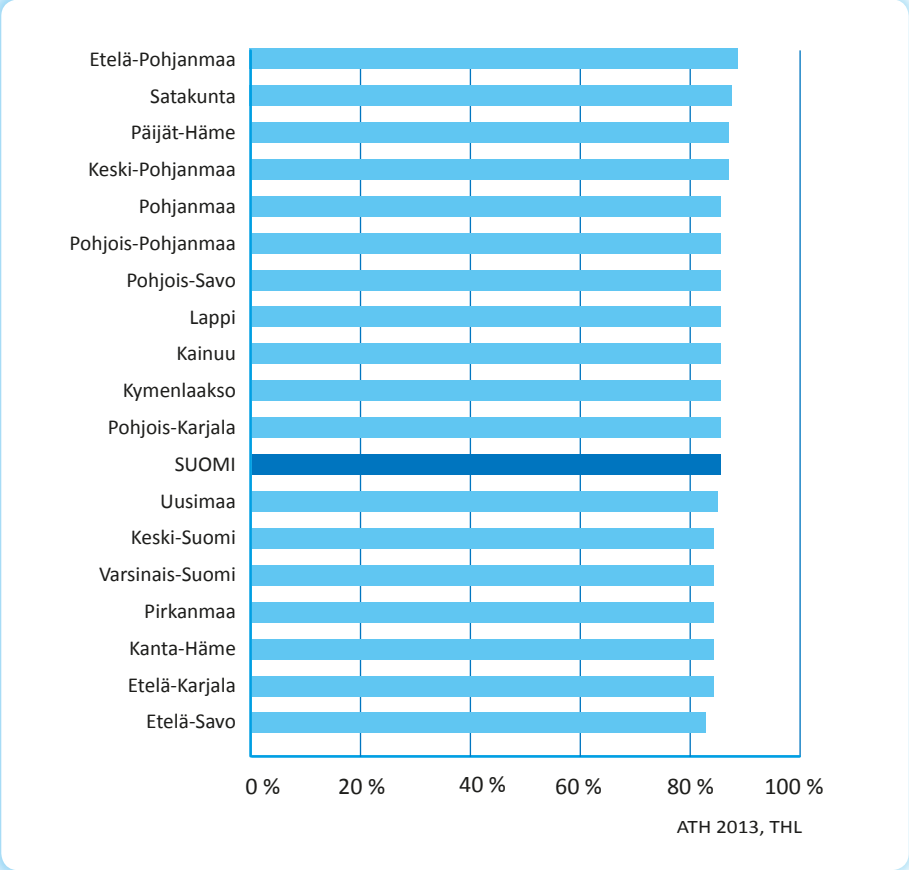

Kuvio 21. *Riittävästi liikuntapalveluja (%), maakunnat 2013.*

Kuntien investointimenot ovat kasvaneet.

Suomessa on asukastiheyteen suhteutettuna kattava liikuntapaikkaverkosto, mutta sen nykyinen resurssitaso ei kaikilta osin riitä verkoston ylläpitämiseen, peruskorjaamiseen ja -parantamiseen.Liikuntapaikkojen peruskorjaamiseen tulisi käyttää vuosittain lähes 380 M€. Kunnat ja kuntayhtymät ovat viime vuosien aikana merkittävästi lisänneet investointejaan liikunnassa ja ulkoilussa (kuvio 22).

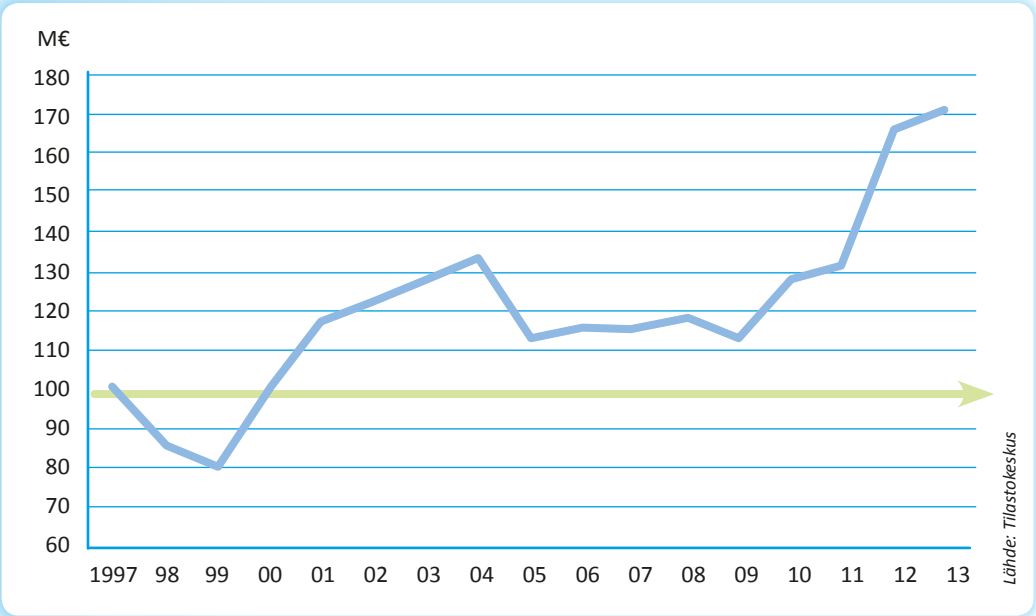

Kuvio 22. *Liikunnan ja ulkoilun investointimenot 1997–2013. Kaikki kunnat ja kuntayhtymät käyvin hinnoin, indeksoituna 1997–100.*

Poikkihallinnollisuus orastaa.

Ymmärrys liikunnan edistämisen poikkihallinnollisuudesta on myös lisääntynyt. Erityisesti opetustoimen ja teknisen toimen kanssa tehtävä yhteistyö on tiivistä suuressa osassa kuntia (kuvio 23).[82]

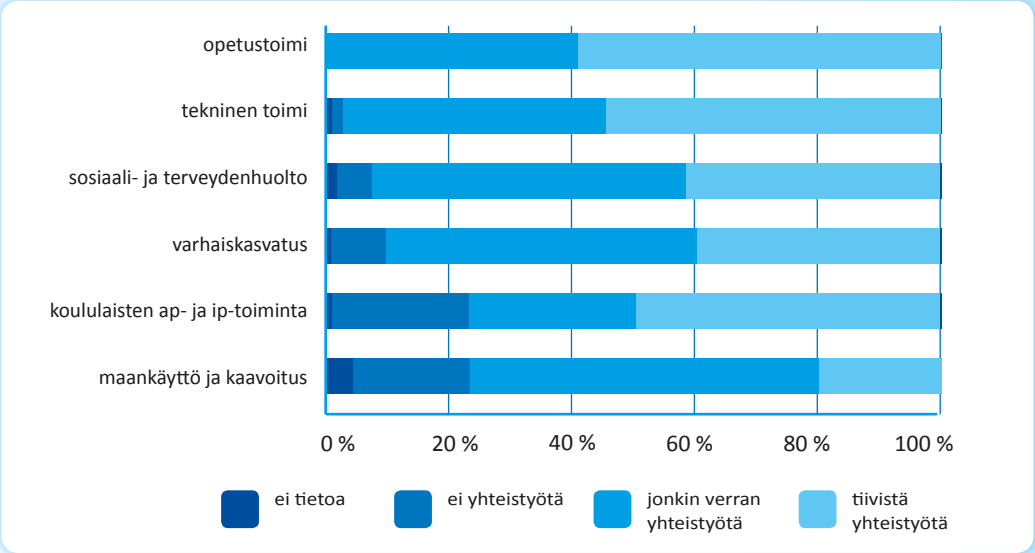

Kuvio 23. *Liikunnasta vastaavan toimialan ja muiden tahojen välinen yhteistyö liikunnan edistämiseksi.*

Seuranta ja raportointi puutteellista.

Liikunta-aktiivisuuden seuranta ja tietojen raportointi ovat keskeisiä parantamista vaativia osa-alueita kuntien liikuntatoiminnassa. Tuotetun tiedon määrään suhteutettuna liikuntaa koskevien tietojen hyödyntäminen on puutteellisella tasolla. Tietoa käytetään pääsääntöisesti liikunnan merkityksen perusteluun, mutta yleisemmin toimenpiteiden suunnittelussa, valmistelussa ja vaikutusten arvioinnissa tiedon ja päätöksenteon välinen vuorovaikutus on vähäistä.[83]

TEAviisari-järjestelmän mukaan lasten ja nuorten, työikäisten sekä ikääntyneiden liikunta-aktiivisuutta seuraa vuosittain hieman alle puolet kunnista. Noin kolmannes kunnista seuraa vuosittain liikuntaseuratoimintaan osallistuvien määrää. Yleisimmin seurataan liikuntapaikkojen kävijämääriä. Uusi liikuntalaki velvoittaa kuntia jatkossa arvioimaan kuntalaisten liikunta-aktiivisuutta.[84]

Jotta liikunnan edistäminen pohjautuisi tietoon kuntalaisten liikuntakäyttäytymisen tarpeista, seurantakäytäntöjä on olennaisesti parannettava. Kuntalaiset eivät ole kaikilta osin tyytyväisiä palautejärjestelmiin [85]. Eri väestöryhmien ja yksilöiden edellytykset osallistua julkiseen päätöksentekoon vaihtelevat. Ilman erityistoimia osallistamisesta hyötyvät vain yksittäiset aktiivit. Jos vähän liikkuvia halutaan osallistaa, kunnan on oltava oma-aloitteinen.[86]

---

[82] Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, TEA-viisari.
[83] Hakamäki P. ym (2014) Liikunta-aktiivisuuden seurannassa on parantamisen varaa. Liikunta&Tiede-lehti 51 5/2014.; Paukku, J. Osallisuus, palaute, seuranta – kuntien liikuntatoimen nykykäytännöt. LIKES-tutkimuskeskus. 26.6.2013.
[84] Hakamäki P. ym (2014) Liikunta-aktiivisuuden seurannassa on parantamisen varaa. Liikunta&Tiede-lehti 51 5/2014.; Paukku, J. Osallisuus, palaute, seuranta – kuntien liikuntatoimen nykykäytännöt. LIKES-tutkimuskeskus. 26.6.2013.
[85] Hakamäki P. ym (2014) Liikunta-aktiivisuuden seurannassa on parantamisen varaa. Liikunta&Tiede-lehti 51 5/2014.; Paukku, J. Osallisuus, palaute, seuranta – kuntien liikuntatoimen nykykäytännöt. LIKES-tutkimuskeskus. 26.6.2013.;
[86] Sokka S. ym. Hyvinvointia myös kulttuuri- ja liikuntapalveluista. KAKS – Kunnallisalan kehittämissäätiön tutkimusjulkaisu -sarjan julkaisu 77. 2014.; Gretschel, A., Laine S., Junttila-Vitikka, P.. Kuntalaisten kokemustieto liikuntapaikkojen laadun arvioinnissa. Yhteisjulkaisu Nuorisotutkimusseura ry:n kanssa VLN 2013:1.

TEAviisari-järjestelmän mukaan lasten ja nuorten, työikäisten sekä ikääntyneiden liikunta-aktiivisuutta seuraa vuosittain hieman alle puolet kunnista.

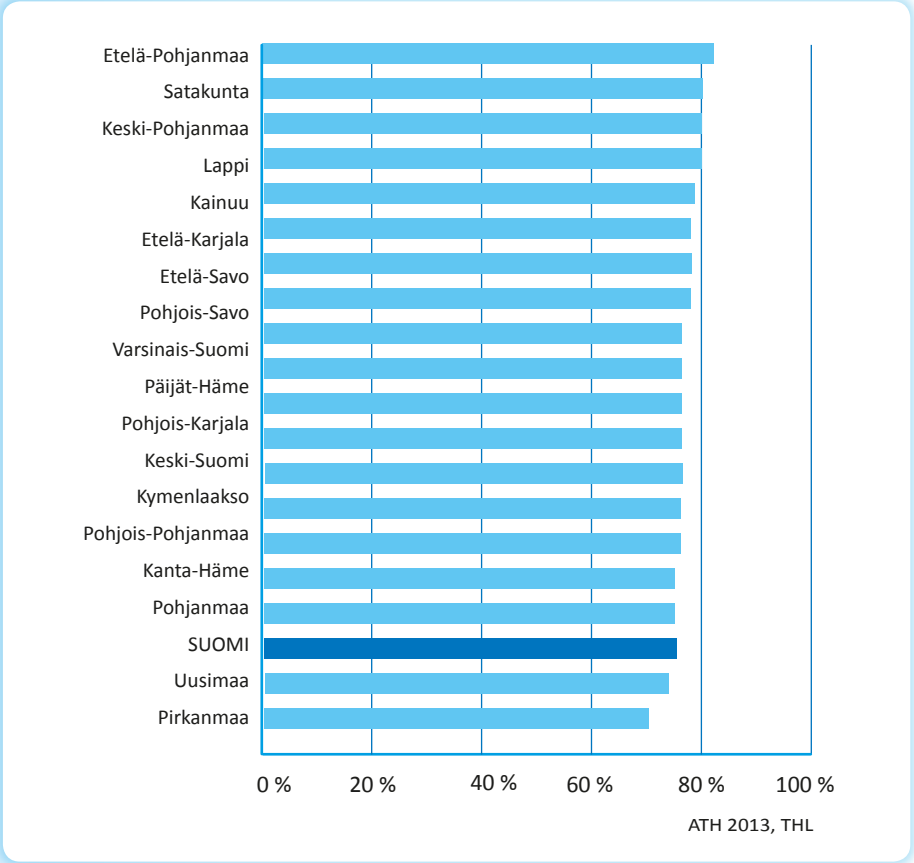

Kuvio 24. *Riittävä tiedottaminen liikuntapalveluista (%), maakunnat 2013.*

Kuntien tuki liikunta- ja urheiluseuroille

Kuntien tilinpäätöstiedot osoittavat, että kunnan maksamien avustusten määrä liikuntatoimen kokonaismenoista on kasvanut 2000-luvulla 37,5 miljoonasta yli 50 miljoonaan euroon. Tarkkaa tietoa kuntien myöntämistä avustuksista seuroille ei ole olemassa, mikä on suuri puute valtakunnallisen liikuntapolitiikan seurannan ja kehittämisen näkökulmasta. TEAviisarijärjestelmän mukaisesti liikunta- ja urheiluseurojen maksamat vuokrat kuntien liikuntapaikoilla olivat nousseet erityisesti aikuisten harjoitusvuorojen osalta vuosien 2010–2014 välisenä aikana. Myös lasten ja nuorten harjoitusvuoroissa maksuttomuus osoitti vähenemisen merkkejä, mutta muutos ei ollut yhtä selkeä. Silti liikuntatilojen maksutonta käyttöä (n. 80 % kunnista tarjoaa koulujen salit ja kentät maksutta, tai nimellistä korvausta vastaan) voidaan pitää erittäin tärkeänä liikuntaseurojen toimintamahdollisuuksien näkökulmasta.[87]

[87] Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, TEA-viisari.

ANALYYSI

Liikunta on kuntien menokehyksessä pieni toimiala. Viime vuosien valtion liikuntapoliittisessa ohjauksessa on korostettu liikunnan aseman vahvistamista osana kunnan yleistä strategista kehittämistä ja eri hallintokuntien työtä. Kunnat ovat valtakunnan tasolla lisänneet resursointiaan liikuntaan ja ulkoiluun, erityisesti investointien osalta.

Valtion toimenpiteiden merkitystä kunnallisen liikuntatoimen näkökulmasta on vaikea arvioida: valtion rahoitusosuus kunnallisista liikuntapalveluista on vähäinen, muutaman prosentin luokkaa. Kuntien asukaskohtaista valtionosuutta ei ole korotettu sitten vuoden 2009 ja sen suhteellinen osuus valtion liikuntamäärärahoista on laskenut kaiken aikaa.

Valtio on pyrkinyt erityisavustuksilla vauhdittamaan toimintaa mm. maahanmuuttajien liikunnassa, eri hallintokuntien välisessä yhteistyössä, lasten ja nuorten liikunnassa sekä erityisliikunnassa. Avustusten merkitystä on kuitenkin vaikea osoittaa, sillä niiden seuranta ei toimi päätöksentekijää hyödyttävällä tavalla. Viime vuosien aikana kuntia koskevia tiedonkeruutapoja on kuitenkin alettu rakentaa. Tämä on lisännyt merkittävällä tavalla mahdollisuuksia vahvistaa kuntiin suuntautuvaa ohjausta. Samanaikaisesti terveydenhuoltolain velvoite laatia valtuustokausittain kunnassa hyvinvointikertomus on lisännyt kunnissa kokonaisvaltaista terveyden ja hyvinvoinnin suunnittelua. Liikunnan tietojen esilletuonti hyvinvointikertomuksissa on keskeinen keino tehdä näkyväksi liikunnan merkitys osana kuntalaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä.

Liikuntalain uudistamisen yhteydessä kuntapykälään kirjattiin kunnille velvoite kuulla kuntalaisissa koskien merkittäviä liikuntaa koskevia päätöksiä sekä arvioida kuntalaisten liikunta-aktiivisuutta. Nämä molemmat tehtävät ovat edellytyksiä sille, että kunnallista liikuntatoimintaa kehitetään nykytarpeita vastaavaksi.

Jotta valtion toimenpiteiden vaikutuksia kuntatasolla voidaan jatkossa uskottavammin toteuttaa, tulisi pyrkiä kohti seuraavanlaista tiedon analysointimallia, jossa hyödynnettäisiin jo kerättyä tietoa liikunnasta ja johon valtionhallinnon avustukset raportoitaisiin. Tämä mahdollistaisi myös analyysien teon sen suhteen, miten valtion liikuntamäärärahat jakautuvat alueellisesti, ikäryhmittäin ja onko valtion ja vastaavasti kunnan resursoinnin välillä havaittavissa yhteyksiä.

4.5 LASTEN JA NUORTEN LIIKUNTA

Valtion liikuntaneuvosto on arvioinut lasten ja nuorten liikuntaa kolmesta eri tulokulmasta:

- Lasten ja nuorten liikunta osana kuntien ja järjestöjen perustoimintaa sekä liikuntapaikkarakentamista (1/3)
- Lasten ja nuorten liikuntaan myönnetyt erityisavustukset (2/3)
- Liikkuva koulu -ohjelma (3/3)

Osana järjestöjen ja kuntien toimintaa ja liikuntapaikkarakentamista • 1/3

VALTAKUNNALLISET LIIKUNTAJÄRJESTÖT

Valtakunnallisten ja alueellisten liikuntajärjestöjen valtionavustusten jaon perustana on se, miten järjestö toteuttaa liikuntalain tarkoituspykälää (ml. lasten ja nuorten liikunta). Lajiliittojen valtionapupainotuksista lasten ja nuorten liikunta on ollut keskeinen painopistealue (50 %) vuoteen 2013 asti. Kaikkien liikuntajärjestöjen varsinaiseen toimintaan käyttämistä varoista on kohdentunut lasten ja nuorten liikuntaan:

Lähde: Liikuntatoimi tilastojen valossa 2011, 2012 ja 2013.

KUNTIEN LIIKUNTATOIMI

Vuonna 2014 kolme neljästä kunnasta on määritellyt tavoitteet ja toimenpiteet lasten ja nuorten liikuntaan. Lasten ja nuorten liikunta-aktiivisuuden seuranta joka toinen vuosi tai useammin on yleistynyt (2010: 38 %, 2012: 56 %, 2014: 62 %). Lisäksi enemmistö kunnista (2010: 64 %, 2012: 69 %, 2014: 68 %) seuraa joka toinen vuosi tai useammin liikuntaseuratoimintaan osallistuvien lasten ja nuorten määrää. Pääsääntöisesti koulujen tilat ja pallo- ja urheilukentät ovat maksuttomia lasten ja nuorten seuraharrastamiseen.

Niiden kuntien osuus, joissa lasten ja nuorten harjoitusvuorot koulujen saleissa ja vuorot urheilukentillä olivat maksuttomia liikunta- ja urheiluseuroille vuosina 2010–2014.

Lähde: TEAviisari (THL)

LIIKUNTAPAIKKA-RAKENTAMINEN

Vuosina 2011–2014 valtionavustuksella saatiin käyttöön 670 hanketta. Valtaosin liikuntapaikkarakentaminen tukee lasten ja nuorten liikuntaa.

670 kohdetta jakautuen seuraavasti

- 203 lähiliikuntapaikkaa
- 76 urheilukenttää
- 66 liikuntahallia tai -salia (sis. koulujen liikuntasalit)
- 51 tekonurmikenttää
- 43 jäähallia
- 30 uimahallia
- 23 huoltorakennusta
- 178 muu-kategoriaan kuuluvaa liikuntapaikkaa, kuten ulkoilureittejä, kuntoratoja, golfin ja tenniksen sekä ammunnan olosuhdekorjauksia, ratsastuksen maneesikorjauksia ja hiihdon latupohjia.

Vuosina 2012-2014 lasten ja nuorten liikuntaan tehtiin yhteensä 1 123 päätöstä.

Määrärahoja myönnettiin yhteensä 22,8 M€. Avustusten saajia oli yhteensä 766 kpl (osa hankkeista oli monivuotisia).

2012	143
2013	461
2014	519
YHTEENSÄ	1 123

Aluettain päätökset jakautuivat seuraavasti:

Etelä-Suomi	375 kpl
Itä-Suomi	144 kpl
Lappi	66 kpl
Lounais-Suomi	167 kpl
Länsi- ja Sisä-Suomi	235 kpl
Pohjois-Suomi	96 kpl
Valtakunnallinen tai useita paikkakuntia	40 kpl

Valtionavustukset lasten ja nuorten liikuntaan 2011-2014 (€)

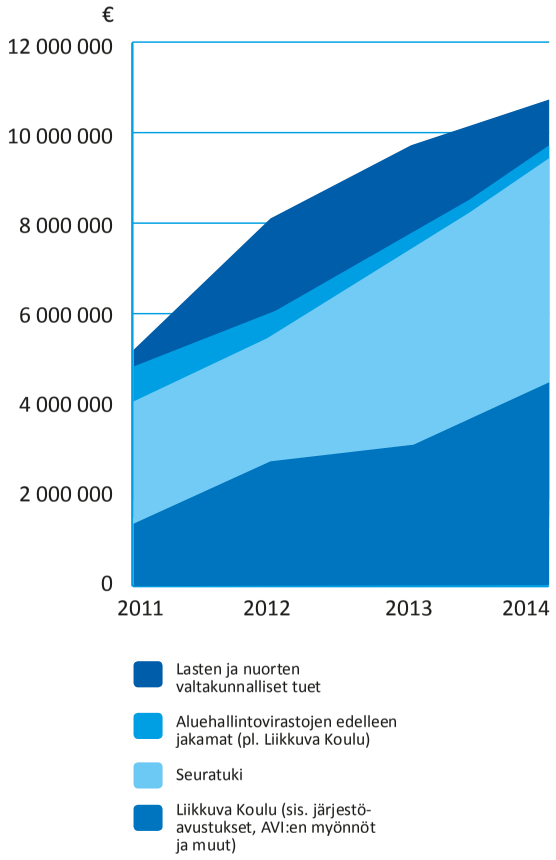

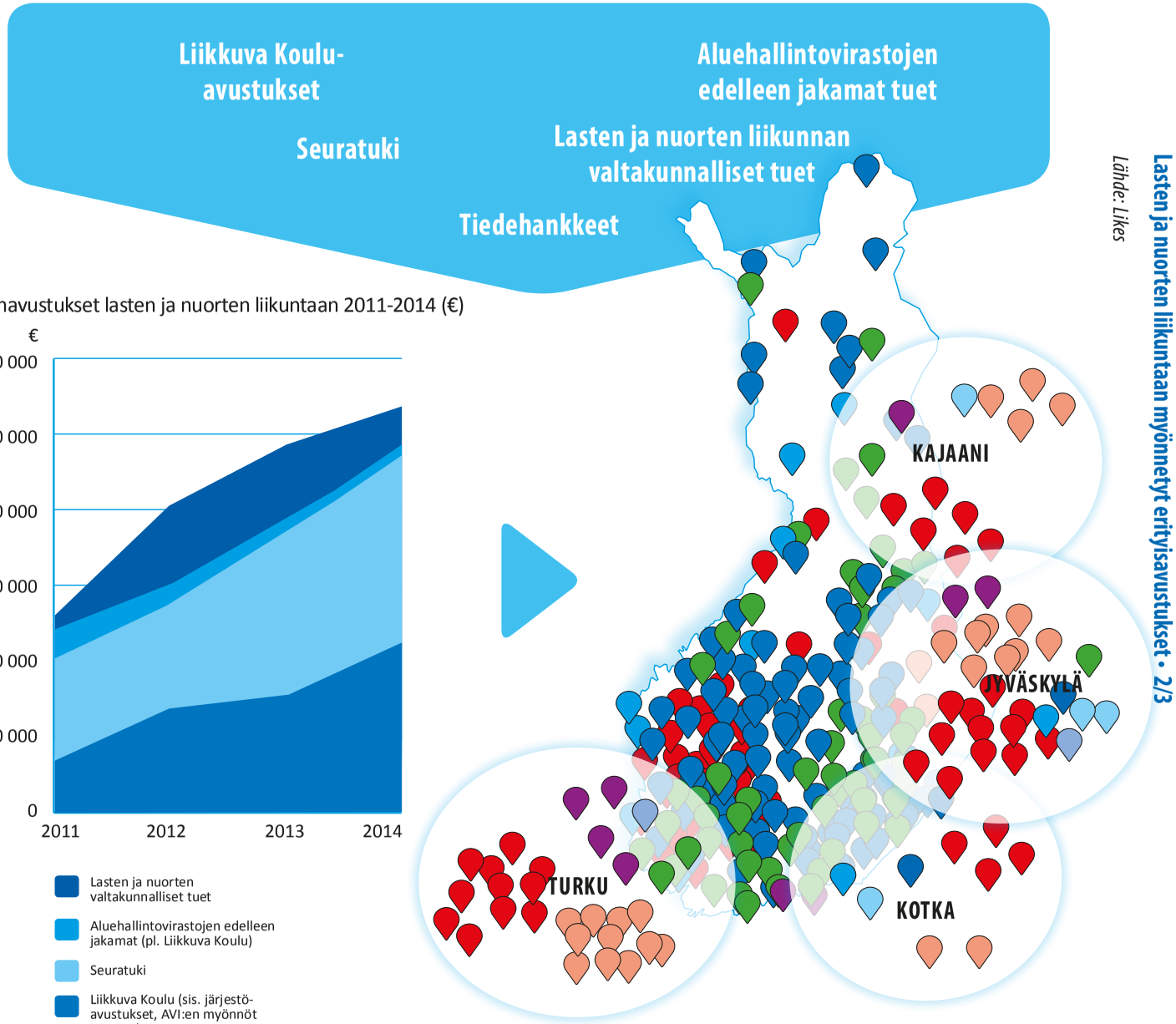

Seuratuki 2014-2015 • Liikkuva koulu -pilottivaihe 2010-2012 • Liikkuva koulu -ohjelma 2012-2015 • Liikkuva koulu -järjestöhankkeet 2012-2013 • ELY Liikkuvat koulut 2012-2013 • AVI Liikkuvat koulut 2013-2014 • AVI Liikkuvat koulut 2014-2015 • Valtakunnalliset LaNu-hankkeet • ELY/AVI: muut kuin LK-hankkeet 2012-2014

Lasten ja nuorten liikuntaan myönnetyt erityisavustukset • 2/3

Lähde: Likes

Liikkuva koulu -ohjelma • 3/3

Taulukko 10. *Liikkuva koulu -toiminnan resurssit ja kehitys.*

TOIMINNAN RESURSSIT						
	2010	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**Yhteensä**
OKM:n veikkausvoittovarat Liikkuva Koulu -toimintaan	**1 228 000**	**1 348 934**	**2 700 673**	**3 130 000**	**4 498 000**	**12 905 607**
Ohjelman käyttöön (LIKES-tutkimuskeskukselle)	725 750	440 000	800 000	850 000	1 100 000	**3 915 750**
Pilotti- ja ohjelmakouluille	442 250	568 934	533 973	647 000	830 000	**3 022 157**
Palkintoihin (OKM)			10 000	17 000	22 000	**49 000**
Aluehallintovirastojen jaettavaksi,		750 000*	1 165 000	1 365 000	1 568 000	4 848 000
joista Liikkuva koulu -toimintaan			647 700	1 122 000	1 289 000	**3 058 700**
Järjestötoiminnan kehittäminen, kokeiluhaku			412 000			**412 000**
Muut	**60 000**	**340 000**	**297 000**	**494 000**	**1 257 000**	**2 448 000**
• VALOlle tai Nuorelle Suomelle		170 000	200 000	350 000	**925 000**	1 645 000
• Jyväskylän yliopistolle (MOVE)	60 000	140 000	24 000			224 000
• Opetushallitus (MOVE)		20 000				20 000
• Pyöräilykuntien verkosto ry		10 000				10 000
• Naantalin kaupungille (tutkimus)			24 000		41 000	65 000
• LIKES-tutkimuskeskukselle (tutkimukset + MOVE)			49 000	144 000	241 000	434 000
• Helsingin NMKY:lle					50 000	50 000
TOIMINNALLISIA TULOKSIA						
Ohjelman tavoittavuus	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	
• Toiminnan piirissä olevat kunnat/% kunnista	22/6,4	22/6,5	80/23,8	100/31,3	126/39,4	
• Toiminnan piirissä olevat peruskoulut/ % peruskouluista	45/1,6	170/6,3	354/13,4	500/19,4	800/32,0	
• Toiminnan piirissä olevat peruskoululaiset/ % peruskoululaisista	9 847/1,9	ei tietoja	49 608/9,5	60 000/11,5	163 000/31,2	
TOIMINNAN KEHITYS						
Koulutustilaisuuksiin osallistuneet yht.	282	1 116	810	821	1 224	
Liikkuva koulu -seminaarit	88	195	242	302	421	
Aluehallintovirastojen tilaisuudet	194	921	568	519	803	
Täydennyskoulutuksiin osallistuneet	121	92	976	0	0	
Painotuotteet	0	10 900	16 000	23 000	33 550	
Tutkimuksiin osallistuneet (kpl)	3 200	5 800	3 311	8 530	7 200	
Internetsivujen kävijämäärä 2012–2012 edu.fi/liikkuvakoulu 1/2013 liikkuvakoulu.fi	775	3 637	2 492	25 442	38 958	

OTTEITA VALO RY:N TOIMINNASTA KOULUISSA

- Valtakunnallinen viestintä ja yhteiset esitteet liikuntajärjestöjen tarjonnasta koulutoimijoille
- Yhteistyö: OKM, AVIt, liikunnan aluejärjestöt, lajiliitot ym.
- Liikuntajärjestöjen kouluyhteistyön kehittäminen Liikkuva koulu -ohjelman kanssa.
- Mentoriverkoston käynnistäminen ja osaamisen lisääminen (50 mentoria–80 mentoria kiertämässä kouluja ja innostamassa muutokseen.)
- Valtakunnalliset kouluttajakoulutukset OTO-kouluttajille
- Valtakunnalliset koulutusmateriaalit koulun henkilökunnalle ja oppilaille
- Kerhotoiminnan tukimateriaalit ja ideamyllyt kaikkien käyttöön

Liikuntaseikkailu (12 v.), 2012:

- 172 163 oppilasta, 1959 koulua, 9230 luokkaa

Liikuntaseikkailu, 2013

- 169 124 oppilasta, 8974 luokkaa,

Liikuntaseikkailu, 2014

- 159 649 oppilasta, 1806 koulua ja 7601 luokkaa

Taisto, kuntakampanja

2012

- treenijaksoon osallistui 60 190 oppilasta ja 248 koulua

2013

- treenijaksoon osallistui 77 721 oppilasta ja 317 koulua

2014

- treenijaksoon osallistui 78 429 oppilasta ja 334 koulua #munliike 2014
- 62 yläkoulua Suomesta, 18 959 oppilasta
- 10 000 palloa yläkouluihin (150 palloa/koulu)

ANALYYSI

Tieteellisesti on pystytty todistamaan lapsena tapahtuvan liikunnallisuuden yhteys myöhempien elinvuosien liikunta-aktiivisuudelle. Lasten ja nuorten mahdollisuudet osallistua, harrastaa ja liikkua ovatkin liikuntapoliittisen toiminnan keskiössä monella tapaa. Hallituskaudella 2011–2015 huomio kiinnittyi erityisesti hallitusohjelmaan kirjattuun Liikkuva koulu -ohjelmaan.

Arviointi nostaa esille muutamia perushavaintoja.

- Valtakunnallisten liikuntajärjestöjen toiminnan menoista lasten ja nuorten liikuntaan kohdentuu vain viidennes ja lajiliittojen osalta neljännes, vaikka se on olut valtionavustuspolitiikan painopiste (lajiliittojen osalta 50 % vuoteen 2013 asti). Sitä, kuinka luvut kuvaavat todellisuutta, ei pysytytä arvioimaan.
- Valtionapukelpoisille liikuntajärjestöille myönnettiin arvioinnin tarkasteluvuosina 2011 ja 2013 2,3–2,8 miljoonaa euroa erityisavustuksia lasten ja nuorten liikuntaan.
- Kuntien merkitys lasten ja nuorten liikunnassa on tärkeä (erityisesti tilojen subventio).
- Liikuntapaikkarakentaminen tukee laaja-alaisesti lasten ja nuorten liikuntaa.
- Lasten ja nuorten liikuntaan on tehty vuosina 2012–2014 yli 1 000 päätöstä.
- Lasten ja nuorten kokonaisaktiivisuus on huolestuttavan alhaisella tasolla, erityisesti murrosikäisten keskuudessa.

Liikkuva koulu -toiminta laajeni mittavasti hallituskauden resurssipanostusten myötä. Aluehallintovirastojen kautta jaettavat tuet koulupäivien liikunnallistamiseen lisäsivät toiminnan volyymia. Ohjelma tavoitti vuoden 2014 lopussa kunnista, peruskouluista ja koululaisista suurin piirtein kolmanneksen. Ottaen huomioon peruskoulujen kirjo, koulujen vaihtelevat toimintakulttuurit, alueelliset erot, lasten ja nuorten passiivinen elämäntyyli sekä sitä entisestään ruokkivat arkikäytännöt voidaan todeta, että ohjelman tavoite siitä, että jokainen peruskoululainen liikkuisi suositusten mukaan tunnin päivässä, oli epärealistinen ja siitä ollaan kaukana. Olemassa olevien tietojen mukaan liikunta ei ole olennaisesti lisääntynyt. Ohjelman todellisista vaikutuksista lasten ja nuorten fyysiseen aktiivisuuteen valmistuu lisätietoa vuoden 2015 aikana.

Sen sijaan positiivisia tuloksia on saavutettu toiminnan vaikutuksilla koulurauhaan ja kouluviihtyvyyteen. Ohjelman myötä on alettu myös enenevästi puhua liikunnan merkityksestä oppimisedellytysten ja koulumenestyksen näkökulmasta.

Liikkuva koulu -ohjelma on profiloitunut monessa mielessä toimintatapana, jossa on oikeansuuntaisia piirteitä. Näitä ovat eri hallinnonalojen välinen yhteistyö, ohjelman toimenpiteiden raportointi ja seuranta, verkostomainen toimintamalli sekä laaja-alainen ote liikkumisen edistämiseen. Ohjelmassa on otettu tarkasteluun koulupäivä kokonaisuudessaan sisältäen koulumatkat, väli- ja oppitunnit sekä koulun henkilökunnan merkitys liikkumisen edistämisessä. Ohjelmaa on viety eteenpäin koulujen omaleimaisuutta kunnioittaen, mikä edesauttaa toiminnan juurtumista koulukohtaiset painotukset huomioiden.

Liikkuva koulu osoittaa, että keskeisessä asemassa koulujen toimintaympäristön muuttumiselle liikkumista suosivaksi, ovat koulun rehtori ja henkilökunta. Ohjelman myötä ymmärrys siitä, että lasten ja nuorten kokonaisaktiivisuuden lisäämiseksi on välttämätöntä laajentaa toimenpiteiden näkökulmaa koulun liikuntatunteja ja ohjattua liikuntatoimintaa laajemmalle, on merkittävästi kasvanut. Samalla on löytynyt uusia avauksia koulujen ja liikuntaseurojen väliselle yhteistyölle. Osoituksena onnistumisista ovat yhteiskunnallisen keskustelun viriäminen ja asian nouseminen hallitusohjelman kärkihankkeeksi. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos myönsi Kansanterveyspalkinnon 2013 Opetushallitukselle, Jyväskylän yliopiston liikuntatieteelliselle tiedekunnalle ja LIKES-tutkimuskeskukselle Liikkuva koulu -ohjelman ja Move! -seurantajärjestelmän toteuttamisesta.

Kaikkien peruskoululaisten tavoittaminen tulee olemaan suuri tehtävä. Liikkumisen edistämisessä käydään myös ns. torjuntataistelua arjen passiivisuutta suosivia käytäntöjä ja rakenteita vastaan, mistä johtuen suuret harppaukset fyysisen aktiivisuuden määrässä ovat kovan työn takana. Valtakunnallisen TEAviisarijärjestelmän mukaan peruskouluissa yleisimmin käytetyt keinot liikunnan lisäämiseen koulupäivän aikana ovat pihojen kehittäminen liikkumiseen innostaviksi ja houkutteleviksi lähiliikuntapaikoiksi (60 %) sekä sisäliikuntatilojen hyödyntäminen liikuntatuntien ulkopuolella (55 %). Reilusti alle puolessa peruskouluista koululaisia aktivoidaan koulumatkaliikuntaan, käytetään pitkiä liikuntavälitunteja tai koulutetaan liikunnan vertaisohjaajia. Liikuntaa lisäävissä toimenpiteissä on paljon kehittämispotentiaalia, erityisesti yläkoululaisten ryhmässä.

Kokonaisuutena lasten ja nuorten liikunnan edistäminen hahmottuu sekavana kokonaisuutena. Yksittäisiä päätöksiä järjestöihin, kuntiin, seuroihin ja muille tehdään edelleen paljon. Myös tutkimushankkeita on käynnissä lukuisia. Toiminnan paljous itsessään ei ole aihe kritiikille. Sen sijaan kriittisyyttä tulee esittää siitä, kuinka vaikuttava nykyinen avustusjärjestelmä on ja kuinka hyvin avustusten käyttöä ja vaikutuksia seurataan.

Vaikka lasten ja nuorten liikunta ohjattuna vapaa-ajan harrastuksena on saavuttanut suuren suosion, huomio on eneneväsi alkanut kiinnittyä kokonaisaktiivisuuden heikkoon tilanteeseen. Lasten liikuntakäyttäytyminen Suomessa 2014 -tutkimus osoittaa, että 31 % 5-luokkalaisista, 19 % 7-luokkalaisista ja ainoastaan 10 % 9-luokkalaisista liikkuu tunnin päivässä (kuvio 25). Tutkimus toteutettiin ensimmäisen kerran, joten siitä ei ole seurantalukuja. WHO-Koululaistutkimus toteutetaan 4 vuoden välein ja vuoden 2014 aineisto osoittaa (11-, 13- ja 15-vuotiaat), että suositusten mukaan liikkuvien määrä on lisääntynyt edellisestä, vuoden 2010 mittauksesta. Erityinen huolenaihe on liikunnan määrän väheneminen luokka-asteittain ja tyttöjen poikia merkittävästi alhaisempi liikunta-aktiivisuus (kuvio 26).

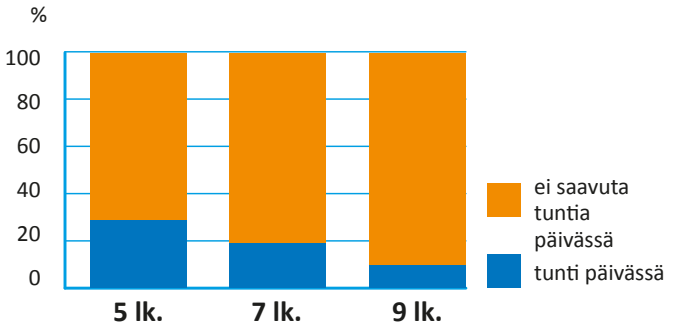

Kuvio 25. *Suositusten mukaan liikkuvien määrä luokka-asteittain.*
Lähde: Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa 2014-tutkimus

LÄHTEITÄ:

- Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa 2014. Kokko, Sami & Hämylä, Riikka. VLN 2015:2
- Lasten ja nuorten liikunta. Suomen tilannekatsaus 2014 ja kansainvälinen vertailu. 2014. Jyväskylä: LIKES-tutkimuskeskus ja Jyväskylän yliopisto.
- Syväoja, Kantomaa, Laine, Jaakkola, Pyhältö & Tammelin 2012. Liikunta ja oppiminen. Tilannekatsaus – lokakuu 2012. Muistiot 2012: 5. Opetushallitus.
- Kämppi, K. ym. Viihtyvyyttä ja työrauhaa. Jyväskylä: LIKES. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 269, 2013.
- Henna Haapala, Mirja Hirvensalo, Kaarlo Laine, Lauri Laakso, Harto Hakonen, Taru Lintunen, Tuija Tammelin, 2014. Adolescents' physical activity at recess and actions to promote a physically active school day in four Finnish schools. Health Education Research.
- Salla Turpeinen ym. (2013) Matkalla kouluun: Peruskoululaisten koulumatkat ja aktiivisten kulkutapojen edistäminen. Liikkuva Koulu -ohjelma. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 271.

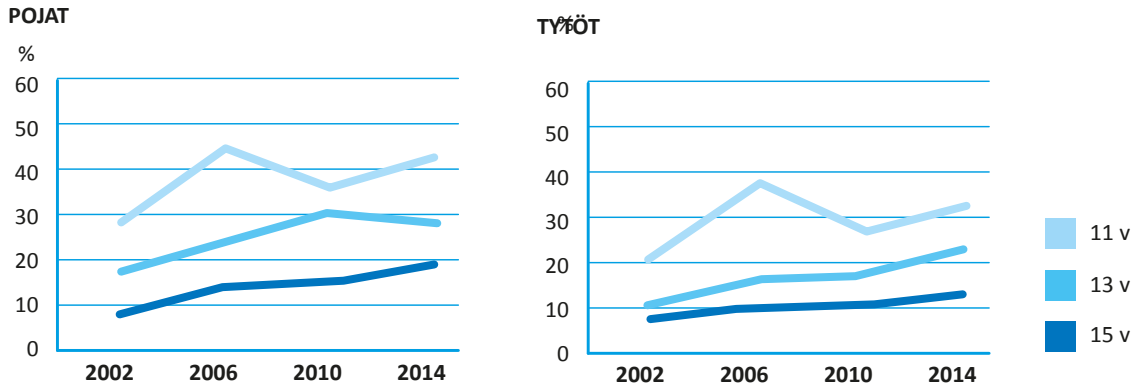

Kuvio 26. *WHO-Koululaistutkimus 11-, 13 ja 15-vuotiaat, tytöt ja pojat.*

4.6 TERVEYTTÄ EDISTÄVÄ LIIKUNTA

Aikuisten terveyttä edistävä liikunta asemoituu osaksi liikuntajärjestöjen ja kuntien toimintaa vastaavasti kuin lasten ja nuorten liikuntakin. Samoin liikuntapaikat luovat edellytyksiä aikuisten liikunnalle. Lisäksi aikuisten terveyttä edistävään liikuntaan on myönnetty erityisavustuksia. Kunnossa kaiken ikää -ohjelma on toiminut vuodesta 1995 keskeisenä näkökulmanaan edistää yli 40-vuotiaiden terveellisiä elintapoja. Ikäinstituutin Voimaa Vanhuuteen -ohjelmalla on liikutettu yli 75-vuotiaita ikäihmisiä.

LIIKUNTAJÄRJESTÖT

Valtakunnallisten ja alueellisten liikuntajärjestöjen valtionavustusten jaon perustana on se, miten järjestö toteuttaa liikuntalain tarkoituspykälää (ml. terveyttä edistävä liikunta). Lajiliittojen valtionapupainotuksista aikuisten terveysliikunta on ollut avustuskriteeri 25 % painotuksella vuoteen 2013 asti. Kaikkien liikuntajärjestöjen varsinaiseen toimintaan käyttämistä varoista kohdentui aikuisliikuntaan:

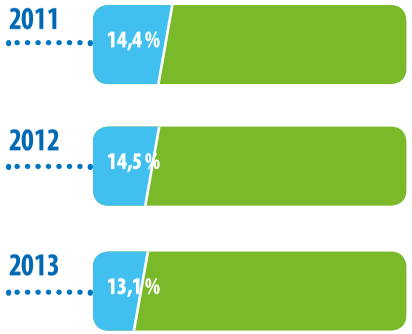

Lähde: Liikuntatoimi tilastojen valossa -julkaisut 2011, 2012 ja 2013

KUNNAT

Liikkumisryhmät työikäisille, ikääntyneille, painonhallintaa tarvitseville ja työttömille ovat kunnissa hieman lisääntyneet vuosien 2010 ja 2014 välisenä aikana.

Työikäisten liikunta-aktiivisuuden seuranta jää kokonaan toteuttamatta joka toisessa kunnassa. Työikäisten (2012: 39 %, 2014: 42 %) ja ikääntyneiden (2012: 53 %, 2014: 53 %) liikunta-aktiivisuuden seuranta vähintään joka toinen vuosi on pysynyt samalla tasolla kuin aikaisempina tiedonkeruuvuosina. Kaksi kolmasosaa kunnista tarjoaa joko ilmaiseksi tai nimellistä maksua vastaan koulujen liikuntasalit aikuisliikunnan käyttöön. Urheilu- ja pallokenttien osalta vastaava osuus on yli 80 prosenttia kunnista.

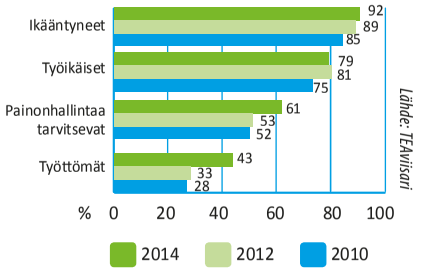

LIIKUNTAPAIKKA-RAKENTAMINEN

Vuosina 2011–2014 valtio avusti liikuntapaikkojen rakentamista 104,5 M€:lla seuraavasti.

670 kohdetta jakautuen seuraavasti

- 203 lähiliikuntapaikkaa
- 76 urheilukenttää
- 66 liikuntahallia tai -salia (sis. koulujen liikuntasalit)
- 51 tekonurmikenttää
- 43 jäähallia
- 30 uimahallia
- 23 huoltorakennusta
- 178 muu-kategoriaan kuuluvaa liikuntapaikkaa, kuten ulkoilureittejä, kuntoratoja, golfin ja tenniksen sekä ammunnan olosuhdekorjauksia, ratsastuksen maneesikorjauksia ja hiihdon latupohjia.

Erityisavustukset ja ohjelmat

Aikuisten terveyttä edistävän liikunnan avustusjärjestelmää uudistettiin kesällä 2013. Syksystä 2013 alkaen tukea on voinut hakea kolmesta eri lähteestä: opetus- ja kulttuuriministeriö myöntää avustukset valtakunnallisille ja alueellisille hankkeille, aluehallintovirastot paikallisille kuntahankkeille ja KKI-ohjelma muille paikallisille hankkeille. Uusi järjestelmä on rakenteeltaan vastaavanlainen lasten ja nuorten liikunnan hakujärjestelmän kanssa. Avustusjärjestelmä pitää sisällään sekä nuoret aikuiset, aikuisväestön, ikäihmisten liikunnan kuin myös erityisliikunnan. Kuviossa 27 on kuvattu avustukset vuonna 2014.

Esimerkki: vuosi 2014

OKM:n myöntämät:

- 936 000 €
- 22 hanketta

ELY/AVI:t	summa (€)
Etelä-Suomi	330 000
Lounais-Suomi	40 000
Itä-Suomi	55 000
Länsi- ja Sisä-Suomi	92 000
Pohjois-Suomi	19 000
Lappi	28 000
Yhteensä	564 000

Kunnossa kaiken ikää -ohjelma

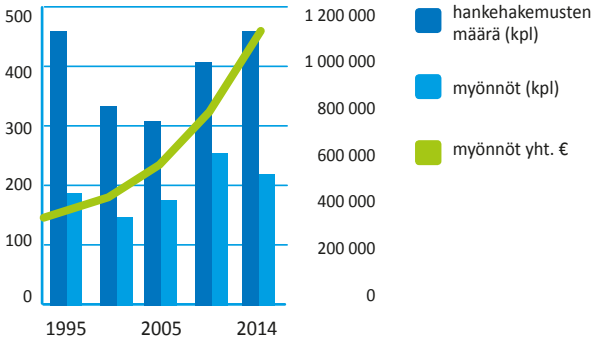

Kuvio 27. *Avustukset terveyttä edistävään liikuntaan.*

Valtion liikuntaneuvosto toteutti yhteenvedon terveyttä edistävän liikunnan kehittämishankkeista, joille on myönnetty valtionavustusta vuodelle 2012. Yhteenvetoa laadittaessa on käytetty hankkeiden valtionavustushakemuksia, hankkeista annettuja selvityksiä ja väliraportteja. Hankesuunnitelmia ja selvityksiä on pohdittu peilaten LTS:n toteuttaman Liikunnan hyvät käytännöt -hankkeen loppuraportin suosituksiin. Hankeselvitysten perusteella on hankalaa arvioida, miten hankkeet ovat toteutuneet. Hankkeiden selvitykset vaihtelivat lyhyistä raporteista laajempiin kuvauksiin. Myös raporttien laatu vaihteli. Myös se, että suuri osa hankkeista oli kesken tai hankkeen selvitys avustuksen käytöstä puuttui kokonaan, vaikuttaa hankkeiden onnistumisen arviointiin. Rikalan (2013) tekemässä selvityksessä liikunnan hanketoiminnasta esitettiin hanketoiminnalle kehittämissuosituksia. Näissä suosituksissa löytyy yhtenäisyyksiä havaintoihin, joita on käynyt ilmi vuoden 2012 terveyttä edistävän liikunnan kehittämishankkeita tarkasteltaessa. Näitä ovat mm. suunnittelun, tavoitteiden, arvioinnin, juurruttamisen, raportoinnin ja kokoamisen tärkeys.

Kunnossa kaiken ikää -ohjelma 1995–2014

KKI-ohjelma on toiminut vuodesta 1995 lähtien. Ohjelman tavoitteena on arkisen liikkumisen, liikunnan harrastamisen ja terveellisten ruokailutottumusten sekä arkiliikkumista suosivan ympäristön avulla lisätä työikäisten ja juuri eläkkeelle siirtyneiden terveyttä ja hyvinvointia. KKI-ohjelma tukee näitä tavoitteita muun muassa jakamalla taloudellista tukea liikunnan paikallishankkeille, järjestämällä tapahtumia, koulutuksia ja kampanjoita sekä julkaisemalla materiaaleja. Vuosien mittaan eri puolille Suomea on syntynyt lähes 1 000 paikallista KKI-hanketta, jotka ovat järjestäneet liikuntatoimintaa sekä työikäisille että ikääntyneille.[88]

[88] Kunnossa kaiken ikää ohjelman internetsivut, www.kkiohjelma.fi

Ohjelman tavoitteet määritellään 5-vuotiskausittain ohjelman aiesopimuksiin. Kaudella 2005–2009 päätavoitteena oli lisätä yli 40-vuotiaiden liikunta-aktiivisuutta, tietoa terveysliikunnasta sekä myönteistä asennoitumista liikuntaa kohtaan. Arkisen liikkumisen ja liikunnan harrastamisen avulla pyrittiin lisäämään työikäisten ja ikääntyneiden terveyttä ja hyvinvointia. Kaudella 2010–2014 kohdeväestönä on yli 40-vuotiaat, liikkumattomat tai terveytensä kannalta riittämättömästi liikkuvat. Erityisenä kohderyhmänä ovat fyysisesti huonokuntoiset miehet ja työyhteisöt.

Seuranta ohjelman keskeisten tunnuslukujen suhteen vuosilta (1995–2014) osoittaa mm seuraavaa:

- Opetus- ja kulttuuriministeriön resursointi ohjelmalle on kasvanut 20 vuodessa 0,5 M€:sta 2,3 M€:oon. Hallituskaudella 2011–2015 ohjelman rahoitus ei kasvanut. Toisena pysyvänä rahoittajana on pysynyt sosiaali- ja terveysministeriö, joka on rahoittanut ohjelmaa 0,13–0,3 M€:lla vuosittain.
- Ohjelman omarahoitus on olematonta.
- KKI-ohjelman kautta jaettavien hanketukien suhteellinen osuus ohjelman kokonaisrahoituksesta on pudonnut noin 35 prosentin tasolle. Merkittävässä osassa hanketukien saajana ovat olleet kunnat. Aikuisten terveysliikunnan avustusjärjestelmän uudistuksen myötä kuntien hankkeet siirrettiin vuonna 2014 aluehallintovirastojen käsittelyyn, mistä johtuen niiden osuus vuoden 2014 päätöksissä putosi. Samalla urheiluseurojen osuus hankeavustusten saajana on kasvanut.
- Hankeavustukset ovat kohdentuneet vuosina 2000, 2005, 2010 ja 2014 pääsääntöisesti 500–2 999 euron hankkeisiin (63–71 % tehdyistä kpl-myönnöistä). Viime vuosina noin 10 prosenttia kappalemääräisistä myönnöistä on tehty yli 10 000 euron hankkeisiin.

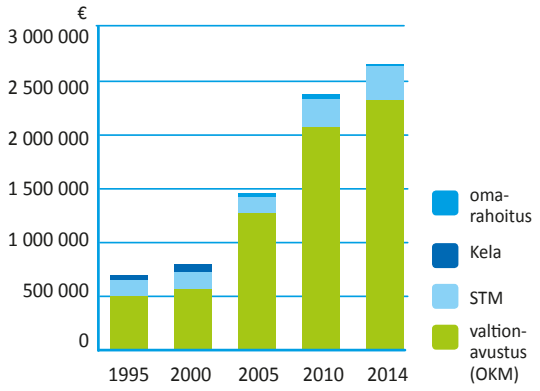

KKI-ohjelman rahoitus.

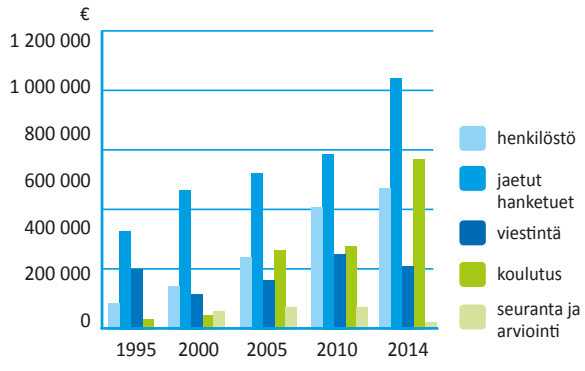

Toiminnan menojen jakautuminen.

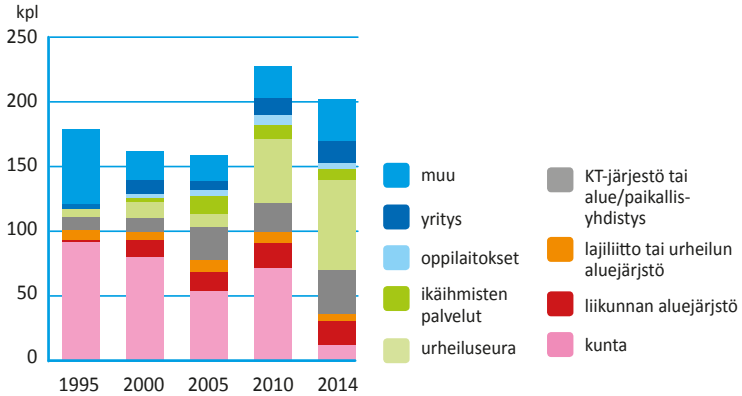

Hankeavustusten saajat.

Kuvio 28. *KKI-ohjelman keskeisiä tunnuslukuja.*

Ikäihmisten liikunnan kansallinen toimenpideohjelma

Ikäihmisten liikunnan kansallisen toimenpideohjelman (2013–2015) päämääränä on edistää liian vähän liikkuvien ikäihmisten tasa-arvoisia mahdollisuuksia liikkua suositusten mukaisesti. Kohderyhmänä 60+ eläkkeelle siirtyvät, 75+ itsenäisesti asuvat, joilla on alkavia toimintakyvyn ongelmia sekä kotihoidon, palveluasumisen ja pitkäaikaisen laitoshoidon piirissä olevat ikäihmiset. Ohjelmaan on myönnetty avustuksia seuraavasti: 192 000 euroa (RAY), 175 000 euroa (OKM) ja 128 000 (STM).

Opetus- ja kulttuuriministeriö on ollut mukana rahoittamassa (taulukko 10) ikäihmisten liikuntaan liittyviä toimenpiteitä. Voimaa vanhuuteen -ohjelmaa ovat olleet toteuttamassa kolmen rahoittajatahon (STM, RAY, OKM) ohella 23 valtakunnallista järjestöä (sosiaali- ja terveys- ja liikuntajärjestöjä) sekä laaja kouluttajaverkosto. Ohjelma on keskittynyt yli 75-vuotiaiden ikäihmisten erityisryhmään ja siinä on mukana yhteensä 38 kuntaa.

Taulukko 10. *Voimaa vanhuuteen -ohjelman rahoitus*

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
RAY	400 000	400 000	400 000	230 000	350 000	278 000
OKM	50 000	50 000	75 000	75 000	70 000	70 000
STM	29 000	83 000	80 000	62 000	68 000	68 000

Tuloksia

- **Viestintä**: Ohjelman verkkosivuilla hieman yli 20 000 käyttäjää.
- **Kampanjat**: Lukuisia valtakunnallisia kampanjoita, esim. Vie vanhus ulos jne.
- **Liikuntaryhmien kehitys (2010–2014)**: 786 →1 500 kpl
- **Osallistujien määrän muutos (2010–2014)**: 10 883 → 22 863 (VV-kunnissa oli 65 000 yli 75-vuotiasta, joista siis kolmannes on osallistunut liikuntaryhmätoimintaan).
- **Liikuntaryhmiin osallistuneiden** testattujen ikäihmisten osalta kunto parani 53 % osallistujista, pysyi ennallaan 38 % ja heikkeni 9 % osallistujista. Kuntien arviointi osallistumisestaan ohjelmaan asettui asteikolla 1-10 keskimäärin välille 8,0–8,8.
- Vapaaehtoisten ulkoiluavustajien ja vertais- ja vapaaehtoistoimijoiden määrä: 802 → 1 882
- Ohjelman kunnista 38 kunnasta 36:ssa ikäihmisten liikunta kirjattiin kunnan hyvinvointistrategiaan.

ANALYYSI

Opetus- ja kulttuuriministeriön toimenpiteet terveysliikunnan näkökulmasta pohjautuvat ajatukselle eri toimijoiden ja toimialojen mukaantulosta liikunnan edistämistalkoisiin. Ohjelmissa on laaja-alaisempi kehittämisfunktio, joka perustuu liikuntaan liittyvän osaamisen, toiminnan ja ymmärryksen lisääntymiseen liikunnan merkityksestä. Ohjelmissa tehdään laaja-alaisesti koulutus-, viestintä- ja asiantuntijatyötä. Vaikutusten aikajänne on pitkä. Eri tahojen toimintaympäristöjen muutos on hidasta ja sitä pitää tehdä ”kädestä pitäen”, mistä johtuen ohjelmien levittäminen laaja-alaisesti koko valtakunnallisesti on äärimmäisen haastavaa. Näin ollen vaikka yksittäisissä hankkeissa ja ohjelmissa tehtäisiin mallikelpoista työtä, muutokset parempaan eivät välttämättä näy valtakunnan tasolla, tai yksittäisten toimenpiteiden vaikutuksia niiden aikaansaamisessa on mahdotonta osoittaa. Kokonaan toinen asia on, kuinka vaikuttavia yksittäiset hankkeet ja kampanjat ovat väestön liikunta-aktiivisuuden lisäämisessä, koska niistä ei kaikilta osin koota seurantatietoa. Liikunnan poikkihallinnollinen yhteistyö on vahvistumassa kunnallisessa päätöksenteossa, liikkumisolosuhteet ovat monipuolistuneet ja ihmisten terveystietoisuus kasvanut. Tästä huolimatta aikuisväestön liikkumistottumuksissa on valtaisasti parantamisen varaa ja vain murto-osa liikkuu suositusten mukaisesti, vaikka liikunta vapaa-ajan harrastuksena onkin aikuisväestöllä yleistynyt.

Valtion liikuntaneuvosto tulee arvioimaan KKI-ohjelman ja ikäihmisten liikunnan kokonaisuuden vuoden 2015 aikana.

4.7 HUIPPU-URHEILU

Valtion tavoitteet

LIIKUNTALAKI (1998)

- **Liikuntalain tarkoituksena on edistää liikuntaa, kilpa- ja huippu-urheilua sekä niihin liittyvää kansalaistoimintaa, edistää väestön hyvinvointia ja terveyttä sekä tukea lasten ja nuorten kasvua ja kehitystä liikunnan avulla.**

Pääministeri Kataisen (2011) ja pääministeri Stubbin (2014) hallituksen ohjelmat

- Turvataan eettisesti kestävän, yhdenvertaisen ja moniarvoisen huippu-urheilun toimintaedellytykset, mukaan lukien vammaisurheilu, ja mahdollistetaan urheilijan urapolku.

OKM:n toiminta- ja taloussuunnitelmat ja valtion talousarviot hallituskaudella 2011–2015

- Huippu-urheilumenestyksen lisääminen.
- Yhteiskuntavastuullisen ja eettisen huippu-urheilun tukeminen.
- Vammaishuippu-urheilun integraatio.
- Suurtapahtumien järjestäminen kumppanuudessa järjestöjen ja kaupunkien kanssa
- Osaamisen vahvistaminen.

Toimenpiteet:

- Luodaan toimintaedellytyksiä menestyvälle ja eettisesti kestävälle huippu-urheilulle.
- Tuetaan huippu-urheilun rakenneuudistuksen toteuttamista.
- Tuetaan huippu-urheiluyksikön toimintaa.
- Seurataan huippu-urheilun muutostyötä ja sen vaikuttavuutta.
- Parannetaan huippu-urheilijaksi tähtäävien valmentautumismahdollisuuksia.
- Tuetaan urheilijoiden kaksoisuraa.
- Edistetään vammaishuippu-urheilun integraatiota.
- Vahvistetaan järjestöjen edellytyksiä hakea ja järjestää kansainvälisiä urheilun suurtapahtumia.
- Tuetaan huippu-urheilun osaamisen kehittämistä.
- Vahvistetaan urheilun eettisyyttä ja rehellisyyttä mm. tukemalla dopingin ja ottelutulosten manipuloinnin vastaisia toimia sekä tekemällä kansainvälistä yhteistyötä.

Suomalaisessa huippu-urheilussa on toteutettu 2010-luvulla mittavaa huippu-urheilun muutosta, joka on vaikuttanut toimijoiden rooleihin, yhteistyön organisoitumiseen, vammaishuippu-urheilun integraatioon ja lukuisiin muihin seikkoihin. Samanaikaisesti on rakennettu huippu-urheilun sisäistä seuranta- ja arviointijärjestelmää. Valtion liikuntaneuvosto esittää tulevalle liikuntaneuvostolle, että se toteuttaisi vuonna 2016 laajamittaisen arvioinnin suomalaisen huippu-urheilun organisoitumisesta, muutostyön vaikutuksista ja kehittämistarpeista. Arvioinnissa tulee kattavasti selvittää myös vammaishuippu-urheilun asema ja resurssit osana huippu-urheilun kokonaisuutta.

Tässä yhteydessä liikuntaneuvosto käy läpi huippu-urheilun resurssien kohdentumisen ja toiminnan keskeiset tunnusluvut, siltä osin kun niitä on saatavilla. Suomen Olympiakomitean, Paralympiakomitean ja huippu-urheiluyksikön toimintaa ja sen vaikutuksia ei arvioida tässä yhteydessä.

Toimenpiteiden toteutumisen arviointi suhteessa tavoitteisiin

Valtion resursointi huippu-urheiluun on hallituskaudella (2011–2015) kasvanut

Valtion talousarvion mukainen tuki huippu-urheiluun on vuosina 2007 ja 2011–2015 vaihdellut 1,9 miljoonan ja 12,8 miljoonan euron välillä. Tuen määrää ei kuitenkaan ole mielekästä verrata vuosikohtaisesti toisiinsa, sillä eri vuosina määrärahariv on sisältänyt eri asioita (ks. taulukko 11).

Taulukko 11. *Valtion talousarvion määrärahat huippu-urheilun kehittämiseen valtion vuosittaisen tilijaottelun mukaan.*[89]

	2007	2011	2012	2013	2014	2015
Huippu-urheilun kehittäminen	**1 880 000**	**6 900 000**	**7 800 000**	**6 000 000**	**12 830 000**	**11 760 000**
Urheilijoiden apurahat ja valmentajien tuki	860 000	1 700 000	1 700 000	1 700 000	1 700 000	1 700 000
Arvokilpailumatkat, Euro-cup-kilpailu-matkat ja tappiontakuut	560 000					
Joukkuepalloiluprojekti	330 000					
Urheilijoiden ammattienedistämissäätiölle	130 000					
Valmennustoiminnan kehittäminen ja tuki ammatinedistämissäätiölle		3 270 000	3 700 000			
Urheilun kansainväliset suurtapahtumat (2011) Arvokisoihin (2012, 2013)		1 100 000	1 500 000	1 700 000		
Huippu-urheilun rakennemuutoksen toimeenpanon valmistelu		830 000	900 000			
Huippu-urheilun osaamisen kehittämiseen ja urheilijoiden kaksoisurajärjestelmän tukemiseen				2 600 000		
Olympiakomitean ja Paralympiakomitean yleisavustuksiin					1 370 000	
Huippu-urheiluyksikölle					6 860 000	6 860 000
Paralympiakomitean yleisavustukseen						300 000
Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskuk-selle, urheiluakatemioille ja Urheilijoiden ammatinedistämissäätiölle					2 600 000	2 600 000
Olympiavoittajien tunnustuspalkintoihin ja pro urheilu -tunnustuspalkintoihin					300 000	
Olympiavoittajien eläkkeet						220 000
Pro Urheilu -tunnustuspalkinnot						80 000

Syynä muutoksille ovat osin huippu-urheilun organisoitumisessa tapahtuneet muutokset. Vuonna 2013 toimintansa Suomen Olympiakomitean yhteydessä aloittaneen huippu-urheiluyksikön jaettavaksi siirrettiin aiemmin Olympiakomitean ja Paralympiakomitean kautta maksetut valmennuksen kehittämistuet sekä nuorten valmennukseen ja joukkuepalloiluprojektiin osoitetut avustukset. Tämän seurauksena Suomen Olympiakomitean ja Paralympiakomitean yleisavustukset pienenivät merkittävästi ja vastaavasti huippu-urheiluyksikölle myönnettiin erityisavustuksena (6,86 M€/2013, 2014 ja 2015). Menettely perustui Valtion taloudentarkastusviraston (VTV) laillisuus-tarkastuskertomuksen suositukseen, jonka mukaisesti opetus- ja kulttuuriministeriön tulisi myöntää kaikki valmennustukeen tarkoitetut avustukset erityisavustuksina, jotta

[89] Valtion tilijaottelut vuosina 2007, 2011–2015

*Kuntoilijoiden dopingin vastaiseen työhön on kohdennettu ADT:lle 80 000 euroa/v

avustusten käyttö olisi läpinäkyvämpää. Silloisen käytännön mukaisesti merkittävä osa Olympiakomitean yleisavustuksesta käytettiin edelleen myönnettävään tukeen. [90]

Sen sijaan ongelmallista määrärahojen vertailtavuuden näkökulmasta on se, että huippu-urheilun tuet ”hajoavat” eri talousarvioriveille ja niiden paikkaa on vuosittain muutettu. Esimerkiksi vuonna 2015 Suomen Olympiakomitean yleisavustus kirjattiin kansalaistoiminnan osa-alueelle, mutta huippu-urheiluyksikön ja Suomen Paralympiakomitean yleisavustus puolestaan huippu-urheiluun.

Vertailukelpoisemman kuvan huippu-urheilun kokonaistuen määrästä antaa **Liikuntatoimi tilastojen valossa** -julkaisu.[91] Siinä käytetyn jaottelun mukaisesti valtion tuen määrä huippu-urheiluun on kasvanut vuosien 2004–2015 välisenä aikana 5,2 miljoonasta eurosta noin 14,5 miljoonaan euroon (177 %).

Taulukko 12. *OKM:n huippu-urheilun tukemiseen käyttämät varat vuosina 2004–2015.*

	Olympia-komitea	Huippu-urheilu-yksikkö	Para-lympia-komitea	urheilija ja valmentaja apurahat	URA-säätiö	Huippu-urheilun muutos-ryhmä	Nuorten valmennus (OK ja PARA)	Urheilu-akatemiat	Joukkue-palloilu-projekti (OK ja PARA)	Suomessa järjest. kisojen avustukset ja tappion-takuut	Kilpa- ja huippu-urheilun keskus KIHU	Muut,(mm. Tarasti, Kasva Urheilijaksi, Valmenta-minen Suomessa)	**Yhteensä**	
2004	2 758 000		383 300	622 000	130 000				0	555 000	770 300		**5 218 600**	
2005	2 908 000		533 300	762 000	130 000				0	1 155 000	833 900		**6 322 200**	
2006	3 400 000		580 000	770 000	130 000				300 000	560 000	833 900		**6 573 900**	
2007	3 670 000		630 000	860 000	130 000				330 000	560 000	860 000		**7 040 000**	
2008	3 740 000		700 000	1 013 000	130 000			117 000	330 000	500 000	900 000		**7 430 000**	
2009	4 100 000		820 000	1 236 500	135 000			155 000	405 000	500 000	1 050 000		**8 401 500**	
2010	4 300 000		863 000	1 700 000	135 000	380 000	400 000	260 000	670 000	500 000	1 170 000		**10 378 000**	
2011	4 300 000		870 000	1 700 000	135 000	1 200 000	532 000	260 000	742 000	1 100 000	1 230 000		**12 069 000**	
2012	4 300 000	235 000	870 000	1 700 000	135 000	900 000	532 000	260 000	842 000	1 500 000	1 230 000	828 000	**13 332 000**	*
2013	1 100 000	6 860 000	270 000	1 700 000	135 000	0	0	800 000	0	1 700 000	1 550 000	230 000	**14 115 000**	**
2014	1 100 000	6 860 000	270 000	1 700 000	135 000	0	0	850 000	0	1 700 000	1 615 000	210 000	**14 230 000**	
2015	1 300 000	6 860 000	300 000	1 700 000	135 000	0	0	850 000	0	1 700 000	1 615 000		**14 460 000**	

*Huippu-urheiluyksikön käynnistämiseen

**Huippu-urheiluyksikköön siirrettiin lajiliiitoille Suomen Olympiakomiteasta ja Suomen Paralympiakomiteasta maksetut valmennuksen kehittämistuet sekä nuorten valmennukseen ja joukkuepalloiluprojektiin osoitetut avustukset.

[90] Valtiontalouden tarkastusvirasto (2012). Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomukset 14/2012. Avustukset Veikkauksen ja raha-arpajaisten voittovaroista urheilun ja liikuntakasvatuksen, tieteen, taiteen ja nuorisotyön edistämiseen.

[91] Opetus- ja kulttuuriministeriö (2015). Liikuntatoimi tilastojen valossa 2013. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2015:1.

Kuten lasten ja nuorten liikunnassa ja aikuisten terveyttä edistävässä liikunnassa, huippu-urheiluun kohdentuu resursseja ja toimintaa lukuisilta valtion talousarvion riveiltä ja se on keskeinen osa mm. liikuntajärjestöjen toiminnan eetosta. Samoin rakentamisella luodut olosuhteet palvelevat huippu-urheilijoiksi valmentautuvia sekä suurtapahtumien järjestämistä. Oheisesta kuviosta 29 käy pääpiirteissään ilmi huippu-urheilun toimintaedellytysten vahvistamiseen kohdennettujen resurssien todellinen kokonaismäärä vuonna 2013.

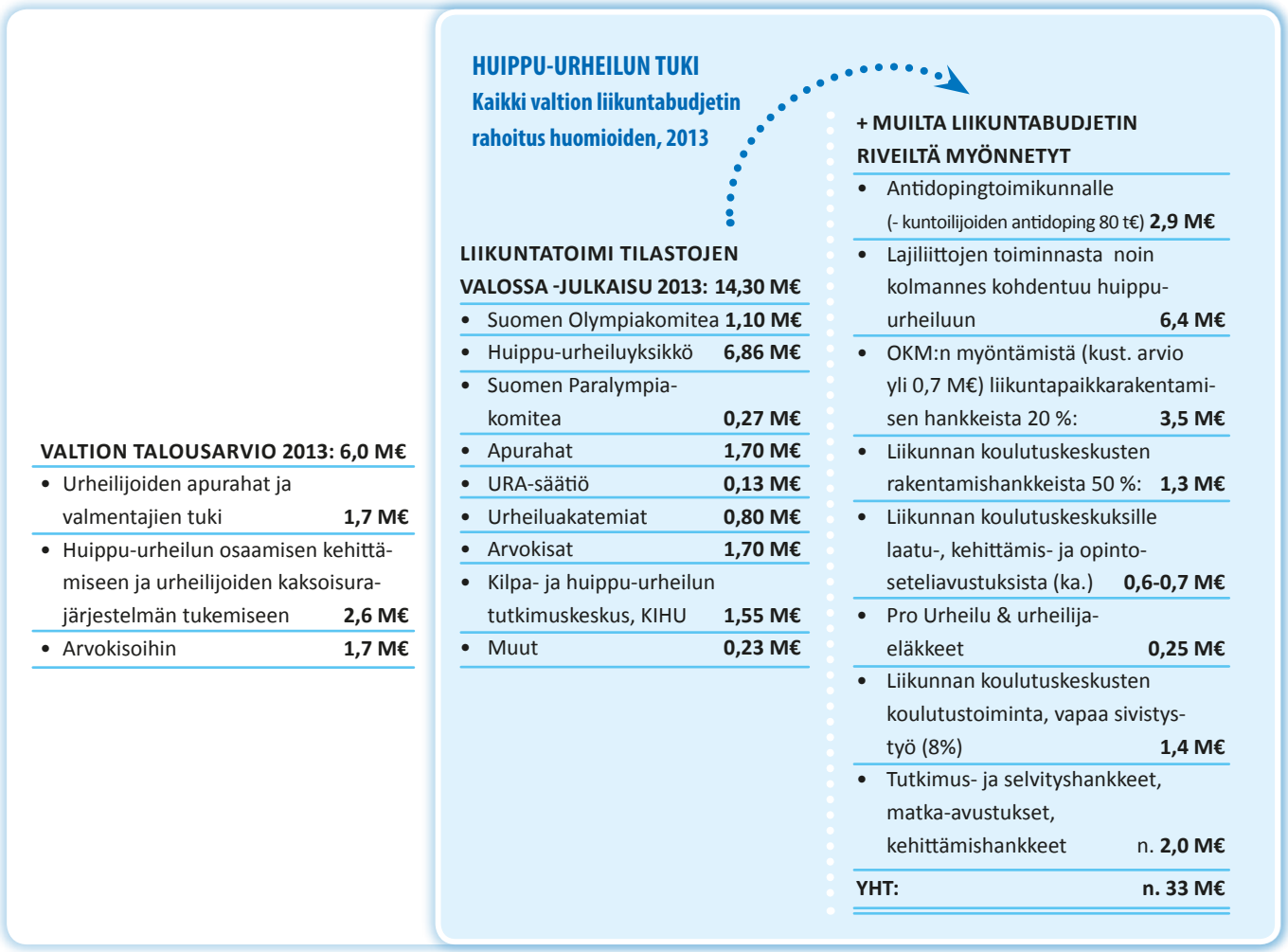

Kuvio 29. *Valtionavustukset huippu-urheiluun ja sitä tukeviin toimenpiteisiin.*

Laskelma ei pidä sisällään kuntien liikuntatoimen rahoitusta, liikuntalääketieteen keskusten toimintaa, muiden liikuntajärjestöjen kuin OK:n, Paran ja lajiliittojen toimintaa ja Helsingin Olympiastadion perusparannushankkeen rahoitusta.

Kansainvälinen trendi on, että huippu-urheilumenestystä haetaan yhä useammassa maassa strategisilla panostuksilla kansalliseen huippu-urheilujärjestelmään. Esikuvat tämäntyyppiset toiminnasta ovat Itä-Euroopassa, mutta nykyisin edelläkävijöitä ovat esimerkiksi Norja, Australia, Kanada, Uusi-Seelanti, Hollanti, Tanska ja Qatar. Taloudellisissa satsauksissa huippu-urheiluun Suomi ei ole kärkisijoilla, vaikka valtion rahoitusta onkin viime vuosina kasvatettu. Menestyvissä huippu-urheilujärjestelmissä yhtenäistä on mm. tieteellisen tutkimuksen hyödyntäminen, tehokas lahjakkuuksien kartoittaminen, huippuvalmennuksen keskittäminen, pitkän tähtäimen suunnittelu, selkeä johtamisjärjestelmä ja riittävät resurssit.[92]

> ***Taloudellisissa satsauksissa huippu-urheiluun Suomi ei ole kärkisijoilla, vaikka valtion rahoitusta onkin viime vuosina kasvatettu.***

Suomen asukaslukuun suhteutettuna suomalaiset yritykset käyttävät yli kolmanneksen vähemmän rahaa sponsorointiin – kuten kulttuurin ja urheilun tukemiseen – pohjoismaisiin naapureihinsa verrattuna. Vuonna 2012 sponsoroinnin investoinnit kasvoivat Ruotsissa edellisvuoteen verrattuna yhdeksällä prosentilla ja olivat yhteensä 1 140 miljoonaa euroa. Norjassa vastaavat luvut olivat neljä prosenttia ja 520 miljoonaa euroa. Suomessa markkina sen sijaan kutistui kolme prosenttia 166 miljoonaan euroon.[93]

Vahvistetaan urheilun eettisyyttä ja rehellisyyttä mm. tukemalla dopingin ja ottelutulosten manipuloinnin vastaisia toimia sekä tekemällä kansainvälistä yhteistyötä

Kuluneen hallituskauden aikana eettisten ja yhdenvertaisuus- sekä tasa-arvokysymysten painoarvo liikuntapoliittisessa keskustelussa on vahvistunut sekä Suomessa että kansainvälisesti. Uuden liikuntalain [94] tavoitteena on urheilun rehellisyyden ja eettisyyden vahvistaminen. Lain lähtökohtia ovat vastaavasti tasa-arvo, yhdenvertaisuus, yhteisöllisyys, monikulttuurisuus, terveet elämäntavat sekä ympäristön kunnioittaminen ja kestävä kehitys. Liikuntalain mukaisesti liikuntaa edistävien järjestöjen valtionavustuksen määrää harkittaessa otetaan huomioon järjestön toiminnan laatu, laajuus ja yhteiskunnallinen vaikuttavuus sekä se, miten järjestö noudattaa liikuntalain tavoitteita, liikunnan ja urheilun eettisiä periaatteita sekä Suomea sitovia kansainvälisiä säännöksiä ja miten järjestö edistää yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa. Kansainväliset yleissopimukset sisältävät lisäksi kohdan tukien peruuttamisesta, jos sopimuksen toimeenpano ei ole tehokasta.

Suomi on allekirjoittanut 18.9.2014 Euroopan neuvoston [95] ministerikomitean 9.7.2014 hyväksymän Urheilukilpailujen manipuloinnin vastaisen yleissopimuksen. Euroopan unionissa [96] urheiluministerit ovat mm. ministerineuvostossa hyväksyneet päätelmät ottelumanipulaation vastaisista toimista (Puola 2011), kuntourheiluun liittyvän dopingin torjumisesta (Tanska 2012) ja sukupuolten tasa-arvosta urheilussa (Kreikka 2014). Työsuunnitelmakaudella 2014–2017 etenkin urheilun suurtapahtumat sekä ihmisoikeuksien että kestävän kehityksen näkökulmasta ovat asiantuntijatyöryhmien valmistelussa. Uusi maailman antidopingsäännöstö tuli käyttöön 2015 alusta ja velvoittaa lajiliitot toimimaan aktiivisesti antidopingtyön puolesta ja vies-

---

92 Lämsä, J. Huippu-urheilujärjestelmien kv. viitekehys. KIHU. Luettavissa: http://www.sport.fi/system/resources/W1siZiIsIjIwMTUvMDQvMjEvMTJfNTdfMDdfNzIxX0phcmlfTF9tc19odWIwcHVfdXJoZWIsdWpfcmplc3RlbG1pZW5fa2Fuc2FpbnZfbGluZW5fdmlpdGVrZWh5cy5wZGYiXV0/Jari%20L%C3%A4ms%C3%A4%20-%20huippu-urheiluj%C3%A4rjestelmien%20kansainv%C3%A4linen%20viitekehys.pdf

93 Sponsoroinnin nykytila Suomessa. Suomen sponsorointimarkkina Pohjoismaita jäljessä. 28.11.2013. Sponsor Insight Finland IEG Sponsorship Report 2013 European Sponsorship Association, IRM sekä Mainostajien Liitto.

94 Liikuntalaki 390/2015. http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150390

95 Euroopan neuvosto, urheilu (EN). http://www.coe.int/T/dg4/Sport/Default_en.asp

96 European Commission Sport, http://ec.europa.eu/sport/

timään urheilijoille heitä koskevista velvoitteista. [97] Opetus- ja kulttuuriministeriön selvitys suomalaisten liikuntajärjestöjen yhteistyöstä ulkomaisten rahapeliyhtiöiden kanssa julkaistiin puolestaan joulukuussa 2014.[98]

Uusien syntyneiden linjausten ja sopimusten myötä käynnistettiin keskustelu eettisten kysymysten hallinnoinnin vahvistamisesta Suomessa. Maaliskuussa 2015 liikuntapolitiikan suuntaviivoja arvioinut työryhmä [99] esitti urheilun eettisiin kysymyksiin keskittyvän työryhmän perustamista. Työryhmän on tarkoitus koostua viranomaisista, urheilujärjestöistä ja vedonlyöntiyhtiöistä. Suomen Antidopingtoimikunta ry:n tehtäväkenttää esitettiin samassa yhteydessä laajennettavaksi nykyisestä antidopingvalvonnasta myös muihin urheilun integriteettiä koskeviin kysymyksiin. Myös viranomaisten yhteistyötä dopingin vastaisissa toimissa on esitetty vahvistettavaksi.

Suomen Antidopingtoimikunta ADT ry vastaa koko dopingvalvonnasta Suomessa. ADT:n toiminta ja säännöstö pohjautuvat Maailman antidopingsäännöstöön, jonka kanssa Suomen antidopingsäännöstö on yhdenmukainen. Valvonnan lisäksi ADT:n toiminta-alueita ovat koulutus ja kansainvälinen toiminta. Antidopingtoimikunnan resursointia on hallituskaudella vahvistettu taulukon 13 mukaisesti.

Taulukko 13. *Antidopingtoiminnan resursointi ja testimäärät.*

DOPINGTESTIT (ADT RY)	2011	2012	2013	2014
Kansallisen testausohjelman testit, yht.	3 126	3 006	2 877	2 770
• kilpailun ulkopuoliset	1 722	1 570	1 453	1 460
• kilpailutestit	1 404	1 436	1424	1 310
• joista veritestejä	123	122	27	81
Urheilijaprofiilit, verinäytteet		104	245	276
Dopingrikkomukset	13	9	10	8
Antidopingtoimikunnan toiminta-avustus	2 750 000	2 800 000	2 900 000	3 000 000

Tuetaan huippu-urheilun rakenneuudistuksen toteuttamista

Opetusministeriön asettama huippu-urheilutyöryhmä esitti vuonna 2010 julkaistussa loppuraportissaan erillisen muutosprojektin käynnistämistä. Sen tehtävänä oli varmistaa halutun muutoksen toimeenpano. Se nimettiin huippu-urheilun muutostyöryhmäksi ja siihen palkattiin viisi liikunta-alan ammattilaista. Työryhmän toimintaan käytettiin 2,48 miljoonaa euroa ja se toimi noin kaksi vuotta. Loppuraportti julkaistiin vuonna 2012 ja ensimmäiset muutokset tapahtuivat vuoden 2013 alussa kun perustettiin huippu-urheiluyksikkö Suomen Olympiakomitean yhteyteen.

Muutosvaiheen urheilullisia tuloksia on vielä liian varhaista tulkita. Sen sijaan nykyisen muutosprosessin organisatoriseen, hallinnolliseen ja taloudelliseen etenemiseen voidaan luoda katsaus. Uusi toimintatapa hahmottuu parhaiten analysoimalla sen kolmea ohjelmaa: Huippuvaiheen ohjelmaa, Urheiluakatemiaohjelmaa ja Osaamisohjelmaa. Näitä ohjelmia koordinoidaan huippu-urheiluyksiköstä (HUY), joka upotettiin vanhaan Olympiakomiteaan suhteellisen itsenäiseksi toimivaksi yksiköksi

[97] http://www.antidoping.fi/maailman-antidopingsaannosto
[98] Opetus- ja kulttuuriministeriö (2014). Suomalaisten liikuntajärjestöjen ja ulkomaisten peliyhtiöiden yhteistyö. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:26.
[99] Opetus- ja kulttuuriministeriö (2015). Suuntaviivoja liikuntapolitiikan tulevaisuuteen. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2015:8.

(ks. Tarasti Lauri, Selvitys huippu-urheiluyksikön sijoittamisesta Olympiakomiteaan, 2012). Käytännössä lähes kaikki Olympiakomitean toimihenkilöt työskentelevät nykyisin huippu-urheiluyksikössä. Valtionavustukset Olympiakomitealle kasvoivat hallituskaudella noin 7 miljoonasta eurosta liki 9 miljoonaan euroon. Olympiakomitean vuosikertomusten mukaan varsinaisen toiminnan kulujäämä oli vuonna 2013 yhteensä 9,3 miljoonaa euroja ja vuonna 2014 10,5 miljoonaa euroa.

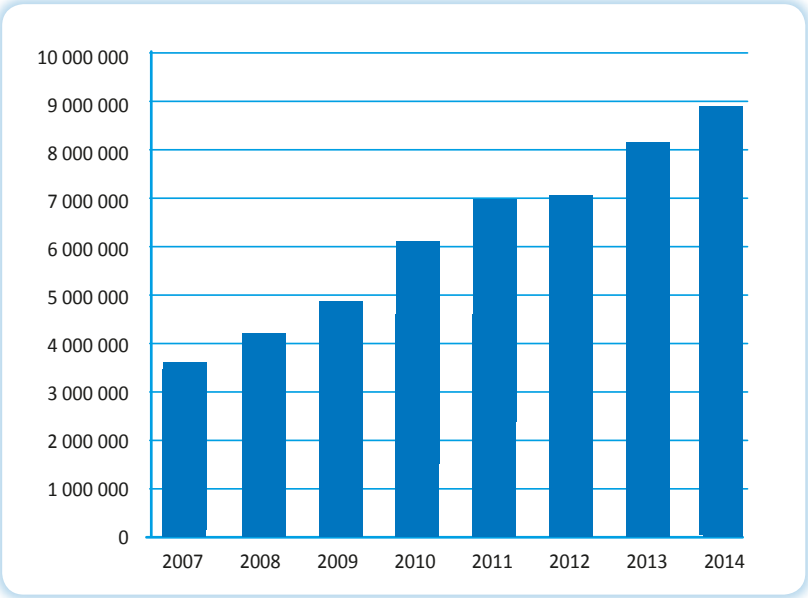

Kuvio 30. *Suomen Olympiakomitealle myönnetyt valtionavustukset (€)*

Suomen Paralympiakomitean yhteistyötä Olympiakomitean ja huippu-urheilun sisällä on viety eteenpäin kaudella 2011–2015 siten, että Paralympiakomitean aiempia resursseja on suurelta osin integroitu Olympiakomitean huippu-urheiluyksikön sisään. Vammaisurheilun ja erityisliikunnan integraation edistäminen yleiseen liikunta- ja urheilujärjestelmään on ollut myös valtion tavoitteena. Kaksi Paralympiakomitean työntekijää toimivat nykyisin eräänlaisessa kaksoisroolissa eli työskentelevät nykyisin OK:n huippu-urheilyksikön piirissä vastaten vammaisurheilun ohella myös eräistä muista huippu-urheilun edistämistehtävistä. Kuten jo aiemmin mainittiin, vuonna 2016 on tärkeää tehdä syvällinen analyysi vammaishuippu-urheilun asemasta osana huippu-urheilujärjestelmää.

Huippuvaiheen ohjelman moottorina toimivat lajiryhmävastaavat, jotka ”vastaavat oman lajiryhmänsä huippu-urheilutuloksesta, koordinoivat valmennuksen tukijärjestelmää ja tekevät urheilija-apurahaesitykset” (sport.fi). Heidän konkreettinen toimintansa lähellä urheilijan arkea ja liittojen tehtäviä ovat legitimoineet ja antaneet kasvot huippu-urheiluyksiköille lajiliittojen suuntaan.

Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimus- ja kehittämissäätiö, KIHU vastaa osaamisohjelman johtamisesta ja koordinoinnista. Tämä sisältää huippu-urheilun tutkimus- ja kehittämistyön sekä valmennusosaamisen kehittämisen. KIHU säilytti muutoksessa itsenäisen aseman suhteessa huippu-urheiluyksikköön ja Olympiakomiteaan säätiönsä turvin. Sitä pidetään kuitenkin osana huippu-urheiluyksikön toiminnallista kokonaisuutta ja tämä side on sopimuksella vahvistettu. KIHUn toiminnan painopiste on käytännössäkin muuttunut merkittävästi HUY:n myötä. Henkilöstön toimenkuvia on muutettu tutkimuksesta osallistuvaan asiantuntijuuteen ja kehittämistoimintaan.

Ministeriö tukee kilpa-ja huippu-urheilua tukevaa KIHUa yleis- ja erityisavustuksin. Yleisavustuksen tarkoitus on mahdollistaa huippu-urheilua tukevan liikuntatieteellisen, liikuntalääketieteellisen sekä yhteiskuntatieteellisen tutkimus- ja selvitystyön toteuttaminen, sekä tutkimustiedon siirtäminen suoraan huippu-urheiluvalmennuksen käyttöön osallistamalla KIHUn tieteellisiä asiantuntijoita maajoukkueiden käytännön valmennusprosesseihin.

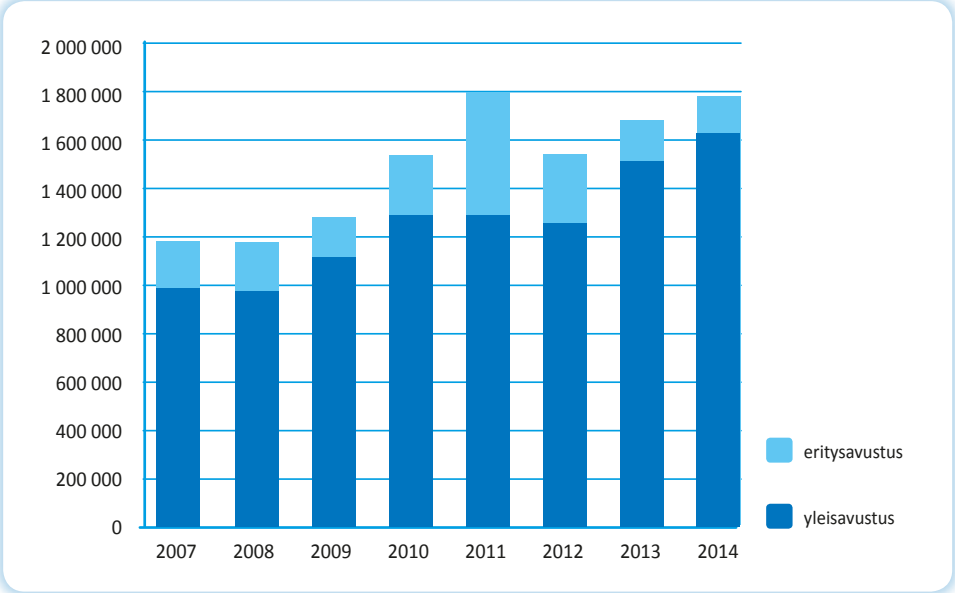

Kuvio 31. *Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimus- ja kehittämissäätiölle myönnetyt yleis- ja erityisavustukset (€) 2007–2014 (indeksikorjattu)*

Vuodesta 2013 lähtien KIHUn ohjaus on perustunut opetus- ja kulttuuriministeriön aloittamaan tavoiteohjaukseen. Tavoiteohjauksella ministeriö tukee KIHUn toimintaa monialaisena huippu-urheilun tutkimusta sekä kehittämis- ja palvelutoimintaa tekevänä yhteisönä sekä vuoden 2013 alusta lukien Olympiakomitean huippu-urheiluyksikön osaamisohjelman toteuttajana. Tavoiteohjauksen tarkoituksena on lisätä vuoropuhelua ministeriön ja KIHUn kesken. Tavoitteena on lisätä KIHUn toiminnan tuloksellisuutta sekä huippu-urheiluun liittyvän tiedon, asiantuntemuksen ja osaamisen vaikuttavuutta liikunta- ja urheilukulttuurissa.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on vaihtelevasti pyytänyt valtion liikuntaneuvoston liikuntatieteen jaostolta lausunnon KIHU:n toiminnasta – edellisen kerran vuoden 2013 toiminta-avustushakemuksesta. Liikuntatieteen jaosto pitää tärkeänä, että kilpa- ja huippu-urheilun tutkimus- ja kehittämissäätiön tieteellinen toiminta arvioidaan jatkossa muiden liikuntatieteellisten yhteisöjen tapaan. Tätä tukee myös liikunta-asetukseen valtion liikuntaneuvostolle kirjattu tehtävä edistää liikuntaa ja huippu-urheilua koskevaa tutkimusta sekä sen hyödyntämistä.

Urheilijoiden kaksoisuran tukeminen

Urheilijan urapolun mahdollistaminen kirjattiin pääministeri Kataisen hallituksen ohjelmaan. Tämän myötä opetus- ja kulttuuriministeriö on kohdentanut valtion liikuntabudjetista enenevästi määrärahoja urheiluakatemia-toimintaan. Urheiluakatemiat ovat paikallisia ja seudullisia yhteistyöverkostoja, jotka koordinoivat oppilaitosten, urheiluseurojen sekä lajiliittojen yhteistyötä. Akatemiat mahdollistavat urheilu-uralla tarvittavien asiantuntijapalveluiden, kuten opinto- ja uraneuvonnan laadukkaan toteuttamisen. Urheiluakatemioissa oli lukukaudella (2013–2014) yhteensä 10 146 urheilijaa, joista Olympiakomitean tai Paralympiakomitean tukiurheilijoita 226, aikuisten tai nuorten maajoukkuetason urheilijoita 1 758, urheiluakatemioiden itsensä valitsemia "haastajatason" urheilijoita 4 784 ja peruskouluissa opiskelevia urheilijoita noin 3 376. Akatemioiden yhteenlaskettu kokonaistalous on noin 7 miljoonaa euroa. Valtionavustukset akatemioille kasvoivat hallituskaudella 850 000 euroon.

Opetus- ja kulttuuriministeriön koulutus- ja tiedepolitiikan osaston vastuulle kuu-

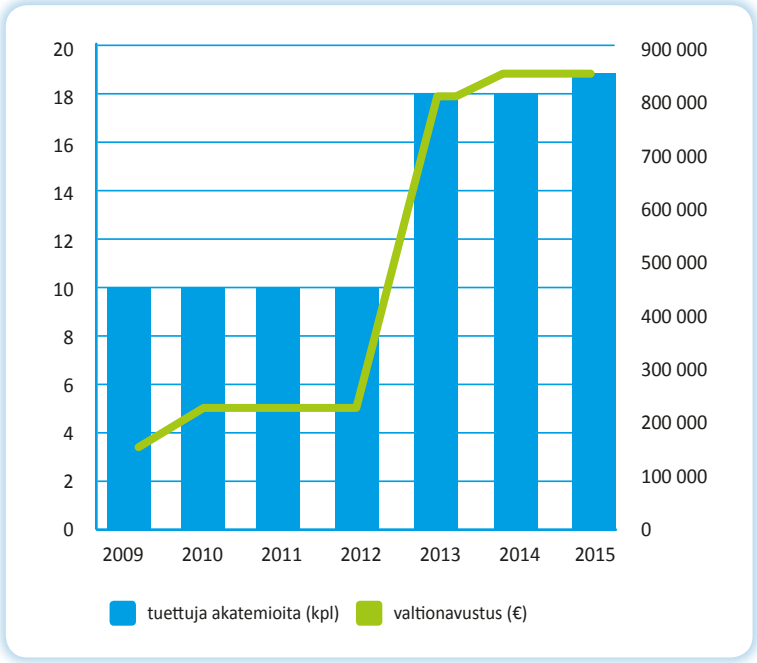

Kuvio 32. *Urheiluakatemioiden lukumäärä ja valtionavustus.*

Akatemioiden yhteenlaskettu kokonaistalous on noin 7 M€ (KIHU:n seurannat). Valtionavustukset akatemioille kasvoivat hallituskaudella 850 000 euroon.

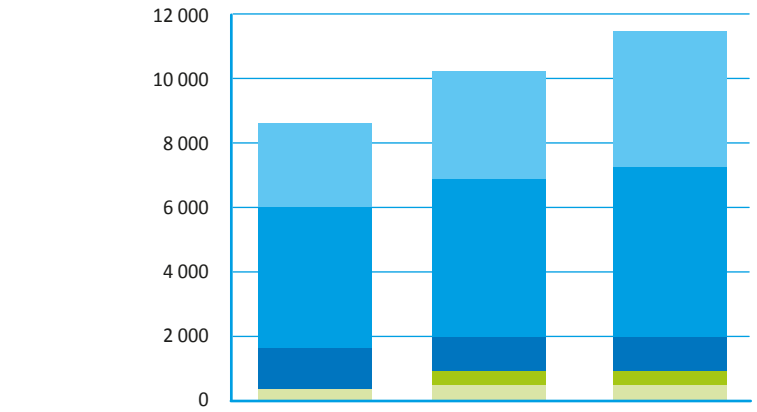

	2012	2013	2014
perusasteen urheilijat	2 475	3 376	4 364
alueellinen taso	4 552	4 827	5 128
nuorten maajoukkue		1 196	1 313
aikuisten maajoukkue	1 375	501	518
HUY-tukiurheilijat	221	228	263

Kuvio 33. *Urheiluakatemioiden urheilijamäärät.*

luu lukiokoulutuksen kehittäminen (sis. erityisen koulutustehtävän saaneet lukiot). Lukiokoulutus, kuten muukin koulutussektori, on päättyneellä hallituskaudella ollut suurten muutos- ja säästöpaineiden alla. Käsittelyssä ovat olleet asetus lukiokoulutuksen valtakunnallisista tavoitteista ja tuntijaosta sekä hallituksen esitykset koulutuksen rahoituksesta ja muun muassa lukiolain uudistamisesta. Osana uudistuksia on keskusteltu erityisen koulutustehtävän lukioiden (mm. urheilulukiot) tulevaisuudesta ja esitetty niiden valtiolta tulevan rahoituksen puolittamista vuoden 2016 jälkeen. Rakenteelliset ja rahoitukseen liittyvät uudistukset kuitenkin kaatuivat eduskunnan käsittelyssä. Sen sijaan voimaan astunen tuntijakoasetuksen mukaisesti erityisen koulutustehtävän saaneelle koulutuksen järjestäjälle annetut määräykset raukeavat viimeistään 1.8.2016. Erityisen koulutustehtävän asemasta lukiokoulutuksessa toteutettiin selvitys (Atso Taipale ja Kyösti Värri) kevään 2015 aikana.

Urheilulukiot muodostavat kaksoisura-ajattelun perustan. Suomen urheilulukiomalli profiloituu hyvänä käytäntönä kansainvälisissä vertailuissa. Kansainvälisessä 15 eri maan huippu-urheilun ohjelmapolitiikoita vertailevassa tutkimuksessa (SPLISS -tutkimus) selvitettiin huippu-urheilijoiden ja valmentajien arvioita heidän saamastaan tuesta toisen asteen koulutuksessa. Peräti 82 % vastanneista suomalaisista huippu-urheilijoista piti tukea vähintään riittävänä. Kaikkien maiden keskiarvo oli 68 %. Urheilulukioissa oli vuoden 2013 lopulla 2 370 opiskelijaa ja syksyllä 2014 aloitti noin 650 nuorta lisää.

> ***Peräti 82 % vastanneista suomalaisista huippu-urheilijoista piti toisella asteella saamaansa tukea vähintään riittävänä.***

Urheilija-apurahat

Koonnut Jari Lämsä, KIHU

Vuodesta 1995 lähtien jaettujen verottomien urheilija-apurahojen tarkoitus on luoda taloudelliset edellytykset ammattimaiselle ja päätoimiselle valmentautumiselle. Apurahat myönnetään kahdessa jaossa erikseen kesä- ja talvilajien urheilijoille. Valtion liikuntabudjetissa on vuosien 2011–2014 aikana ollut 1,7 miljoonan euron vuotuiset määrärahat urheilija-apurahoille, joista on jaettu yhteensä 521 apurahaa 232 eri urheilijalle. Apurahaurheilijoista 35 prosenttia (183) on ollut naisurheilijoita ja 65 prosenttia (338) miesurheilijoita. Urheilijoille apurahaa on jaettu yhteensä 6,15 miljoonaa euroa. Loput 650 000 (9,6 %) euroa on jaettu apurahoina urheilijoiden henkilökohtaisille valmentajille, jotka eivät toimi ammattivalmentajina. Apurahoina jaetuista euroista 38 % on kohdennettu naisurheilijoille.

Jakson aikana ns. suuri apuraha nousi 15 000 eurosta 20 000 euroon ja pieni apuraha 7 500 eurosta 10 000 euroon vuonna 2013. Lisäksi vuonna 2014 jaettiin ensimmäisen kerran 5 000 euron nuorten apurahaa.

Vuosina 2011–2014 on myönnetty 512 apurahaa 232 eri urheilijalle.

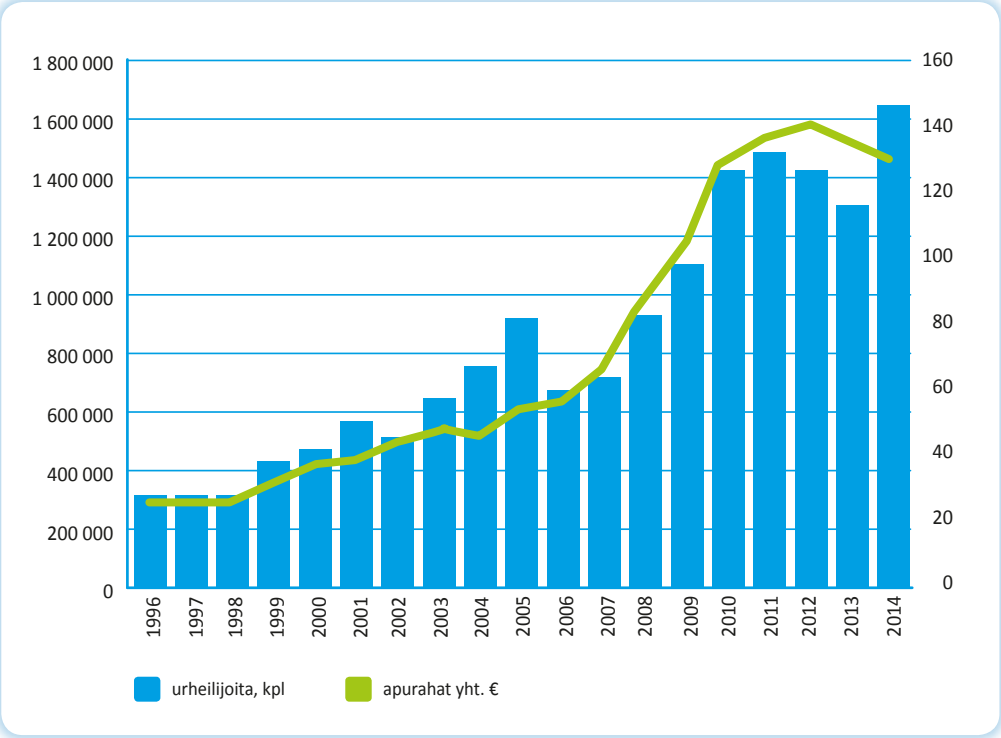

Kuvio 34. *Urheilija-apurahoina jaettu valtionavustus sekä apurahan vuosittain saaneiden urheilijoiden lukumäärä 1995–2014. LÄHTEET: Suomen Olympiakomitean vuosikertomukset 1995–2013; OKM apurahatiedotteet 2005-2014 (www.minedu.fi).*

Lähes kaikki ison urheilija-apurahan saaneet urheilijat (46 henkilöä) arvioivat sen erittäin merkittäväksi toimeentulon kannalta.

Alla olevissa taulukoissa on esitetty v. 2011–2014 myönnettyjen urheilija-apurahojen tunnuslukuja vuosittain. Suurin myöntöpolitiikassa tapahtunut muutos on ns. suurten apurahojen lukumäärän ja osuuden selvä pudotus vuosien 2013 ja 2014 aikana (ks. Taulukko 14).

Taulukko 14. *Apurahojen tunnusluvut v. 2011–2014.*

	2011	2012	2013	2014	YHT.
Apurahaurheilijoita, kpl	129	129	117	146	521
Olympialajit, kpl	94	96	94	117	401
Ei-olympialajit, kpl	8	9	4	12	33
Vammaisurheilu, kpl	27	24	19	17	87
Apurahat, €	1 552 500 €	1 582 500 €	1 530 000 €	1 485 000 €	6 150 000 €
Keskimääräinen apuraha / urheilija, €	12 035 €	12 267 €	13 077 €	10 171 €	11 804 €

Taulukko 15. *Apurahaluokat ja myönnettyjen apurahojen lukumäärät ja suhteellinen osuus em. luokissa v. 2011–2014*

	2011	2012	2013	2014	YHT.
Nuorten apuraha (5 000 €)	-	-	-	47 (32 %)	47
Pieni apuraha (7 500 €)	51 (40 €)	47 (36 %)	-	-	98
Pieni apuraha (10 000 €)	-	-	81 (69 %)	73 (50 %)	154
Suuri apuraha (15 000 €)	78 (60 %)	82 (64 %)	-	-	160
Suuri apuraha (20 000 €)	-	-	36 (31 %)	26 (18 %)	62
YHTEENSÄ	129 (100 %)	129 (100 %)	117 (100 %)	146 (100%)	521

Apurahat on tarkoitettu kansainvälisellä huipulla oleville yksilölajien urheilijoille. Apurahan tavoitteena on luoda taloudelliset edellytykset ammattimaiselle valmentautumiselle. Apuraha on tarkoitettu ensisijaisesti yksilölajien urheilijoille, jotka sitoutuvat pitkäjänteiseen ammattimaiseen valmentautumiseen ja joilla arvioidaan olevan menestymismahdollisuuksia tulevissa urheilun kansainvälisissä arvokilpailuissa.

Arvioinnin perustana on se, että urheilija on sijoittunut viimeisimmissä lajinsa arvokilpailuissa mitali- tai finaalisijalle. Harkinnan mukaan huomioidaan myös edeltävän vuoden arvokilpailumenestys sekä muu kansainvälinen menestys. Vuosina 2011–2014 apurahojen myöntämisessä huomioitiin urheilijoiden tulot. Yli 70 000 vuodessa ansainneille urheilijoille ei myönnetty apurahoja.

Apurahajärjestelmää ei ole arvioitu kertaakaan, joten apurahojen vaikuttavuudesta ei ole analyysiä. Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimus- ja kehittämissäätiö toteutti vuosina 2012–13 huippu-urheilijoiden taloudellisiin tukijärjestelmiin liittyneen kyselytutkimuksen, jossa analysoitiin 638 vähintään lajiliiton maajoukkuevalmennuksessa mukana olevan urheilijan urheilijoiden tulotasoa, tulolähteitä sekä erilaisten opiskeluun ja urheiluun liittyvien julkisten tukien merkitystä urheilijoille. Vastanneiden urheilijoiden tulojen mediaani oli 11 500 euroa vuodessa.[100]

Opetus- ja kulttuuriministeriön urheilija-apurahan vuonna 2012 oli saanut 79 (14%) kyselyyn vastanneista urheilijoista. Lähes kaikki ison urheilija-apurahan saaneet urheilijat (46 henkilöä) arvioivat sen erittäin merkittäväksi toimeentulon kannalta. Yhdeksän kymmenestä (30 henkilöä) pienen urheilija-apurahan saajista oli samaa mieltä.

[100] Kärmeniemi M., Lämsä J. & Savolainen J. (2013). Aikuisurheilijoiden sosioekonominen asema ja taloudelliset tukijärjestelmät. KIHUn julkaisusarja, nro 44. Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus, Jyväskylä 2013.

Urheilija-apurahan saaneiden henkilöiden vuositulojen mediaani oli noin 29 000 euroa vuonna 2012 eli lähes kolminkertainen verrattuna kaikkien urheilijoiden vuositulojen keskimääräiseen arvoon. Tuloissa on kuitenkin melko suuria eroja ja ne vaihtelivat välillä 9 550–88 000 euroa.[101]

Kyselyyn vastanneiden apurahaurheilijoiden tuloista kolmasosa muodostui urheilija-apurahasta. Seuraavaksi suurimmat tulonlähteet ovat sponsorit (26 %) ja työstä ansaitut palkkatulot (15 %). Urheilija-apurahan saaneet urheilijat ovat myös huomattavasti vähemmän riippuvaisia vanhempien ja muiden läheisten avustuksista ja opintotuesta kuin muut kyselyyn vastanneet urheilijat.[102]

Kyselyyn vastanneista apurahaurheilijoista 31 henkilöä (40 %) opiskeli kyselyn suorittamisen hetkellä. Näistä korkeakouluopiskelijoita oli 71 prosenttia. Kuten edellisestä taulukosta havaittiin, 13 apurahaurheilijaa oli nostanut vuoden 2012 aikana opintotukea, mutta sen suhteellinen merkitys kokonaisansioiden muotoutumisessa on varsin pieni. Tästä huolimatta noin 40 prosenttia kyseisistä urheilijoista kokee opintotuen merkitykselliseksi oman perustoimeentulon kannalta. Korkea-asteella opiskelevat apurahaurheilijat ovat keskimäärin suorittaneet noin 31 opintopistettä vuodessa, mikä on 15 opintopistettä vähemmän kuin muilla urheilevilla korkeakouluopiskelijoilla keskimäärin. [103]

Urheilijaeläkelaki astui voimaan 1.2.2015

Urheilijaeläkkeestä on keskustelu jo lähes 20 vuotta. Suomen Olympiavoittajat ry teki vuonna 1998 aloitteen opetus- ja kulttuuriministeriölle eläkejärjestelmän luomiseksi olympiavoittajille. Tällöin ministeriön asettaman työryhmän esityksestä luotiin Pro Urheilu -tunnustuspalkintojärjestelmä vuonna 2000. Pro Urheilu -palkintoja ja -mitaleja on myönnetty tunnustuksena merkittävästä urheilu-urasta tai huomattavasta urheilusaavutuksesta. Tunnustuksen arvo on ollut 20 000 euroa. Kertaluonteisesti myönnettyjä tunnustuksia ei kuitenkaan voi verrata pysyvään eläketurvaan.

Suomalaiset olympiavoittajat voidaan jatkossa huomioida urheilijaeläkkeellä. Urheilijaeläke voidaan myöntää erityisestä syystä myös pitkään jatkuneesta kansainvälisen tason urheilijaurasta olympialaisissa, paralympialaisissa tai muissa kansainvälisissä arvokilpailuissa. Eläkettä ei ilman erityistä syytä myönnetä alle 60-vuotiaille. Ylimääräinen urheilijaeläke voidaan myöntää joko täytenä eläkkeenä tai osaeläkkeenä. Ylimääräinen urheilijaeläke on 1 319,06 euroa kuukaudessa. Osaeläke on puolet täyden eläkkeen määrästä. Eläkkeet myöntää hakemuksesta opetus- ja kulttuuriministeriö. Olympiakomitea antaa hakemuksista lausuntonsa. Laki ylimääräisistä urheilijaeläkkeistä tuli voimaan 1.2.2015. Elossa olevia suomalaisia olympiavoittajia oli vuonna 2014 yhteensä 51, joista 21 on 60 vuotta täyttäneitä.

101–103 Kärmeniemi M., Lämsä J. & Savolainen J. (2013). Aikuisurheilijoiden sosioekonominen asema ja taloudelliset tukijärjestelmät. KIHUn julkaisusarja, nro 44. Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus, Jyväskylä 2013.

Suomalainen huippu-urheilumenestys

Lähde: Urheilumuseo

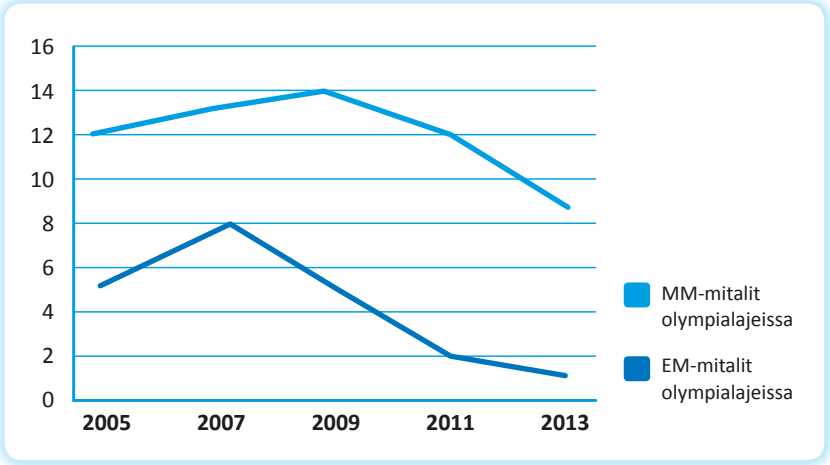

Kuvio 35. *Suomen MM- ja EM-mitalit olympialajeissa ei-olympiavuosina.*

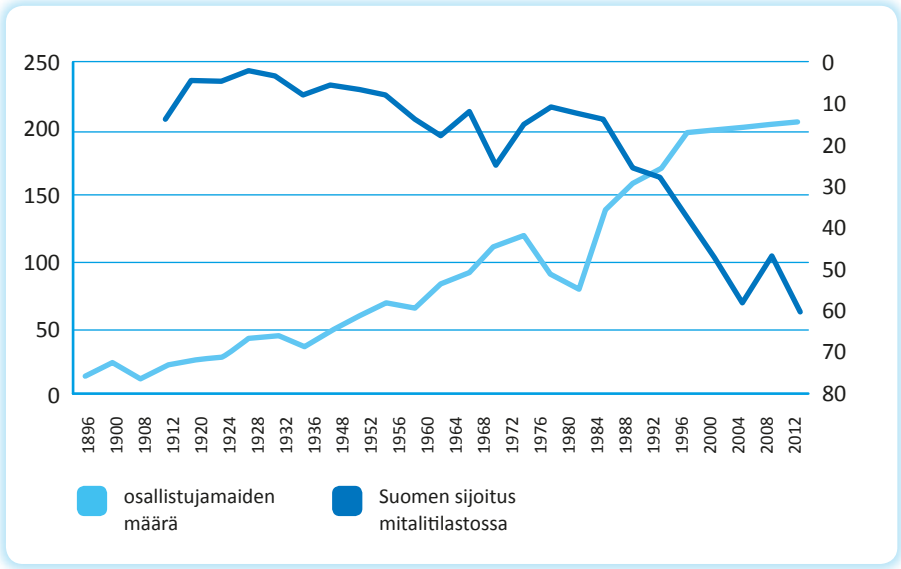

Kuvio 36. *Suomen menestys olympialaisissa.*

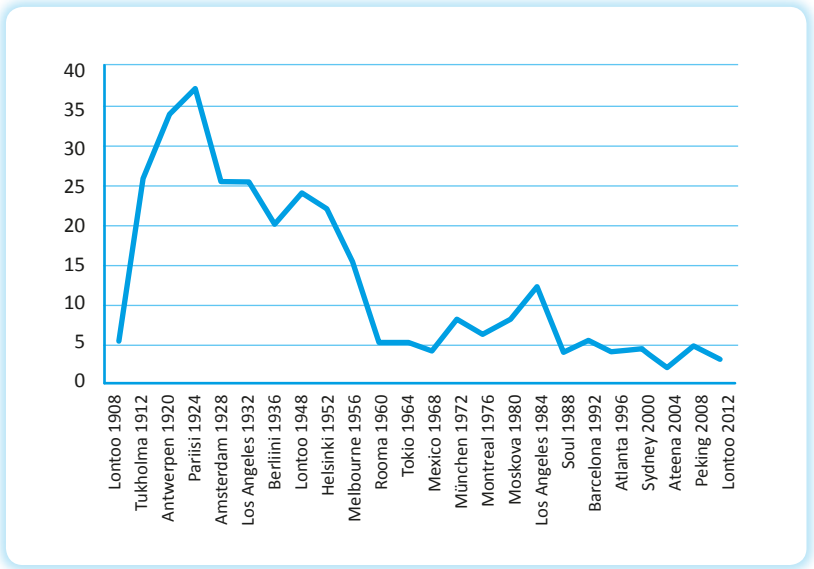

Kuvio 37. *Suomen mitalit kesäolympialaisissa 1908–2012.*

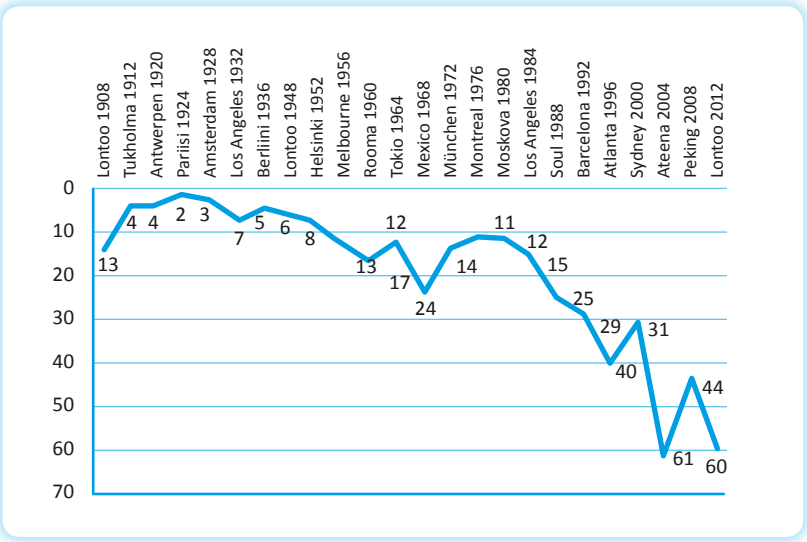

Kuvio 38. *Suomen sijoitus kesäolympialaisten mitalitilastoissa 1908–2012.*

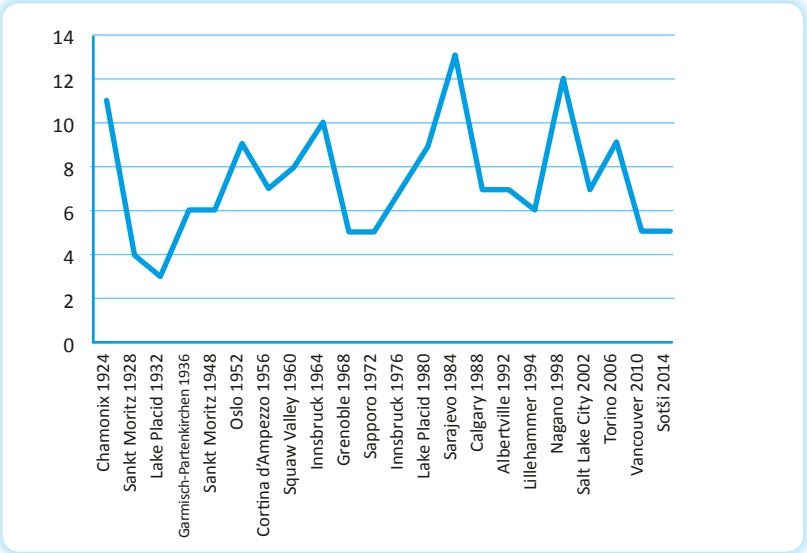

Kuvio 39. *Suomen mitalit talviolympialaisissa 1924–2014.*

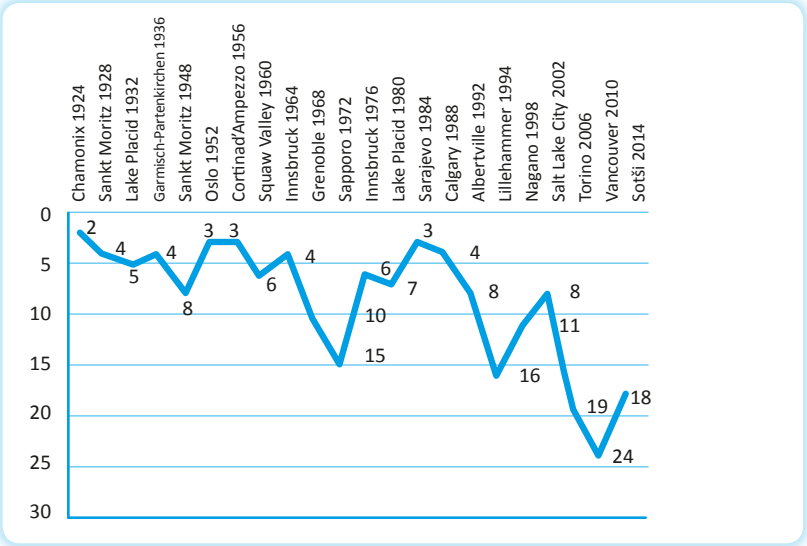

Kuvio 40. *Suomen sijoitus talviolympialaisten mitalitilastoissa 1924–2014.*

KESÄKISAT:

	K	H	P	Yht.	Sija*
1992 Barcelona	8	6	11	25	17.
1996 Atlanta	4	5	4	13	30.
2000 Sydney	1	3	6	10	43.
2004 Ateena	4	1	3	8	33.
2008 Peking	2	2	2	6	40.
2012 Lontoo	4	1	1	6	32.

* Sjoitus kisojen mitalitaulukossa.

TALVIKISAT:

	K	H	P	Yht.	Sija*
1992 Albertville	7	3	4	14	5.
1994 Lillehammer	7	6	11	24	7.
1998 Nagano	7	5	7	19	9.
2002 Salt Lake City	4	1	3	8	9.
2006 Torino	0	0	0	0	-
2010 Vancouver	0	1	1	2	17.
2014 Sotši	0	1	0	1	16.

* Sjoitus kisojen mitalitaulukossa.

Kuvio 41. *Suomen menestys paralympiakisoissa 1992–2014*

JALKAPALLO

Sijoitus FIFA-rankingissa vuoden päättyessä (suluissa sijoitus Euroopan maiden joukossa).

	Miehet	Naiset
2005	46 (24)	16 (9)
2006	52 (27)	16 (9)
2007	36 (25)	16 (9)
2008	55 (29)	17 (11)
2009	55 (30)	16 (9)
2010	83 (41)	16 (9)
2011	86 (39)	20 (12)
2012	83 (38)	19 (11)
2013	64 (33)	23 (14)
2014	70 (36)	23 (14)
2015	78 (36)	24 (15)

*4.6.2015 (miehet), 27.3.2015 (naiset)

KORIPALLO

Sijoitus kyseisen vuoden EM-lopputurnauksessa (vahvennettu) tai laskennallinen loppusijoitus karsinnoissa.

	Miehet	Naiset
2005	33–36	18–20
2006		
2007	26–27	19–21
2008		
2009	18–19	22
2010		
2011	9–10	24–25
2012		
2013	9–10	22–26
2014		
2015	**	22–27

* Selviytynyt vuoden 2015 EM-lopputurnaukseen (miehet 24 maata, naiset 20 maata).
**EM-lopputurnaukseen 2015 ilman karsintoja MM-turnauksen 2014 osallistujamaana.

LENTOPALLO

Sijoitus kyseisen vuoden EM-lopputurnauksessa (vahvennettu) tai laskennallinen loppusijoitus karsinnoissa.

	Miehet	Naiset
2005	16	23
2006		
2007	4	22
2008		
2009	12	23
2010		
2011	8	19
2012		
2013	8	14–19
2014		
2015	8–13*	20–25

* Selviytynyt vuoden 2015 EM-lopputurnaukseen (16 maan joukkoon).
** Tanska EM-lopputurnaukseen 2013 isäntämaana ilman karsintoja.

JÄÄKIEKKO

Loppusijoitus MM-turnauksessa (A-sarjan turnaukset vahvennettu).

	Miehet	Naiset
2005	7	4
2006	3	4*
2007	2	4
2008	3	3
2009	5	3
2010	6	3*
2011	1	3
2012	4	4
2013	4	4
2014	2	5*
2015	6	3

* Olympiaturnaus.

SALIBANDY

Loppusijoitus MM-turnauksessa.

	Miehet	Naiset
2005		2
2006	2	
2007		2
2008	1	
2009		3
2010	1	
2011		2
2012	2	
2013		2
2014	2	

Kuvio 42. *Palloilurankingit 2005–2015.*

4.8 LIIKUNNAN OSAAMINEN JA TIETOPOHJA

Liikunnan osaaminen ja tietopohja vahvistuvat

LIIKUNTALAKI (1998)

- **Valtion talousarvioon otetaan vuosittain määräraha avustusten ja apurahojen myöntämiseksi liikuntatieteelliseen tutkimus- ja kehitystyöhön sekä liikuntatieteellisten yhteisöjen toimintaan, liikunnan tietohuoltoon, koulutukseen sekä muuhun 1 §:ssä määriteltyä tarkoitusta palvelevaan toimintaan.**

Pääministeri Kataisen (2011) ja pääministeri Stubbin (2014) hallituksen ohjelmat

- Selvitetään syyt liikunnallisesta elämäntavasta syrjäytymiseen.

OKM:n toiminta- ja taloussuunnitelmat ja valtion talousarviot hallituskaudella 2011–2015

- Liikuntatiedon saavutettavuuden edistämishankkeen toteuttaminen ja toimeenpano.
- Tiedon saavutettavuuden parantaminen ja valtion liikuntaneuvoston liikuntapolitiikan vaikutusten arviointijärjestelmän kehittäminen.
- Liikuntatieteellisen tutkimuksen tukemisen periaatteiden uudistaminen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden tavoitteiden suunnassa.
- Yhteistyön lisääminen Suomen Akatemian kanssa.
- Liikunta-alan päätöksentekoa palvelevan tietotuotannon tukeminen.
- Valtionavustuksia saavien yhteisöjen tavoite-ohjauskäytäntöjen ja toiminnan tulosten seurannan ja arvioinnin vahvistaminen.
- Liikunnan koulutuskeskusten valtionohjausmenetelmien uudistaminen vapaan sivistystyön osalta.
- Liikunnan koulutuskeskusten osaamisen ja laadun kehittäminen sekä eri väestöryhmien osallistumismahdollisuuksien parantaminen liikunta-alan vapaatavoitteiseen koulutukseen.
- Tiedon tuotannon tukeminen liikuntapaikkarakentamisen ja liikuntaa suosivan yhdyskuntasuunnittelun kehittämiseksi.
- Suomessa järjestettävien tieteellisten kansainvälisten kongressien tukeminen.

Kuvio 42. *Liikunnan tiedolla johtamisen kokonaisuus.*

Valtio on viime vuosien talousarviossaan asettanut keskeiseksi periaatteekseen sen, että liikunnan toimialan strateginen johtaminen ja ohjausjärjestelmät perustuvat tiedolla johtamisen periaatteelle sekä liikuntapoliittisten toimenpiteiden vaikutusten jatkuvalle arvioinnille. Liikunnan määrärahojen jaossa tämä näkyi siten, että osaamisen ja tietopohjan vahvistaminen nostettiin yhdeksi liikunnan vaikuttavuustavoitteeksi. Vuonna 2014 tälle osa-alueelle kohdennettiin yhteensä noin 30 miljoonaa euroa, joista 7,3 miljoonaa osoitettiin liikuntatieteelliseen toimintaan ja -tutkimukseen. Tieteellisen, pitkäjänteisemmän tutkimuksen lisäksi ministeriö vahvisti liikuntatieteellisten yhteisöjen tavoiteohjausmenettelyjä, rahoitti selvityksiä ja sektoritutkimuksia ajankohtaisista liikuntapoliittisista aiheista ja avusti hankkeita, jotka tähtäsivät liikuntaa ja huippu-urheilua koskevan seurantajärjestelmien syntymiseen.

Huomio opetus- ja kulttuuriministeriön toiminnassa liikuntatieteellisen toiminnan rahoittajana on läpi vuosikymmenten kiinnittynyt liikuntatieteellisiin tutkimusprojekteihin ja tiedeyhteisöihin sekä niiden arviointijärjestelmään osana valtion liikuntaneuvoston liikuntatieteen jaoston toimintaa.

Viime vuosina liikuntapolitiikan kiinnostus on kuitenkin kiinnittynyt enenevässä määrin tietotuotantoon, jolla on suora hyödyntämisarvo osana liikuntapolitiikan valmistelua, arviointia ja seurantaa. Kuviossa 43 on esitetty opetus- ja kulttuuriministeriön liikuntatieteelliseen toimintaan suunnatut yleis- ja erityisavustukset vuosina 2007–2014. Avustukset nousivat vuodesta 2007 vuoteen 2014 noin 43 % eli 3,5 miljoonaa euroa, mutta tarkastelujaksolla 2011–2014 kokonaistaso on pysytellyt noin 10 miljoonassa eurossa.

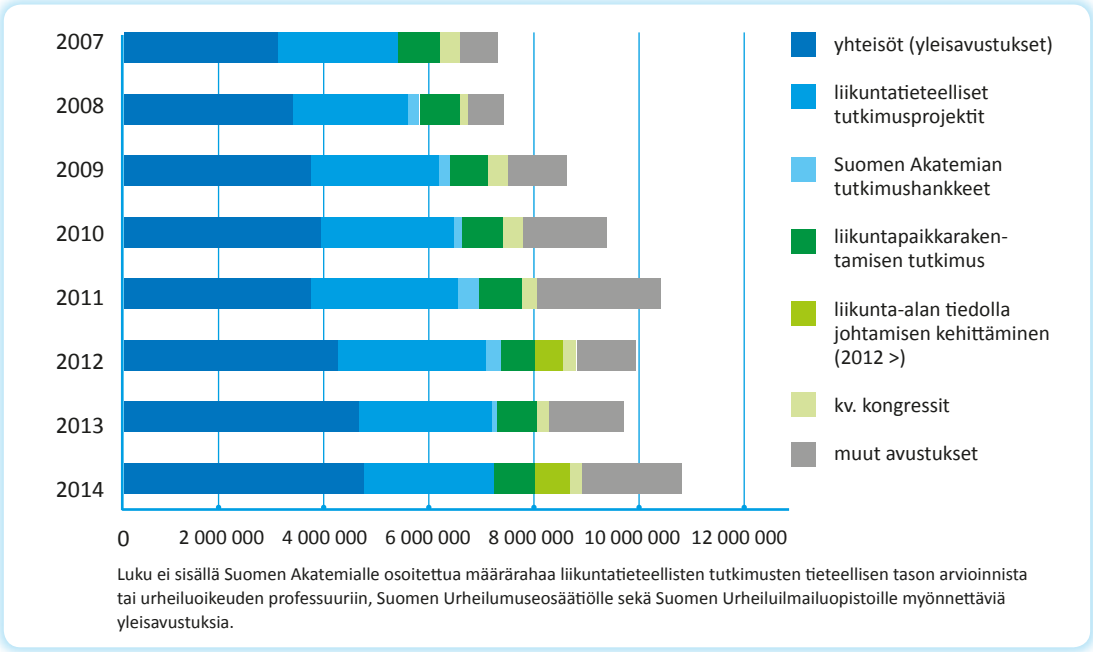

Luku ei sisällä Suomen Akatemialle osoitettua määrärahaa liikuntatieteellisten tutkimusten tieteellisen tason arvioinnista tai urheiluoikeuden professuuriin, Suomen Urheilumuseosäätiölle sekä Suomen Urheiluilmailuopistoille myönnettäviä yleisavustuksia.

Kuvio 43. *Liikuntatieteeseen ja liikuntatieteelliseen tutkimukseen suunnatut avustukset 2007–2014 (indeksikorjattu).*

Valtion liikuntaneuvoston liikuntatieteen jaosto on analysoinut liikuntatieteen ja liikuntalääketieteen tilaa opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla.
http://www.liikuntaneuvosto.fi/files/366/Final_liikuntatutkimus_analyysi.pdf
http://www.liikuntaneuvosto.fi/files/365/Final_keskusten_analyysi.pdf

Liikuntatieteelliset yhteisöt

Valtion liikuntatoimen talousarviossa varaudutaan vuosittain avustamaan liikuntatieteellisten ja liikuntatieteen tiedonvälitysyhteisöjen toimintaa harkinnanvaraisin yleis- ja erityisavustuksin. Liikuntalääketieteen keskusten toiminnan avustamisella tuetaan yhteisöjen* yleishyödyllistä toimintaa eli liikuntalääketieteellistä tutkimusta, liikuntalääketiedettä koskevaa tiedeviestintää, liikuntalääketieteen erikoistumiskoulutuksen järjestämistä sekä näihin kohdentuvia hallintokuluja. Lisäksi keskuksille myönnetään erityisavustuksia mm. tutkimuslaitteistojen hankinnasta aiheutuneisiin kuluihin. LIKES-tutkimuskeskus toimi vuoteen 2015 saakka liikuntalääketieteen yksikkönä, jossa oli mahdollista suorittaa osia liikuntalääketieteen erikoislääkärikoulutuksesta. Muilta osin LIKESin toimintakenttä ja tutkimusprofiili ovat muita keskuksia merkittävästi laajempia ja sen toiminta on painottunut vahvasti myös selvitys- ja arviointityöhön.

** Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö LIKES, Oulun diakonissalaitoksen säätiö ODL, Paavo Nurmi -keskuksen kannatusyhdistys ry PNK, Terveysliikunnan ja ravinnon tutkimussäätiö KuLTu, Urheilulääketieteen säätiö HULA, Urho Kekkosen Kuntoinstituuttisäätiö/Tampereen urheilulääkäriasema TaULA.*

Taulukko 16. *Liikuntalääketieteen keskusten tunnuslukuja.*

	LIKES	ODL	KuLTu	PNK	TaULA	HULA
Vertaisarvioidut alkuperäis-julkaisut 2011–2014(kpl)	66	32	62	61	30	22
Väitöskirjat 2011–2014 (kpl)	7	5	2	3	2	1
Valmistuneet erikoislääkärit 2011–2013 (kpl)	0	0	1	0	1	2
OKM tuet kokonaistuloista 2013 (%)	80	33	55	49	72	57
Pysyvä henkilökunta v. 2013	42	17	22	7	6	10

Opetus- ja kulttuuriministeriön vuonna 2013 aloittama tavoiteohjauskäytäntö vahvistaa keskusten toiminnan profiloitumista, fokusoi keskusten toimintaa ja vahvistaa näin myös paikoitellen jo vahvoja tutkimuslinjoja. Yksittäin tarkasteltuna keskusten profiilit vaihtelevat, ne ovat volyymiltaan pieniä ja kiinnittyvät eri tavoin tiedeyhteisöön ja käytännön liikunta- ja huippu-urheilutoimintaan. Liikuntalääketiede erikoistumisalana ei ole saanut jalansijaa terveydenhuoltojärjestelmässä ja erikoistuneita lääkäreitä on valmistunut vähän. Toimenpiteitä alan edunvalvonnan ja strategisen otteen vahvistamiseksi on käynnistymässä.

Opetus- ja kulttuuriministeriö avustaa vuosittain liikunnan tiedonvälitysyhteisönä Liikuntatieteellistä Seuraa (LTS) sekä yleisavustuksella että erityisavustuksin. Toiminta-ajatuksensa mukaisesti LTS:n tarkoituksena on edistää suomalaisten liikuntaa, terveyttä ja hyvinvointia liikuntatieteiden avulla. Kuten liikuntalääketieteen keskustenkin, LTS:n ohjaus on perustunut vuodesta 2013 ministeriön aloittamaan tavoiteohjaukseen. Professori Jari Stenvall toteutti valtion liikuntaneuvoston toimeksiannosta LTS:n arvioinnin. Arvioinnin keskeinen tulos osoittaa, ettei LTS ei ole kaikilta osin onnistunut fokusoimaan toimintaansa tiedonvälitykseen ministeriön tavoiteohjauksen suunnassa. LTS:n toiminta on voimakkaasti riippuvaista ministeriön avustuksista, mikä asettaa erityiset odotukset ohjauksen toimivuudelle. Arvioinnin mukaan valtionohjauspolitiikka vaatii kehittämistä sekä ministeriön että LTS:n näkökulmista. Sen sijaan Seuran jäsenet olivat kohtuullisen tyytyväisiä Seuran toimintaan.

Liikuntatieteelliset tutkimusprojektit

Opetus- ja kulttuuriministeriö myöntää vuosittain avustuksia liikuntatieteellisille tutkimusprojekteille. Ministeriö on vahvistanut tutkimushankkeiden rahoitusohjaustaan vuodesta 2009 alkaen. Uusimmassa suunta-asiakirjassa ”Linjaukset liikuntatutkimuksen tukemiseksi vuoteen 2017” ministeriö linjaa rahoittamansa liikuntatutkimuksen suuntaa liikuntatoimen yhteiskunnallisten vaikuttavuuden tavoitteiden mukaisesti (kuvio 44). Tiederahoituksen käsittelyn näkökulmasta keskeinen muutos tapahtui, kun

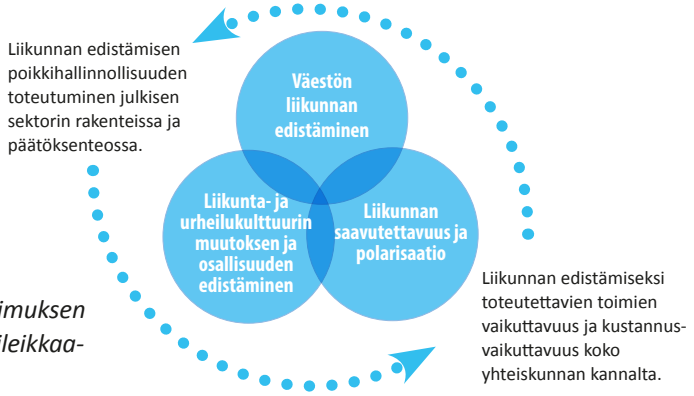

Kuvio 44. *Liikuntatutkimuksen teema-alueet ja poikkileikkaavat tietotarpeet.*

ministeriö vuonna 2013 käynnisti yhteistyön Suomen Akatemian kanssa liikuntatieteellisten tutkimusprojektien valtionavustushakemusten tieteellisen tason arvioinnissa. Liikuntatieteen jaosto toteutti alkuvuodesta 2015 vuoden 2011 jälkeen OKM:n rahoitusta saaneille tutkijoille kyselyn, jonka tarkoituksena oli kerätä tietoja tutkimusten etenemisestä ja tuloksista sekä hankkeiden itsearviointia niiden vaikutuksista ja vaikuttavuudesta liikuntapolitiikan näkökulmasta. Kuviossa 45 on esitetty tutkimusten kohdentuminen liikuntalain (1054/1998) painopistealueiden mukaisesti.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on vuosina 2007–2014 rahoittanut yhteensä 120 uutta tutkimusprojektia liikuntatieteellisiin tutkimusprojekteihin suunnatusta rahoituksesta. Vuoden 2014 ministeriön liikuntatieteellisten tutkimusprojektien valtionavustushakuun saapui yhteensä 64 hakemusta. Hakemusmäärät ovat lähes puolittuneet vuoteen 2009 verrattuna (kuvio 46). Hakemusmäärien laskun myötä myös myöntö-

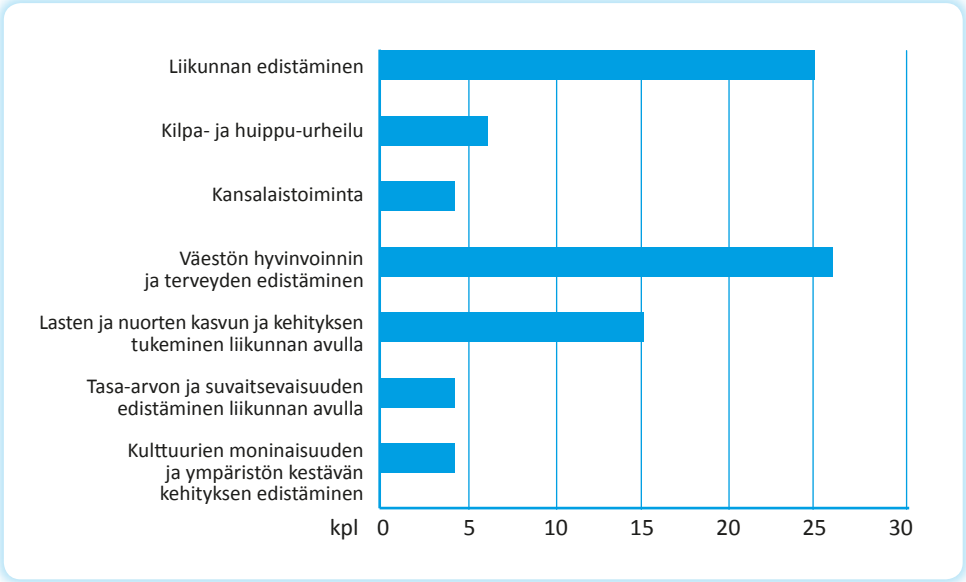

Kuvio 45. *Tutkimusten kohdistuminen liikuntalain (1998) 1§ määriteltyihin alueisiin (N=35).*

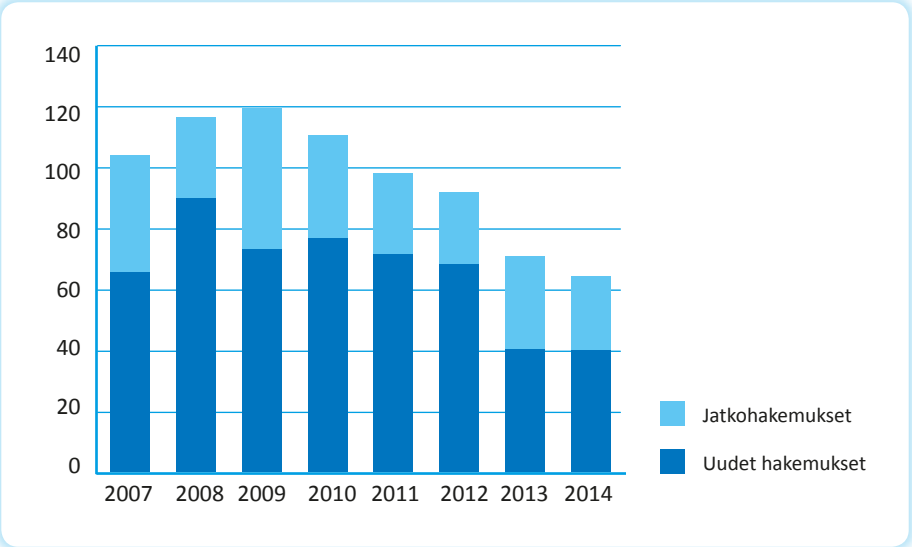

Kuvio 46. *Saapuneet hakemukset vuosittain 2007–2014 (kpl).*

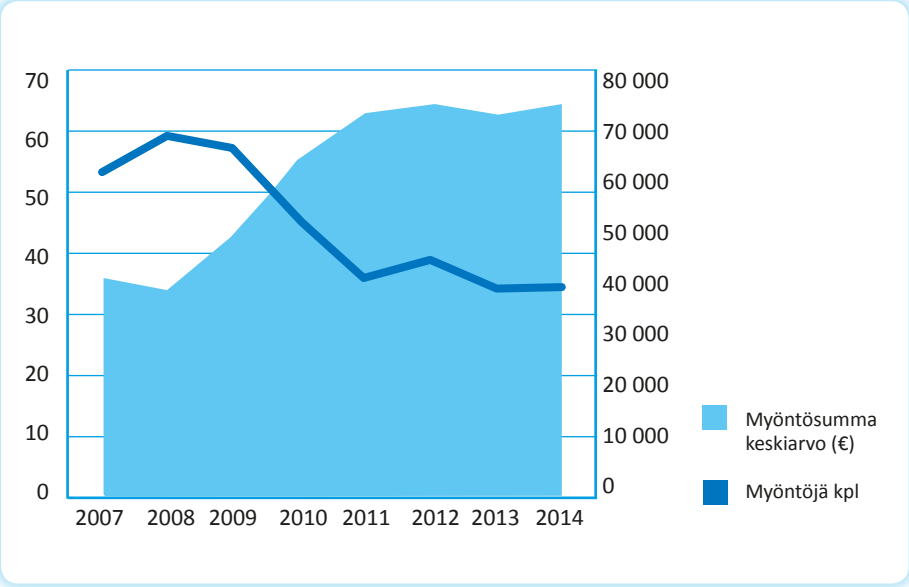

Kuvio 47. *Myöntöjen määrä (kpl) ja myöntösummien keskiarvot (€) vuosittain 2007–2014 (indeksikorjattu).*

jen kappalemäärät ovat laskeneet, mutta samaan aikaan myöntösummat nousseet (kuvio 47).

Muut avustukset

Muita liikuntatieteelliseen tutkimukseen ja toimintaan osittain tai kokonaan suunnattuja avustuksia tarkastelujaksolla myönnettiin Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimus- ja kehittämissäätiölle, liikunta-alan tiedolla johtamisen kehittämiseen ja tietopohjan vahvistamiseen, liikuntapaikkojen rakentamiseen, ylläpitoon tai käyttöön kohdistuvaan tutkimus- ja kehittämistoimintaan, kansainvälisten liikuntatieteellisten kongressien ja kokousten järjestämiseen, Suomen Akatemian tutkimusohjelmiin sekä muuhun liikuntatieteelliseen tutkimus-, arviointi- ja selvitystoimintaan.

Liikunnan koulutuskeskukset

Liikunnan koulutuskeskuksissa toteutettava liikunta-alan koulutus ja muu toiminta ryhmitellään koulutustehtävittäin vapaaseen sivistystyöhön, ammatilliseen peruskoulutukseen, ammatilliseen lisäkoulutukseen sekä maksulliseen palvelutoimintaan. Vapaan sivistystyön koulutuksessa liikunnan koulutuskeskukset järjestävät muun muassa urheilijoiden valmennukseen liittyvää koulutusta sekä urheiluseurojen ohjaajien, valmentajien ja seurahenkilöstön koulutusta yhteistyössä liikuntajärjestöjen kanssa. Samalla liikunnan koulutuskeskukset toimivat koko väestölle tarkoitettuina kunto- ja terveysliikunnan koulutuskeskuksina. Liikunnan koulutuskeskusten kokonaisrahoitus muodostuu vapaan sivistystyön suoritusperusteisten valtionosuuksien, rakentamis- ja kehittämisavustusten ja opintoseteliavustusten lisäksi myös suoritusperusteisista ammatillisen perus- ja lisäkoulutuksen valtionosuuksista. Valtakunnallisia koulutuskeskuksia on 11 ja alueellisia kolme.

VAPAAN SIVISTYSTYÖN KOULUTUS

- lapsi- ja nuorisoliikunta
- vammaisliikunta
- kansalaisjärjestötoiminta
- aikuisliikunta
- huippu-urheilu
- muut

AMMATILLINEN PERUSKOULUTUS (valtion rahoittama)

- liikunnanohjauksen perustutkinto
- vammaisten valmentava ja kuntouttava opetus

AMMATILLINEN LISÄKOULUTUS

- tutkintoon tähtäävä koulutus
- muu pitkäkestoinen lisäkoulutus
- lyhytkestoinen ammatillinen täydennyskoulutus

MAKSULLINEN PALVELUTOIMINTA

- AMK tutkintotavoitteiden koulutus
- työvoimapoliittinen koulutus
- oppisopimuskoulutus/teoriakurssit
- työnantajan tilaama koulutus
- muu ammatillinen koulutus
- urheiluseurojen ja liikuntajärjestöjen koulutus
- muun lainsäädännön perusteella toteutettava koulutus

VALMENNUSKESKUKSET

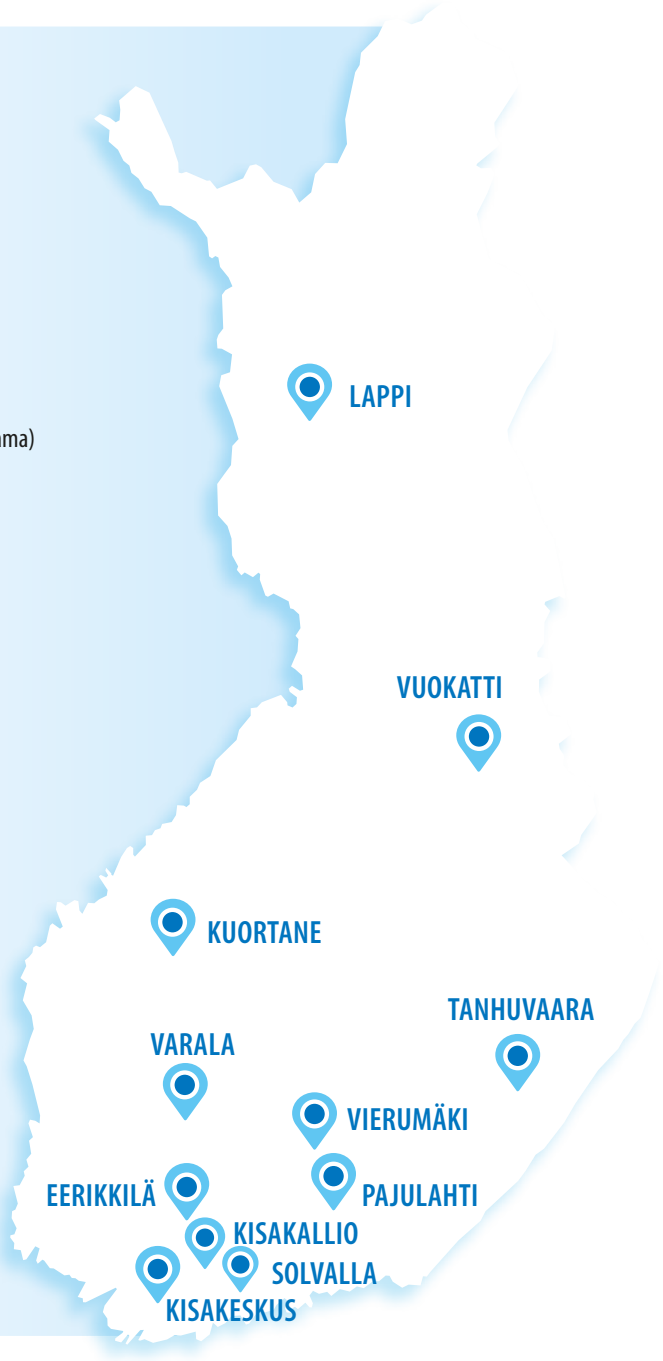

Kuvio 48. *Liikunnan valtakunnallisten koulutuskeskusten tehtävät.*

Valtion liikuntaneuvosto valmistelee hallituskaudella 2015–2019 yhteistyössä opetus- ja kulttuuriministeriön koulutus- ja tiedepolitiikan sekä nuoriso- ja liikuntapolitiikan osastojen kanssa koulutuskeskusten toiminnan ja rahoituksen kokonaisarvioinnin.

ANALYYSI

Hallintokulttuurissa on tapahtunut laaja-alainen toimintatavan muutos, jossa julkisen rahoituksen käytön perustelu, reagointi ajankohtaisiin ongelmiin ja toimenpiteiden vaikuttavuuden parantaminen ovat korostuneet ja päätöksenteon taustalle edellytetään vahvaa tietopohjaa. Tutkimustoiminnalta odotetaan aiempaa merkittävästi toimivampaa vuorovaikutusta yhteiskunnallisen päätöksenteon kanssa.

Keskustelusuuntaus koskettaa laaja-alaisesti koko valtioneuvostoa, joka käynnisti vuonna 2014 uuden strategisen tutkimuksen rahoitusmuodon, jonka kautta kanavoidaan noin kolme prosenttia nykyisestä kahden miljardin suuruisesta valtion tutkimus- ja kehittämisrahoituksesta koko valtioneuvoston tunnistamiin yhteiskunnan merkittävien ja suurien haasteiden ratkaisukeskeiseen tutkimukseen.

Liikuntapolitiikassa tutkimustiedon käyttö sidottiin vahvemmin osaksi hallinnonalan kehittämistä, arviointia ja seurantaa hallituskaudella 2007–2011. Tarkastelujaksolla 2011–2015 liikuntatieteen kokonaisresursointi on edelleen kasvanut hieman. Resurssien lisäämisen sijasta huomiota on kiinnitetty toiminnan tehostamiseen. Hyviä esimerkkejä tästä ovat liikuntatutkimuksen rahoituksen uudenlainen suuntaaminen, ministeriön Suomen Akatemian kanssa aloittama liikuntatieteellisten tutkimusprojektien arviointiyhteistyö sekä liikuntatieteellisten yhteisöjen tavoiteohjauskeskustelut.

Tuotetun tiedon hyödyntämisessä on paljon kehittämisen varaa. Viime vuosina liikuntapolitiikan nykytilasta on tuotettu lukuisia tutkimuksia, selvityksiä ja arviointeja. Näiden yhteydessä on annettu usein suoria toimenpide-esityksiä ja nostettu esiin kehittämistarpeita, joiden käytäntöön viennissä ei ole systemaattisesti onnistuttu.

Ministeriö asetti vuonna 2012 työryhmän arvioimaan liikuntatiedon saavutettavuutta. Työryhmän totesi toimenpide-esityksinään ennen kaikkea tutkijakentän ja päätöksentekijöiden välisen vuorovaikutuksen lisäämisen.

Valtion liikuntaneuvoston rooli liikuntatieteellisen tutkimuksen edistäjänä on keskittynyt pitkälti liikuntatieteellisten tutkimushankkeiden ja tiedeyhteisöjen arviointiin. Uudessa liikunta-asetuksessa liikuntaneuvostolle on asetettu tehtävä lisätä liikuntaa ja huippu-urheilua käsittelevän tutkimuksen hyödyntämistä. Liikuntaneuvostolta odotetaankin entistä aktiivisempaa asiantuntijaroolia liikuntapolitiikan ja liikuntatieteen rajapinnassa.

Vaikka neuvoston tehtävänä ei ole toimia liikunnan tiedonvälitysyksikkönä on sen jatkossa luotava rakenteita, joiden myötä tiede ja politiikka käyvät aitoa vuorovaikutusta keskenään. Valtion liikuntaneuvosto ja liikuntatieteen jaosto esittävät, että suomalaisen liikuntatieteen nykytilasta tulee laatia kokonaisarviointi yhteispohjoismaisen liikuntatieteen tieteenala-arvioinnin suuntaisesti. Arvioinnin tulee sisältää syventävät kuvaukset liikuntatieteen tilasta sen eri tutkimusalueilta, tutkijakoulutuksesta ja urakehityksestä, tutkimusrahoituksesta, yhteistyöstä ja tutkijoiden liikkuvuudesta sekä tutkimusinfrastruktuurista.

Liikuntalääketieteen keskukset ja liikunnan koulutuskeskukset ovat liikunnan toimialan näkökulmasta keskeisiä asiantuntijuuteen, tietoon ja koulutukseen kiinnittyviä toimijoita. Niiden toiminta ulottuu laaja-alaisesti laaja-alaisesta väestön liikunnasta aina korkeatasoisimpaan huippu-urheiluun asti ja toiminta ulottuu laajalti ympäri Suomea. Molemmat toimijat saavat osaan toimintaansa valtionavustusta ja osin ne toimivat maksullisen palvelutoiminnan piirissä. Ministeriön käynnistämää tavoiteohjausmenettelyä voidaan pitää kokonaishallinnan näkökulmasta erittäin kannatettavana.

Lähteet:
Liikuntatieteellisen Seuran arviointi, Jari Stenvall, Valtion liikuntaneuvosto julkaisuja 2014:7
Linjaukset liikuntatutkimuksen tukemiseksi vuoteen 2017. Liikuntatutkimuksen suunta-asiakirja. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2013:15.

4.9 ERITYISLIIKUNTA

Valtion liikuntapolitiikan tavoitteet erityisliikunnan näkökulmasta 2011–2015

Tässä yhteydessä **erityisliikunnalla tarkoitetaan sellaisten henkilöiden liikuntaa, joiden on vaikea osallistua yleisesti tarjolla olevaan liikuntaan ja joiden liikunnan ohjaaminen vaatii soveltamista ja erityisosaamista**. Syinä voivat olla esimerkiksi korkea **ikä, sairaus tai vamma**.

Arvioinnissa tarkastellaan sekä **erityisliikuntaa edistäviä erillisiä toimenpiteitä** (esimerkiksi hankkeet) että **erityisliikuntaa osana yleistä liikuntatoiminnan kehittämistä** (esimerkiksi osana kuntien ja järjestöjen toiminnan kehitystä).

Tässä luvussa **ei käsitellä ikäihmisten liikuntaa eikä vammaishuippu-urheilua**.

Erityisliikunnan arvioinnin näkökulmasta on tärkeää määritellä, mitä erityisliikunnalla tarkoitetaan. Mitä enemmän tunnistetaan syitä tai perusteita eri väestöryhmien (esim. maahanmuuttajat, ikäihmiset, vähemmistöt) erityisille liikuntatarpeille, sitä enemmän on käyty keskustelua erityisliikunnan rajoista ja määrittelystä.

Nämä näkökulmat huomioiden liikuntapolitiikan tavoitteenasettelu näyttäytyy erityisliikunnan näkökulmasta seuraavanlaisena:

LIIKUNTALAKI (1998)

- **Liikuntalain tarkoituksena on edistää liikuntaa, kilpa- ja huippu-urheilua sekä niihin liittyvää kansalaistoimintaa, edistää väestön hyvinvointia ja terveyttä sekä tukea lasten ja nuorten kasvua ja kehitystä liikunnan avulla.**
- **Kunnan tulee luoda edellytyksiä kuntalaisten liikunnalle järjestämällä liikuntaa ottaen huomioon myös erityisryhmät.**
- **Valtion liikuntaneuvostossa on liikuntapolitiikan, erityisryhmien liikunnan ja liikuntatieteen jaostot.**

Pääministeri Kataisen (2011) ja pääministeri Stubbin (2014) hallituksen ohjelmat

- Koko elämänkaaren mittaisen liikunnallisen elämäntavan edistäminen.
- Liikkujien määrän ja osallisuuden lisääminen.
- Syiden selvittäminen liikunnallisesta elämäntavasta syrjäytymiseen.
- Huomion kiinnittäminen harrastusmahdollisuuksien tasa-arvoon erityisesti lasten ja nuorten osalta.
- Matalan kynnyksen seuratoiminnan kehittäminen.
- Turvataan eettisesti kestävän, yhdenvertaisen ja moniarvoisen huippu-urheilun toiminta-edellytykset, mukaan lukien vammaisurheilu, ja mahdollistetaan urheilijan urapolku.
- Parannetaan arkiliikunnan mahdollisuuksia yhdyskuntarakennetta kehittämällä ja laajoja käyttäjäryhmiä palvelevien liikuntapaikkojen esteettömyyttä lisäämällä.

OKM:n toiminta- ja taloussuunnitelmat ja valtion talousarviot hallituskaudella 2011–2015

- Liikunta on yhdenvertaisesti saavutettavissa.
- Liikunnallinen elämäntapa yleistyy.
- Liikunnan kansalaistoiminta lisää väestön osallistumista ja vahvistaa osallisuutta.
- Tiedolla johtamisen toimintatavat yleistyvät liikuntapolitiikassa ja -hallinnossa.
- Huomioidaan erityisesti ne väestöryhmät, joiden osallistumisen esteenä ovat sosiaaliset, taloudelliset tai kulttuuriset tekijät.

Erityisliikunnan toteutumisen arviointia kuluneella hallituskaudella vaikeuttaa olennaisesti se, että sen edistämiselle ei ole asetettu täsmällisiä tavoitteita valtionhallinnon asiakirjoissa. Sen sijaan on kuitenkin oletettavaa, että erityisliikunta siinä merkityksessä, kuten se on tämän arvioinnin yhteydessä määritelty, sisältyy ajatteluun liikunnan yhdenvertaisesta saavutettavuudesta ja liikunnallisen elämäntavan edistämisestä koko elämänkaaren ajalla. Liikunnan yhdenvertaisuuskysymyksinä tuodaan esille liikunnan alueelliset erot, maahanmuuttajat, terveytensä kannalta riittämättömästi liikkuvat sekä sosiaaliset, taloudelliset tai kulttuuriset tekijät liikuntaan osallistumisen esteenä.

Erityisliikunta osana valtion liikuntapoliittisia toimenpiteitä ja resursointia

Erityisliikunnan edistäminen voi tarkoittaa joko erillisiä toimenpiteitä, mutta ennen kaikkea myös toimintaa osana yleistä liikuntajärjestelmän kehittämistä. Erityisliikunnalla ei ole valtion liikuntabudjetissa omaa momenttiaan, vaan sen määrärahoja sisältyy useisiin tilijaottelun kohtiin (kuvio 49). Määrärahoja erityisliikunnalle ohjautuu muun muassa kuntien liikuntatoimen valtionosuuksien, terveyttä edistävän liikunnan ja lasten ja nuorten liikunnan kehittämisrahojen sekä liikuntajärjestöjen, liikuntatieteellisen tutkimuksen ja liikunnan koulutuskeskusten avustusten kautta. Kokonaistuen määrä on pienin askelin noussut, joskin sen suhteellinen osuus valtion liikuntabudjetista on pysynyt noin viiden prosentin tasossa.

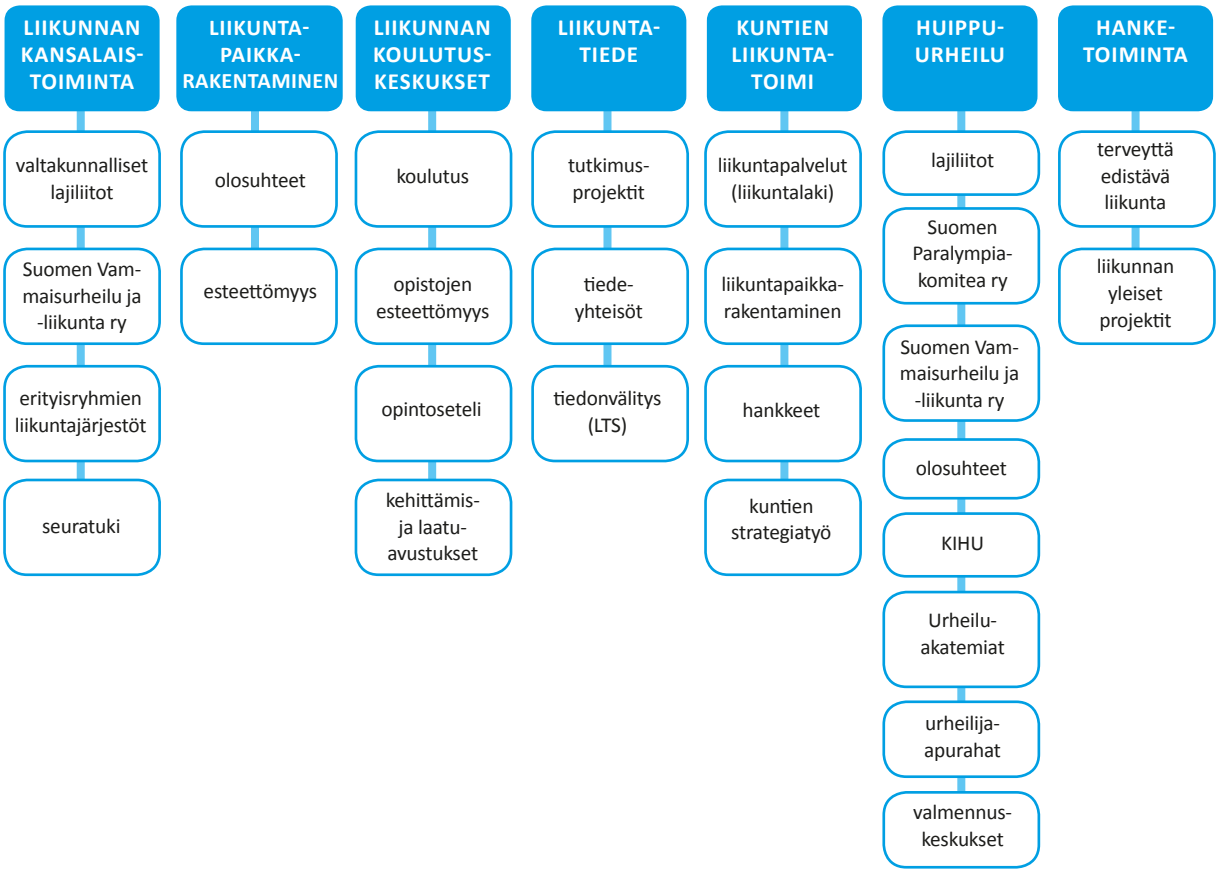

Kuvio 49. *Erityisliikunnan edistäminen osana valtion liikuntapolitiikkaa.*

ERÄITÄ TÄRKEITÄ ERITYISLIIKUNNAN JA VAMMAISURHEILUN KEHITYSASKELEITA

1969
Valtakunnallinen erityisliikunnan seminaari, Liikuntatieteellinen Seura

1973
IFAPA, International Federation of Adapted Physical Activity aloittaa

1976–1979
Erityisliikunnan kokeilu- ja kehittämisprojekti, LTS

1980–1981
Opetus- ja kulttuuriministeriön erityisliikuntatoimikunta (KM 1981:44)

1982
Erityisliikunnan virkamiestyöryhmä, opetusministeriö

1982
UNESCO:n kongressi erityisliikunnasta Yhdysvalloissa

1983
Liikuntalakimuutos, jossa erityisliikunnan ohjaajien palkat kuntien valtionosuuden piiriin

1984–1986
Erityisliikunnan kehittämiskokeilu (Pori, Kotka, Hämeenlinna)

1986
Euroopan neuvoston erityisliikunnan peruskirja

1986
Erityisliikunnan neuvottelupäivät perustetaan

1987
Vammaispalvelulaki

1988
Erityisliikunnan neuvottelukunta (pysyvä asiantuntijaelin), opetusministeriö

1989
International Paralympic Committee (ICP) aloittaa

1991
Erityisliikunnan jaosto valtion liikuntaneuvostoon, korvaa v. 1988 perustetun ELN:n

1993
Soveltava Liikunta ry, SoveLi aloittaa toimintansa

1994
Suomen paralympiakomitea perustetaan

1995
erityisliikunnan professuuri Jyväskylään
vammaispoliittinen ohjelma (STM:n julkaisuja)

1998
Liikuntalakiuudistuksessa kunnille määriteltiin tehtävä luoda edellytyksiä kuntalaisten liikunnalle ottaen huomioon myös erityisryhmät

2000
Erityisliikunta kunnissa -arviointi toteutetaan ensimmäisen kerran

2002–2008
Liikuntaa kaikille lapsille -hanke

2004–2006; 2007–2009; 2013–2015
Erityisliikuntaa kuntiin –projektit, LTS

2006–2010
Kaikille avoin -hanke

2010
Vammaisurheilu ja -liikunta VAU ry aloittaa toimintansa 4 järjestön yhdistyttyä

Toimenpiteet hallituskaudella 2011–2015

Liikuntajärjestöt erityisliikunnan edistäjinä

Valtion erityisliikuntaan kohdentamasta tuesta merkittävin osa kohdentuu järjestötoimintaan. Arvioinnissa käsitellään erikseen järjestöt, jotka on kategorisoitu erityisliikuntajärjestöiksi sekä erikseen erityisliikunnan ja vammaisurheilun integroituminen osaksi lajiliittojen toimintaa.

Erityisliikuntaa edistävien järjestöjen toimintakenttä on moniulotteinen. Tämä johtuu osin historiasta: Vammaisurheilun ja -liikunnan järjestäytyneen toiminnan juuret ovat pitkällä 1800-luvun loppupuolella ja toiminta on vuosikymmenten saatossa painottunut aikakauden mukaisesti eri tavoin. Sotavuosien jälkeen tarve organisoidulle toiminnalle kasvoi, sillä sodassa vammautuneita oli paljon. Aluksi edettiin liikunnan, kuntoutuksen ja virkistäytymisen ehdoilla.

Vuonna 1988 alkoi kehitys, jossa opetusministeriö alkoi hyväksyä uusia erityisliikunnan järjestöjä valtionapukelpoisuuden piiriin. Vuonna 1993, jolloin Suomen Liikunta ja Urheilu ry perustettiin, 18 vammais- ja kansanterveysjärjestöä päätti perustaa yhteistyöfoorumikseen Suomen erityisliikunnan yhdistyksen, SEY:n (nyk. SoveLi ry). Vuotta myöhemmin perustettiin Paralympiayhdistys (nyk. Paralympiakomitea). 2000-luvun merkittävin tapahtuma vammaisurheilun ja -liikunnan järjestökentässä on ollut Suomen Vammaisurheilu ja -liikunta VAU ry:n toiminnan käynnistyminen vuonna 2010.

Vuonna 2014 valtakunnallisille ja alueellisille liikuntajärjestöille myönnettiin toiminta-avustuksia yhteensä yli 38 miljoonaa euroa. Näistä erityisryhmien liikuntaa edistävien järjestöjen osuus oli noin 2,5 miljoonaa euroa, mukaan lukien Suomen Vammaisurheilu- ja liikunta. Yksittäisten järjestöjen avustustasossa ei ole tapahtunut suuria muutoksia (taulukko 17), eikä uusia järjestöjä ole myöskään päässyt avustuksen piiriin. Kansanterveysjärjestöjen osalta kysymys on jo vuosia ollut siitä, miten rahoituskokonaisuus Raha-automaattiyhdistyksen ja OKM:n liikuntatoimen välillä järkevästi selkiytetään.

Taulukko 17. *Erityisliikunnan järjestöt ja niiden saamat valtionavustukset.*

	2011	2012	2013	2014	€-kasvu 2011–2014	paikallis-yhdist.(kpl)	Henkilöjäsenet paikallis-yhdistyksissä
Epilepsialiitto ry	14 000	14 000	14 000	14 000	0	25	7 800
Hengitysliitto Heli ry	46 000	46 000	46 000	52 000	6 000	98	34 580
Mielenterveyden Keskusliitto ry	79 000	79 000	79 000	79 000	0	190	22 000
Soveltava Liikunta SoveLi ry	200 000	200 000	200 000	227 000	27 000	1 207	347 400
Suomen CP-liitto ry	45 000	50 000	50 000	50 000	5 000	20	3 070
Suomen Kuurojen Urheiluliitto ry	320 000	345 000	345 000	345 000	25 000	19	1 100
Suomen MS-liitto ry	46 000	46 000	46 000	46 000	0	24	10 035
Suomen Parkinson-liitto ry	18 000	18 000	18 000	18 000	0	19	8 100
Suomen Reumaliitto ry	46 000	46 000	46 000	46 000	0	163	50 000
Suomen Sydänliitto ry	46 000	46 000	46 000	52 000	6 000	237	80 000
Suomen Vammaisurheilu ja -liikunta	1 525 000	1 525 000	1 525 000	1 525 000	0	235	68 000
YHTEENSÄ	**2 385 000**	**2 415 000**	**2 415 000**	**2 454 000**	**69 000**	**2 240**	

Erityisliikuntaa toteuttavien järjestöjen luonne vaihtelee. Kansanterveysjärjestöillä liikunta muodostaa osan laajemmasta kokonaisuudesta. Valtionapukelpoiseksi liikuntajärjestöksi pääsy on edellyttänyt sitä, että järjestön liikuntatoiminnalla on oma liikuntabudjetti ja liikunta on kirjattu järjestön sääntöihin. Kansanterveysjärjestöjen osalta talouden tarkastelu kohdentuukin pitkälti liikuntatoiminnan osuuteen, kuten oheinen taulukko 18 kuvastaa. Avustusprosentti ei siis kuvaa valtionavustuksen osuutta koko järjestön toiminnasta, vaan sen liikuntatoiminnasta.

Taulukko 18 *Liikuntajärjestöjen liikuntaan käyttämät rahat ja valtionavustukset järjestöittäin vuonna 2013 (€).*

	Toiminnan kulut	Hyväksyttävät toimintamenot	Valtion-avustus	Avustus-% hyväksytyt menot	OKM:n erityis-avustukset	Muut julkiset avustukset ja tuet
Epilepsialiitto ry	15 654	15 654	14 000	89,4	0	0
Hengitysliitto Heli ry	137 706	137 706	46 000	33,4	0	0
Mielenterveyden Keskusliitto ry	87 794	87 794	79 000	90,0	5 000	0
Soveltava Liikunta SoveLi ry	308 888	308 888	200 000	64,7	85 000	0
Suomen CP-liitto ry	57 536	57 536	50 000	86,9	0	0
Suomen Kuurojen Urheiluliitto ry	582 333	580 272	345 000	59,5	63 608	0
Suomen MS-liitto	77 347	70 509	46 000	65,2	0	0
Suomen Parkinsonliitto ry	19 099	19 099	18 000	94,2	0	0
Suomen Reumaliitto ry	74 390	74 390	46 000	61,8	0	0
Suomen Sydänliitto ry	135 722	134 387	46 000	34,2	68 560	0
Suomen Vammaisurheilu ja Liikunta VAU ry	2 515 400	2 505 997	1 525 000	60,9	0	366 769
Yhteensä	**4 011 869**	**3 992 232**	**2 415 000**	**60,5**	**222 168**	**366 769**

Hallituskaudella 2011–2015 opetus- ja kulttuuriministeriö alkoi kerätä valtakunnallisista lajiliitoista tarkempaa tietoa. Samaa käytäntöä on tarkoitus laajentaa koskemaan myös muita järjestöjä. (ks. luku kansalaistoiminta). Näin ollen valtion liikuntaneuvosto ei tässä yhteydessä arvioi niiden avustuspolitiikkaa.

Jatkon kannalta keskeistä on 1.5.2015 voimaan tulleen liikuntalain soveltaminen toimiviksi avustuskäytännöiksi. Uusi laki vaikuttaa sekä järjestöjen valtionapukelpoisuuteen että myös avustusten määrän harkintaan. Valtionapukelpoiseksi voidaan jatkossa hyväksyä sellainen rekisteröity yhdistys, jonka tarkoituksena on liikunnan edistäminen ja joka toimii ehdotetun lain tavoitteiden mukaisesti. Avustamisen edellytyksistä on poistettu toiminnan valtakunnallinen tai alueellinen kattavuus. Tämä mahdollistaa nykyistä säännöstä paremmin uusien lajien ja uudenlaisen toiminnan valtionavustamisen. Liikunnan edistäminen tulee ilmetä valtionavustusta hakevan järjestön sääntöjen tarkoituspykälästä tai tehtävistä. Valtioneuvoston asetus liikunnan edistämisestä määrittää, että liikuntaa edistävän järjestön valtionapukelpoiseksi hyväksymisen edellytyksenä on, että järjestöllä on vähintään 30 jäsenyhdistystä, joissa on yhteensä vähintään tuhat jäsentä tai harrastajaa. Tästä voidaan poiketa, jos järjestön toiminta palvelee liikuntapoliittisesti ja toiminnallisesti merkittävää erityisryhmää tai sen kansainvälinen kilpailujärjestelmä on merkittävän laaja ja jos se ei saa liikuntaa edistävään toimintaansa valtionavustuslain (688/2001) 5 §:n 2 momentissa tarkoitettua yleisavustusta toisen ministeriön hallinnonalalta.

Avustuspolitiikan kannalta keskeistä jatkon kannalta on, että opetus- ja kulttuuriministeriö voi peruuttaa järjestön valtionapukelpoisuuden, jos sen toiminta ei yhtäjaksoisesti kahtena vuonna täytä tässä laissa tai sen nojalla säädettyjä valtionavustuksen saamisen edellytyksiä.

Erityisliikunnan ja vammaisurheilun tila valtakunnallisissa lajiliitoissa sekä liikunta- ja urheiluseuroissa

Vammaisurheilun ja osin myös muun erityisliikunnan yhteistyö lajiliittojen ja muiden liikuntaorganisaatioiden kanssa (integraatio ja inkluusio) on ollut ajankohtainen Suomessa jo hieman yli toistakymmentä vuotta. Silti tietopohja siitä, missä asian edistymisen suhteen mennään, on ohut.

Lajiliittointegraatio ja pyrkimys kohti inkluusiota saivat vauhtia opetusministeriön tukemista ja vammaisurheilujärjestöjen koordinoimista hankkeista 2000-luvulla. Hankkeet olivat osaltaan vaikuttamassa myös siihen, että liikunta-, näkö- ja kehitysvammaisten urheiluliikkeet ja elinsiirtourheilu yhdistyivät Suomen Vammaisurheilu ja -liikunta VAU ry:ksi vuonna 2010.

Suomessa on noin 70 valtakunnallista lajiliittoa, joista ainakin 38 liiton toiminnassa on mukana erityisryhmiin kuuluvia henkilöitä. Lajiliitot ovat hyvin erilaisissa vaiheissa erityisliikunnan ja vammaisurheilun integraation suhteen. Noin kolmasosa ei liikuta erityisryhmiin kuuluvia henkilöitä lainkaan. Noin 20 liitossa toiminta on pidemmällä. Tällaisia ovat esimerkiksi Suomen Judoliitto, Suomen Ratsastajainliitto ja Suomen Uimaliitto. Väliin jäävä runsas kolmasosa on käynnistänyt erilaisia erityisryhmille suunnattuja palveluja, mutta toiminta on vielä pientä tai kohdistuu johonkin rajattuun ryhmään. Suurin osallistujaryhmä on liikuntavammaiset liikkujat ja urheilijat (27 lajiliittoa). Seuraavaksi yleisimmin toimintaan osallistuvat kuulovammaiset (16), näkövammaiset (14) ja kehitysvammaiset (13) liikkujat. Elinsiirtourheilijoita on seitsemässä lajiliitossa. Lajiliittojen tärkein kehittämiskohde on jäsenseurojen tukeminen erityisliikunnassa ja vammaisurheilussa. Toistaiseksi integraatio koskee vain rajallista joukkoa erityisryhmiin kuuluvista liikkujista.

Kun siirrytään tarkastelemaan tilannetta seuratasolla, tietopohja ohenee entisestään. Keväällä 2014 tehtiin selvitys kahdeksalle liikunnan aluejärjestön piirissä olevalle urheiluseuralle. Kysely lähti yli tuhanteen seuraan ja siihen vastasi 221 seuran edustajaa. Vastanneista 89 (40 %) järjestää erityisliikuntaa tai niissä on mukana vammaisia henkilöitä. Erityisliikunnasta suurin osa (70 %) on suunnattu lapsille ja nuorille. Erityisliikunnan tai vammaisurheilun ryhmiä on eniten voimistelun, jalkapallon, salibandyn, uinnin, judon, koripallon ja taitoluistelun seuroissa. Yksittäisistä vammaryhmistä useimmin mainittiin kehitysvammaisille suunnattu toiminta. Suurin este toiminnan järjestämiselle on ohjaajien ja valmentajien vähäisyys.

Seuroilla on kuitenkin kiinnostusta erityisliikunnan tai vammaisurheilun järjestämiseen, sillä 140 (63 %) seuraa on kiinnostunut järjestämään toimintaa erityisryhmille jos olisi kysyntää, ohjaajia tai ”jos tiedettäisiin mitä tehdä”. Seuroissa tarvitaan tietoa vammaisurheilusta, tukea oman lajin soveltamiseen ja apua lajin markkinointiin. Keskeisimmät lisätarpeet koskevat ohjaajia (61 %), osaamista (47 %), avustajia (43 %), esteettömiä tiloja (26 %) ja apuvälineitä (20 %). Edellä kuvatun perusteella voidaan arvioida, että noin 30 prosentissa (tai korkeintaan 40 prosentissa) urheiluseuroja on mukana vähintään yksi erityisryhmiin kuuluva henkilö. Toimintaa erityisryh-

mille (ts. erillisiä ryhmiä erityisryhmiin kuuluville henkilöille) järjestäviä seuroja on vähemmän, arviolta noin 10 prosenttia.

Kuntien erityisliikuntatoiminta

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) on vuodesta 2010 eteenpäin kerännyt tietoja kuntien toiminnasta terveyttä edistävän liikunnan kehittämiseksi ja sen edellytysten luomiseksi. Järjestelmä sisältää kysymyksiä myös erityisliikunnasta/soveltavasta liikunnasta. Vuonna 2010 kysyttiin, sisältyykö kunnan toiminta- ja taloussuunnitelmaan tavoite erityistoimia vaativien väestöryhmien liikunnan lisääntymisestä. Tuolloin 50 prosenttia vastasi kyllä, kuten myös vuonna 2012. Vuoden 2014 osalta kysymykseksi vaihdettiin soveltava liikunta. Kyllä-vastausten osuus putosi 44 prosenttiin. Sama kehitys näkyy myös resurssien määrittelemissä toiminta- ja taloussuunnitelmissa (kuvio 50).

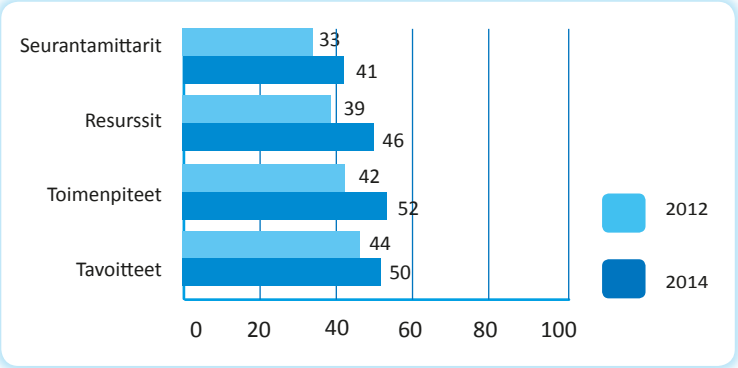

Kuvio 50. *Erityis- ja soveltavan liikunnan tilanne kuntien toiminnassa.*

Kunnat järjestivät liikuntaneuvontaa ja liikkumisryhmiä liikkumis- tai toimintaesteisille seuraavasti:

- 2010: liikkumisesteisille liikuntaneuvontaa 40 %, liikkumisryhmiä 57 %
- 2012: liikkumisesteisille liikuntaneuvontaa 39 %, liikkumisryhmiä 61 %
- 2014: toimintaesteisille liikuntaneuvontaa 50 %, liikkumisryhmiä 67 %

Valtion liikuntaneuvoston erityisliikunnan jaosto yhteistyössä opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa on seurannut erityisliikunnan kehitystä kunnissa määräajoin toteutetuilla selvityksillä. Erityisliikuntaa koskevat tiedot perustuvat pitkälti niihin kuntiin, joissa on erityisliikunnanohjaaja tai vastaava järjestely ja jotka osallistuvat valtion liikuntaneuvoston koordinoiman erityisliikunnan verkoston toimintaan.

Aineisto on kerätty kattavammin neljä kertaa vuosina 2000, 2005, 2009 ja 2013. Viimeisin selvitys osoittaa, että kuntien organisoima erityisliikuntatoiminta tavoittaa nykyisin noin 150 000 osallistujaa ja kunnat käyttävät erityisliikuntaan yhteensä noin 7 miljoonaa euroa. Edellisiin arviointeihin verrattuna liikunnan menot näyttävät hieman pienentyneen. Henkilöresurssit ovat pysyneet samalla tasolla tai vähentyneet hieman. Samalla kuitenkin tarjolla olevien ryhmien määrä on kasvanut.

Kuntien erityisliikunta on kehittynyt vuosikymmenten aikana, mutta edelleen erityisliikunnalla ei ole tarpeeksi vahvaa asemaa kunnallisessa päätöksenteossa. Kuntakohtainen vaihtelu on suurta, erityisesti pienten kuntien osalta. Kolmasosassa pieniä kuntia liikuntatoimi ei tuottanut eikä järjestänyt erityisliikuntapalveluita.

Ryhmätarjonnasta keskimäärin 74 prosenttia oli muiden toimijoiden kuin liikuntatoimen ryhmiä. Erityisliikunnan toimijat näyttävät verkostoituvan aiempaa aktiivisemmin myös poikkihallinnollisesti. Suomen kunnissa toimii tällä hetkellä noin 100 erityisliikunnan ohjaajaa.

Taulukko 19. *Keskeiset tunnusluvut erityisliikunnan tilanteesta Suomen kunnissa.*

	ERITYISLIIKUNNAN VERKOSTO	KAIKKI KUNNAT
Liikuntatoimen tai muun päävastuullisen tahon järjestämiä ryhmiä (arvio)	Noin 3 800 ryhmää	Noin 4 700 ryhmää
Liikuntatoimen tai muun päävastuullisen tahon järjestämiä ryhmiä/10 000 as	11,6 ryhmää/ 10 000 as.	9,8 ryhmää/ 10 000 as.
Erityisliikunnan nettomenot/as (liikuntatoimi tai muu päävastuullinen järjestäjä)	2,0 €/ as.	1,3 €/ as.
Erityisliikunnan järjestöavustukset/as.	0,10€/as.	0,13€/as.
Erityisliikunnan järjestöavustukset/ järjestö	774€/ järjestö	716€/ järjestö
Kaikkien järjestäjätahojen ryhmät yhteensä	n. 8 400 ryhmää	n. 11 900 ryhmää
Kaikkien järjestäjätahojen ryhmiä/10 000 as.	26,2 ryhmää/as.	31,2 ryhmää/as.

Erityisliikunnan mahdollisuudet ja uhat eivät luonnollisestikaan ole irrallaan siitä todellisuudesta, jossa kunnat liikuntaa yleisemminkin toteuttavat. Kunnissa tehtävän erityisliikuntatoiminnan näkökulmasta keskeisessä asemassa on kuntien valtionosuus, jota ei ole korotettu vuoden 2009 jälkeen. Tällä hetkellä sen osuus liikunnan toimialan rahoituksesta on 13 prosenttia. Valtionohjaus kuntiin on haasteellista, sillä valtion rahoitusosuus kuntien liikuntatoimen kokonaismenoista on marginaalinen ja normiohjaus väljää. Myös valtion suosituksia ja linjauksia luetaan kunnissa heikosti. Erityisliikunnan aseman kannalta olennaista on, että liikunnan asema kunnallisena peruspalveluna vahvistuu, hallintokuntien välinen yhteistyö saa kantavan pohjan ja kunnan ratkaisut liikunnan edistämisessä perustuvat näyttöön kuntalaisten todellisista tarpeista ja haasteista.

1.5.2015 voimaanastunut liikuntalaki sisältää laaja-alaisesti erityisryhmien liikuntaa tukevia lähtökohtia, vaikka erityisliikunta-termiä ei laissa mainitakaan. Yhdenvertaisuus, tasa-arvo, eriarvoisuuden vähentäminen ja väestön mahdollisuudet harrastaa liikuntaa ja liikkua kuuluvat lain peruslähtökohtiin. Sama pätee kuntien tehtäviin, joissa korostuvat laaja-alainen yhteistyö ja liikuntapalveluiden tarjoaminen eri väestöryhmille.

Liikuntapaikkarakentaminen ja esteettömyys

Liikuntapaikkojen esteettömyys on yksi yhdenvertaisen liikunnan harrastamisen perusedellytys ja sen edistäminen on nähty keskeisenä kehittämiskohteena liikuntapaikkarakentamista koskien. Esteettömyyden edistäminen on kirjattu myös pääministeri Kataisen hallituksen ohjelmaan.

Rakennetun ympäristön ja rakentamisen esteettömyys perustuu maankäyttö- ja rakennuslainsäädännössä asetetuille tavoitteille. Lain 5 §:ssä säädetään alueiden käytön suunnittelulle tavoitteeksi muun muassa edistää turvallisen, terveellisen,

viihtyisän, sosiaalisesti toimivan ja eri väestöryhmien, kuten lasten, vanhusten ja vammaisten tarpeet tyydyttävän elin- ja toimintaympäristön luomista. Maankäyttö- ja rakennuslain 117 §:ssä säädetään muun muassa, että rakennuksen tulee, sen mukaan kuin rakennuksen käyttö edellyttää, soveltua myös sellaisten henkilöiden käyttöön, joiden kyky liikkua tai toimia on rajoittunut.

Esteettömyyden osa-alueita ovat liikkumisen, näkemisen ja kuulemisen esteettömyys. Ympäristö tai yksittäinen rakennus on esteetön silloin, kun se on kaikille käyttäjille toimiva, turvallinen ja miellyttävä, ja kun rakennuksen kaikkiin tiloihin ja kerrostasoihin on helppo päästä.

Valtion liikuntaneuvosto kiinnitti uusimmassa, kesällä 2014 julkaistussa Liikuntapaikkarakentamisen Suunta-asiakirjassa erityistä huomiota esteettömyysnäkökulman toteutumiseen. Suunta-asiakirjan mukaisesti valtionavustusta hakevat ovat velvoitettuja liittämään hakemukseen hanketta koskeva esteettömyysselvityksen ja peruskorjausten osalta esteettömyyskartoituksen. Kuntien on suositeltavaa tehdä myös laajempia esteettömyyskartoituksia.

Yksittäiset selvitykset ja arvioinnit osoittavat, että liikuntapaikoissa on olennaisia puutteita esteettömyyteen liittyen. Kuntien peruspalveluiden arviointi (2014) osoittaa, että kunnallisten perusliikuntapaikkojen esteettömyydessä on paljon parannettavaa. Vaikka suunnittelun taso onkin noussut, esteettömyysmääräysten puutteellinen noudattaminen on edelleen yksi yleisimpiä huomauttamisperusteita liikuntapaikkarakentamisen hankeavustuksissa. Hankekohtaiset esteettömyysratkaisut vaihtelevat merkittävästi. Tyypillisimpiä puutteita liikuntatilojen esteettömyydessä on havaittu mm. esteettömän WC:n mitoituksissa, sujuvassa pääsyssä rakennuksen eri kerroksiin, esteettömien autopaikkojen ja katsomotilojen pyörätuolipaikkojen riittävyydessä ja opasteiden toimivuudessa moniaistisuuden näkökulmasta.

Suomen Vammaisurheilu ja -liikunta VAU ry teki vuoden 2013 aikana esteettömyyskartoituksen kaikista Suomen 14 liikunnan koulutuskeskuksesta. Kartoitushankkeen tavoitteena oli tuottaa opetus- ja kulttuuriministeriölle kokonaiskuva opistojen keskeisimmistä esteettömyysongelmista. Puutteet opasteissa ja induktiosilmukan käyttömahdollisuudessa olivat kaikille opistoille yhteisiä ja suhteellisen edullisesti korjattavia ongelmia. Varsin monessa opistossa oli tiloja, joihin ei ole esteetöntä pääsyä pyörätuolilla. Esteettömiä wc-tiloja ei ole tarpeeksi tai niiden sijainnissa ja varustelussa on puutteita. Liikunnan koulutuskeskusten osalta esteettömyys on asetettu rakentamisavustusten keskeiseksi painotukseksi vuodesta 2014 eteenpäin.

Tutkimus- ja kehittämistoiminta

Opetus- ja kulttuuriministeriö on vuodesta 2004 myöntänyt avustuksia terveyttä edistävään liikuntaan (myöh. liikunnallisen elämäntavan edistämiseen), johon myös erityisliikunta on laskettu kuuluvaksi. Riippuen siitä, miten erityisliikunta tulkitaan, avustusmäärä on vaihdellut ko. ajanjaksolla 141 000–515 000 euron välillä. Kuluneella hallituskaudella erityisliikuntaan kohdennettuja avustuksia on ollut vuositasolla 12–16 kappaletta. Rahoitus on pääosin kohdentunut eri sairaus- ja vammaryhmien liikunnan edistämiseen, järjestöille ja kuntatoimintaan.

Vuonna 2013 käynnistyi muun muassa järjestyksessään neljäs Erityisliikuntaa kuntiin -projekti, jossa kehitetään erityisliikunnan palveluita niissä yli 10 000 asukkaan kunnissa, joissa ei ole vielä erityisliikunnan ohjaajaa. Hanketta koordinoi Liikuntatieteellinen Seura (LTS), joka toimii muutoinkin opetus- ja kulttuuriministeriön yhteistyökumppanina erityisliikunnan koulutukseen, julkaisuihin ja tiedonvälitykseen liittyvissä kysymyksissä. Keskeisimpiä toimenpiteitä ovat erityisliikunnan päivien järjestäminen, erityisliikunnan internetsivuston ylläpito sekä verkostojen koolle kutsuminen. Vuosittain muutamia erityisliikuntaa käsitteleviä tutkimushankkeita on rahoitettu opetus- ja kulttuuriministeriön tiederahoituksen yhteydessä.

ANALYYSI

Valtion liikuntapolitiikan keskeisiä periaatteita ovat yhdenvertaisuus, tasa-arvo, koko väestön mahdollisuudet liikkua ja harrastaa liikuntaa. Tästä näkökulmasta erityisliikunnan asema on vahva ja julkisen liikuntatoiminnan keskiössä. Arviointi osoittaa, että erityisliikunnan elinvoimaisuus riippuu siitä, miten hyvin erityisliikunnan näkökulma osataan integroida osaksi liikuntatoimen yleistä kehittämistä. Opetus- ja kulttuuriministeriön liikuntapoliittisissa papereissa erityisliikunta näkyy vähän. Tämä voi viestiä onnistuneesta integraatiosta. Toisaalta tärkeää olisi miettiä, onko tarvetta nostaa esille joitain erityisryhmien liikunnan kehittämistarpeita, jolloin niiden edistäminen saisi lisävoimaa.

Yhteisesti jaettu ymmärrys erityisliikunnan käsitteestä on tärkeää, mutta haasteellista saavuttaa. Vaihteleva ymmärrys erityisliikunnan sisällöstä on heijastanut myös erityisliikunnan jaoston toimintaan ja toiminnan arviointiin.

Erityisliikunnan resursointi on pysynyt noin viiden prosentin tasolla valtion liikuntabudjetissa. Kokonaisresursoinnin arviointia vaikeuttaa se, että erityisliikuntaa ja vammaisurheilua edistetään myös osana yleistä liikunta- ja urheilutoimintaa, mutta tietoa siitä, kuinka paljon tai miten toteutettuna, ei kattavasti ole olemassa.

Positiivista kehitystä on saatu aikaan esteettömyysasioissa ja sitä koskevassa tietopohjassa. Liikunnan koulutuskeskuksiin on tehty esteettömyyskartoitukset. Liikuntapaikkarakentamisen avustuspolitiikkaa ohjaavassa Rakentamisen Suunta-asiakirjassa linjattiin, että avustuksia hakevat ovat velvoitettuja liittämään hakemukseen hanketta koskevan esteettömyysselvityksen ja peruskorjausten osalta esteettömyyskartoituksen.

Erityisliikunnan integraatiokehitys on edelleen kesken, mutta kehitystä on tapahtunut. Asian edistäminen vaatii erittäin määrätietoista ohjauspolitiikkaa ja sen seurantaa.

Erityisliikunnan, kuten muunkin liikuntatoiminnan, osalta ollaan vasta matkalla kohti vaikutusten arviointia. Tällä hetkellä raportointi perustuu lähinnä määrärahojen kohdentumisen arviointiin, ei siihen mitä tuloksia ja vaikutuksia toimenpiteillä saadaan aikaiseksi. Jotta erityisliikunnan arviointia voi jatkossa kokonaisvaltaisemmin suorittaa, tarvitaan tietoa yleisen liikuntajärjestelmän toimivuudesta erityisliikunnan näkökulmasta, toiminnan laadusta ja tavoittavuudesta. Erityisen keskeistä on myös tieto loppukäyttäjien eli kohderyhmään kuuluvien tyytyväisyydestä ja mahdollisuudesta osallistua toimintaan. Uuden liikuntalain myötä huomio on siirtymässä kuntalaisten liikunta-aktiivisuuden seurantaan ja kuntalaisten kuulemiseen. Tämä on erityisen tärkeää erityisryhmiin kuuluvien näkökulmasta.

Erityisliikunta on liikuntakulttuurin osa-alue, jossa julkisen liikuntatoiminnan merkitys korostuu. Valtion toimenpiteiden vaikutukset näkyvät paitsi liikuntatoiminnan mahdollistajana rahoituksen muodossa, mutta myös käyttökelpoisen informaation tuottajana. Erityisliikuntaa koskevat onnistuneet ratkaisut vaativat paljon osaamista, jota tulee jatkossakin vahvistaa.

Liikkumis- ja toimintaesteisten liikunnan sekä laajemmin liikunnan yhdenvertaisuus- ja tasa-arvokysymysten näkökulmasta on tarve suunnata valtion liikuntaneuvoston työtä niin, että edellä tarkoitetut kysymykset integroituvat vahvemmin osaksi yleistä liikuntapoliittista keskustelua ja pohjautuvat vahvaan seuranta- ja arviointitietoon.

Erityisliikunnan toimialalla on lukuisia toimijoita, joiden toiminta-alueet risteävät. On perusteltua, että valtion liikuntaneuvosto tuottaa toimikaudellaan 2015–2019 kokonaisarvioinnin erityisliikunnasta, sen kohderyhmään kuuluvista ihmisistä, toimijoista ja keskeisistä kehittämistarpeista.

LÄHTEET:

Aarresola, O. & Mäkinen, J. (2012) Liikuntajärjestöjen tulosohjaus. Teoksessa J. Mäkinen (toim.) Liikuntajärjestöjen
toimialaselvitys. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2012:6.
Aira ym. & Tiirikainen ym. (2013) Miksi murrosikäinen luopuu liikunnasta? Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2013:3.
Ala-Vähälä, T., Rikala, S. (2014) Erityisliikunnan tilanne kunnissa 2013. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2014:5.
Euroopan neuvosto, urheilu (EN). http://www.coe.int/T/dg4/Sport/Default_en.asp
European Commission Sport, http://ec.europa.eu/sport/
Gretschel, A., Laine S., Junttila-Vitikka, P. (2013) Kuntalaisten kokemustieto liikuntapaikkojen laadun arvioinnissa. Yhteisjulkaisu Nuorisotutkimusseura ry:n kanssa VLN 2013:1.
Hakamäki M. ym; Puronaho K. & Lahti R. (2014) Mikä maksaa? Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2014:2.
Hakamäki P. ym. (2014) Liikunta-aktiivisuuden seurannassa on parantamisen varaa. Liikunta&Tiede-lehti 51 5/2014.
Hakonen, H., Lehtonen, K., Koski, P. (2013) Liikunnan kansalaistoiminnan tietopohja. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2013:6.
Hallituksen esitys eduskunnalle liikuntalaiksi HE 190/2014 vp.
Hossain, T., Suortti, K., Kallio, M. (2013). Liikunnan ja urheilun rahoituksen painopisteeksi perustaso. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2013:7.
Huhtanen, K. & Pyykkönen, T. (2012) Valtionhallinto terveyttä edistävän liikunnan kokonaisuudessa. VLN 2012:1/Liikuntatieteellisen Seuran tutkimuksia ja selvityksiä nro 3.
Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus. Suomalaisen huippu-urheilun faktapankki. Luettavissa: http://www.sport.fi/en/kihu/sivustoja/faktapankki
Kokko, S. & Hämylä, R. (2015). Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa 2014. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2015:2.
Koski, P. (2009). Liikunta- ja urheiluseurat muutoksessa. Helsinki. Suomen Liikunta ja Urheilu, SLU. julkaisusarja 7/09.
KPMG. (2014). Liikunnan ja huippu-urheilun rakenteiden arviointi ja tavoitetilan määritys Suomessa.
Kulmala, J., Saaristo, V. & Ståhl, T. (2011) Terveyttä edistävä liikunta kunnissa; Perusraportti 2010. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
Kuntaliitto. Liikunta-aineistot. www.kuntaliitto.fi
Kärmeniemi M., Lämsä J. & Savolainen J. (2013). Aikuisurheilijoiden sosioekonominen asema ja taloudelliset tukijärjestelmät. KIHUn julkaisusarja, nro 44.
Lehtonen, K. (2015) Muistio liikunnan kansalaistoiminnasta.
Lehtonen, K., Paukku J., Hakamäki M. ja Laine K. (2013) Seuratuki 2013. Haku- ja jakoprosessin arviointi. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 286.
Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö. (2014) Terveyttä edistävä liikunta kunnissa vuonna 2014. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 301.
Liikuntalaki 1998/1054. http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/kumotut/1998/19981054
Liikuntalaki 390/2015; http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150390
Liikuntatieteellinen Seura. Liikuntahankkeet.fi -sivusto.
Lämsä, J. Huippu-urheilujärjestelmien kv. viitekehys. KIHU. Luettavissa: http://www.sport.fi/system/resources/W1siZiIsIjIwMTUvMDQvMjEvMTJfNTdfMDdfNzIxX0phcmlfTF9tc19odWlwcHVfdXJoZWlsd-Wpfcmplc3RlbG1pZW5fa2Fuc2FpbnZfbGluZW5fdmlpdGVrZWh5cy5wZGYiXV0/Jari%20L%C3%A4ms%C3%A4%20-%20huippu-urheiluj%C3%A4rjestelmien%20kansainv%C3%A4linen%20viitekehys.pdf
Lämsä, J. & Lehtonen, K. (2015) Esitys liikunnan järjestöpäivillä 2015: Tiedolla johtaminen.
Lämsä, J. & Nummela, A. (2012) Valmennuskeskusarviointi. Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus.
Mäkinen, J. (toim.) (2012) Liikuntajärjestöjen toimialaselvitys 2011 Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2012:6.
Mäkinen, J., Lämsä, J., Aarresola, O., Frantsi, J., Vihinen, T., Laine, K., Lehtonen K. & Saari, A. (2015) Liikuntajärjestöjen arvioinnin kehittäminen ja lajiliittokysely. KIHUn julkaisusarja nro 50.
Myllyniemi, S. & Berg, P. (2013). Nuoria liikkeellä! Nuorten vapaa-aikatutkimus 2013. Nuorisoasiain neuvottelukunnan julkaisuja ISSN 1455-268X (painettu), nro 49.
Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2008) Liikkuva ja hyvinvoiva Suomi 2010-luvulla. Ehdotus kansalliseksi liikuntaohjelmaksi julkisen ohjauksen näkökulmasta. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2008:14.
Opetusministeriö. (2009) Valtakunnallisten lajiliittojen tulosperusteisen määrärahajaon kehittäminen. Avustusjärjestelmätyöryhmä V:n muistio
Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2011) Valtion liikuntaneuvoston arvioinnit 2010. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2011:3.
Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2014) Suomalaisten liikuntajärjestöjen ja ulkomaisten peliyhtiöiden yhteistyö. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:26.
Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2015) Liikuntatoimi tilastojen valossa 2013. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2015:1.

Opetus- ja kulttuuriministeriö.(2015) Suuntaviivoja liikuntapolitiikan tulevaisuuteen. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2015:8.
Opetus- ja kulttuuriministeriö.. Hakuohjeet valtionapukelpoisuushakemuksesta sekä valtionavustuksen hakemisesta 2014 ja 2015.
Opetus- ja kulttuuriministeriö. Toiminta- ja taloussuunnitelmat. Luettavissa osoitteessa www.minedu.fi .
Opetus- ja kulttuuriministeriö. Tiedote 30.1.2013: Liikuntajärjestöille reilut 38 miljoonaa euroa.
Opetus- ja kulttuuriministeriö. Tiedote 6.2.2014: Liikuntajärjestöille 36,7 miljoonaa euroa – painopisteenä lapset ja nuoret.
Opetus- ja kulttuuriministeriö. Tiedote 24.2.2015. Haglund jakoi valtion tuet liikuntajärjestöille.
Opetus- ja kulttuuriministeriö. Liikuntalain uudistaminen. http://www.minedu.fi/OPM/Liikunta/liikuntapolitiikka/vireilla_liikunta/liikuntalaki/index.html;
Paukku, J. (2013) Osallisuus, palaute, seuranta – kuntien liikuntatoimen nykykäytännöt. LIKES-tutkimuskeskus. 26.6.2013.
Paukku, J., Lehtonen, K. & Turpeinen, S. (2014). Seuratuki 2013–2014. Toimintavuoden tulokset. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 293.
Puronaho, K. (2014) Drop-out vai throw-out? Tutkimus lasten ja nuorten liikuntaharrastusten kustannuksista. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2014:5.
Rikala, S (2013). Liikunnan hanketoiminta – ruusut ja risut ja suositukset. Liikunnan hyvät käytännöt -hankkeen loppuraportti. Liikuntatieteellisen Seuran tutkimuksia ja selvityksiä nro 6.
Saari, A. (2014). Erityisliikuntakysely alueille/alueiden välinen vertailu (17.6.2014). Suomen Vammaisurheilu ja -liikunta VAU ry.
Saari, A. (2015). Vammaisurheilu ja erityisliikunta lajiliitoissa. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2015:1.
Salasuo, M. Kestämättömän kehityksen malli – liikuntajärjestelmän muutos ja eettinen dilemma. Liikunta & Tiede 5/2013.
Salasuo, M., Piispa, M. & Huhta, H. (2015) Huippu-urheilijan elämänkulku. Tutkimus urheilijoista 2000-luvun Suomessa. Nuorisotutkimusverkosto.
Sokka S. ym. Hyvinvointia myös kulttuuri- ja liikuntapalveluista. KAKS – Kunnallisalan kehittämissäätiön tutkimusjulkaisu -sarjan julkaisu 77. 2014.
Sponsoroinnin nykytila Suomessa. Suomen sponsorointimarkkina Pohjoismaita jäljessä. 28.11.2013. Sponsor Insight Finland IEG Sponsorship Report 2013 European Sponsorship Association, IRM sekä Mainostajien Liitto.
Stenvall, J. (2014). Liikuntatieteellisen Seuran arviointi. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2014:7.
Stenvall, J. & Kokkonen, J. (2015) Asiantuntijalausunto Valtakunnallisen Liikunta- ja urheiluorganisaatio Valo ry:n toiminnasta valtionavustuspolitiikan näkökulmasta. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2015:5.
Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. TEAviisari, www.thl.fi/teaviisari.
Uusi kuntalaki -esittelykalvoja. www.kuntarakenne.fi
Valtiokonttori. Valtion talousarvion tilijaottelut. Luettavissa http://www.valtiokonttori.fi/
Valtionavustuslaki 688/2001. Luettavissa: https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2001/20010688.
Valtion liikuntaneuvosto (2013). Arviointi valtion liikuntatoimen määrärahakasvun tuloksista 2007–2011. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja VLN 2013:8.
Valtion liikuntaneuvosto (2014). Liikuntapaikkarakentamisen suunta-asiakirja. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2014:4.
Valtiontalouden tarkastusvirasto. (2012). Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomukset 14/2012. Avustukset veikkauksen ja raha-arpajaisten voittovaroista urheilun ja liikuntakasvatuksen, tieteen, taiteen ja nuorisotyön edistämiseen.
Valtiovarainministeriö. Valtion talousarvioesitykset. Luettavissa http://budjetti.vm.fi/
Valtiovarainministeriö. Peruspalveluiden tila -raportti 2013.
Valtiovarainministeriö. (2014). Kuntien peruspalvelubudjetti 2015. Valtionvarainministeriön julkaisuja 25a/2014.
Valtiovarainministeriö. (2014). Kuntien tehtävien arviointi -työryhmän loppuraportti 23/2014.
Valtiovarainministeriö. Tiedote 10.4.2015: Uusi kuntalaki voimaan toukokuun alusta. http://vm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/uusi-kuntalaki-voimaan-toukokuun-alusta
Yle Urheilu 11.3.2014: Lajiliitot marssivat ministeriöön – ”Jotta kaikkien elämä on helpompaa”
Yle Urheilu 11.3.2014: Lajiliitot huulet pyöreinä Arhinmäen ja ministeriön päätöksistä
Yle Urheilu 11.3.2014: Valon pääsihteeri vaatii - näin suomalaisen urheilun rahoitus pitää uudistaa
Yle Urheilu 11.3.2014: Valtionapupäätöksistä moitittu ministeriö ryhtyy toimiin – palaveri tutkijoiden kanssa ylihuomenna.

VALTION LIIKUNTANEUVOSTO
Statens idrottsråd

Opetus- ja kulttuuri-ministeriö

LINJOJA LIIKUNTAAN VUODESTA 1920